

Buk Baibel long Kaninuwa

Kaninuwa Bible

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Kabikona	4
Yauna.....	23
Yona.....	38
Maka	41
Bunanige.....	65

Kabikona

Givimayeta

Nufunufu nofe i iyaviya kafa viuḡu fasinei. I iyavita namaise fwayafwaya kana matatafu i vibutu, namaise namoḡa i vibutu eketa namaise fiyao Isineni i vibutu. Tofwa nuwesi nakanakasisi viginiwa nofe sinenei. Nuyavana 1-11 i iyavita namaise fwayafwaya keta namoḡa Guyau i mikifufunisi. Nofe sifufunama ta ginaḡanaiya o Adama keta Ive, Keni keta Ebeni, Nowa keta ukowasobu, eketa Babeni numa manuwanoḡomatesi fasisiyai.

Nuyavana 12-50 i iyavita namaise fiyao Isineni i vibutu. Nofe sifufunama ta ginaḡanaiya Ebenaamu, natuna Aisake, waḡana Yakobo keta Yakobo natunatuna nasi 12 Isineni fasekwina nenei.

Gwadinama aitevana nufunufunama nofe i viginiwiya muka ita iyaveita kana wava, atu tosanamana si vitumaḡana vitana Mosese nofe sifufufu i viginiwiya fiyao Isineni fasisiyai be yo sina tukuya namaise Guyau i gibokeisi yana namonamoḡa keta avana i fufuniya fasisiyai. Mosese nufunufu nofe i viginiwiya kamo 1500 keta 1230 B.C. kana kawasasai.

Guyau abama, fwayafwaya keta namoḡa i fufunisiya. (1:1—2:25)

Go'yona keta kuvavana kasi kafa viuḡu. (3:1-24)

Adama nenei tu i niya Nowa nenei. (4:1—5:32)

Nowa keta ukowasobu. (6:1—10:32)

Babeni numa manuwanoḡomatesi. (11:1-9)

Semi nenei tu i niya Ebenamu nenei. (11:10-32)

Ebenaamu, Aisake, keta Yakobo. (12:1—35:29)

Isowa susukwana. (36:1-43)

Yosefa keta sisitaina. (37:1—45:28)

Fiyao Isineni Itifita nenei. (46:1—50:26)

Kifufuna Vauvau

1 Kafa viuḡuwai Guyau abama keta fwayafwaya i fufunisiya. ² Eatu maiunuununa keta kawakakavina keta kumanovana kunukubana ogodibu i gikafufuya. Keta Guyau Kanununa etanei i kanukanuwedadaniya.

³ †Keta Guyau i bwaduwa, “Mayesina, ku kikinomana,” keta mayesina i kikinomana. ⁴ Guyau mayesina i kitiya dewadewana eketa mayesina i nutakiya kumanovana nenei.

⁵ Keta mayesina i weniya *kuyadayada* atu kumanovana i weniya *nuwabuna*. Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, na naki kuyadayada kafa viuḡu.

⁶ ††Guyau i bwaduwa, “Baiyavana, ku kikinomana ukowa kasi kawasasai be ku nutakiya kabaḡa nuwesi nenesiyai.” ⁷ Eketa na naki maise i kikinomana. Guyau baiyavana i fufuniya ebe ina nutakiya ata kana ukowa keta tanowa kana ukowa.

⁸ Baiyavananama i weniya *abama*. Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, na naki kuyadayada kana vinuwa.

⁹ Keta Guyau i bwaduwa, “Ukowa abama kanonovane i kavivau kabaḡa tamokaḡa nenei atu

fwayafwaya kasakasanina ku kikinomana.” Eketa na naki maise i kikinomana. ¹⁰ Kasakasanina i weniya *fwayafwaya* atu ukowa i kaviviya i weniya *gibo*. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana. ¹¹ Yota i bwaduwa, “Kisisiku tuninatunina fwayafwaya nenei i kawanaimi. Kai vivisisimi, kai na kavami be na susukwami.” Eketa na naki maise i kikinomana. ¹² Kisisiku tuninatunina fwayafwaya kasakasanine si tafwa. Kai vivisisi, kai na kavasi be na susukwasi si viuwa maise kiayonisi. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana.

¹³ Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana vitonu.

¹⁴ Keta Guyau i bwaduwa, “Kimayeta, kawasasakaoḡowai kwa kikinomana be kwa nutakai kuyadayada nuwabuna nenei be kwana vikiyakiyaya tutuya, kuyadayada, keta manamana. ¹⁵ Kwana tafa kawasasakaoḡowai be fwayafwaya mayesina kwana weniya.” Eketa na naki maise i kikinomana.

¹⁶ Guyau kimayeta nuwesi nakanakasisi i fufunisiya, tafana nakasina kuyadayada ina visimeiya atu tafana kabegona nuwabuna ina visimeiya. Keta yota kinavinavi i fufunisiya. ¹⁷ Guyau kimayeta kawasasakaoḡowai i tenisiya be fwayafwaya sina tafiya, ¹⁸ be yota sina visimeisiya kuyadayada keta nuwabuna be yota sina nutakiya mayesina ku-

† 1:3 2 Kononita 4:6 †† 1:6 2 Fita 3:5

manovana nenei. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana.

¹⁹ Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana vinufunina.

²⁰ Guyau i bwaduwa, "Ukowa, ku mağa gevageva tunisitunisi na yawasisi yota maise manuwa kawasasakaoğowai." ²¹ Guyau i fufunisiya gibo kana kabikeya be iba tamokatamokağa ukowa sinenei yawayawasisi si savisavivina tututausi kasi kikitana maise, yota manuwa tamokatamokağa tauna kana kikitana maise. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana. ²² I sawanuwigabubuwiisiya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Gevageva, kwana vinatunasiwasiwağa keta kwana yagwana be gibo kwana vimaiya. Manuwa, kwana vinatunafuwağa keta kwana yagwana fwayafwaya etanei."

²³ Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana vi5.

²⁴ Guyau i bwaduwa, "Fwayafwaya, yomuyomu tamokatamokağa ku gikikinomaneisi nimwauwai be kidagimai, be yota tooyağayağağayağamokağa, tauna kana kikitana maise." Eketa na naki maise i kikinomana. ²⁵ Eketa Guyau i fufunisiya yomuyomu nimwauwai be kidagimai, be yota tooyağayağağayağamokağa, tauna kana kikitana maise. Keta Guyau i kitiya naki dewadewana.

²⁶ †Keta Guyau i bwaduwa, "Namoğa tana fufuniya kata kitakita maise ebe tasike kita maise. Be tasike nimasiyai tana tenisiya gibo kana iyana keta manuwa kawasasakaoğowai, yomuyomu fwayafwaya kana matatafu nenei, yota tooyağayağağayağamokağa fwayafwaya nenei si savisavivina."

²⁷ ††Eketa Guyau namoğa i fufunisiya tanake kana kitakita maise,

Guyau kana kitakita maise i fufunisiya namoğa, namoğa keta gumayogu i fufunisiya.

²⁸ Guyau i sawanuwigabubuwiisiya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Kwana vinatunasiwasiwağa keta kwana yagwana, be fwayafwaya kwana vimaiya keta kwana visimeisiya. Gibo kana iyana yota manuwa kawasasakaoğowai be yomuyomu matatafuna fwayafwayai si savisavivina, kwana visimeisiya."

²⁹ Guyau i bwaduwa, "Iba matatafuna fwayafwayai maise kai vivisisi keta kai viviuwasi, a venimiya tasike kami kabwaga. ³⁰ Keta yomuyomuwawanaki yota manuwa be tooyağayağağayağamokağa fwayafwaya etanei na yawasisi, a venisiya kisaya o kabwaga fasinei." Eketa na naki maise i kikinomana.

³¹ Guyau iba matatafuna i fufunisiya, i kitiya naki dewabauna.

Keta navinavi i kakaviya atu nuwabuni i kikinomana, kuyadayada kana vi6.

Kuyadayada Kana Vi7 Nenei Guyau I Viyawasiya

2 Abama, fwayafwaya keta iba matatafusi kasi kifufuna naki i kakaviya. ² ††Keta Guyau yana kifufuna

† 1:26 1 Kononita 11:7 †† 1:27 Madiu 19:4, Maka 10:6 † 1:27 Kabikona 5:1,2 †† 2:2 Ibeniu 4:4,10 †† 2:2 Yauna 20:11

i nusafuya, eketa kuyadayada kana vi7 nenei i vi-dawana eketa i viyawasiya. ³ Eketa kuyadayada kana vi7 Guyau i sawanuwigabubuwiisiya keta i tenesiniya, uğuna kuyadayadanama nenei o i viyawasiya yana kifufuna kana bunanige matatafuna nenesiyai.

⁴ Eketa namaise Guyau abama keta fwayafwaya i fufunisiya, naki maisemoka sifusifufuna.

Yave Namoğa I Fufunisiya

⁷ ††Keta Yave Guyau fwayafwaya kafusisimina nenei namoğa i gikamakamiya. Keta i kawasiveiya yawasina namoğa niunei keta namoğa i yawasa.

⁸ Keta Yave Guyau baguna i baguniya Ideni nenei gagasa kuweyaina keta namoğanama i gikamakamiya nokomai i teniya. ⁹ ††I fufunisiya kai dewabausi nokomai si tafwa keta si sakuna uwasi dewadewasi. Baguna sinefounei kai nuwesi si misiniya. Kai tamokağa i misiniya o yawasi kana kai eatu tamo o dewadewana keta goyona kasi kafa sanamana kana kai.

¹⁵ Keta Yave Guyau namoğa baguna Ideni sinenei i teniya be ina saviviniya keta yota ina kitavikaviniya.

¹⁶ Yave Guyau namoğa i iyaviya i bwaduwa, "Ka nufota avi kai uwana kuna kaniya baguna sinenei. ¹⁷ Atu namai dewadewana keta goyona kasi kafa sanamana kana kai muka nenei kuna ka. Tovanama kuna kaniya, kuna mateya."

¹⁸ Yave Guyau tauna nenei i bwaduwa, "Namoğa kana kisina i fakwafakwa atu muka dewadewana. Unana ana fufuniya be ina ovivitiya." ¹⁹ Keta fwayafwaya i viya keta yomuyomu matatafusi be manuwa matatafusi i gikamakamisiya. Keta i nemiisiya namoğa nenei be ita kitiya namoğa namaise kasi wava ita kavenena, keta namaise kasi wava i viweneya naki maise kasi wava. ²⁰ Namoğa, manuwa kawasasakaoğowai be yota yomuyomu nimwauwai eketa kidagimai matatafusi kasi wava i kavenena, eatu muka tamo nama ita nufotai Adama ⁵ kana toovivita.

²¹ Eketa Yave Guyau namoğa i visanafuwiya keta i banumatemateya. Keta yawane i banubanuwa nenei, Guyau namoğa ninivatavatanina i viya atu viyo nenei kawakivina i tenefotiya. ²² Yave Guyau gumayogu i gikamakamiya namoğa ninivatavatanina nenei eketa i nemiya namoğa nenei.

²³ Namoğa i bwaduwa, "Nofe tanake, seğa o iyau seğaku keta viyo o iyau viyoku.

Nofe tanake Namoğa sinenei i viya, na fasinei ana weniya Gumayogu." [†]

²⁴ ††Na fasinei namoğa amana keta ayona ina teweisiya eatu kawana nukusi sina saviya tamo nenei, eketa kasi nuwa sina vitamokağa.

²⁵ Namoğa keta kawana nukusi gonegonesi atu muka sita sinemumu.

††† 2:7 1 Kononita 15:45 ††† 2:9 Kenokita 2:7, 22:2,14 § Ibeniu fonasiyai, Adama kana givina maise namoğa. †† Ibeniu fonasiyai, gumayogu kana nowanowana maise namoğa. ††† 2:24 Madiu 19:5, Maka 10:7,8, 1 Kononita 6:16, Efeso 5:31

Namaise Go'yona I Viuḡu

3 †Yomuyomu kidagimai Yave Guyau i fufunisiya sinesiyai mwata tanake tovikanononoonona. Mwata gumayogu i nutonidadaniya i bwaduwa, “Venemokena Guyau i iyavimiya muka uwa kwana ka kaisima baguna sinenei?”

² Gumayogu i bwaduviyewa i bwaduwa, “Muka, kima kama nufota kaisima uwasi baguna sinenei kana kawa, ³ atu kai tamokaḡa baguna sinefounei i misimisiniya, Guyau i iyavikiya i bwaduwa, ‘Muka kainama uwana kwana kaniya keta muka kwana ginuvuvai. Taki kwana saviviniya na naki kwana mateya.’”

⁴ Mwata i iyaviya i bwaduwa, “Muka venemokena. Muka kwana mate. ⁵ Kuyadayadanama nenei kwana kaniya, matami sina kabwasasa keta kwami vitana Guyau maise kwana sanamaniya dewadewana keta goyona. Guyau i sanamaniya keta na fasinei i sawatanimiya muka kwana kaniya.”

⁶ Gumayogu i kitiya kai dewadewana kana nufota kabwaga keta kana fusa dewadewana. Nuwanuwana ina kaniya be ina sanamana, na nenei aviyesi uwana i visiya keta i kaniya, atu tunina kawana i veniya keta i kaniya. ⁷ Tovanama nenei matasi si kabwasasa keta si sanamaniya tasike gonegonesi na nenei nugweda dadana si yuna keta si suyakafukafuwa si dawanafota.

⁸ Tovanama navinavi kabaḡa i tunuwa, si nowaniya Yave Guyau baguna nenei i niniya. Namoḡa keta kawana si makaviuna kai nenesiyai be Yave Guyau muka ina kitaisi. ⁹ Atu Yave Guyau namoḡa nenei i bwauwa i bwaduwa, “Kwaḡa namai?”

¹⁰ Namoḡa i bwaduviyewa i bwaduwa, “A nowaniwa baguna nenei. Iyau gonegoneku na fasinei a matuta keta a makaviuna.”

¹¹ Yave Guyau i nutoninuvanuwa i bwaduwa, “Aitevana i iyaveu kwaḡa gonegoneu? Kainama a iyaviwa muka kuna kaniya, naki ku kaniya?”

¹² Namoḡa i bwaduviyewa i bwaduwa, “Gumayogunama ku venikuwa, tanake i venikuwa kai uwana keta a kaniya.”

¹³ ††Yave Guyau gumayogu i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Ei, ava ku fufuniya?”

Gumayogu i bwaduviyewa i bwaduwa, “Mwata i nonukuwa keta a kaniya.”

¹⁴ Yave Guyau mwata i iyaviya i bwaduwa, “Na ava ku fufuniya fasinei, ana vimatadawaniwa yomuyomu nimwauwai be kidagimai matatafusi sinesiyai.

Kwaḡa kuna oyaḡaḡa manawaweu keta kafusisima o ka kabwaga yawasiu kana matatafu nenei.

¹⁵ †Ana visanafuwiwa kwaḡa keta gumayogu kwana vikaniyabina,

keta kwaḡa susukwau keta gumayogu susukwana sina vikaniyabina.

Tanake debabouḡu ina nufuwaiya

† 3:1 Kenokita 12:9, 20:2 †† 3:13 2 Kononita 11:3, 1 Timoti 2:14
‡ 3:15 Kenokita 12:17

atu kwaḡa kaeketuketuna kuna kanavasiya.”

¹⁶ Gumayogu nenei i bwaduwa,

“Ana visanafuwiwa dauna kuna nisaiya tovanama kuna visifuḡa nenei,

nofe tovanama keta ina niya kuvavana nakasina vinatuna nenei.

Nuwanuwau be kawau nukusi, ††

atu tanake kwaḡa ina vanetaniwa.”

¹⁷ ††Adama nenei i bwaduwa,

“Kawau fonana ku nowaniya fasinei

keta kainama a iyaviwa muka kwana kaniya atu kwa kaniya,

keta kwaḡa neneweu fwayafwaya a ituituya.

Bunanige kuvakuvavanina kuna saviviniya yo ka kabwaga kuna nisaiya yawasiu kana matatafu nenei.

¹⁸ Fwayafwaya ina okikinomaniya kisisiku kikikwanekwanesi keta sakasakanunusi,

keta noko bwibwiyagunama kabwagina nenei kuna kawa.

¹⁹ Kuna fwasimowa bunanige nenei yo

ka kabwaga kuna viya

kana nivaniva kuna makaviniwa

fwayafwaya nenei.

Kafusisima a viya fwayafwaya nenei keta a gika-makamiwa,

keta kwaḡa kuna vikafusisima-saviviniwa.”

²⁰ Namoḡa i sanamaniya kawana ina viayowa namoḡa fakwafakwasi matatafusi nenesiyai, na fasinei i weniya Ive. ††††† Yave Guyau yomuyomu kwafinisi i yuna keta nuya i fufunisiya Adama keta kawana fasisiyai keta i vikotonisiya.

Yave Guyau I Vikikinomanisiya Adama Keta Ive Baguna Nenei

²² †††Yave Guyau tauna nenei i bwaduwa, “Namoḡa i nemiya kita maise keta i sanamaniya dewadewana keta goyona. Muka nimana ina tunei kai yawasi i kakavene-na, uwana ina vai ina kaniya be muka ina fakwawaḡata.” ²³ Keta Yave Guyau i vikikinomanisiya baguna Ideni nenei, be namai fwayafwayanama nenei i gika-makamiya Adama ina bunanigeiya. ²⁴ I vikikinomanisiya muninei keta i iyavisiya kikifufuna kasi wava senabimu [§] sina misiniya gagasa keweyaina baguna Ideni nenei. Yota i teniya fetu nununuina keta nugana-vivineinana be tasike sina viketofotiya ke'ta i niniya yawasivaḡata kana kai nenei.

Keni Keta Ebeni

4 Adama kawana Ive nukusi si mataveya keta Ive si visifuḡa eketa si vinatuna. Si bwaduwa, “Yave yana ovivita nenei natuki ka nisaiya.” Na uḡuna si weniya Keni. ††† Muniyai yota taina namoḡa si vinatuniya keta si weniya Ebeni.

†† Yota kana givina nuwanuwau be kawau kuna visimeiya. †† 3:17 Ibeniu 6:8 ††† Ibeniu fonasiyai, Ive kana givina maise fakwafakwasi. ††† 3:22 Kenokita 22:14 § Senabimu o abama kana kikifufuna na fefesi. †† Ibeniu fonasiyai, Keni kana nowanowana maise Ibeniu fonasi kana givina kifufuna o yuna.

Tovanama si nakata, Ebeni sifi kasi tokitavikavina atu Keni i vitobaguna. ³ Tova tamokağa Keni yana bagubaguna kabwagina i nemiisiya keta i vibwanaoseiyya Yave nenei, ⁴ †atu Ebeni yana sifi si mikivinatuna, tanaina dewabauna i nemiyya eketa i vibwanaoseiyya Yave nenei. Yave i katuvisiyya Ebeni keta yota yana bwanaose, ⁵ atu Keni keta yana bwanaose muka ita katuvaisi. Keni i kayokuğa keta kana nawenawe i dawanavinavina nuwagoyo.

⁶ Keta Yave Keni i iyaviya i bwaduwa, “Ava uğuna ku nuwagoyo yo tafakau i kanawenonoi? ⁷ Taki fufuna dawaniniina kuta saviviniya nao ata katuviwa. Atu fufuna goyona ku saviviniya fasinei, matau ina kakanakasiya! Go'yona niniuweu i kenokenovikifafa be ina ketosesena yomuyomu-wanawanaki maise. Go'yona nuwanuwana nakasina be ina visimeywa atu kwağa kuna vanetaniya.”

⁸ ††Keta muninei Keni taina Ebeni i iyaviya i bwaduwa, “Ta nai wanakiyai ta nidadana.” Tovanama nokomai, Keni i misiniya keta taina Ebeni i nuvimatiya.

⁹ Tovanama ibanama i kikinomana muninei, Yave i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Taiu Ebeni namai?”

Keni i bwaduviyewa Yave nenei i bwaduwa, “Muka ata sanamanei tanake namai. Namaise, o iyou unaku kana tokitavikavina?”

¹⁰ †Atu Yave i iyaviya i bwaduwa, “Ava uğuna yo fufuna goyomokena ku savivinei? Taiu ufaufana kayona fwayafwayai i bwedibwedi-kikinomana nenekuwai.

¹¹ Keta nofe tova ana ituwa. Unau ku nuvimatiya keta ufaufana fwayafwaya ku viyumiya, na fasinei muka fwayafwayanama kuna savivinei. ¹² Nofe tova keta tova si nenemiya, tovanama fwayafwaya kuna saviviniya, muka kabwaga ina veneu. Muka tamo ya kafa fakwa keta kuna vitovenukaokaoğowa fwayafwayai.”

¹³ Keni Yave i iyaviya i bwaduwa, “Kaku vi-matadawana i nakatamoka, muka kaku fata. ¹⁴ Kimoki kwağa ku kwavikwavinikuwa fwayafwaya nofe nenei keta yota nenewe. Ana vitovenukaokaoğowa fwayafwaya etanei keta aitevana ina nisaikuwa, ina nuvimatikuwa.”

¹⁵ Atu Yave i nufata i bwaduwa, “Muka. Taki tamo aitevana ina nuvimatiwa, yawasi 7 ana nuyaunisiya kwabu fasinei.” Na fasinei Yave kiyakiyaya i teniya Keni nenei be aitevana ina venusaiya, muka ina nuvimatei.

²⁵ Keta Adama kawana nukusi yota si mataveya keta namoğa i tufuwa. Ive si bwaduwa, “Keni i nuvimatiya Ebeni fasinei, Guyau gwadimonamona yota i venikiya be Ebeni ina noseyaniya.” Na fasinei si weniya Seta. ††

²⁶ Seta yota i vinatuna keta i weniya Inosi. Inosi yana tovai, namoğa si vibutuwa si kodukoduwa Yave nenei.

Namoğa Yasi Fufunagoyo

⁵ ††Yave i kitiya namoğa matatafusi yasi fufunagoyo i nakatamoka fwayafwayai, keta iba matatafuna si nuwenuwiya keta si vivinuwadadanisiya o goyona

† 4:4 Ibeniu 11:4 †† 4:8 Madiu 23:35, Nuke 11:51, 1 Yoni 3:12
‡ 4:10 Ibeniu 12:24 †† Ibeniu fonasiyai, Seta kana givina maise kavenena. †† 6:5 Madiu 24:37, Nuke 17:26, 1 Fita 3:20

venemokena tova kana matatafu. ⁶ Yave tauna i vinuwakuvaniya namoğa i fufunisiya keta i tenisiya fwayafwayai, na fasinei nuwatana i dauna. ⁷ Eketa Yave i bwaduwa, “Namoğa matatafusi ana nuyaunisiya fwayafwaya nofe etanei. A vinuwakuvanikuwa uğuna naki a fufunisiya. Na fasinei namoğa kasi matatafu keta yomuyomu nakanakasisi matatafusi be musumususi si ooyağayağağa fwayafwaya etanei, yota manuwa matatafusi kawasasakaoğowai ana nuyau-nisiya.” ⁸ Atu Yave o Nowağa i sebobowiya.

Nowa Sifusifufuna

⁹ ††Nowa keta ugunina sifusifufusi nofemaise.

Nowa natunatuna nasi tonu namoğa kasi wava Semi, Ami, keta Yafeta. Nowa o namoğa dewadewana, tanake kana kisimokena fwayafwaya etanei eyaeyana tovasima nenesiyai. Nowa Guyau i viunaniya.

¹¹ Atu Guyau i kitiya fwayafwaya matatafuna i goyowa eketa vikamunumuwa i kataneneğa. ¹² Guyau i toneiya fwayafwaya keta i kitiya naki i goyomoka uğuna namoğa matatafusi ke'ta goyona nenei si fakwafakwa.

¹³ Keta Guyau Nowa i iyaviya i bwaduwa, “A vinuwadadana be namoğa matatafusi ana nuyaunisiya uğuna vikamunumuwa fwayafwaya i vimaiya. Fwayafwaya kana matatafu etanei iba matatafuna ana nuyauniya.

¹⁴ Na fasinei waka kitagoyona kuna yoniya tauğu fasiweu. Kai fakinisi nenesiyai kuna yoniya. Sisiuna kuna kitutunaonota waka sinenei. Sinena keta kwauna kuna nutamaniya kibasi nenei. ¹⁵ Kuna yoniya nofemaise. Kana fwafwa kana niva 140 mita, kana nafanafa kana niva 22 mita, keta yana vivivane kana niva 14 mita. ¹⁶ Kudukudu kuna teweiya keta kawasasa kana niva 50 senitimita kuna teniya kudukudu keta fita kasi kawasasai ina fanakwaniuğa. Waka niniune kawa kuna fufuniya. Baionota tonusi kuna yonisiya — etana, sinefouna, keta sifuna.

¹⁷ Ku vaneneğa! Ukowasobu ana teweiya keta fwayafwaya kana matatafu ina unakafufuya be iba matatafuna na yawasina fwayafwaya etanei ina nuvimatisiya. ¹⁸ Atu kaku dedeni a teneteniya nenewe. Kwağa, kawau, keta natunatuu nakakawasi kwana kanasuna waka sinenei. ¹⁹ Yomuyomu tunisi-tunisi nakakawasi kuna totoisiya nukusi. Tamokağa namoğa keta tamokağa gumayogu, manuwa tunisi-tunisi nenesiyai kuna nemiisiya keta yomuyomu nakanakasisi be musumususi si ooyağayağağa, kuna kitavikavinisiya ebe yawayawasisi sina fakwafakwa. ²¹ Yota kabwaga tuninatunina yagwanina kuna totoiya, uguniu nukusi fasimiyai keta yota yomuyomu fasisiyai.”

²² ††Eketa Nowa iba matatafuna i saviviniya Guyau i iyaviya maise.

Ukwasobu I Vibutuwa

7 Yave Nowa i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa ka kisimokeu fwayafwaya nofe nenei ya fufuna dawaniniina. Na uḡuna kwaḡa keta uguniu kwa kana-suna wakai. ² Nama yomuyomusima eyaeyasi, kuna visiya namoḡa 7 keta kakawasi 7. Atu yomuyomusi-ma muka eyaeyasi, nao tamokaḡa namoḡa keta kawana. ³ Keta yota manuwu kuna visiya 7 keta yota kakawasi 7. Nofe kuna saviviniya be yomuyomu keta manuwu tunisitunisi be yota sina geyana fwayafwayai. ⁴ Kuyadayada 7 muninei, bwabwau ana teweiyu keta ina sigwana fwayafwayai kana nivaniva kuyadayada 40 keta nuwabuna 40, ebe kikifufuna matatafuna a fufuniya na yawasina fwayafwayai ana nuyaunisiya.”

⁵ Keta Nowa iba matatafuna i saviviniya avana Yave i iyaviya maise.

¹⁷ Ukwasobu i unauna kana nivaniva kuyadayada 40 eketa waka i nufufuteiye fwayafwaya etanei.

²³ Keta iba matatafuna na yawasina fwayafwaya etanei Yave i nuyaunisiya ukwasobuwai. Namoḡa matatafusi be yomuyomu nakanakasisi be musumususi si ooyaḡayaḡaḡa, yota manuwu nukusi, si mateya. Atu naki aviyaonana waka sinenei Nowa nukusi, nao si fakwa na yawasisi.

Ukwasobu muninei, ukowa i nukasana keta fwayafwaya i kokoniya.

Ukwasobu Kana Kafa Nusafu

¹⁵ Eketa Guyau Nowa i nusifufuwiya i bwaduwa, ¹⁶ “Kwaḡa na kawau keta yota natunatu na kakawasi nukusi waka kwana teweiyu atu kwana sobuwa menanai. ¹⁷ Kikifufuna matatafusi yawayawasisi kuna ovisiya maise manuwu, yomuyomu keta yota matatafusi tooyaḡayaḡaḡa fwayafwaya nenei, be sina vinatunasiwasiwaḡa keta sina yagwana be yo sina geyana fwayafwaya kana matatafu etanei.”

¹⁸ Keta Nowa na kawana, keta natunatuna na kakawasi, waka si teweiyu atu si kikinomana menanai. ¹⁹ Matatafusi yomuyomu, manuwu keta tooyaḡayaḡaḡa wakai si kikinomana kasi sabusabuwai.

²⁰ Keta Nowa didiḡa i didiyya kafa vibwanaose Yave nenei eketa yomuyomu be manuwu eyaeyasiḡa nenesiyai, tunina i visiya keta i gumatatafusiya didiḡa etanei bwanaose fasinei. ²¹ Tovanama bwanaose madina i sebowiyya, Yave tauna nuwasinenei i bwaduwa, “Muka yota tova munina namoḡa yasi fufuna fasinei fwayafwaya ana ituya. Naki a sanamaniyanamoḡa musumususiya keta si nakanakata, katekatesiyai goyona si nuwinuwiisiya atu mukamokena yota ana nuyauneisi iba tamokatamokaḡa na yawasina maise kimoki a fufuniya.

²² Tovasima fwayafwaya ina fakwafakwa, baguna be kiyana, yaseḡana be kwadudu, gagasa be yavanata, kuyadayada be nuwabuna

sina fakwafakwa, muka ina kakaveisi.”

Guyau Kana Dedeni Nowa Nenei

9 [†]Keta Guyau Nowa na natunatuna i sawanuwagabubuwiisiya i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana be kwana geyana fwayafwaya kana matatafu nenei. ² Yomuyomu matatafusi nakanakasisi be musumususi si ooyaḡayaḡaḡa fwayafwayai be manuwu keta iyana sina oomatumatutimiya eketa kwami kwana visimeisiya. ³ Iba tamokatamokaḡa na yawasina o kami kabwaga. Naki maise manatuwaina a venimiya kai viviuwasi keta kisaya o kafa kaka. Nofe tova a ven-evenimiya iba matatafuna kami kabwaga.

⁴ ^{††}Atu muka viyo na ufaufana kwana kaniya uḡuna yawasi ufaufa sinenei. ⁵ [†]Namoḡa a fufunisiya tauku kaku kitakita maise eketa avi namoḡa o avi yomuyomu tamo namoḡa ina nuvimatiya, tanake namoḡanama o yomuyomunama ana vimatadawaniya. Taki tamo yomuyomu namoḡa ina nuvimatiya, yomuyomunama sina nuvimatiya. Maise yota taki aitevana namoḡa tamo ina nuvimatiya, namoḡanama sina nuvimatiya.

⁷ ^{††}Atu kwana vinatunasiwasiwaḡa keta kwana yagwana ebe fwayafwaya kwana vimaiya.”

⁸ Keta Guyau Nowa na natunatuna i iyavisiya i bwaduwa, ⁹ “Kwa vaneneḡa! Nofe tova yaku dedeni ana fufuniya kwami nenemiyai eketa yota susukwami yawane si nenemiya nenesiyai, ¹⁰ yota kikifufuna matatafusi yawayawasisi maise manuwu be yomuyomu-menana yota yomuyomu-wanawanaki wakai nukusi, matatafumi fwayafwayai nenemiyai. ¹¹ Nofe bwadusima nenesiyai kaku dedeni a oovikavikaviniya kwami nenemiyai. Mukamokena yota ana visimeyei ukwasobu be kikifufuna yawayawasisi ina nuvi-mateisi yota fwayafwaya ina nuyauneisi.”

¹² Guyau i iyavisiya i bwaduwa, “Dedeni kana kiyakiyaya a fufufuniya Iyau, kwami keta kikifufuna yawayawasisi nukusi kata kawasasai, yota tova i nene-miya sabusima fasisiyai. ¹³ Yaku tanikubo ana teniya busibusi sinenei be ina vikiyakiyaya yaku dedeni Iyau keta fwayafwaya kana matatafu kata kawasasai. ¹⁴ Tovanama kawasasakaḡo ana gikafufuya busibusi nenei keta tanikubo ina kikinomana, ¹⁵ ana tuku-nakasiya yaku dedeni, Iyau keta kwami be kikifufuna matatafusi na yawasisi kata kawasasai be mukamokena yota ukwasobu yawasi matatafuna ina nuyauneisi.”

Babeni Numa Manuwanoḡomatesi

11 Nauna o namoḡa matatafusi fwayafwaya etanei, fona tamokaḡamoka kana kituwai si nusifufuwa. ² Noko tovanama nenei, namoḡa si toḡavenudadana gagasa kuweyaina. Fafani kana wava Sina nenei, fwayafwaya katuyaveyavenina nakasina si nisaiya keta nokomai si fakwa.

† 9:1 Kabikona 1:28 †† 9:4 Visime Tafu 7:26,27, 17:10-14, 19:26, Visime Nuvinavinana 12:16,23, 15:23 ‡ 9:5-6 Yauna 20:13, Kabikona 1:26 †† 9:7 Kabikona 1:28

³ Keta tututausi nenesiyai si nusifufuwa si bwaduwa, “Kwa nemai, taga tana viya be tana yafofwisiya keta tana nukwafusiya be sina fakina.” Si saviviniya keta taga kikiyafofosi si kiyoniya keta kibasi nenei si gimaimaiya. ⁴ Eketa si nusifufuwa si bwaduwa, “Kwa nemai, be menana nakasina tana vikanasiya tututauta fasisiyai, numa tana yoniya manuwanoḡomatesi, be ina vaneya abama ina oviya. Nofemaise tana fufuniya be tututauta kata wava tana givinakasiya ebe muka tana kafiyauyauna fwayafwaya kana matatafu nenei.”

⁵ Si kikiyona atu Yave i sobunemiya be ina kitiya menana nakasina yota numa manuwanoḡomatesi namoḡa si yonayoniya. ⁶ Keta Yave i bwaduwa, “Nofe tova tasike naki yoko tamokaḡa, fona tamokaḡa nenei si nunusifufuwa. Nofe tova si vibutuwa keta sina savivina maise ebe tova munina aviyavana tamo si nuwenuwiya, naki kasi nufotamoka be sina saviviniya. ⁷ Kwa nemai, tana sobuwa be fonasi tana wenuya be muka tututausi sina sanamanei unau-nasi yasi bwadu.”

⁸ Eketa Yave i nuyauyaunisiya fwayafwaya kana matatafu nenei, eketa menana nakasina kana vikanata si vidawana. Nokomai Yave fwayafwaya kana matatafu namoḡa fonasi i wenuya. Na fasinei menana noko si weniya Babeni. †

Tova manatuwaina i kakavisiya muninei, Nowa natuna Semi ugulina nenei Ebenamu i tufuwa.

Yave Ebenamu I Bwauwiya

12 ††Yave Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, “Ya menana keta ya sabu yota ya fasekwa kuna teweiya, atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.

² Ka sabu nakasina ana veniwa keta tasike nenesiyai kunuma nakasina ina kikinomana.

Iyau ana sawanuwigabubuwiwa.

Ka wava yota ana givinakasiya be namoḡa matatafusi sina sanamaniya keta sina vifotuwiwa.

Kwaḡa neneweu, namoḡa kasi sawanuwigabubu sina nisaiya.

³ †Tovanama namoḡa sina sawanuwigabubuwiwa, Iyau yota ana sawanuwigabubuwiya.

Atu taki namoḡa sina ituwa, Iyau yota ana itusiya.

Kwaḡa neneweu, namoḡa matatafusi fwayafwaya etanei

ana sawanuwigabubuwiya.”

⁴ Na tovanama nenei Ebenamu kana manamana 75.

Keta i saviviniya avana Yave i iyaviya maise. Anani i teweiya na kawana Sanai keta auna Nota nukusi. Tovanama Anani si fakwa nenei, Ebenamu yana nogongo keta yana yomuyomu keta yota yana tobunanige i nisaḡa. Nofe ibasima nukusi i visiya keta Kenani kuweyaina si niya.

Tovanama si kikinomana Kenani kana baionota nenei, ⁶ Ebenamu yana sabu nukusi noko fwayafwayanama si venuonosiya keta si niya menana nakasina kana wava Sekemu niniunei. Nokomai kai

nakasina niniunei si vikabaḡa menana Mone nenei. Tovanama nenei Kenani fiyaosi yawane si fakwafakwa noko fwayafwayanama nenei. ⁷ ††Nokomai Yave tauna i tenekikinomaniya Ebenamu nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, “Nofe Kenani fwayafwayana susukwau ana venisiya.” Eketa Ebenamu, kafa vibwanaose Yave nenei kana didiḡa i didiia. Namai Yave tauna i visawaveniwa nenei, i vimisiniya.

Fafani Kenani sinenei, Ebenamu keta yana sabu nukusi si toḡavenudadana. Muka numa sita kiyona atu vada si kifufuna keta nenesiyai si fakwa. Tovanama sina niya mani kabaḡai be sina vikabaḡa, yasi vada si kikikuwa eketa yomuyomu kwausiyai si unaunaniina.

Muka nugi sita bagubaguna atu yomuyomuḡa si kikitavikavina. Tunina yasi yomuyomu si kakamokisiya atu tunina si vivitamanina mani namoḡa nukusi witi fasinei. Eketa witinama o si fuwafuwaiya keta maneka si kakaguwana.

Ebenamu Keta Nota Yasi Toḡasisina

⁵ Na tovanama nenei, Nota keta Ebenamu yawane tamo nenei si ninidadana. Nota yota yana yomuyomu yagwanisi keta yota namoḡa yagwanisi nukusi yana vada nenesiyai si fakwafakwa. ⁶ Ebenamu keta Nota yasi yomuyomu si yagwanamataiya keta yasi kafa ka kana kabaḡa o muka kasi fata. Na fasinei nasi nuwa muka kasi fata be tamokaḡa fwayafwayanama nenei sina fakwa.

⁸ Keta Ebenamu Nota i iyaviya i bwaduwa, “Ku vaneneḡa! Kita ugunita, na uḡuna muka tana vikawabwadubwadu keta yota yata yomuyomu kasi tokitavikavina muka tututausi nenesiyai sina vivigwaeḡa. ⁹ Na uḡuna tana toḡasisina be tana niya kabaḡa tuninatunina nenesiyai. Fwayafwaya noko nautiyai ku kitakitiya. Ku vinuwadadanei avi kabaḡa nuwanuwau maise o ku nai be nokomai ku fakwa. Taki kuna niya kukikikataita kuweyaina, nao iyau ana niya kukikimawata. Eatu taki kuna niya kukikimawata kuweyaina, nao iyau ana niya kukikikataita.”

¹⁰ Eketa Nota matana i tewetamaniya Yonidani ukowa kuweyaina keta i niya kana nivaniva Sowa menana nenei. Ukowa yagwanina yota fwayafwaya dewadewana i kitiya vitana Yave yana baguna [‡] maise yota fwayafwaya dewadewana vitana Itifita nenei maise. (Na tovanama nenei Sodoma keta Gomona o Yave yawane muka ita nuyauneisi.) ¹¹ Nota i vinuwadadaniya fafani Yonidani kana matatafu tauna fasinei eketa i niya gagasa kuweyaina. Nofe ketaketanama nenei Nota keta Ebenamu si toḡasisina. ¹² Ebenamu o Kenani fwayafwaya nenei i fakwa atu Nota o Yonidani kana kawanau nenei i fakwa Sodoma menana nakasina niniunei. ¹³ Sodoma namoisi yasi fufuna naki goyomatana. Fufuna goyomokesi Yave matanei si saviviniya.

† Ibeniu fonasiyai, Babeni kana givina maise weno. †† 12:1 Bunanige 7:2,3, Ibeniu 11:8 ‡ 12:3 Ganetiya 3:8

†† 12:7 Bunanige 7:5, Ganetiya 3:16 ‡‡ Baguna Ideni. (Kabikona 2:10)

¹⁴ Ebenamu keta Nota yasi toğasisina muninei, Yave Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, “Ku kitadadana-fanakwaniuğa-dewadewa fafani tamokatamokağa nenesiyai — bomatu, gagasa, nanakoya keta yavanata kuweyaisi — namai matau ina niya kana nivaniva maise. ¹⁵ †Fwayafwayanama matatafuna ku kitakitiya, kwağa keta susukwau nukusi ana venimiya. Noko yami fwayafwayavağata. ¹⁶ Ka sabu ana veniwa o muka tamo aitevana kana fata be ina ginağanağaisi. Naki maisemoka genasa fwayafwayai muka tamo aitevana kana nufota be ka sabu ina ginağanağaisi. ¹⁷ Nofe fwayafwayanama matatafuna a veneveniwa, na fasinei ku nai ku vadadaniya be ku kitadewadewai.”

¹⁸ Keta Ebenamu i noğokawawa keta Mamene kana kai nakanakasisi niniusiyai i vikabağa Ebinoni menana nakasina nenei. Nokomai didiğa i didiyya Yave nenei.

Tovanama Nota Sodoma i fakwafakwa nenei, tufomu nasi nufunina yasi tonuaviya nukusi si nemiya keta Sodoma be menana nakanakasisi na fafani-nama nenei si kanasunisiya keta Sodoma tonuaviya si vatanisiya.

Ebenamu Nota I Gifafafaniya

¹¹ Sodoma keta Gomona fiyaosi kasi kaniyabina si nemiya keta yasi nogonogo be kasi kabwaga matatafuna si yuna. Ebenamu auna Nota Sodoma i fakwafakwa, tanake tauna keta yana nogonogo matatafuna yota si visiya keta si niisiya.

¹³ Tamokağa namoğa vikamunumuwa nenei i dibwana keta i nemiya Ebenamu biga i veniya. Tovanama nenei Ebenamu tene Ibeniu i fakwafakwa tene Amonai kana wawa Mamene yana kai nakanakasisi niniusiyai. Mamene na sisitaina, Esikoni keta Ane, si vinowaniya Ebenamu vitana nukusi sina vikaovivita vikamunumuwa nenesiyai.

¹⁴ Ebenamu yana tonuaviya kasi yagwana 318 yana kabağai si tufuwa. Tovanama i nowaniya nifanifaisi auna si viya, yana namonamoğa matatafusi i wenevakukusisiya keta nifanifaisi si kwavinisiya kana nivaniva Dani menana nakasina nenei. ¹⁵ Tovanama i kumanovana, Ebenamu yana tonuaviya i vitukuwisiya yoko nenesiyai keta nifanifaisi si kanasunisiya fafani tuninatunina nenesiyai keta si vatanisiya. Nifanifaisi si dibwana eketa Ebenamu yana namonamoğa nukusi si omunitawisiya kana nivaniva Oba menana nakasina Damasiko bomatu kuweyaina. ¹⁶ Ibasima matatafuna nifanifaisi si gikumisiya, matatafuna i visiya. Yota Nota na yana nogonogo nukusi keta vivine be mani namoğa matatafusi nukusi i nemiye-savavinisiya.

Menekisedeki Ebenamu I Sawanuwegabubuwiya

¹⁸ ††Menekisedeki i nemiya keta Ebenamu i venufotefotiya. Tanake Sanema menana nakasina kana tufomu keta yota Guyau Etanemokenei yana tovbwanaose. Maneka keta waini i nemiisiya keta Ebenamu i veniya.

¹⁹ Menekisedeki Ebenamu i sawanuwegabubuwiya i iyaviya i bwaduwa, “Guyau Etanemokenei abama keta fwayafwaya i fufunisiya,

iba dewadewasi fasiweu ita saviviniisiya.

²⁰ Guyau Etanemokenei nifanifaiu nimaweu i tenisiya, na fasinei tana daviya.”

Eketa Ebenamu nogonogosima i visiya nifanifaina nenesiyai, dawana 10 i tenisiya keta dawanana nenei tamokağa Menekisedeki i veniya.

Yave I Bwadudabadaba Ebenamu Nenei

15 Muniyai Yave Ebenamu kenokita nenei i iyaviya i bwaduwa,

“Ebenamu, muka kuna matuta.

Iyau ya veve,

Iyau fatau nakatamokena ana veniwa.”

² Ebenamu i nufata i bwaduwa, “Yaku Tuveka Yave, iyau muka tamo natuku na uğuna ya nuwagabubunama muka ina oviviteiku. Muka tamo natuku kuta veneiku. Keta taki ana mateya, Eniyesa tanake tene Damasiko kaku toovivita, yaku kaikaiwabu matatafuna ina viya.”

⁴ Atu Yave i bwadu-savaviniya i bwaduwa, “Muka noko namoğanama ya kaikaiwabu ina vai. Naki kwağa taumokeu uyoweu, natuu ina tufuwa. Kuna mateya nenei, tanake ina vikaiuğuniya.” ⁵ †I oviya i kikinomaniya menanai eketa i iyaviya i bwaduwa, “Matau i vane kawasasakaoğowai be yamasi kinavinavi ku ginağanağa-nuvanuvaisi, taki ka fata maise. Yawane susukwau maise kinavinavi. Muka tamo aitevana kana fata be ina ginağanağaisi.”

⁶ ††Ebenamu i vitumağaniya Yave yana bwadunama, na fasinei Yave i sebobowiya eketa i bwaduwa tanake eyaeyana matanei.

¹² ††Tova vanavana i sonusunuwa nenei, Ebenamu i kenomatemateya kana tovai, kumanovana kitagoyona be matuta i kabwanatauniya. ¹³ †††Keta Yave i iyaviya i bwaduwa, “Nofe kuna sanamanadewadewiya. Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai. Tonifwayafwaya susukwau sina vikae-toisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya manamana 400 sinenei. ¹⁴ †††Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyogoyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina vikukuwauna keta fwayafwayanama sina teweiya. ¹⁵ Amonai namoisi nofe tova Kenani fwayafwaya nenei si fakwifakwiya, taki tovanama yasi dewa ina goyomataiya, ana vimatadawanisiya keta ana kwavinisiya nofe fwayafwayanama nenei be sina yauna. Na uğuna susukwau muka sina venu-makavinaisi nofe kabainama nenei atu minominou yasi tovai yoke.

Atu kwağa tauğu Ebenamu kuna vituvekamoka yo muniyai, biganei kuna mateya keta sina tauniwa.”

† 15:5 Noma 4:18, Ibeniu 11:12 †† 15:6 Noma 4:3, Ganetiya 3:6, Yemesa 2:23 †† 15:12 Yobi 4:13,14 ††† 15:13 Yauna 1:1-14, Bunanige 7:6 ††† 15:14 Yauna 12:40,41, Bunanige 7:7

Sanai Keta Ega

16 Ebenamu nofe tova Kenani i fakwafakwa naki manamana 10 atu kawana Sanai o kakanina, na fasinei keta muka tamo natuna ita vinatunei. Atu kana tookakikakina i viya ne Itifita kana wava Ega, na fasinei Sanai Ebenamu i iyaviya i bwaduwa, "Yave i nu-vikakanikuwa be muka ana vinatuna, na fasinei ku nai be kaku tookakikakina nukusi kwa matave. Taki ina vivinatuna, gwadimonamona ana weniya vitana maise iyau natuku." Fonana i vinowaniya keta Sanai yana kaetoğa gumayogu Ega i veniya Ebenamu vitana kawana kana vinuwa.

¹⁵ †Muniyai, Ega Ebenamu natuna namoğa si vinatuniya keta i weniya Isimeni.

Yave Kana Kiyakiyaya I Teneteniya

17 Tovanama Ebenamu kana manamana 99, Yave i kenokikinomana nenei keta i iyaviya i bwaduwa, "Iyau Guyau Tofiwanaonaona. Yaku ketaketai kuna niya be muka kuna go'yona, ² ebe yaku dedeni ana fufuniya neneweu ebe susukwau ana giviyagwanisiya."

³ Ebenamu kaetutuna i viketogunisiya maise yota debabouna eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, ⁴ ††Iyau nenekuwai o nofemaise ku vanenegei. Yaku dedeni kwağa nukusi maise, kwağa kunuma yagwanisi wağasi. Na fasinei ka wava Ebenamu [‡] eatu a weweneviviya o Ebenaamu. ^{†††} Iyau ana saviviniya be kunuma nakasina kuna nisaiya be sabu yagwanisi sina kikinomana keta yota kwağa sabuuma nenesiyai tufomu sina kikinomana.

⁷ ††Yaku dedeni ana givifakiniya kwağa keta susukwau nukusi nenemiyai be ina fakwafakwavağata, tova be tova. Iyau ya Guyau keta yota susukwau yasi Guyau. ⁸ †††Nofe Kenani fwayafwayana nenei ku viviteneyauyauna, matatafuna fwayafwayanama kwağa keta yota susukwau ana venimiya. Naki yasi fwayafwayavağata keta Iyau yasi Guyau."

⁹ †††Guyau Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Kwağa fasiweu o yaku dedeni kuna muniya keta yota susukwau sina muniya. Kwağa sina nufifiniya kiyakiyaya neneweu maisemoka yota namoğa tamokatamokağa susukwau sinenei. ¹¹ Yami nikana mutugabusi kwana nufifina be noko dedeni kana kiyakiyaya Iyau keta kwami kata kawasasai. ¹² Nofe tova keta ina niya, fwefweyana namoğa tamokatamokağa kana kuyadayada 8 nenei kwana nufifina. Kwana saviviniya natunatumi keta yami tobunanige natunatusi matatafusi namoğa nenesiyai. ¹³ Maisemoka yota tovanama namoğa sina tufuwa yami sabu nenei eketa yota tovanama namoğa vitamaneina nenei kwana viya, kwana nufifiniya nenesiyai. Ina vikiyakiyavağata

† 16:15 Ganetiya 4:22 †† 17:4-5 Noma 4:17 ‡ Ibeniu fonasiyai, Ebenamu kana givina maise Ama nakasina o viwağana. †† Ibeniu fonasiyai, Ebenaamu kana givina maise sabu yagwanisi amasi o wağasi. ††† 17:7 Nuke 1:55 ††† 17:8 Bunanige 7:5 ††† 17:9-10 Bunanige 7:8, Noma 4:11

yaku dedeni tofwamiyai, tova be tova. ¹⁴ Atu taki avi namoğa yaku dedeni kana kiyakiyaya muka tofwanei, nai o kaku dedeni i yasiya, na naki tauna ina nutakiya yana sabu nenesiyai."

Yave I Bwadudabadaba Vitana
Sanai Ina Vinatuniya Namoğa Kana Wava Aisake

¹⁵ Guyau Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Kawau Sanai fasinei, muka kuna wenei Sanai eatu kuna weniya Sena. ^{†††} Ana sawanuwigabubuwiya be tanake nenei natuu namoğa ana veniwa.

Ana sawanuwigabubuwiya ebe kunuma sina visawayona nenei keta susukwana sinenei tufomu sina tufuwa."

¹⁷ Ebenaamu kaetutuna i viketogunisiya maise yota debabouna keta na viniğana tauna nuwasinenei i bwaduwa, "Kana fata namoğa kana manamana 100 tamo natuna ina tufuwa? Atu yota Sena o kana manamana 90 kana fata ina vinatuna?" ¹⁸ Eketa Ebenaamu Guyau i iyaviya i bwaduwa, "Taki kana nufota Isimeni keta sawanuwigabubuwiya!"

¹⁹ Atu Guyau i iyaviya i bwaduwa, "Muka. Kawau Sena natuu ina vinatuniya keta kana wava kuna weniya Aisake. ^{††} Yaku dedeni ana fufuniya tanake keta susukwana muninei nukusi nenesiyai tova be tova ina ni-vağata. ²⁰ Ya nuwanuwa Isimeni fasinei o naki a nowaniya. Na fasinei ana sawanuwigabubuwiya be natunatuna keta susukwana yagwanisi ana veniya. Tanake o kawakawa nasi 12 amasi keta yota susukwana nenei kana kunuma ana givinakasiya. ²¹ Atu nofe yaku dedeni ana fufuniya Aisake nukusi. Naki nofe tovanama maise, Sena Aisake ina vinatuniya noko manamanama."

Namoğa Kasi Tonu Ebenaamu Si Venufotiya

18 Yave Ebenaamu nenei i kenokikinomana Mamene yana kai nakanakasisi nenesiyai. Nofe kana si-fusifufumokena.

Kuyadayada i viaudibutoyoğa kana tovai, Ebenaamu yana vada kana ketakawanai i nuvitoğa i fakwafakwa. ² †††Matana i kanakasiya nenei namoğa kasi tonu i kitisiya kutafakaina si misimisiniya. Tovanama i kitisiya, vada i teweiya atu i dibwana i venufotifotisiya keta i koduwa fwayafwayai.

³ I iyavisinya i bwaduwa, "Aiye, taki kwa sanamaniya kaku nufota be ana ovivitiya nao muka kwana niuniku. ⁴ Yami ukowa ana nemiiya be kaemi kwana kigona ebe yo kai sifunei kwana viyawasiya. ⁵ Yota kabwaga ana nemiiya be ina givifwanimiya yo muniyai yami ketai kwana niya. Kwa visawanamonamoikuwa be kwa venufotikuwa, na fasinei ana savivina fasimiyai."

Si iyaviya si bwaduwa, "Dewadewana, avana nuwanuwau ku bwaduwiya maise o ku savivinei."

⁶ Eketa Ebenaamu i dibwanamoka vadai i kanasuna keta Sena i iyaviya i bwaduwa, "Ku-

§ Ibeniu fonasiyai, Sanai, Sena wava nofe nuwesi kasi givina tufomu natuna gumayogu. †† Ibeniu fonasiyai, Aisake kana givina maise viniğa. ††† 18:2 Ibeniu 13:2

na omatakayakayakaniya be nimau simo ina badobad-owa kausibi dewabauna kuna viya ebe maneka kuna kaguwana." ⁷ Muniyai Ebenaamu i dibwana i niya bunumakau waumisi nenesiyai keta mwanavauna i vinuwadadaniya kakaninama i viya, yana tobunanige i veniya keta i venugidewadewiya.

⁸ Ebenaamu kedi † keta susu i danina yota viyo muwana nukusi i visiya kabwaginama gigidewadewana i nemiya keta nausiyai i teniya keta kai sifunei si kawa atu i toġatanisiya.

⁹ Si nutoninuvenuviya si bwaduwa, "Atu namai kawau Sena?"

I nufata i bwaduwa, "Noko vada sinenei."

¹⁰ †† Tamokaġa sinesiyai i bwaduwa, "Venemokena, nofe tovanama maise noko manamananama ana makavinikuwa nenei kawau Sena natuu namoġa ina vinatuniya."

Atu Sena o vada kana kawa muninei i vanevaneneiya. ¹¹ Ebenaamu keta Sena o naki si vituvekamoka keta Sena yana tova vinatuna o naki i kakaviya. ¹² *Sena tauna i viniġa keta i bwaduwa, "Iyau naki a vineveka keta i sinavinukuwa keta yota kawaku i vituveka. Kana fata yawane kana diġadiġaina ana kamukoniya?"

¹³ Yave Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Ava uġuna yo Sena i viniġa atu i bwaduwa, 'Naki a vineveka, venemokena gwadimonamona ana vinatuniya?' ¹⁴ †† Omasi tamo aviyavana daunamokena Yave nenei, muka kana nufota be ina savivinei? Naki a bwaduwa maise, nofe tovanama maise noko manamananama tovanama ana makavinikuwa neneweu, kawau Sena natuu namoġa ina vinatuniya."

¹⁵ Sena i matuta na uġuna keta i sawavigema i bwaduwa, "Iyau muka tamo ata viniġa."

Atu i iyaviya i bwaduwa, "Mukamokena, ku viniġa."

Sodoma Sifufuna

¹⁶ Ebenaamu keta namoġa kasi tonu nukusi si misiniya keta si niniya be ina vateweisiya yasi ketai. Nokomai si kitanusinowa Sodoma nenei.

¹⁷ Keta Yave tauna nenei i bwaduwa, "Aviyavana kabegomokena ana saviviniya, muka Ebenaamu nenei ana teneviune. ¹⁸ Susukwana ina nakata yota fiwafiwanamokena. Keta tanake nenei kunuma matatafuna fwayafwayai ana sawanuwagabubuwiya. ¹⁹ A gibokiya be tanake ina iyavisiya natunatuna keta yota susukwana muninei si nenemiya, ebe yaku ketaketai sina savivina dawaniniina yota kana matanatotowai. Ebe avana Ebenaamu nenei a bwadudabedabiya maise kana fata be ana saviviniya."

²⁰ Keta Yave Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Menana Sodoma keta Gomona namoisi yasi fufunagoyo i nakatamoka keta yota fasisiyai odo nakasina a nowaniya. ²¹ Nofe naki a sobusobuwa be ana kitiya

taki noko odosima tasike fasisiyai venemokena o muka, ebe ana sanamaniya."

²² Namoga nasi nuwa si noġokawawa keta si niya Sodoma kuweyaina, eatu Ebenaamu i fakwa i misimisiniya Yave naunei. ²³ Ebenaamu i vaniya niniune eketa i iyaviya i bwaduwa, "O venemokena namoġa goyosi keta eyaeyasi nukusi kuna nuyaunisiya? ²⁴ Taki namoġa eyaeyasi nasi 50 menana noko sinenei o namaise, yawane kuna nuyauniya? Taki eyaeyasi fasisiyai o namaise, menananama kuna kitamokiya? ²⁵ Muka kuna fufuniya, nai o muka dawaniniina. Keta muka kana nufota be namoġa eyaeyasi atu goyosi nukusi kuna nuvimateisi. Taki kuna saviviniya, nao goyosi kasi vimatadawanai eyaeyasi nukusi kuna nunatusiya. Muka. Kwaġa o fwayafwaya kana matatafu kana tonuvisi, na fasinei kwaġa kuna vinuwadadaniya venemokena namoġa kama matanatotowai, abe namaise."

²⁶ Yave i iyaviya i bwaduwa, "Namoġa matatafusi Sodoma sinenei ana gifafafanisiya taki namoġa eyaeyasi sinesiyai kasi 50 ana nisaisiya."

²⁷ Ebenaamu i bwadu-savaviniya i bwaduwa, "Yaku tuveka, iyau o ibakaokaogo maise gavi keta kausibi atu yota a vibtuwa a nunusifufuwa nofe fasinei. ²⁸ Taki namoġa eyaeyasi kasi 50 eatu 5 nenei ina kesa, noko menaninama kuna nuyauniya?"

Yave i iyaviya i bwaduwa, "Taki namoġa eyaeyasi kasi 45 ana nisaisiya, nao muka ana nuyaunei."

²⁹ Ebenaamu i vikokone-savaviniya i bwaduwa, "Atu namaise taki kasi 40moka nokomai kuna nisaisiya?"

Atu i iyaviya i bwaduwa, "Taki kasi 40, muka ana fufuniya."

³⁰ Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Ae yaku tuveka, muka kuna nuwagoyoweiku eatu kuta tenikuwa be ata nusifufuwa. Namaise taki nasi 30 nokomai?"

Keta i iyaviya i bwaduwa, "Taki 30 ana nisaisiya, muka ana fufuniya."

³¹ Ebenaamu i iyaviya i bwaduwa, "Eiyoi, naki a nusifufumataiya nofe fasinei atu namaise taki 20 kuta nisaisiya?"

I iyaviya i bwaduwa, "Taki 20 ana nisaisiya, muka ana nuyaunei."

³² Yota Ebenaamu i bwadu-savaviniya i bwaduwa, "Ae yaku tuveka, muka kuna nuwagoyoweiku. Atu naki kawa tamokaġamoka yota ata bwaduwa. Atu taki 10 kuta nisaisiya?"

I iyaviya i bwaduwa, "Taki 10 ana nisaisiya, muka ana nuyaunei."

³³ Tovanama si nusifufukooġa, Yave Ebenaamu i venuteweiya keta i niya, eatu Ebenaamu i makaviniya yana menani.

Menana Sodoma Keta Gomona Kasi Nuyauneina

19 Guyau kana kaetoġa abamei kasi nuwa navinav-imokeyai si kikinomana Sodoma. Nota menana kana ketakawanai i nuvitoġa i fakwafakwa. Tovanama i kitisiya, i misiniya i venufotifotisiya eketa nausiyai i koduwa fwayafwayai. ² Keta i iyavisiya i bwaduwa, "Aiye, kwa nemai yaku numai be a oviviteimi. Eatu kae-

† Kedi o susu nenei si fufuniya. Ina fakwa kabegona kabaġa ganagananavina nenei yo ina vibadowa keta kana ka yuyuna. †† 18:10 Noma 9:9 ‡ 18:12 1 Fita 3:6 †† 18:14 Nuke 1:37

mi kwa kigona be kwa viyawasi, eatu kumana matami kwa kitakiyei yo yami ketai kwana niya.”

Atu si iyaviya si bwaduwa, “Muka tamo avana. Naki nofemai kana toġanumasana.”

³ Atu i gwaeġemokisiya keta nukusi si niya yana numai. Keta ka i fufuniya fasisiyai. Maneka muka na kana nutuva i kaguwana keta si kawa.

⁴ Muniyai yo sina banuwa, Sodoma menana gunina be ovina kana tufunakata be vituvekasi, matatafumokesi nokomai numa si misini-fanakwaniyuwiya.

⁵ †Nota nenei si bwauwa si bwadubwaduwa, “Namoġa kasi nuwa kimoki nuwabuna si nemiya neneweu, nama o fiyaomokesi? Ku kikinomana-nemiyeisi nenekiyai be ka mataveyeisi.”

⁶ Nota i misini-kikinomana numa kawane i ku-munina kawa i katuguduya. ⁷ Keta i iyavisiya i bwaduwa, “Ae unaunaku, fufuna naki goyomokena muka kwana savivinei. ⁸ Kwa vaneneġeiku! Natu-natuku vivine kasi nuwa weka, muka tamo namoġa nukusi sita matavenuvanuvu. Taki nuwanuwami maise vivinesima ata kikinomana-nemiisiya nenemiyai be aviyavana yami nuwanuwa kwata saviviniya nenesiyai. Eatu namoġa nofe a nemiisiya kanonovakuwai, muka kwana ginuvanuvaisi.”

⁹ Atu si kawafatiya si bwaduwa, “Ku misininai! Kwaġa tene wagawaga ku nemiya atu nuwanuwau avage kuna vikainakata. Kimoki kwaġa kana givikuvavaniwa nakatamokena yo tasike nasi nuwa.” Eketa na yasi fiwana Nota si katutunetuniya numa kana kawa kuweyaina avage nuwanuwasi kawa sina vitutuyakweniya.

¹⁰ Atu kaetoġa kasi nuwa numa sinenei nimasi si kitunina, Nota si sinaviya keta si sinakanasuniya eketa kawa si katuguduya. ¹¹ ††Atu yasi fiwana nenei namoġa matatafusi menanai matasi si weikwava be muka kasi fata kawa sina nisaġai.

¹² Eketa namoġa nasi nuwa Nota si iyaviya si bwaduwa, “Tova kabegomokena menana nofe kana nuyauniya. Yave odo nakatamataina i nowaniya menaninama fasinei keta i visimeikiya ka nemiya be kana nuyauniya. Atu tamo ya sabu nofemai? Maise natunatuu namoġa keta vivine o nawanawau o taki aitevana tamo yota ya sabu menana nofe sinenei, ku kikinomaneisi.”

¹⁴ Eketa Nota i kikinomana menanai keta natunatuna vivine kasi sawagivifoteina i matakawisiya. I iyavisiya i bwaduwa, “Yave kabegomokena menana nofe ina nuyauniya. Kwa venudibwana be menana nofe kwa teweyei.” Atu namoġasima si bwaduwa vitana ita sawasawaviniġa.

¹⁵ Naki tova i gegesiyai kana manawasasai, kaetoġasima Nota si nuyakayakaniya be ina venudibwana. Si iyaviya si bwaduwa, “Ku venudibwana! Kawau be natunatuu vivine nasi nuwa nukusi ku kikinomaneisi. Akata ina kakaviwa tovanama Yave menana nofe ina vimatadawaniya nenei.”

† 19:5 Tovisime 19:22-24 †† 19:11 2 Tufomu 6:18

¹⁶ †Atu Nota i giwaewaeġeya. Yave Nota i sinegani-ganiya na fasinei keta kaetoġa kasi nuwa nimane i si nufatuma yota kawana be natunatuna nimasiyai eketa si kikinomanisiya kawayavatai. ¹⁷ Tovanama si kikinomanisiya menanai, kaetoġa tamokaġa i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa dibwana be kwana fakwa yawayawasimi! Muka kwana okikine kumunimi yota muka kwana niviyawasina i kawanauwai! Kwa dibwanamoka koya nenesiyai akata ina kakavimiya.”

²³ Tovanama Nota ugunina nukusi menana Sowa †† nenei si kikinomana, vanavana i kusifuya. ²⁴ ††Yo muniyai iba nununuina muna nenei maise, ††† Yave i visaviviniya keta abamei i sobunemiya Sodoma keta Gomona nenei. ²⁵ Eketa naki kana menana be kana namoġa be yota kisisiku matatafumokena kawanauna-nama nenei i siwataunisiya. ²⁶ †††Atu Nota kumunina kawana si okikineya keta si vitasiya maise gabana.

Aisake Yana Tufuwa

21 Yave Sena i sawanuwagabubuwiya keta avana yana bwadudabadaba maise i fufuniya. ² †Tutuyanama Guyau i bwaduwiya nenei aviyavana ina kikinomana, naki i nuvifotiya. Sena i visifuġa keta i vinatuniya natuna namoġa tovanama Ebenaamu yana vituveka nenei. ³ Gwadimonamonanama i tufuwa keta Ebenaamu i weniya kana wava Aisake. ⁴ ††Kuyadayada 8 muninei, Ebenaamu natuna nenei nufifina i saviviniya kiyakiyaya fasinei, namaise Guyau i visimeiya maise. ⁵ Ebenaamu kana manamana 100 nenei Aisake i tufuwa.

Ebenaamu, Ega Natusi Isimeni Nukusi I Vikikinomansiya

⁸ Gwadimonamona i nakata keta tovanama i sokeya nenei, Ebenaamu visoke kana ka i fufuniya. ⁹ Noko tovanama nenei Sena si kitiya Isimeni Aisake i sawasawaviniya. Isimeni o Ebenaamu natuna kana vinuwa, ne Itifita kaetoġa kasi wava Ega nenesiyai i tufuwa. ¹⁰ †††Eketa Ebenaamu si iyaviya si bwaduwa, “Kaetoġa nofe na natusi ku vikikinomaneisi. Muka simo nuwanuwaki tamo ya kaikaiwabu ina vai tovanama kuna mateya. Naki natukiġa.”

¹¹ Ebenaamu i nuwatadauna bwadunama fasinei uġuna Isimeni o yota natuna. ¹² †††Eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, “Muka nuwanuwa ina munuu kaetoġa na natusi nukusi fasisiyai. Avana Sena si bwaduwiya maise ku fufuniya. Uġuna Aisake nenei, susukwanama ka wava sina gikikinomaniya. ¹³ Atu kaetoġa natusi o kwaġa natuu, na fasinei susukwana yota ana givinakasiya be ina vikunuma.”

‡ 19:16 2 Fita 2:7 †† Ibeniu fonasiyai, Sowa kana givina maise kabego. ††† 19:24 Madiu 10:15, 11:23,24, Nuke 10:12, 17:29, 2 Fita 2:6, Yudi 1:7 ††† Vinebau fonasiyai iba nununuina si weniya sanufa. Taki sanufa tana guwaniya, madina o goyomokena keta yota inainana nakatamokena. ††† 19:26 Nuke 17:32 § 21:2 Ibeniu 11:11 †† 21:4 Kabikona 17:12, Bunanige 7:8 ††† 21:10 Ganetiya 4:29,30 §† 21:12 Noma 9:7, Ibeniu 11:18

¹⁴ Eketa tova i katakiya nuwabunimokeyai, Ebenaa-
mu tukwava na ukowina keta kabwaga, Ega i vika-
vanisiya eketa na natusi i teweiisiya si niya.

Yave I Anuvanuyiya Ebenaaamu Yana Vitumaḡana

22 [†]Muniyai Guyau i anuvanuyiya Ebenaaamu yana vi-
tumaḡana. I iyaviya i bwaduwa, "Ebenaaamu!"

Eketa i vinowana i bwaduwa, "O, iyau weka."

² ^{††}Keta Guyau i iyaviya i bwaduwa, "Natuu ta-
mokaḡamoka ku nuwagabubuwiya Aisake, ku ovai be
ku niyei fafari Moniya nenei. Koyanama namai ana vi-
sawaveniwa nenei, kuna vibwanaoseiya ya
vikanakooḡa bwanaosena nenekuwai."

³ Na fasinei Ebenaaamu nuwabunimoka i misiniya,
yana doniki i gidewadewiya keta i kaiuna vibwanaose
fasinei. Eyo tobunanige nasi nuwa keta natuna Aisake
i ovisiya keta si noḡokawawa kabainama Guyau
i bwaduwiya nenei si niya. ⁴ Si niniya atu kuyadayada
kana vitonu nenei, Ebenaaamu matana i kanakasiya ke-
ta kedawanauwai kabaḡanama i kitiya. ⁵ Tobunanige
i iyavisiya i bwaduwa, "Doniki nukusi nofemai
kwana fakwa. Atu natuku nukusi kana niya nokomai,
Guyau nenei kana kodukoduwa yo kana makavinikiya
nenemiyai."

⁶ Eketa Ebenaaamu kai kitavina natuna i vikavaniya
eatu tauna o kikanakanata keta giniwakuma
i givikaviniya keta si niya. ⁷ Si niniya atu Aisake
amana i iyaviya i bwaduwa, "Amaku!"

Ebenaaamu i iyaviya i bwaduwa, "Natuku, ku nusifu-
fu."

Eketa Aisake i iyaviya i bwaduwa, "Kikikweu keta
kikanakanata o nofe, eatu sifi mwanavauna
vikanakooḡa bwanaosena fasinei o namai?"

⁸ Ebenaaamu i iyaviya i bwaduwa, "Natuku, Guyau
tauna yawane sifi mwanavauna ina venita vibwanaose
fasinei." Eketa si nikaokaoḡowa si niya.

⁹ [†]Tovanama si nemiya kabainama namai Guyau
i bwaduwiya nenei, Ebenaaamu didiḡa i didiḡa keta
etanei kai i tewesonasonamiya. Eyo muniyai, natuna
Aisake nimana keta kaena i kiyona eketa didiḡai kai
etanei i vikenofaniya. ¹⁰ Yana giniwakuma
i sinayaginiya be natuna ina nuvimatiya. ¹¹ Eatu to-
vanama nenei, abamei Yave kana kaetoḡa i bwauwiya
i bwaduwa, "Ebenaaamu! Ebenaaamu!"

Ebenaaamu i vinowana i bwaduwa, "O, iyau weka."

¹² Eketa Yave kana kaetoḡa i iyaviya i bwaduwa, "Mu-
ka natuu kuna givikuvakuvavanei o avana tamo goy-
ona kuna fufuniya nenei! Nofe kimoki o a sana-
manemokiwa gewa Guyau ku vifotuwiiya uḡuna
natukatekateu atu muka kuta nuwanononei
nenekuwai."

¹³ Ebenaaamu matana i kanakasiya keta sifi namoḡa
i kitiya kisisiko sinenei ketuketuna kana vinaḡanaḡana
nenei i nukabwakuya. I niya yomuyomunama i viya,
i nuvimatiya keta i vikanakoḡoiya yana bwanaose
Guyau nenei eatu muka natuna. ¹⁴ Noko nenei eketa

† 22:1 Ibeniu 11:17-19 †† 22:2 2 Sifusifufu 3:1 ‡ 22:9 Yemesa
2:21

kabainama i weniya *Yave Ina Venita*. Nofe tovasima
nenesiya namoḡa yasi kafa tanatutuna si bwadub-
waduwa, "Yave yana koyai ina venita."

¹⁵ Eketa abamei Yave kana kaetoḡa Ebenaaamu
i bwauwe-savaviniya i bwaduwa, ¹⁶ ^{†††}Nofemaise Yave
i bwaduwa, "Fonaku ku nowaniya keta natukatekateu
atu muka kuta nuwanononei nenekuwai na uḡuna
kaku wavai a bwadudabadaba neneweu, ¹⁷ ^{††}vitana
venemokena ana sawanuwagabubuwiwa be susuk-
wau nakatamokena ana veniwa. Sina yagwana vitana
kinaviniya abamai yota numagama kwadewai maise.
Kasi aviya sina vatanisiya keta yasi menana sina vitoni-
wagina. ¹⁸ ^{†††}Susukwau nenesiyai eketa kunuma
matatafusi fwayafwaya etanei
ana sawanuwagabubuwiya uḡuna fonaku ku muni-
iya."

¹⁹ Ebenaaamu na natuna si makaviniya yana to-
bunanige nenesiyai eketa matatafusi si makaviniya
Biyasiba namai Ebenaaamu i fakwafakwa nenei.

*Sena kasi manamana 127 nenei, yawasisi
i kakaviya keta Ebenaaamu i nuuwatadauna eatu
i vivinuwadadana kasi odewadewa fasinei. Na
fasinei fafaninama Itai namoisi si fakwafakwiiya
nenesiya, fwayafwaya kabegona i vitamaniya ga-
bana nenei.*

*Manamana tonusi i kakavisiya muninei, Ebenaa-
amu natuna Aisake, ne Anani kana wava Nibeka
i vikawaniya. Tanake o Ebenaaamu unana waḡana.
Muniyai Ebenaaamu kana manamana 175 nenei,
yawasina i kakaviya keta natunatuna nasi nuwa
Aisake keta Isimeni si odewadewiya kawana
niniusiyai.*

Isowa Keta Yakobo Si Tufuwa

¹⁹ Ebenaaamu natuna Aisake na natunatuna sifusifufusi
nofemaise. ²⁰ Tovanama Aisake kana manamana 40
nenei Nibeka i vikawaniya. Nibeka tawaḡana o Nebani
keta amasi o Betuweni tene Anami fafari Fadana-ana-
mi nenei.

²¹ Nibeka tanake kakanina keta Aisake i kawa-
nunukuwiya Yave kawana kana ovivita fasinei. Yave
yana kawanunuku i nowaniya eketa Nibeka i visifuḡa.
²² Atu bebeta si vivikafifiwana manawanei keta
i bwaduwa, "Namaise yo savivina nofe i kikikinomana
nenekuwai?" Eketa i niya Yave i kawanunukuwiya
ibanama fasinei.

²³ ^{†††}Eketa Yave i iyaviya i bwaduwa,
"Sineweu o kunuma nuwesi.

Sina tufuwa nenei, sina vikavanevaneya.
Tamo kunuma o unana ina fiwanateweiya.

Kotokikinuna ina vikaetoḡa gwadiyei nenei."

²⁴ Tovanama Nibeka i vinatuna nenei, natuyuweyuwe
namoḡa si tufuwa. ²⁵ Kotokikinuna i tufuwa o sininina
yabeyabenina atu konokonona. Na fasinei si weniya
Isowa. ²⁶ Muninei gwadiyei i tufuwa, Isowa kaeketuke-

†† 22:16 Ibeniu 6:13,14 ††† 22:17 Ibeniu 11:12 ††† 22:18
Bunanige 3:25 ††† 25:23 Noma 9:12 § Ibeniu fonasiyai, Isowa
kana givina maise tufukono.

tunei i gitotowa. Na fasinei si weniya Yakobo. † Aisake kana manamana 60 nenei natuyuwewe si tufuwa.

Kotokikinuna Kana Vitovisime Isowa I Katuteweiya Yakobo Nenei

²⁷ Tovanama namoisima si nakata, Isowa i vitonuiyowa eketa tova matatafuna wanakiyai i nunuiyowa. Eatu Yakobo o umaumana keta togakuyadayadana.

²⁸ Aisake o Isowa i nuwagabubuwiya uguna nuiyo gevagevana nuwatana i viya, eatu Nibeka o Yakobo si nuwagabubuwiya.

²⁹ Tova tamokağa Yakobo fenifeni i nunubudana atu wanakiyei Isowa dibuna i toyoğa yota na vitanonina i kikinomananemiya. ³⁰ Eketa Isowa Yakobo i iyaviya i bwaduwa, "Vitanona i kanamunumokikuwa. Nofe tova nubudana yabeyabenina simo ku veneiku a kawa." (Noko nenei keta kana wawa venuwana si weniya Edomu.) ††

³¹ Keta Yakobo i iyaviya i bwaduwa, "Vikinuna kana vitovisime nofe tova ku vitamanei nenekuwai ebe yo nubudana ana veniwa."

³² Isowa i iyaviya i bwaduwa, "Ei, i kanamunumokikuwa! Vikinuna kana vitovisime o avana kana dewadewana!"

³³ †Eketa Yakobo i iyaviya i bwaduwa, "Nauna ku bwadudabadaba nenekuwai yoke." Eketa Isowa i bwadudabadaba vikinuna kana vitovisime kana dawanatamaneina fasinei.

³⁴ Noko muninei Yakobo maneka keta nubudana Isowa i veniya. I kawa, i yuwa eketa i niya. Nofe ketaketanama nenei Isowa muka ita vinuwana vikinuna kana vitovisime fasinei, eatu naki i katuteweiya.

Yave I Bwadudabadaba Aisake Ina Sawanuwigabubuwiya Maise Ebenaamu

26 Noga nakasina manatuwaina Ebenaamu yana tovai maise, yota Kenani i visavavinisiya. Na fasinei Aisake i niya menana Gena nenei, Finisiya kana tufomu kana wawa Abimeneke nenei.

² Yave i kenokikinomana Aisake nenei keta i iyaviya i bwaduwa, "Muka kuna nai Itifita eatu namai fwayafwayanama ana iyaviwa nenei, nokomai kuna fakwa. ³ †Nofemai simokağamoka kuna fakwa. Iyau kwağa nukusi eketa ana sawanuwigabubuwiwa. Fwayafwayanama nofe matatafuna susukwau nukusi ana venimiya ebe avana amau Ebenaamu a bwadudabadabiya maise, bwadudabadabanama ana givifakiniya. ⁴ Susukwau yagwanina ana veniwa maise kinavinavi kasi yagwana abamai. Keta fwayafwayanama nofe matatafuna ana venisiya. Tasike nenesiyai, kunuma matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwigabubuwiya. ⁵ Uguna Ebenaamu fonaku i muniya, yaku bwadu i nowaniya yota yaku gisawakedana be yaku visime matatafuna, i mu-

† Ibeniu fonasiyai, Yakobo o kaeketuketu kana togitoto. Kana givina maise tovikanonono. †† Ibeniu fonasiyai, Edomu kana givina maise yabena. ‡ 25:33 Ibeniu 12:16 †† 26:3 Kabikona 22:16-18

niyekoğoiya." ⁶ Na uguna eketa Aisake i fakwa menana Gena nenei.

Muniyai Aisake i niya keta Biyasiba i fakwa. Tovanama yana vituveka nenei, natuna gwadiyei Yakobo i nonuya. Vikanononowai, vikinuna kana sawanuwigabubu i viya. Tovanama Isowa i nowaniya, i kayokuğa keta nuwanuwana ita nuvi-matiya.

Yakobo I Niya Nebani Nenei

28 Aisake i bwauwiya Yakobo keta i sawanuwigabubuwiya yo i sawakedakedaniya i bwaduwa, "Muka nofemai tamo ne Kenani kuna vikawaniya. ² Atu nofe tova kuna niya Fadana-anami nenei, ayau amasi Betuweni menaninei. Nokomai tamo kawau kuna viya auğu Nebani natunatuna sine-siyai. ³ Eatu Guyau Tofiwanaonaona ita sawanuwigabubuwiwa be natunatuu sita yagwana be susukwau sita geyana ebe kunumisi sita yagwana. ⁴ ††Tanake ita sawanuwigabubuwiwa keta yota susukwau, maise Ebenaamu i sawanuwigabubuwiya. Ebe fwayafwayanama ku fakwifakwiya maise teneyauyau-na kuta vitoniwagiya. Uguna fwayafwayanama o Guyau i veniya Ebenaamu."

Yakobo Kana Kavayuna

¹⁰ Yakobo Biyasiba i teweiya eatu i niya Anani kuweyaina. ¹¹ I niniya atu kabağa tamokağa i nisaiya eatu naki vanavana i sinakafwanukuwiya fasinei eketa i vikabağa. Gabana i viya keta i kenovikifafiiya. ¹² †††Tovanama i banubanuwa nenei, i kavayuna. I kitiya abama i kawiiya atu ke'ta nutanabaibainina, fwayafwayai i misiniya atu i vaneya abamai. Keta Guyau kana kae-toğa abamei si sobusobuwa be si vanevaneya. ¹³ †††Atu Yave i misiniya niniuneke eketa i iyaviya i bwaduwa, "Iyau Yave, wağau Ebenaamu keta Aisake yasi Guyau. Fwayafwayanama nenei ku matamataveya, kwağa keta susukwau ana venimiya. ¹⁴ †Kimoki yo susukwau maise genasa, sina kataneneğa yavanata, gagasa, botmatu, keta nanakoya kuweyaisi nenesiyai. Keta susukwau nukusi kami sawanuwigabubu nenei, fasekwa matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwigabubuwiya. ¹⁵ Kuna tukutukuya, Iyau o kwağa nukusi keta ana nuvinanuwa ya nidadana nenesiyai kana nivaniva ana makaviniwa fwayafwayanama nofe nenei. Muka ana venumakanoveu kana nivaniva aviyavana a bwadudabadabiwa maise ana fufuniya."

¹⁶ Yakobo i kenoviniya na yana matuta keta i bwaduwa, "Venemokena gewa Yave o nofemai i fakwafakwa eatu muka ata sanamanei. Kabağa nofe a vimaimatumatuta. Nofe o Guyau yana kabağa keta abama kana ketakawana."

¹⁸ Eketa nuwabunimokeyai Yakobo i misiniya keta gabanama i kenovikifafiiya, i vimisiniya kiyakiyaya

†† 28:4 Kabikona 17:4-8 ††† 28:12 Yoni 1:51 ††† 28:13 Kabikona 13:14,15 § 28:14 Kabikona 12:3, 22:18

fasinei keta bubu nenei i vitowiya. ¹⁹ Eketa kabağana-
ma i weniya Beteni. [†] Eatu menaninama nakasina
si mikiweniya Nusi.

²⁰ Yakobo i bwadudabadaba Guyau nenei i bwaduwa,
“Taki kwağa iyau nukusi be kuna ofafafikuwa, kabwaga
kuna venikuwa, nuya kuna venikuwa, ²¹ ebe taki ana
makavinikuwa na yaku dewadewana amaku yana nu-
mai, enao kwağa Yave yaku Guyau. ²² Atu gabana nofe
a vimisiniya, ita vikiyakiyaya Guyau ya numa. Aviya-
vana matatafuna kuna venevenikuwa, dawana 10
ana tenetenisiya atu sinisiyai tamokağa kwağa
ana veneveniwa.”

*Yakobo i niya Anani keta Nebani natunatuna nasi
nuwa, Neya keta Neiseno, i vikawanisiya. Mana-
mana 14 i mudadava Nebani fasinei vivinesima
kasi nufata fasisiyai. Neya kasi kaetoğa Dinufa
si veniya Yakobo kawana. Maise yota Neiseno kasi
kaetoğa Binaa si veniya Yakobo kawana. Eatu
Guyau i iyaviya keta nawana yana menana
i teweiya atu i makaviniya amana yana menanai.
Yana makavina fasinei, i matuta akata Isowa yana
namonamoğa nukusi na ugunina sina tafisiya. Ea-
tu tovanama si vikaninisağa nenei, Isowa muka
ita nuwagoyo be nukusi sita vikamunumunuwa.*

Guyau Yakobo I Sawanuwagabubuwiya

⁹ Tovanama Yakobo i fakwafakwa Fadana-anami ^{††} atu
i makaviniya Beteni nenei, Guyau i kenokikinomana-
savaviniya keta i sawanuwagabubuwiya. ¹⁰ I bwaduwa,
“Ka wava Yakobo atu muka yota sina weneu Yakobo.
Kimoki keta i niniya ka wava Isineni.” [‡] Eketa i weniya
Isineni.

¹¹ ^{††}Yota i bwaduwa, “Iyau Guyau Tofiwanaonaona.
Kuna vinatunasiwasiwağa keta kuna yagwana. Susuk-
wau ina nakatamoka. Fasekwa dawanisi yota tufomu
sina kikinomana kwağa neneweu. ¹² Fwayafwayanama
a bwadudabedabiya Ebenaamu be Aisake nenesiyai,
kwağa ana veniwa. Yota susukwau nenesiyai nofe
fwayafwayanama ana venisiya.” ¹³ Guyau tovanama
Yakobo nenei i nusifufukooğa, i teweiya.

¹⁴ ^{†††}Kabainama nenei Guyau i nusifufuwiya, gabana
i vimisiniya keta etanei waini i siwaiya yana bwanaose
yota muniyai bubu i siwaiya. ¹⁵ Eketa Guyau nokomai
i nusifufuwiya fasinei, kabainama i weniya Beteni. ^{†††}

Neiseno Yasi Mate

¹⁶ Muniyai Yakobo yana sabu nukusi Beteni si teweiya.
Keta yawane Efanati kedawanau, Neiseno i vibutusiya
atu si nisaiya daunina. ¹⁷ Si vibaiiya eatu kuvavana
i gimunusiya nenei, kasi toosiwağa si sawakateva-
tusiya si bwaduwa, “Muka kwana matuta. Natumi

[†] Ibeniu fonasiyai, Beteni kana givina maise Guyau yana numa.
^{††} Fadana-anami o Anami katuyaveyavenina Mesofotamiya nenei
yavanata kuweyaina. Eketa Anani menana o sinenei. [‡] Ibeniu
fonasiyai, Isineni kana givina maise Guyau i maniniya o Guyau
nukusi si vikaffiwana. (Kabikona 32:28) ^{††} 35:11 Kabikona 17:4-8
^{‡‡} 35:14 Kabikona 28:18, 19 ^{†††} Ibeniu fonasiyai, Beteni kana
givina maise Guyau yana numa.

namoğa kana vinuwa i tufuwa.” ¹⁸ Tovanama ayona
yawasisi i kakakaviya nenei, si weniya Benoni ^{†††} eatu
amana i weniya Beniyamina. ^{§19} Tovanama Neiseno
si vidawana, ketanama i niniya Efanati (nofe tova o
Beteniyema), kafakainei si odewadewisiya. ²⁰ Eketa
Yakobo gabana i vimisiniya kasi manawa etanei. Ga-
baninama Neiseno kasi manawa nenei nofe tova i fak-
wafakwa.

Aisake Yana Mate

1 Sifusifufu 2:1-2

^{22b} Yakobo natunatuna namoğa kasi 12.

²³ Neya natunatusi namoğa o Nubeni, Yakobo natu-
na kotokikinuna. Muninei o Simiyoni, Nebi, Yuda,
Isaka, Sebunoni.

²⁴ Neiseno natunatusi namoğa o Yosefa keta
Beniyamina.

²⁵ Neiseno kasi kaetoğa Binaa natunatusi namoğa o
Dani keta Nafatanai.

²⁶ Neya kasi kaetoğa Dinufa natunatusi namoğa o
Gada keta Asa.

Yakobo kakawana nofemaise natunatuna namoğa
si vinatunisiya Fadana-anami nenei.

²⁷ ^{§†}Eketa Yakobo i makaviniya amana Aisake nenei,
Kiniyati-aba (nofe tova o Ebinoni) niniune i menana
Mamene nenei. Nofe menaninama Ebenaamu i fakwi-
iya muninei yota Aisake i fakwiya maise teneyauyau-
na. ²⁸ Aisake i fakwa kana manamana 180. ²⁹ I sobuwa
i vigwadimonamonamoka yo muniyai yawasina
i kakaviya keta wağawağana i tuyanomwanisiya. Eketa
natunatuna namoğa Isowa be Yakobo si ode-
wadewiya.

Yosefa Keta Sisitawağana

37 Kenani fwayafwayana namai Aisake i fakwiya be
nenei i viteneyauyauna yota Yakobo i fakwa.

² Eketa Yakobo na natunatuna sifusifufusi nofemaise.

Tovanama Yosefa kana manamana 17, sisitawağana
nukusi sifi keta gouti si kikitavikaviniya.
Sisitawağanasima o amana kakawana Binaa keta Din-
ufa natunatusi, eatu yasi fufunagoyo fasisiyai Yosefa
i simanisiya amana nenei.

³ Yakobo yana vituveka nenei Yosefa i tufuwa eketa
i nuwagabubuwiya nakasina yo muniyai natunatuna
namoğa matatafusi. Na fasinei kana kwame nubway-
ouna dewabauna i veniya. ⁴ Tovanama sisitawağana
si kitiya Yosefa kana nuwagabubu nakatamataina yo
muniyai tasike, si adibutoyotoyoiya keta muka viunana
kana bwaduwei sita nunusifufuwei.

⁵ Nuwabuna tamokağa i kavayuna keta tovanama
sisitawağana kana kavayuna i iyavisiya nenei o naki
si dibutoyoğemokiya. ⁶ Yosefa i iyavisiya i bwaduwa,
“Kwa vaneneğa tu kaku kavayuna a iyaveimi. ⁷ Bagunai
witi ta vivikitava eatu yaku kitava i venukanakasiya ke-

^{†††} Ibeniu fonasiyai, Benoni kana givina maise kuvavana natuna.
[§] Ibeniu fonasiyai, Beniyamina kana givina maise natukikikataiku.
^{§†} 35:27 Kabikona 13:18

ta i misiniya. Tovanama nenei yami kitava si misinifiniya yaku kitava keta nenei si koduwa.”

⁸ Eketa sisitawaḡana si iyaviya si bwaduwa, “Oa! Omasi ku vinuwadadana avage venemokena kuna vitufomuwa be kuna visimeikiya?” Noko nenei, Yosefa yana bwadu be kana kavayuna nenei si adibutoyotoyoḡemokiya.

Yosefa Sisitawaḡana Si Vitamaniya

¹² Tova tamokaḡa Yosefa sisitawaḡana, amasi yana sifi keta yana gouti si visiya keta si niisiya menana Sekemu niniunei, keta nokomai si kitavikavinisiya. ¹³ Eketa Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Sisitawaḡau o Sekemu nenei yomuyomu si kitakitavikavina. Nuwanuwaku ana visimeywa kuna niya nenesiyai.”

Yosefa i vinowana i bwaduwa, “Dewadewana, Ana niya.”

¹⁴ Eketa amana i iyaviya i bwaduwa, “Ku nai be sisitawaḡau ku kitaisi taki yomuyomu nukusi dewadewasi, nao kuna makaviniwa kuna matakawikuwa.”

Ebinoni kawanauna nenei Yosefa i visimeiya i niya Sekemu. ¹⁵ Tovanama i kikinomana, i kakafivinavina kawayavatai atu namoḡa tamokaḡa i nutoniya i bwaduwa, “Ei, aviyavana ku nunuwasai?”

¹⁶ Yosefa i nufata i bwaduwa, “Sisitawaḡaku yasi yomuyomu si kitakitavikavina, a nunuwasisiya. Ku sanamanisiya namai kasi tuḡana?”

¹⁷ Eketa namoḡanama i iyaviya i bwaduwa, “Si nemiya wekamai atu naki si niya. A nowanisiya si bwaduwa si niniya Dotani.” Noko nenei Yosefa sisitawaḡana i muniisiya keta Dotani i nisaisiya.

¹⁸ Tovanama si kitiya kedawanauwai i nenemiya, kana munuwa fasinei si viwaifufuna. ¹⁹ Tututausi si vikanunusifusifufuwa keta si sawaviniiya si bwaduwa, “Ake, tokavayuna-onaonanama kwa kitai i nenemiya. ²⁰ Ei, ta nuvimatei be tamo yeyenu kokonina nenei ta tewesobuwei. Kana fata amata tana iyaviya avage tamo yomuyomu-wanawanaki i kaniya, ebe tana kitiya taki kana kavayuna ina vivenemokena o muka.”

²¹ Atu Nubeni i nowaniya yasi bwadu eatu i vinuwadadana Yosefa kana guguya fasinei keta i iyaviya i bwaduwa, “Muka yawasina tana nuyaunei. ²² Muka tana nuviufaufai atu nofemai wanakikaoḡowai tata tewesobuwiya yeyenu kokonina nenei.” Nubeni i tanafafafana taina kana guguya fasinei uḡuna nuwanuwana be ina niiya amana nenei.

²³ Eketa tovanama Yosefa i kikinomana, sisitawaḡana si givikaviniya keta kana kwame nubwayouna dewabauna tofwanei si kakiya. ²⁴ Si oviya keta yeyenu kokoninei si tewesobuwiya.

²⁵ Tovanama si makavina keta si nuvitoḡa si kakawa atu matasi i kanakasiya keta Isimeni fasekwina si kitiya si nenemiya na yasi kameni Gineyadiyei, si niniya Itifita. Iba mamadisi † nukusi si kivitotoḡa.

† Kisisiku nenesiyai bubu mamadisi si yuna maise kabwaga kana givimamadi fasisiyai be kasi gividiyaḡa.

²⁶ Keta Yuda unaunana i iyaviya i bwaduwa, “Taki taita tana nuvimatei keta ufaufana tana tenemakaviniya, aviyavana tamo kana dewadewana tana nisaḡai? ²⁷ Isimeni namoisi nenesiyai ta vitamaneieatu muka tana munuya. Aitevana taina yoke, kita viyo ufaufa tamokaḡa.” Eketa unaunana yana bwadunama si vinowaniya. ²⁸ †Tovanama Midiyani ‡ tovitamaneina si kikinomana, Yosefa sisitawaḡana si niya yeyenu nenei si sinakikinomaniya keta Isimeni namoisi nenesiyai, si vitamaniya fatana siniva 20. Eketa Yosefa si niya Itifita.

²⁹ Eyo muniyai tovanama Nubeni i makaviniya, i niya yeyenu nenei i nugenana eatu muka Yosefa ita kitai. Nuwatana i dauna keta kana nuya i kiganiniya.

³⁰ I makaviniya sisitaina nenesiyai keta i iyaviya i bwaduwa, “Yosefa noko muka. Ava o ata fufuniya?”

³¹ Eketa Yosefa sisitawaḡana, gouti si nuvimatei keta ufaufane kwame si kutuviya. ³² Eyo si niiya amasi nenei keta si iyaviya si bwaduwa, “Kwame nofe ka nisaiya, ku kitai. Kamo natuu kana kwame o muka?”

³³ Amasi i kitakinaniya keta i iyaviya i bwaduwa, “Ika. Natuku kana kwame. Yomuyomu-wanawanaki i kaniya. O natuku! Yomuyomu-wanawanaki i tanabwegabwegiya.” ³⁴ Eketa yana nuwatadauna nenei kana nuya i kiganiniya, atu nuya yomuyomu utuutusiya kikiifufuni † i kotoniya keta kuyadayada yagwanina natuna i fokuwiiya.

³⁵ Natunatuna matatafusi, namoḡa be vivine, kana sawamwanumwanuva fasinei si niya eatu muka nuwanuwana. Eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ana bwediya kana nivaniva matematesi yasi kabaḡa kana ke'ta ana vaiya natuku nukusi.” Eyo natuna fasinei i viketoniya be i bwediya.

Fotifa Kawana Yosefa Si Kitanuvadiiya

39 Tovanama Isimeni fasekwina Yosefa si niiya Itifita, Fotifa i vitamaniya kana kaetoḡa. Fotifa tanake o tuiyo kasi toviketaneina. Tanake Itifita tufomu yana namoḡa tamo nakasina.

² †Yave o Yosefa nukusi keta yana ovivita nenei, iba matatafuna i saviviniya o dewadewana. Kana tovisime tene Itifita yana numai i fakwa. ³ Fotifa i kitanisaiya Yave o Yosefa nukusi eketa iba matatafusi i savisaviviniya o si dibwadibwana-dewadewa. ⁴ Noko nenei nuwatana i oviya keta i viya tauna kana kaetoḡa. Eketa yana numa sinena kana kaetoḡa matatafusi sinesiyai, Yosefa i tene-viketaniya. Yota yana nogonogo matatafuna kasi kitavikavina fasinei nimanei i teniya.

⁵ Noko tovanama nenei keta i niya Yosefa nenei eke'ta Fotifa yana numa kana tofakwa kana dewadewana si nisaiya. Yana nogonogo matatafuna numa sinenei keta bagunai, Yave i sawanuwagabubuwiya eketa dewadewasi. ⁶ Noko nenei eketa Fotifa yana nogonogo

†† 37:28 Bunanige 7:9 ‡ Isimeni fasekwina o fafari Midiyani nenei. †† Nuya sakasakanununa kameni o gouti utuutusiya si kikiifufuna. Kaniga kana tovai, nofe i vivikiyakiyaya nuwatadauna. †† 39:2 Bunanige 7:9

matatafuna kana visime fasinei o Yosefa nimanei i teniya. Keta muka tamo aviyavana fasinei ita nuwanuwa eatu yana kaaḡa fasinei o i kivatavikaviniya.

Yosefa kana tufuwa dewadewana yota kotokiwaḡa. ⁷ Muka ita fakwa nubwayouna eatu Fotifa kawana si kitanuvadiiya keta si sawanuyakaniya be nukusi sita banuwa.

⁸ Eatu i dibutoyoḡa i bwaduwa, “Kaku tovisime muka ita vinuwana aviyavana tamo numa nofe sinenei fasinei uḡuna iyau nenekuwai ketake. Nogonogo matatafuna o iyau sifukuwai. ⁹ Iyau o numa nofe kana tovisime naki maise tanake, eketa muka tamo aviyavana ita sawatanai nenekuwai, eatu kwamiḡa kawana. Na uḡuna namaise ana fufunagoyo yo naki ana go'yona Guyau matanei?” ¹⁰ Tova matatafuna si vivikokoniya atu i didibutoyoḡa keta muka nukusi sita banu yota muka nukusi sita fakwafakwa.

¹¹ Tova tamokaḡa Yosefa i kanasuna numai mudadava fasinei eatu tovanama nenei, muka tamo kaetoḡa numai ita fakwafakwa. ¹² Eketa Fotifa kawana si niya Yosefa nenei keta kana kwame si gitoniya keta si sawanuyakaniya si bwaduwa, “Ku nemi ku banuwei-ki!” Eatu Yosefa i dibwana i kikinomana menanai atu kana kwame i venuteweiya gumayogu nimasiyai.

¹³ Tovanama si kitiya Yosefa naki i dibwana atu kana kwameḡa si givikaviniya, ¹⁴ yasi numa kana kaetoḡa si wenevakukusisiya keta si iyavisiya si bwaduwa, “Nofe kwa kitai! Namoḡa nofe tene Ibeniu kawaki i nemiiya kakaninama, i givisinemumuwita. I kanasunane-miya yama totomuwai keta nuwanuwana ita mataveikiya eatu ka fina. ¹⁵ Tovanama i nowaniya ka fina, i dibwana eatu kana kwame i venuteweiya niniukiya.”

¹⁶ Eketa kwame si fakwiiya kana nivaniva kawasi i makaviniya i nemiya numai. ¹⁷ Yota tamoka sifufunama si iyaviya si bwaduwa, “Kaetoḡa tene Ibeniu ku nemiiya kakaninama, i kanasuna yama totomuwai nuwanuwana ita givisinemumuwikiya. ¹⁸ Eatu tovanama ka fina nenei, kana kwame i venuteweiya niniukiya atu i dibwana i kikinomana.”

¹⁹ Tovanama Fotifa kawana i nowanisiya si bwaduwa, “Ya kaetoḡa nofemaise i fufuna nenekiyai,” eketa sine-na i nubusubusuwaninya. ²⁰ Tonuaviya i iyavisiya si tabiya keta deniyai si teniya. Kabainama o tufomu yana finisina fasisiyai.

Keta deninama sinenei o Yosefa i fakwa. ²¹ †Eatu Yave tanake nukusi keta i nuwagabubuwiya na nenei keta i sawanuwagabubuwiya. Noko nenei keta deni kana tokitavikavina nuwatana i oviya. ²² Eketa finisina matatafusi keta mudadava matatafuna deni sinenei, Yosefa nimanei i teniya. ²³ Deni kana tokitavikavina muka ita nuwanuwa mudadavasima Yosefa nimanei i teniya fasinei. Uḡuna Yave o Yosefa nukusi keta i ovivitiya nenei iba matatafuna i saviviniya o naki dewadewana.

Finisina Nasi Nuwa Si Kavayuna

40 Tova tamokaḡa Itifita tufomu kana ukowa kana tokavenena kasi toviketanuneina keta maneka kana tokaguwana kasi toviketanuneina nukusi, si fufunagoyowa tufomu nenei. ² Tobunanigesima nasi nuwa i nuwagoyowisiya, ³ keta deniyai i tenisiya tuiyo kasi toviketanuneina yana numai, namai Yosefa i fakwafakwa nenei. ⁴ Toviketanuneinanama Yosefa i teniya kasi kaetoḡa keta si fakwa simo matanubwayouna.

⁵ Nuwabuna tamokaḡa tufomu yana tobunanigesima, ukowa kana tokavenena keta maneka kana tokaguwana, si kavayuna. Nasi nuwa nuwabunanama nenei si kavayuna atu kasi kavayunasima kasi gigivina o tuninatunina.

⁶ Tova i katakiya nuwabuniyai tovanama Yosefa i kitiya tafakaisi si kanawenonowa. ⁷ Eketa i nutoniisiya i bwaduwa, “Kimoki namaise yo nuwanuwa i munumunumi?”

⁸ Si nufata si bwaduwa, “Nuwabuna nama nuwa ka kavayuna eatu muka tamo aitevana kana fata be kama kavayunasima ina kiyau.”

Eketa Yosefa i iyavisiya i bwaduwa, “Guyauḡa kana fata kavayuna ina yausiya. Eyo kami kavayuna kwa iyaveiku.”

⁹ Eketa ukowa kana tokavenena i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa, “A kavayuna a kitiya genefi unavina naukuwai, ¹⁰ eketa unavinama i vinaḡanaḡana naḡani-na tonusi. Dadana si kikinomana, unavina si visisiya, si nuwatataisiya eketa uwasi si ouwa. ¹¹ Eatu tufomu kana owa o a gigivikaviniya, na fasinei uwa a kigonuwa, utosi a bibitotoiya tufomu kana owai keta nimanei a teniya.”

¹² Eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Ka kavayuna kana givina nofemaise. Naḡani tonusi kana givina kuyadayada tonusi. ¹³ Kuyadayada tonusi ina kakavisiya muninei, tufomu debabouḡu ina katunakasiya eketa ina vinuwateweiwa eyo ina giyauwa keta ya mudadava manatuwaina nenei ina tenesavaviniwa. Nokomai tufomu nimanei kana owa kuna vioviiya, manatuwaina ku fufufuniya maise tovanama ku vitokavenena ukowa kana tovai. ¹⁴ Tovanama kuta toḡadewadewa nenei, kuta tukukuwa. Ae unaku, kuta ovivitikuwa be tufomu kuta iyaviya fasikuwai ebe deni nofe sinenei kuta vikikinomanikuwa. ¹⁵ Tufomu kuta iyaviya aviyavana nenekuwai i kikinomana fasinei. Ibeniu fwayafwayana nenei namoḡa si givikavinikuwa si dibwanikuwa. Nofemai yota muka tamo aviyavana goyona ata fufuniya atu deniyai si tenikuwa.”

¹⁶ Tovanama maneka kana tokaguwana i nowaniya unana kana kavayuna Yosefa i yauya fasinei, nuwatana i oviya eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Iyau yota a kavayuna, maneka feyawisi tonusi a afisiya.

¹⁷ Feyawa etanemokenei sinenei o maneka tuninatunina kakaguanisi tufomu fasinei. Eatu debaboukuwai feyawanama nenei o manuka si kakawa.”

¹⁸ Eketa Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Ka kavayuna nofemaise, feyawa tonusi kana givina kuyadayada

† 39:21 Bunanige 7:9

tonusi. ¹⁹ Kuyadayada tonusi muninei, tufomu de-babougu ina katunakasiya keta kayou sina nuonosiya eyo tofwau kai nenei sina sinavikukiya. Keta manuwana sina nemiya, kwafiniweu viyou sina kaniya.”

²⁰ Kuyadayada tonusi i kakavisiya muninei, tufomu yana kafa tufuwa kana kuyadayada i nuvifotiya. Eketa yana kawakawa yasi ka i fufuniya. Ukowa kana tokavenena keta maneka kana tokaguwana i ketoyausiya keta si nemiisiya tufomu nenei kawakawa nausiyai.

²¹ Nokomai, ukowa tokavenena i teniya kana kiviya eketa tufomu nimanei kana owa i iovia-savaviniya.

²² Eatu tonuaviya i visimeisiya keta maneka kana tokaguwana kayona si nuonosiya keta tofwana kaiyai si sinavikukiya. Naki avana Yosefa i bwaduwiya, maisemoka i kikinomana.

²³ Eatu ukowa kana tokavenena muka Yosefa ita tukuya, i vinuwataunuwiya.

Tufomu Kana Kavayuna

41 Manamana nuwesi i kakavisiya muninei, Itifita tufomu i kavayuna vitana Naeni ukowa kafakaini i misimisiniya. ² Tovanama nenei bunumakau kasi 7 na kasi tufutufuwa yota kasi kita dewadewasi ukowei si vanenemiya keta nabenabe kafakaini, nimwau si kakawa. ³ Yota bunumakau kasi 7 kasi kita goyosi keta banibaninisi munisiyai si vanenemiya eketa ninisiyai si misiniya. ⁴ Kasi kita goyosi keta banibaninisi si misiniya keta kasi 7 na kasi tufutufuwa keta kasi kita dewadewasi, si kanisiya. Nokomai tufomu i kenoviniya.

⁵ Tovanama i banu-savaviniya, yota i kavayuna. I kitia witi uguna tamokağa nenei, i foka 7 wanosi nakanakasisi yota dewadewasi. ⁶ Muniyai yota 7 si foka o wanosi kasi kita vitana fonimana inainana ita taoyayanisi eyo sita wenono. ⁷ Wano wenonosi si misinimoka tu wano nakanakasisi keta dewadewasi, si tononisiya. Eketa tufomu i kenoviniya atu i sanamaniya o i kavayuna.

⁸ †Nuwabuniyai kavayunasima fasisiyai, nuwanuwa yaona i vaniya. Na uguna bwadu i vininitiya Itifita kana matatafu nenei yana toibaiba keta yana tonuwatasuyasuya fasisiyai, eketa si nemiya nenei. Kana kavayuna i nusifufuwiya atu muka tamo aitevana kana fata be ita yausi nenei.

⁹ Atu tufomu kana ukowa kana tokavenena kasi toviketaneina, tufomu i iyaviya i bwaduwa, “Ae aiye, kimoki yo yaku fufunagoyo a tukuya. ¹⁰ Manatuwaina tovanama maneka kana tokaguwana kasi toviketaneina keta iyau, ku nuwagoyowikiya eketa tuiyo kasi toviketaneina yana numa sinenei, deniyai ku tenikiya. Tovanama nenei tene Ibeniu tufunakasina tamokağa waniya nokomai. Tanake o toviketaneinanama kana kaetoğa. Nuwabuna tamokağa nama nuwa ka kavayuna. Kama kavayunasima ka iyaviya eketa kasi givina i yausiya nenekiyai o tuninatunina.

¹³ Avana i bwaduwiya, naki maisemoka i kikinomana. Iyau ku tene-savavinikuwa yaku kafa mudadava nenei,

eatu ya tonuaviya ku visimeisiya keta maneka kana tokaguwana kasi toviketaneina kayona si nuonosiya eketa tofwana kai etanei si sinavikukiya.”

¹⁴ Eketa tufomu bwadu i vininitiya Yosefa fasinei eketa muka mwanenena atu deniyai si oviya. Nauna kana mutukonokono i tanakakanuya keta kana nuya i dawanatamatamanina muniyai yo si niya tufomu nenei.

¹⁵ Eketa tufomu i bwaduwa, “Nuwabuna a kavayuna, eatu muka tamo aitevana kana fata ita yauya nenekuwai. Atu a nowaniya avage tovanama avi kavayuna kuna nowaniya, ka fata kuna yauya.”

¹⁶ Atu Yosefa i bwaduwa, “Iyau muka kaku fata, eatu Guyauğa kana kiyau dewadewana ina veniwa.”

Tufomu kana kavayuna nuwesi i nusifufuwiya Yosefa nenei.

²⁵ Keta Yosefa na yana vimogumogu i bwaduwa, “Tufomu yo, ka kavayuna nuwesi kasi nuwanuwa naki tamokağa. Aviyavana tova kabegomokena Guyau ina saviviniya fasinei, neneweu i tene-kikinomaniya. Guyau naki i givifakiniya, iba nofe kabegomokena ina saviviniya. Nofe fasinei tamoka kavayunanama atu kawa nuwa i visawaveniwa.

Bunumakau kasi 7 na kasi tufutufuwa yota kasi kita dewadewasi, maisie yota witi fokasi 7 nakanakasisi keta dewadewasi, kasi nuwanuwa manamana 7 mauna. Itifita kana matatafu ina mauna.

Bunumakau 7 banibaninisi yota kasi kita goyosi munisiyai si vanenemiya, yota witi fokasi 7 fisusi vitana fonimana inainana ita taoyayanisi keta sita wenono, kana nuwanuwa o manamana 7 nenesiyai noga. Manamana 7 mauna muninei, manamana 7 yota sinesiyai noga ina kikinomana. Eketa fiyao Itifita yasi mauna kana tova yawane sina vinuwataunuwiya, uguna fafari kana matatafu noga ina munuya.

Tufomu yo, nofe avana a bwaduwiya o naki maisemoka Guyau kabegomokena ina saviviniya.

³³ Tufomu yo, tamo namoğa tosanamana atu na nuwatasuyasuyana kuta gibokiya be tanake Itifita kana matatafu ita visimeiya. ³⁴ Menana tamokata-mokağa nenesiyai kawakawa kuta vinuwadadanisiya. Ebe manamana 7 mauna yana tova nenei, tovanama kabwaga oyuna kasi tutuya nenesiyai, kawakawasima dawana 5 nenesiyai tamokağa sita gigivikaviniya.

³⁵ Nofe kawakawasima maisa matatafuna sita kwakwiya. Ya visime nenei, menana tamokatamokağa nenesiyai maisa matatafuna yasi bonuwai sita totoisiya ebe sita kitavikaviniya namoğa fasisiyai. ³⁶ Nofe dawanasima yawane namoğa ita vibiyawasisiya manamana 7 sinesiyai, tovanama noga ina kikinomana Itifita sinenei. Ebe nofe ketaketanama nenei, namoğa muka vitanona nenei sita domuna.”

³⁷ Tufomu yana namoğa nakanakasisi nukusi ketaketanama nuwatasi i oviya. ³⁸ Eketa tufomu i iyavisiya i bwaduwa, “Venemokena, Guyau kanununa o namoğa nofe nenei, yota muka tamo namoğa tonuwatasuyasuya venemokena yo tana nisağai maisie tanake.”

† 41:8 Daniyena 2:2

³⁹ Eyo tufomu Yosefa i iyaviya i bwaduwa, “Uguna Guyau o ibasima nofe i gikikinomanisiya neneweu, eketa muka tamo aitevana yana sanamana be yana nuwatasuyasuya maise kwağa. ⁴⁰ †Yaku kafa visime matatafuna kwağa nimaweu eketa yaku namonamoğa matatafusi, ya visimesima sina muniisiya. Eatu wawağa kana vifotu fasinei o kwağa sifukuwai.”

⁴¹ Eketa Yosefa nenei i bwaduwa, “Nofe tova kwağa a ginakasiwa Itifita kana matatafu kana tovisime.”

⁴² ††Eketa kana nimabweuna vivigionina, ‡ nimanei i yauya keta Yosefa nimanei i sifwatamaniya yota kwame dewabauna i vikotoniya keta kodokodo nukawanamanameinana i viya keta kayonei i nuvisanigogwiya.

⁴⁵ Eketa tufomu Itifita wavana Yosefa i veniya, Safeneti-faniya. †† Yota kawana i veniya kana wava Aseneti, Fotifena natuna. Fotifena o Oni †† yasi tovibwanaose. Eketa Yosefa naki i vitovisimeya Itifita nenei.

⁴⁶ Yosefa i vibutuwa bunanige Itifita tufomu fasinei kana manamana 30 nenei. Noko muninei Yosefa i misiniya keta tufomu i venuteweiya eatu Itifita kana matatafu i vadadaniya. ⁴⁷ Manamana 7 mauna yana tova sinesiyai fafani Itifita i maunafaga. ⁴⁸ Noko manamasima sinesiyai, Yosefa namoğa i iyavisiya ebe kabwaga si ooyuna atu tufotufu si vakukusiya keta menaninama tamokatamokağa kana bonuwai i totoiya. ⁴⁹ Dawana i kisiwağa si vimwanauğuna maise numagama kwadewai, eketa kana ginağanağa Yosefa i onoviya.

⁵³ Manamana 7 sinesiyai Itifita sinenei, mauna kana tova i kakaviya. ⁵⁴ †††Eatu manamana 7 noga i vibutuwa, naki avana Yosefa i bwaduwiya maisemoka i kikinomana. Fafani matatafuna nenesiyai o noga nakasina i kikinomana, eatu Itifita yana kafa visimeğa nenei o kabwaga i fakwafakwa. ⁵⁵ †††Tovanama fiyao Itifita si vitanonamoka, si vikokona-bwedibwediya tufomu nenei kabwaga fasinei. Eatu tufomu i iyavisiya i bwaduwa, “Yosefa nenei kwa nai be avana ita iyavimiya maise, kwa savivinei.”

⁵⁶ Fwayafwaya kana matatafu noga nakasina atu Itifita nenei o nakatamokena. Eketa Yosefa kabwaga kasi bonu i kiyauwa eketa fiyao Itifita nenesiyai i vikimwaneina. ⁵⁷ Atu yota mani fafani nenesiyai noga i nakatamoka. Na fasinei namoğa si nenemiya Itifita eketa Yosefa nenei kabwaga si vivikimwaneya.

Yakobo Natunatuna I Visimeisiya Si Niya Itifita

42 Eatu tovanama Yakobo i nowaniya vitana Itifita nenei kabwaga, natunatuna nenesiyai i bwaduwa, “Namaise yo kwa nigwanavağata. ² §Kwa vaneneğa! A nowaniya vitana Itifita nenei kabwaga. Kwa sobu nokomai kwa vikimwane akata tana domuna.”

† 41:40 Bunanige 7:10 †† 41:42 Daniyena 5:29 ‡ Visime kana kiyakiyaya yota na kana kafa kita vitana Yosefa i savisavivina tufomu yana visime nenei keta fonanei. †† Ibeniu fonasiyai, Safeneti-faniya kana givina maise guyau i nunusifufuwa keta guyau fakwafakwana. †† Oni kana wava kana vinuwa Eniyofonisi. Menaninama nenei namoğa vanavana nenei si kodukoduwa. ††† 41:54 Bunanige 7:11 ††† 41:55 Yoni 2:5 § 42:2 Bunanige 7:12

³ Eketa Yosefa sisitawağana kasi 10 si sobuwa Itifita kabwagavikimwane fasinei. ⁴ Atu amasi i vinuwana vitana tamo avana goyona ita kikinomana Beniyamina, Yosefa kana tufunuwa nenei. Na fasinei muka ita visimeyei ebe nukusi sita nai nenei. ⁵ Fafani Kenani nenei noga naki i goyomoka, na fasinei Yakobo natunatuna yota namoğa yagwanisi nukusi si sobuwa Itifita kabwagavikimwane fasinei.

⁶ Noko tovanama nenei fafani matatafuna Itifita sinenei Yosefa i vivisimeiya, eketa namoğa matatafusi nenesiyai kabwaga i vivikimwaneiya. Eketa tovanama sisitawağana si kikinomana, kaevavanei si koduwa fwayafwayai. ⁷ Yosefa i kitakinanisiya eatu seba i teweiya vitana muka ita sanamaneisi eketa i kayosanakiya nenesiyai i bwaduwa, “Kwami namaniyei kwa nemai?”

Eketa si bwaduwa, “Kima Kenaniyei ka nemiya kabwagavikimwane yawagiki.”

⁸ Yosefa sisitawağana i kinanisiya atu tasike o muka sita kitakinanei. ⁹ ††Kana kavayuna i tukunakasiya fasisiyai eketa i bwaduwa, “Kwami tokitanağanağa kwa nemiya kwana sanamaniya kawasasa kafa kansuna ebe yo nemaniyei kwana vibutukiya.”

¹⁰ Atu si nufata si bwaduwa, “Aiye, muka. Kima ka kaetoğa ka nemiya o kabwagavikimwane yawagiki.”

²¹ Eketa tututausi nenesiyai si vikanusifufufuwa si bwaduwa, “Noko tovanama nenei taita i bwedisita-sita kana ovivita fasinei kana dauna ta kitiya eatu muka tata sinegananiyei. Na fasinei nofe dauninama ta kakamukoniya o kita kata kuvana.”

²² †††Eketa Nubeni i bwaduviyewa i bwaduwa, “Noko tovanama nenei a iyavimiya, ‘Muka gwadimonamona kwana givikuvavaniya.’ Eatu fonaku kwa teweiya. Nofe tova yana mate fasinei kita mwavinana ta ninisaiya.”

²³ Yosefa o Itifita fonasiyai i nunusifufuwisiya keta togivina i gigiviniya nenesiyai. Na nenei si bwaduwa vitana muka yasi sifufu ita nowanowaniya.

Yosefa nenei sisitawağana kabwaga si vikimwaneya eketa si makavinisiya Kenani amasi nenei. Muniyai yota si makavina-savaviniya Itifita kabwagavikimwane fasinei.

Yosefa Tauna Wakakana I Siiya

⁴ Yosefa Ibeniu fonasiyai sisitawağana i iyavisiya i bwaduwa, “Simokağa kwa nemai niniukuwai.” Eketa si nemiya niniunei, eyo i bwaduwa, “Iyau taimi Yosefa. Gwadikuma kwa vikimwaneikuwa Itifita nenesiyai.

⁵ Noko fasinei muka nuwatami ina dauna be tututaumi kwana vikanuwanuwagoyo, kwa vikimwaneikuwa be a nemiya nofemai fasinei. Atu tanake Guyau i mikiteweikuwa a nemiya namoğa kasi gifafafana fasinei. ⁶ Noga i nemiita manamana nuwesi. Eatu yota manamana 5 si nenemiya nenesiyai, muka tamo aitevana kana fata ina baguna o ina nukabwaga. ⁷ Guyau i mikiteweikuwa kunaumi ebe yawasimi ata gifafafanisiya ketaketa dewabauna nenei, ebe susukwa kiyakiyayana muka ina domuna fwayafwaya nofe

†† 42:9 Kabikona 37:5-10 ††† 42:22 Kabikona 37:21,22

nenei. ⁸ Nofe fasinei kwami muka kwata teweyeiku be ata nemi nofemai, eatu tanake Guyau i teweyikuwa. Eketa i tenikuwa togivisawakedana tufomu fasinei, yota yana namonamoğa yasi tuveka keta yota Itifita kana tovisime.

⁹ †Nofe tova kwana dibwana amaku nenei eketa kwana iyaviya, 'Natuu Yosefa maise i bwaduwa, "Guyau i tenikuwa Itifita kana tovisime nakasina. Eketa muka kuna nuyawayawane nenukwai. ¹⁰ Na uguniu kwata vikukuwayauna, be yami yomuyomu be wağawağau nukusi kwata nemiya fwayafwaya Goseni nenei, niniukuwai kwata vimenana. ¹¹ Ebe yo manamana 5 nenesiyai yawane noga ina niniya, ana kitik-itimiya. Akata ka sabu nukusi vitanona nenei kwana fakwa.'"

²⁵ Yosefa sisitawağana Itifita si teweyiya atu si makavinisiya Kenani amasi Yakobo nenei. ²⁶ Eketa amasi si iyaviya si bwaduwa, "Yosefa noko i fakwafakwa, muka ita mate atu tanake Itifita kana tovisime." Eatu Yakobo si visabanutuiya eketa muka ita vitumağaneisi.

²⁷ Atu matatafuna avana Yosefa i bwaduwiya maise si iyaviya. Keta yota Yosefa waganusoni †† i teweyiya kana kivitotoğa fasinei, tovanama i kisisiya nuwatana i kanabunabuya. ²⁸ Eketa i bwaduwa, "O bwadu venemokena. Natuku Yosefa gewa i fakwafakwa. Kwa niyeiku be natuku tafakaina a kitai, fonana a nowaniya, yo muniyai kwana teneviunikuwa."

Yakobo Ugunina Nukusi Si Niya Itifita

46 Eketa Yakobo, yota kana wava kana vinuwa Isineni, ugunina nukusi si vikukuwayauna Itifita fasinei. Eketa tovanama si nemiya Biyasiba, yomuyomu i vibwanaoseisiya amana Aisake yana Guyau nenei. ² Na nuwabunanama nenei Guyau kenokitai i iyaviya i bwaduwa, "Yakobo! Yakobo!"

Eketa i vinowaniya, "Iyau weka."

³ Eketa Guyau i bwaduwa, "Iyau Guyau, amau yana Guyau. Muka kuna matuta ku niniya Itifita fasinei, uğuna noko menaninama nenei susukwau ana giv-inakasiya. ⁴ Iyau nukusi tana sobuwa Itifita eatu yawane yota susukwau nukusi ana makavinimiya nofemai. Eatu kwağa o natuu Yosefa nimanei kuna vidawana."

⁵ Eketa waganusonisima tufomu i vininitisiya nenesiyai Yakobo natunatuna si totoiya yota kakawasi keta natunatusi, eketa menana Biyasiba si teweyiya. ⁶ †Yota yasi yomuyomu be kukuwa matatafuna Kenani nenei kasi fwasimowai i kikinomana, nukusi si niisiya Itifita. Yakobo i misiniya natunatuna namoğa be vivine keta yota wağawağana nukusi.

Yakobo Ugunina Nukusi Si Kikinomana Itifita

²⁸ Yakobo Yuda i visimeiya i venuviketanuna Yosefa ina matakawiya vitana fafani Goseni nenei

sina vikaninisağa. Tovanama si kikinomana nokomai, ²⁹ Yosefa yana aviya kana waganusoni si gidewadewiya keta i niya Goseni, amana i venufotefotiya. Tovanama amana i kitiya, i nusiya keta i bwediya matanubway-ouna. ³⁰ Keta Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Kimoki gewa naki tauku matakawai tafakaiu a kitiya na yawasiu, eyo muniyai kana nufota ina kakavikuwa."

Ifeneimu Keta Manasa Kasi Sawanuwağabubu

48 Tamoka tova Yosefa i biganowana amana i visafwavinağa. Eketa natunatuna kasi nuwa Manasa keta Ifeneimu i ovisiya keta si niya Yakobo kana kita fasinei.

² Tovanama Yosefa i kikinomana, Yakobo si iyaviya si bwaduwa, "Natuu Yosefa i nemiya." Eketa Yakobo matamataveyai atu naki i fiwanemokiya keta i nuvi-toiya kana kiviya.

³ †Keta Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Fafani Kenani menana Nusi nenei Guyau Tofiwanaonaona i kenokikinomana nenukwai keta nokomai i sawanuwağabubuwiwuwa. ⁴ I bwaduwa, "Kimoki ka sabu ana givinakasiya. Susukwau ana givigeyaniya ebe kunuma yagwanina ina kikinomana. Yota fwayafwaya nofe ana venisiya susukwau yasi fwayafwayawağata."

⁵ Yakobo yana bwadu i nusaviya i bwaduwa, "Eketa natunatuu kasi nuwa Ifeneimu keta Manasa Itifita si tufuwa yo muniyai a nemiya o iyau natunatuku, naki maisemoka Nubeni keta Simiyoni. ⁶ Eatu muniyai natunatuu sina tufuwa, enao kwağa natunatuu. Eatu yasi fwayafwaya kana vitoniwaga fasinei o sisitawağasi Ifeneimu keta Manasa kasi wawai."

¹³ Eketa Yosefa natunatuna kasi nuwa i niisiya Yakobo niniunei. Ifeneimu i teniya Yakobo kukikimawana, atu Manasa o kukikikatana. ¹⁴ Eatu Yakobo nimana i tewewenuya keta kikikatana gwadiyei Ifeneimu debabounei i teniya atu kikimawana o i teniya kotokikinuna Manasa nenei. ¹⁵ Eketa Yosefa i sawanuwağabubuwiya i bwaduwa,

"Guyaunama amaku Aisake keta wağaku Ebonaamu nenei si kodukoduwa,

tufunakata nofe ita sawanuwağabubuwiya.

Guyaunama yawasiku kana matatafu nenei i kitavikaviniukuwa maise yomuyomu kasi tokitavikavina, ita sawanuwağabubuwiya.

¹⁶ Yota Guyau kana kaetoğanama abamei i ofafafikuwa dauna matatafuna nenesiyai, ita sawanuwağabubuwiya.

A kawakawanunukuwiya be nofe tufunakatasima nenesiyai,

namoğa kaku wava, amaku Aisake keta yota wağaku Ebonaamu kasi wava, sita tukutukusiya.

Keta yota a kawakawanunukuwiya be kasi sabu ita nakata fwayafwaya nofe nenei."

¹⁷ Eatu tovanama Yosefa i kitiya amana kikikatana †† i teniya Ifeneimu debabounei muka ita sebobo. Na fasinei amana nimanei i ova be ita tenetamaniya Man-

† 45:9 Bunanige 7:14 †† Waganusoni o yomuyomu munisiyai si sisinavifotiya eketa si sonisonidaniya. ‡ 46:6-7 Bunanige 7:15

†† 48:3 Kabikona 28:13,14 †† Fiyao Isineni si sanamaniya kikikatana nima kana sawanuwağabubu nakatamataina yo kikimawa.

asa debabounei. ¹⁸ Eketa i bwaduwa, "Amaku, na muka nemaize. Manasa o kotokikinuna. Na fasinei kikikataiu debabounei ku tenei."

¹⁹ Eatu amana i vikununewanewa i bwaduwa, "Natuku, a sanamaniya avana a savisaviviniya. Kimoki Manasa kana wava ina nakata. Susukwanei yawane kunuma nakasina ina kikinomana. Atu taina o yawane nakatamataina yo tawaḡana. Eketa susukwanei yawane kunuma yagwanisi sina kikinomana." ²⁰ †Eketa na kuyadayadanama nenei i sawanuwaḡabubuwiya i bwaduwa,

"Avi tova fiyao Isineni yasi sawanuwaḡabubu kana to-vai, kami wava sina kinana sina bwaduwa,

'Guyau ka kawakawanunukuwiya be ita sawanuwaḡabubuwiya vitana Ifeneimu keta Manasa i sawanuwaḡabubuwiya maise."

Noko nenei Ifeneimu kana wava i teneviketanuniya eatu Manasa i vimunifota.

²¹ Eketa Yakobo Yosefa i iyaviya i bwaduwa, "Ku nowaniya, iyau o kabegomokena be ina kakavikuwa, eatu Guyau o kwami nukusi. Eketa yawane ina makavinimiya waḡawaḡami fwayafwayasiyai."

Yakobo natunatuna i wenevakukusisiya eketa kasi sawanuwaḡabubu nenei, i iyavisiya ibasima yawane sina kikinomana nenesiyai. Eketa Yuda nenei o nofemaize i bwaduwa.

Yakobo Yuda I Sawanuwaḡabubuwiya

⁸ "Yuda, unaunau sina daviwa keta sina koduwa neneweu.

Ka aviya kuna gikayusiya keta kuna vatanisiya.

⁹ ††O Yuda, kwaḡa maise naiyoni mwanavauna, kimoki mani yomuyomu kuna fiwanateweisiya keta kuna visimeisiya.

Naki naiyoni maise, tovanama ina gevagevamunuwa muninei yo ina makaviniya ina ketosebaḡa,

Na fasinei keta tovanama Yakobo kikikataina gwadiyei nenei i teniya, Yosefa i sabanutuiya. † 48:20 Ibeniu 11:21 †† 49:9 Gi-naḡanaḡa 24:9, Kenokita 5:5

atu aitevana simo fatafatana yo ina vikasaneg-wanegwai?

Naki mukamokena!

¹⁰ Tufomu yana visime kana kiwana Yuda nimanei ina fakwa

keta susukwana o tova kana matatafu sina vivito-visimeya

kana nivaniva tonikiwana ina nemiya.

Nokomai kunuma matatafusi sina vimogumoguwiya."

³³ †Tovanama Yakobo natunatuna nenesiyai i nusifufukooḡa, i sioviniya keta i kenofana. Tovanama nenei yawasina i tununoviya keta i vidawana.

Yakobo Itifita i fakwa manamana 17, eketa manamana kana vikatutamokeina na yawasina i fakwa o 147.

Yosefa Sisitawaḡana I Sawavininiusiya

¹⁵ Yosefa sisitawaḡana si sanamaniya amasi yawasina i kakaviya eketa tututausi si vikanusifusifufuwa si bwaduwa, "Namai tu Yosefa yata fufunagoyo manatuwaina ina tukunakasiya yo ina kwabuyuna." ¹⁶ Eketa sifufu si vininitiya Yosefa nenei si bwaduwa, "Muniyai yo amata yawasina ina kakaviya, i bwaduwa, ¹⁷ Yosefa nofemaize kwana iyaviya. "Sisitawaḡau yasi fufunagoyo neneweu, nuwanuwaku kuna vinuwateweiya." Kima o amau yana Guyau kana kaetoḡa na fasinei ka vikokona-sineganiganiya neneweu ebe yama go'yona kuta vinuwateweisiya." Tovanama Yosefa bwadu nofe i nowaniya, i bwedisitasita.

¹⁸ Eketa sisitawaḡana si nemiya naunei si fekuwa keta si bwaduwa, "Kima ka kaetoḡa."

¹⁹ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwana matuta, iyau muka Guyau. ²⁰ Manatuwaina kwata givikuva-vanikuwa eatu Guyau i gikikinomaniya kana dewadewana ebe namoḡa yagwanisi muka sina domuna, maise kimoki ta kitakitiya. ²¹ Na fasinei muka kwana matuta, na natunatumi ana kitavikavinimiya." Nofemaize fonana biganei i sawavininiusiya.

‡ 49:33 Bunanige 7:15

Yauna

Givimayeta

Nufunufu kana wava eketa si katuviyewiya fiyao Isineni kasi sifusifufu nakanakasina venemokena tovasisi nenesiyai, yasi yauna vikaetoğa Itifita nenei. Nufunufu nofe nenei tofwa nufunina nakanakasina.

Guyau fiyao Isineni i ketoyausiya Itifita nenei. (1:1—15:21)

Vikaetoğa Itifita sinenei. (1:1-22)

Mosese yana tufuwa keta yawasina nauna. (2:1—4:31)

Mosese keta Anoni si tanatafakiya Itifita tufomu. (5:1—11:10)

Venuvisinatana keta noğokawawa Itifitei. (12:1—15:21)

Gibo Yabeyabenina nenei tu Koya Sainai. (15:22—18:27)

Guyau yana visime keta yana dedeni. (19:1—24:18)

Vada Tafutafuna keta sawakedakedana kodukodu fasinei. (25:1—40:38)

Yakobo Susukwana Si Geyana Itifita Sinenei

1 †Tovanama Yakobo i niniya Itifita, natunatuna ugu-nisi nukusi si niya. Natunatuna namoğa o nofe-maise kasi wava. ² Nubeni, Simiyoni, Nebi, Yuda, ³ Isaka, Sebunoni, Beniyamina, ⁴ Dani, Nafatanai, Gada, keta Asa. ⁵ Yosefa o waniya Itifita. Yakobo susukwana kasi numatatafu kasi nağa 70.

⁶ Muninei Yosefa keta unaunana matatafusi tufudenideni yota aviyaonana noko tufuwinama kana sewasewa si matekooğa. ⁷ ††Eatu fiyao Isineni susukwasi si vinatunaneuneuwa eketa sabu i nakatamoka. Eketa Itifita fwayafwaya si toğafotafotiya.

Itifita Tufomu Fiyao Isineni Dauna I Venisiya

⁸ †Manamana yagwanina muninei, tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei. ⁹ Yana sabu nenesiyai i bwaduwa, “Kwa kitai, fiyao Isineni nofe tova naki si tufuteweita. ¹⁰ ††Taki kata aviya sina vivibututa nenei, Isineni nifanifaita sina tuyanomwanisiya keta sina nuaviita atu nofe fwayafwayanama nenei sina dibwana sina niya. Na fasinei ketaketa tamo ta vinuwadadana-dewadewai ebe muka kasi sabu ina nakatamoka.”

¹¹ Nofe fasinei fiyao Isineni si tenisiya mudadava daunisi nenesiyai. Yota mudadava tamokatamokağa kana tovisimeonaona si tenisiya be sina visimeisiya. Eketa namoisima fiyao Isineni si nuyakayakanisiya be menana nuwesi nakanakasisi Fitomi keta Namesese si vikanasiya ebe nokomai tufomu kabwaga be no-gonogo ina tenisiya. ¹² Naki namaise dauna kasi nakanakata si venivenisiya, atu fiyao Isineni si teniya be si vinatunaneuneuwa keta si geyanamoka Itifita

si gikafufuya. Nofe nenei keta Itifita namoisi fiyao Isineni si matutisiya. ¹³ Na uğuna keta mudadava daunamokesi nenesiyai si yoyoğavinavina.

Si nuyakayakanisiya be mota † si kikivina keta taga si kikiyafowwa. Yota baguna keta mudadava matatafuna nenesiyai si visaviviniya. Si givikuvavanisiya nakasina atu muka simo yasi sineganigani.

²² ††Eketa Itifita tufomu yana namonamoğa i visimeisiya i bwaduwa, “Tovanama tene Ibeniu natuna namoğa ina tufuwa, Naeni ukowai kwana tewesobuwiya. Atu taki gumayogu ina tufuwa, nao ina fakwa.”

Mosese Yana Tufuwa

2 Tovanama noko savivananama i niniya, Nebi fasekwina sinenei namoğa tamokağa i vikawana-toniwa-ga. ² †††Gumayogu i visifuğa keta gwadimonamona namoğa i vinatuniya. Ayona si kitiya gwadimonamona kotokiwağa, na fasinei si teneviuniya yamayamana tonusi. ³ Atu tovanama muka kasi fata be yota sina teneteneviune matanubwayouna, kautu kikiyonana waguwagudabu nenei si yoniya kautunama si viya keta kibasi nenei si maifotafotiya be muka ukowa ina kanasuna. Eyo gwadimonamona si totoiya sinenei eketa ukowa Naeni kafakaini kawaununa sinesiyai si teniya. ⁴ Gwadimonamona tawağana gumayogu i misiniya matakedawanauna eatu i vivinanuya ebe ina kitiya avana ina kikinomana nenei.

⁵ Noko tovanama nenei, Itifita tufomu natuna gumayogu i sobuwa ukowai towa yawagina, eketa yana fiyavivine o ukowa kafakaini si fanafana. Eatu tufomu natuna gumayogu kautu i kitiya kawaununa sinenei keta yana gumayogu tamokağa i iyaviya eketa kautu ukowai i sinaviduduniya keta i viya. ⁶ Tovanama kautu

† 1:1 Kabikona 46:8-27 †† 1:7 Bunanige 7:17 † 1:8 Bunanige 7:18 †† 1:10 Bunanige 7:19

‡‡ Mota o gifwatafwataoğona kana wava. ††† 1:22 Bunanige 7:19 ††† 2:2 Bunanige 7:20, Ibeniu 11:23

i vitanadadiya, i kitiya gwadimonamona i bwedib-wediya. Na fasinei i kitasineganiganiya keta i bwaduwa, "Auu, nofe tanake o Ibeniu gwadimonamona."

⁷ Gwadimonamona tawaḡana i niya keta tufomu natuna i vikokoniya i bwaduwa, "Kana fata tamo ne Ibeniu ata iyaviya be gwadimonamona ita visusuya fasiweu?"

⁸ Eketa yana bwadu i vinowaniya i bwaduwa, "Ika, ku nai." Gumayogu i niya eketa gwadimonamona tau-na ayomokena i ovisiya. ⁹ Eketa tufomu natuna i iyavisiya i bwaduwa, "Gwadimonamona nofe kwa vai be kwa visusuya fasikuwai, eatu ana fatimiya." Eketa gumayogu natusi si niya numai keta si visusuya. ¹⁰ Tovanama gwadimonamona naki i nakata, si niya tufomu natuna gumayogu nenei eketa i fayaiya. Gumayogu i bwaduwa, "Ukowi a sinanakasiya fasinei, ana weniya Mosese." ††

Mosese Itifita Nenei I Dibwana Keta I Niya Midiyani

¹¹ ††Manamana yagwanina muninei, Mosese naki i vikatevatuwa. Tova tamokaḡa i kikinomana yana sabu kasi venufota fasinei eatu i kitisiya Itifita namoisi yana sabu si nunuyakayakanisiya keta mudadava daudau-nisi nenesiyai si viyoyoḡavinavina. Tovanama nenei i kitiya tene Itifita i munumunuya yana sabu tamokaḡa tene Ibeniu. ¹² Mosese i kitavinavina atu muka tamo aitevana ita tonetoneyei, eketa tene Itifita i nuvimatiya keta tofwana numagamai i vusanitautauuniya.

¹³ Tova i katakiya tovanama Mosese i makavinasavaviniya, fiyao Ibeniu nasi nuwa i kitisiya si vivikamunumuwa. Eketa tosinatamaneina i nutoninuvuviya i bwaduwa, "Ava uḡuna yo nau ku munumunuya?"

¹⁴ Atu i kawafatiya i bwaduwa, "Aitevana masi kwaḡa i teneu kama tovisime keta kama tonuvisi? Omasi kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita ku nuvimatiya?" Mosese i matuta keta nuwasinenei i bwaduwa, "Namoḡa naki si sanamaniya aviyavana a saviviniya." ¹⁵ ††Tovanama tufomu biganama noko i nowaniya, ketaketa i nuwasa be Mosese ina nuvimatiya. Eatu Mosese i dibwana keta i niya Midiyani kana fafaniyai i fakwa.

Nokomai Mosese Midiyani kasi guyau kana tovibwanaose tamokaḡa Yeteno nukusi si fakwa, eketa natuna gumayogu kana wava Sifona i vikawaniya.

Guyau Mosese I Nusifufuwiya

3 Yeteno tanake Midiyani yasi guyau kana tovibwanaose. Nawana Mosese o yana sifi keta gouti kasi tokitavikavina. Tova tamokaḡa yomuyomusima i niisiya kedawanauwai wanakikaoḡowai yavanata kuweyaina keta i kikinomana Sainai, ††† Guyau yana koya nenei. ² †††Nokomai Yave kana kaetoḡa abamei kana kitakita vitana kai noyakaina maise, i kenokikino-

† 2:10 Bunanige 7:21 †† Ibeniu fonasiyai, Mosese kana nowanowana maise sinanakata. ‡ 2:11 Ibeniu 11:24 †† 2:11 Bunanige 7:23-28 †† 2:15 Bunanige 7:29, Ibeniu 11:27 ††† Ibe-

mana kisisiku sifununa sinefounei. Mosese i kitiya kisisiku sifununa i nununuḡa atu muka ita kanakanakoḡoia. ³ Mosese nuwasinenei i bwaduwa, "Aa, namaise yo kisisiku sifununa muka ita kanakanakoḡoia? Yabe simokaḡamoka a vanai niniune be a kitai ava venemokena i kikikinomana."

⁴ Tovanama Yave i kitiya Mosese i nenemiya niniune be ina toneiya fasinei, kisisiku sifununa sinefounei i bwaduwa, "Mosese! Mosese!"

Eketa Mosese i vinowana, "Ika, iyau weka."

⁵ Eketa Yave i iyaviya i bwaduwa, "Muka yota kuna vanemai. Na fwayafwayanama nenei ku misimisiniya o tafutafuna, na fasinei ka kaevatakutakuna ku kaki. ⁶ Iyau amau yana Guyau, Ebenaamu yana Guyau, Aisake yana Guyau eketa Yakobo yana Guyau." Tovanama Mosese nofemaise i nowaniya, i matuta Guyau kana toneyeina fasinei eketa tafakaina i tenefotiya.

⁷ Atu Yave i iyaviya i bwaduwa, "Namaise Itifita namoisi yasi givikuvakuvavaneina yaku namonamoḡa nenesiyai, naki a kitiya yota yasi bwedi a nowaniya. Nuwanuwasi ana gifafanisiya aviyaonana kasi tovisimeonaona nenesiyai. Naki a sanamaniya yasi kuvavana. ⁸ Na fasinei naki a sobunemiya keta ana ketoyausiya Itifita namoisi nimasiyai ebe ana kikinomansiya, ana niisiya tamo fafani dewadewana yota nakasina keta maumaunina nenei. Eatu fwayafwayanama o fasekwasima maise fiyao Kenani, fiyao Itai, fiyao Amonai, fiyao Fenisi, fiyao Ivi keta fiyao Yebusi nokomai nofe tova si fakwafakwa. ⁹ Bwadu venemokena, yaku namonamoḡa yasi bwedi a nowaniya yota naki a kitiya Itifita namoisi namaise si vivitoagoyogoyowisiya. ¹⁰ Na uḡuna nofe tova a vivisimeywa kuna niya Itifita tufomu nenei, ebe yaku namonamoḡa fiyao Isinenei Itifitei kuna kikinomana-nemiisiya."

¹¹ Eatu Mosese Guyau nenei i sawaviyagwana i bwaduwa, "Iyau o naki namoḡakaokaoḡo. Eketa fiyao Isinenei kasi kikinomaneina fasinei, namaise o ana vaisi tufomu nenei?"

¹² Eatu Guyau i iyaviya i bwaduwa, "Ana vinuwiwa eketa tovanama fiyao Isinenei Itifitei kuna kikinomananemiisiya nenei, nofe koyanama nenei nenekuwai kwana kodukoduwa. Ebe nofe nenei ina vikiyakiyaya vitana Iyau tauku a visimeywa."

¹³ ††Atu Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Taki ana niya fiyao Isinenei nenesiyai keta ana iyavisiya ana bwaduwa, 'Waḡawaḡata yasi Guyau i visimeikuwa a nemiya nenemiyai,' atu sina bwaduwa, 'Namaise kana wava?' Nao namaise o ana iyaveisi?"

¹⁴ Eketa Guyau Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Iyau Mimituwa. †† Na fasinei fiyao Isinenei kuna iyavisiya kuna bwaduwa, 'Tanake kana wava Mimituwa i visimeikuwa a nemiya nenemiyai.' ¹⁵ Fiyao Isinenei nenesiyai kuna bwaduwa, 'Yave, waḡawaḡami yasi

niu fonasiyai Onebi, Sainai kana wava kana vinuwa. ††† 3:2 Bunanige 7:30-34 § 3:13 Yauna 6:2,3 †† Mimituwa kana givina o Iyau Fakwafakwaku tova kana matatafu. Ibeniu fonasiyai Mimituwa kana nowanowana maise Yave. (Kenokita 1:4,8)

Guyau, Ebenaamu yana Guyau, Aisake yana Guyau eketa Yakobo yana Guyau i visimeikuwa a nemiya nenemiyai. Nofe kaku wava fakwafakwa-vaḡasina, muniyai tufuwa si nenemiya yasi inuwe sina tukutukuya.”

Muninei Mosese i makaviniya menanai eyo i niya Itifita. Tawaḡana Anoni i iyaviya iba matatafuna yota maise Isineni tokawakawa matatafusi i nusi-fufuwisiya. Eketa Anoni nukusi si niya Itifita tufomu nenei keta si iyaviya si bwaduwa, “Yave i visimeikiya ka nemiya neneweu be fiyao Isineni kuna sawateweisiya be sina niya wanakikaoḡowai ebe sina vibwanaoseya nenei.”

Atu Itifita tufomu i bwaduwa, “Na ketaketanama nenei muka ata sawateweyeisi. Naki sina mudadavamoka.”

Keta Guyau iba yagwanisi kafa nuwatabau i saviviniya Itifita nenesiyai. Eatu tufomu muka simo debabouna ita kanakasiya. Guyau ukowa i giviniya i viufaufa, eatu Itifita tufomu yawane muka ita sawateweyeisi. Itifita yomuyomu yagwanisi si mateya keta yota tututausi si viyaikeya, eatu fiyao Isineni kasi sawateweyeina fasinei tufomu tafakaina i fakinamoka.

Itifita Fiyagenagena Namōḡa Kayeu Yasi Mate

11 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Itifita tufomu yana namonamoḡa nukusi, yota tamokaḡamoka ana vimatadawanisiya. Muniyai yo tufomu ina sawateweimiya kwana niya. Atu yami nainama nenei matatafumi ina nukwawikwavinamokimiya. ² Nofe tova kuna niya keta fiyao Isineni matatafusi kuna iyavisiya kuna bwaduwa, ‘Kwana niya Itifita namoisi aviyaonana niniumiyai nukusi kwa fakwafakwa, kwana vikokonsiya nogonogo si fufunisiya siniva keta gonudi nenesiyai fasisiyai.’” ³ Yave Itifita namoisi i oviyeviisiya, na nenei keta fiyao Isineni si vifotuwisiya venemokena. Mosese kana wava i nakatamoka tufomu yana tovisime keta Itifita namoisi nenesiyai.

⁴ Mosese i niya tufomu i iyaviya i bwaduwa, “Yave nofemaise i bwaduwa, ‘Nuwabuna sinefouna, Itifita ana nifanakwanikwaniuwiiya, ⁵ eketa kayeu namoḡa matatafusi Itifita sinenei sina mateya. Tufomu natuna kayeuna vitana yana gabu ita viya, nenei atu i sobuwa kana nivaniva nekaetoḡa witi kana tokifuwaḡa natusi kayeusi nenesiyai. Yomuyomu-menana matatafusi mikitufuwisi yota sina mateya. ⁶ Itifita kana matatafu namoḡa sina bwedi-bwaubwauwa. Bwedibwedina muka tamo manatuwaina ita kikinomana maise keta yota muniyai muka ina kikinomana. ⁷ Eatu Isineni nenesiyai muka tamo aviyavana goyona ina kikinomana, maise muka tamo anuketa ina tanabwau-nuvanua tene Isineni nenei o yasi yomuyomu nenesiyai. Ebe kwami Itifita namoimi kwana sanamaniya vitana Iyau Yave fiyao Isineni nenemiyai a tenesinisiya.’” ⁸ Ya tovisime matatafusi sina nemiya naukuwai sina koduwa keta sina kamanemanikuwa be yaku namonamoḡa ana visiya keta ana niisiya. Eyo noko nenei naki

ana niya.” Mosese sinena i nubusubusuwaniya eketa tufomu i sinanoviya.

⁹ Eketa Yave Mosese i mikiiyaviya i bwaduwa, “Yawane tufomu muka fonau ina nowaniya ebe kafa nuwatabau yota tunisi ana saviviniya Itifita sinenei.” ¹⁰ Mosese keta Anoni kafa nuwatabau nofe matatafusi si saviviniya tufomu matanei eatu Yave tufomu i oviyeviisiya keta katekatena i gua. Na fasinei fiyao Isineni muka ita sawateweyeisi be Itifitei sina kikinomana.

Venuvisinatana

12 [†]Yave Mosese keta Anoni Itifita nenei i nusifufuwisiya i bwaduwa, ² “Yamayamana nofe kwana teneviketanuniya ebe tanake manamana yana kafa viuḡu. ³ Isineni matatafusi kwana iyavisiya kwana bwaduwa, ‘Kuyadayada kana vi10 nofe yamayamanama nenei, namoḡa tamokatamokaḡa yana sifi o gouti mwanavauna ina gibokiya tauna kana sabu nukusi fasisiyai. ⁴ Taki numa tamo kana sabu kabegona be gevageva muka kasi fata sina kakoḡoiya, nao unafafanisi nukusi sina kaniya. Namōḡa kana tuku gevageva kana ketowavai sina teniya be ina kaniya. ⁵ Sifi o gouti namoḡa mwanavauna kana manamana tamokaḡa yota kana sinibu dewadewana kwana gibokiya.

⁶ Eketa kwana kitavikavina-dewidewisiya kana nivaniya tamoka yamayamaninama atu kuyadayada kana vi14 kana navinavi nenei, eyo Isineni matatafusi yomuyomusima sina munusiya. ⁷ Eketa ufaufasi tunina kwana yuna keta numasima nenesiyai kwana kawa, kasi kawa kuniniusi keta kuetasi kwana nuvidao-daoḡona. ⁸ Nuwabunanama nenei gevagevamokesi kwana kaguwana keta kisaya onaonasi be maneka muka nakana nutuva nukusi kwana kawa.

¹¹ Yami kamokena o nofemaise. Kwana kanibubunavaḡata, kami kaevatakutakuna kwana vivaneina, eketa kiwana nimamiyai kwana givikaviniya, atu kwana venukakawa. Nofe o Venuvisinatana Kana Ka, Iyau Yave kaku vimogumogu fasinei.

¹² Yota nuwabunanama nenei Itifita ana nifanakwanikwaniuwiiya keta namoḡa kayeusi be yomuyomu mikitufuwisi matatafusi Itifita sinenei ana nuvimatisiya. Eketa guyausima Itifita namoisi nenesiyai si kodukoduwa, matatafusi ana vimatadawanisiya. Iyau tauku Yave. ¹³ Yami numa kasi kawa nenesiyai ufaufa ina vikiyakiyaya yami kafa fakwa. Ebe tovanama ufaufanama ana kitiya, ana venuvisinatanimiya be kwami muka nukusi tovanama Itifita sinenei ana nuvimateya.

¹⁴ Manamana tamokatamokaḡa sinenei nofe kuyadayadanama nenei Venuvisinatana Kana Ka kwana fufuniya yami kafa tuku, Iyau Yave avana a saviviniya fasinei. Nofe kami kwenava kwana kitavikaviniya tova matatafuna si nenemiya nenesiyai.”

† 12:1 Visime Tafu 23:5, Ginaḡanaḡa 9:1-5, 28:16, Visime Nuvinavina 16:1,2

Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka

¹⁵ †Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Tovanama Itifita kwana teweiya, Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka nofemaise kwana fufuniya. Kuyadayada 7 sinesiyai maneka muka nakana nutuva kwana kaniya. Kuyadayada kafa viuḡu nenei, kafa nutuva matatafuna yami numa sinesiyai kwana teweteweina. Kuyadayada kafa viuḡu keta i niya kana vi7 nenesiyai, taki aitevana maneka nutunutuvina ina kaniya, ina kakaviya Isineni namoḡa nenesiyai. ¹⁶ Kuyadayada kafa viuḡu keta yota kana vi7 nenesiyai, tamo nenei kwata yokoyokowa kodukodu fasinei. Muka tamo kwana mudadava kuyadayadasima nenesiyai eatu naki kabwaga-vitavaḡa. ¹⁷ Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana kuyadayada kwana kawiiya. Noko yami kafa tuku. Na tovanama nenei, ugunimi be fasekwimi Itifitei a kikinomananemiimiya. Na fasinei nofe kuyadayadanama kwana kitavikaviniya kami kwenava tova matatafuna si nenemiya nenesiyai.”

Venuvisinatana Kana Kafa Viuḡu

²¹ Eketa Mosese Isineni tokawakawa matatafusi i vakukusisiya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Kwana niya keta sifi o gouti mwanavauna kwana gibokiya eketa ugunimi fasimiyai kwana munuya Venuvisinatana Kana Ka fasinei. ²² Vanekuwe dadana kwana nufwafwa keta ufaufa na bobonusi nenesiyai kwana nukutuva keta kawa kuninusi be kuetasi kwana nuvidao-daoḡona. Muka tamo aitevana numai ina kikinomana kana nivaniva nuwabuni. ²³ ††Nuwabuna kawasasana nenei Yave Itifita ina nifanakwanikwaniuwiya keta Itifita ugunisi tamokatamokaḡa nenesiyai, namoḡa kayeusi ina nuvimatisiya. Atu tovanama ufaufa ina kitiya numa kasi kawa kuninusi be kuetasi, yami numa ina venuvisinataniya. Mate kana kaetoḡa abamei muka ina sawateweyei be ina kanasuna yami numai keta natunatumi namoḡa kayeu ina nuvimateisi. ²⁴ Nofe Venuvisinatana Kana Ka kwami keta natunatumi kwana kitavikaviniya kami kwenava fakwafkawaḡasina. ²⁵ Eketa tovanama kwana niya fwayafwayanama Yave i bwadudabedabiya ina venimiya nenei, kwana kitavikaviniya kami kwenava. ²⁶ Tovanama natunatumi sina nutoniimiya Kanama kana givina fasinei, ²⁷ kwana iyavisiya kwana bwaduwa, ‘Nofe o Venuvisinatana bwanaosena, Yave kana vimogumogu fasinei. Manatuwaina Itifita sinenei noko nuwabunanama nenei, Yave yata numa i venuvisinatana. Itifita fiyagenagena namoḡa kayeu i nuvimatisiya eatu natunatuta i ofafafisiya.” Tovanama Mosese i nusifufukooḡa, namoḡa matatafusi si koduwa keta Yave nenei si kodukoduwa. ²⁸ Eketa avana Yave, Mosese keta Anoni i visimeisiya, naki maisemoka si muniya.

Itifita Fiyagenagena Namoḡa Kayeu Si Mateya

²⁹ †Nuwabuna sinefouna nenei, Itifita fiyagenagena namoḡa kayeu matatafusi Yave i nuvimatekoḡoisiya. Tufomu natuna kayeu vitana yana gabu ita viya, nenei i vibutuwa keta i sobuwa kana nivaniva finisina natuna kayeu deni sinenei nenei. Keta yota yomuyomumenana natunatusi mikitufuwisi i nuvimatisiya. ³⁰ Noko nuwabunanama nenei tufomu yota yana tovisime keta Itifita kana matatafu namoḡa si kenoviniisiya. Eatu numa tamokatamokaḡa sinesiyai o mate, na fasinei matatafusi si bwedibwaubwauwa. ³¹ Tamoka nuwabunanama nenei tufomu Mosese keta Anoni i wenisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Yami sabu nukusi kwa kikinomana! Yaku fwayafwaya kwa teweyei be kwa nai Yave nenei kwa kodukodu avana kwa bwaduwiya maise. ³² Yami sifi, yami gouti keta yami bunumakau nukusi kwa vaisi be kwa nai. Eatu yami Guyau yota nenei kwana kawakawanunukuwa be ina sawanuwaḡabubuwikiwa.” ³³ Itifita namoisi fiyao Isineni si nuyakayakanisiya be sina venuniya. Si iyavisiya si bwaduwa, “Taki muka kwana nai, nao matatafuki kana matekooḡa.” ³⁷ Fiyao Isineni kaesiyai Namesese si noḡokawawa keta si niya Sukoti. Namoaḡa o kasi yagwana 600,000 maise, eatu muka vivine keta fiyagenagena sita sawanatusi. ³⁸ Namoaḡa yagwanisi tunisi yota Isineni si tuyanomwanisiya keta nukusi si niya. Yasi sifi be gouti keta bunumakau waumisi nukusi si niisiya. ³⁹ Itifita namoisi yasi nuyakayakanai be si gisoḡosoḡowa keta muka tamo kawasasa be biyawasa sita gidewadewa. Eketa kausibi yafoyafofosi si unaniina. Noko nenei maneka muka nakana nutuva si kaguwana. ⁴⁰ ††Fiyao Isineni si fakwa Itifita manamana kana yagwana 430.

Venuvisinatana Kana Ka Kana Ketaketa

⁴³ Yave Mosese keta Anoni i iyavisiya i bwaduwa, “Venuvisinatana Kana Ka kana ketaketa nofemaise. Muka tamo avi tene wagawaga ina kawiyei. ⁴⁴ Kami kaetoḡa gabanai kwa kimwanisiya, kasi nufota sina kaniya eatu nauna nufifina sina viya. ⁴⁵ Aviyao-nana wagawaga sinemiyai keta yota yami tomudadava kwa fatifatisiya, muka sina kaniya. ⁴⁶ ††Venuvisinatana gevagevana numanama sinenei kwa gidewadewiya, kwana kaniya. Muka tamo viyona kwana kikinomaneni. Yota muka tamo seḡana kwana kotoviya. ⁴⁷ Isineni kami matatafu Venuvisinatana Kana Ka kwana kawiiya.”

Gwadimonamona Namoḡa Kayeu Kana Tenesineina

13 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, ² †††Fiyagenagena namoḡa kayeu matatafusi kwana tenesiniisiya fasikuwai. Matatafusi namoḡa kayeu keta yota

† 12:15 Yauna 23:15, 34:18, Visime Tafu 23:6-8, Ginaḡanaḡa 28:17-25, Visime Nuvinavinana 16:3-8 †† 12:23 Ibeniu 11:28

‡ 12:29 Yauna 4:22,23 †† 12:40 Kabikona 15:13, Ganetiya 3:17 ††† 12:46 Ginaḡanaḡa 9:12, Yoni 19:36 ††† 13:2 Ginaḡanaḡa 3:13, Nuke 2:23

yomuyomu mikitufuwisi matatafusi Isineni sinenei o Iyau fasikuwai.”

¹¹ Mosese fiyao Isineni i nusifufuwisiya i bwaduwa, “Kenani namoisi fwayafwayasiyai Yave ina niimiya naki avana yana bwadudabadaba fifiwanina i teniya kwami keta waḡawaḡami nenesiyai maise. Tovanama Yave fwayafwayanama ina venimiya nenei, ¹² †natunatumi kayeumi keta yota yomuyomu namoḡa mikitufuwisi kwana tenesinisiya. Matatafusi yomuyomu namoḡa mikitufuwisi o Yave fasinei. ¹³ Eatu kana fata doniki natusi namoḡa mikitufuwina fasinei, sifi mwanavauna nenei kwana nuvitamaniya. Taki doniki muka kwana nuvitamane, nao kayona kwana kotoviya. Eatu natunatumi namoḡa kayeumi matatafusi kwana nuvitamanisiya.

¹⁴ Tova munina natunatumi sina nutoninuvenuveimiya sina bwaduwa, ‘Ava uḡuna nofe ta fufufuniya?’ Kwana iyavisiya kwana bwaduwa, ‘Fafani Itifita nenei ta vitovikaetoḡa, eatu Yave yana fiwana utubasinei i kikinomana-nemiita. ¹⁵ Itifita tufomu katekatena i gua keta muka ita sawateweyeita tana kikinomana. Na fasinei Itifita namoisi natunatusi kayeusi keta yomuyomu natunatusi mikitufuwisi matatafusi tamo nenei, Yave i nuvimatisiya. Noko uḡuna eketa yomuyomu natunatusi mikitufuwisi matatafusi ta vivibwanao-seisiya Yave nenei eatu fiyagenagena namoḡa kayeumatatafusi tana nuvitamanisiya.’ ¹⁶ Nofe ita vikiyakiyaya vitana sisikufa nimamiyai maise keta yota tafakaimiyai. Uḡuna Yave yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomana-nemiita.”

²⁰ Menana Sukoti si teweiyaya atu si niya menana Etami nenei si vikabaḡa fwayafwaya nunumonumona kafakainei. ²¹ Yave i viketanunisiya. Kuyadayada nenei busibusi vikoḡona-misimisinina i viviketanuna kunausi. Eatu nuwabuna nenei o kai noyana maise vikoḡona-misimisinina i viketanunisiya keta i vivikimayeta. Noko nenei eketa kasi fata kuyadayada be nuwabuna sina niniya.

Itifita Tufomu Isineni I Omunitawisiya

⁵ Tovanama Itifita tufomu biga i nowaniya vitana fiyao Isineni si dibwana, yana tovisime nukusi yasi nuwanuwa i kaviniya keta si bwaduwa, “Avamasi venemokena ta fufuniya? Yo kata kaetoḡa Isineni ta gionoveisi si ninai.” ⁶ Eketa tufomu aviya kana waganusoni i gidewadewiya keta yota yana tonuaviya i visiya. ⁷ Waganusoni dewadewasiḡa i givikasisiya kasi yagwana 600 i visiya, yota Itifita kana waganusoni matatafusi i visiya, waganusonisima tamokatamokaḡa na kasi kaimatana nukusi. ⁸ Yave Itifita tufomu katekatena i giviguiya eketa fiyao Isineni i omunitawisiya, eatu tasike na yasi gasisi si niniya. ⁹ Itifita namoisi si omunitawisiya. Tufomu na yana osi keta waganusoni, waganusoni kasi tovidibwana keta yota tonuaviya kaeyai matatafusi si venumwawinisiya kana nivaniva Gibo Yabeyabenina kafakainei, menana Fianoti niniunei si venuovisiya eatu fafaninei o menana

† 13:12 Yauna 34:19,20, Nuke 2:23

Baani-sefoni. Nokomai fiyao Isineni si nifakwa kana tovai, Itifita namoisi si kikinomanisiya.

¹⁰ Tovanama fiyao Isineni matasi i kanakasiya, si kitiya Itifita tufomu na yana tonuaviya nukusi si vavanenemiya niniusiyai. Matuta i gifofonisiya nenei si bwedisitasita Yave nenei.

¹¹ Keta si odowa Mosese nenei si bwaduwa, “O naimaise, muka tamo kididiku Itifita nenei yo ku nemiikiya wanakikaoḡowai kana vikamatemateya? Avamasi ku fufuniya nenekiyai? Ava fasinei Itifitei ku kikinomana-nemiyeiki? ¹² Yawane Itifita ta fakwafakwa nenei ka iyaviwa ka bwaduwa, ‘Ku teneiki be ka fakwa naki ka vivikaetoḡa Itifita namoisi nenesiyai.’ Vikaetoḡa o dewadewamataina yo vikamatemate wanakikaoḡowai.”

¹³ Eatu Mosese i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana matuta! Naki kwana misinimoka fakinina eatu kwana kitiya namaise Yave ina gifafafaneimi. Itifita namoisi kimoki kwa kitikitiya, muka yota kwana kitasavavineisi. ¹⁴ Yave ina nuaviya fasimiyai na fasinei kwana nigwanamoka.”

Isineni Namoiisi Yasi Dibwana Gibo Nenei

¹⁵ Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Ava fasinei yo ku bwedibwedisitasita nenekuwai? Fiyao Isineni ku iyaveisi be naki si nimoka. ¹⁶ Eatu ya kiwana kuna ginakasiya keta gibo kuweyaina kuna tuniya be gibo ina kawiya atu sinefounei fwayafwaya kokoninei kwana tamana. ¹⁷ Itifita namoisi katekatesi ana giviguamokiya be sina venuomunitawimiya. Atu yaku vikaiwabu ana viya tovanama tufomu na yana tonuaviya, waganusoni yota waganusoni kasi tovidibwana ana vatanisiya. ¹⁸ Noko nenei Itifita namoisi sina sanamanikuwa vitana Iyau tauku Yave.”

¹⁹ Eketa Guyau kana kaetoḡa abamei fiyao Isineni kunausi i niniya, eava i makaviniya kumunisi i misiniya. Yota busibusi vikoḡona-misimisinina kunausi i makaviniya kumunisi, ²⁰ keta fiyao Isineni atu Itifita namoisi kasi kawasasai i misiniya. Tovanama i nuwabuna, busibusi kumanovana i gikikinomaniya Itifita namoisi nenesiyai eatu mayesina fiyao Isineni i tafisiya. Noko nenei fiyao Isineni keta Itifita namoisi muka kasi fata be sina vikanenemi niniusiyai nuwabuna kana matatafu.

²¹ Mosese nimana i tuniya gibo kuweyaina, eketa Yave fonimana fifiwanina gagasei i vininitiya. Nuwabuna kana matatafu i sivenumasana keta gibo i katuuya atu fwayafwaya kokonina i kikinomana.

²² ††Gibo fafaninei fafaninei i nuvianiya maise nabenabe eatu sinefounei fwayafwaya kokoninei si tamana.

²³ Eatu yota Itifita namoisi si omunitawisiya munitafwamokesiyai. Tufomu yana osi keta yana waganusoni yota waganusoni kasi tovidibwana si venumwawinisiya gibo sinefounei. ²⁴ Eatu muniyai yo tova kana fou ina vitetiya, kai noyana busibusi vikoḡona-misimisinina etanei, Yave i kitanusinowa Itifita tonuaviya nenesiyai keta i venuvibaubausiya. ²⁵ Yasi waganusoni kaesi

†† 14:22 1 Kononita 10:1,2, Ibeniu 11:29

i givigoyusiya eketa si dibwana-tukatuka. Eketa si bwaduwa, “Fiyao Isineni ta dibwaneisi! Yave i badi-waga Isineni fasisiyai keta i nunuaviita.”

²⁶ Tovanama fiyao Isineni si tamanakooġa, Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Nimau ku tunei gibo kuweyaina be ina makaviniya Itifita namoisi keta yasi waganusoni yota waganusoni kasi tovidibwana etasiyai.” ²⁷ Tovanama vanavana i kukusifuya, Mosese nimana i tuniya gibo kuweyaina keta gibo i nutamane-savaviniya kana kiviya. Eketa Itifita namoisi nuwanuwasi be sina dibwana eatu Yave gibowai i viga-viviniya. ²⁸ Gibo i nutamane-savaviniya keta waganusoni be waganusoni kasi tovidibwana i kabwanisiya. Atu Itifita tonuaviya matatafumokesi Isineni si omunitawisiya gibo sinefounei, muka tamo mainigenigesi.

³¹ Tovanama fiyao Isineni si kitiya namaise Yave yana fiwana utubasinei i saviviniya Itifita namoisi nenesiyai, Yave si omatumatutiya keta si vitumaġaniya maisemo-kata yota kana kaetoġa Mosese.

Mosese Yana Osedavadava

15 †Noko muninei Mosese keta fiyao Isineni nofe-maise si osedavadava Yave nenei.

“Yave ana osedavadaviya uġuna yana kaiwabu i vanemataiya. Yasi osi be kasi tovidibwana nukusi gibowai i tewesobusobuwisiya.

² †Yave tanake yaku fiwana eketa i gifafafanikuwa fasinei,

a oseosedavadaviya.

Tanake yaku Guyau, ana daviya.

Tanake amaku yana Guyau, ana ginakasiya.

³ Yave o aviya kana kaimatana, kana wava o Yave.

⁴ Itifita tufomu yana aviya kasi waganusoni keta yana tonuaviya nukusi

i tewesobuwisiya gibowai.

Tufomu yana tonuaviya tomatakakai,

Gibo Yabeyabenina nenei i viganomonisiya.

⁵ Gibo i kabwanisiya

eketa si kenogavivina ogodibu sifunei maise gabana.

⁶ Yave yo, kikikataiu

fifiwanamataina.

Yave yo, kikikataiweu

nifanifaiu ku venuyauyaunisiya.

⁷ Aviyaonana si vikaniyabiniwa ku vatanisiya

uġuna kwaġa ku vanemataiya.

Keta ya kayokuġa busubusowanina i nuyauyauniya keta ku vikanayaunisiya vitana nimwau sedovayana maise.

⁸ Niuġu kawasiveinei

gibo ku nuvianiya.

Nefo nutanasagusagusi si misiniya fita maise.

Ogodibu sinefounei gibo i kokoniya.

⁹ Nifaiu i onavaneya,

‘Ana omunitawisiya, keta ana tabisiya.

Yasi nogonogo matatafuna ana vitukuwiya, nuwanuwaku aviyavana maise ana viya.

Yaku fetu ana sinayaginiya keta nimakuwai ana nuyauyaunisiya.’

¹⁰ Eatu kawasiveiu nenei

gibo i kabwanataunisiya.

Keta yoyo nutanasagusagusi nenesiyai si gamomona gabana daunina maise.

¹¹ Yave yo, mukamokena tamo avi guyau maise kwaġa!

Aitevana tamo maise kwaġa, dewadewamokeu keta tafutafuu?

Sina matutiwa keta sina daviya

uġuna kiyakiyaya kafa nuwatabau ku gikikinomanisiya.

¹² Kikikataiu ku tuniya

keta nifanifaiu fwayafwaya i tononisiya.

¹³ Ya nuwagabubu fakwafakwa-vaġasina nenei

ya namonamoġa ku tutuvisobusiya ku viketanunisiya,

ya fiwana utubasinei ku viketanunisiya

keta ku niisiya ya kafa fakwa tafutafuna nenei.

¹⁴ Bigau ina kewa nenei, mani kunuma namoisi sina akikinikuna na yasi matuta.

Finisitiya namoisi matuta nakasina ina gifofonisiya.

¹⁵ Edomu kasi kaiwabu sina matutamoka.

Yota Moabi kana toviketanuneina na yasi matuta sina akikinikuna.

Kenani kana matatafu, matutai ina kafuwafuwaisiya.

¹⁶ Matatafusi matuta nakasina ina gifofonisiya.

Yave yo, kataiu yana fiwana sina kitiya nenei,

sina misinivaġata vitana gabana maise, kana nivaniva kima ya namonamoġa kana niunisiya, kana nivaniva namoikima vikaetoġa nenei ku ketoyaukiya kana niunisiya.

¹⁷ Yave yo, kuna kanasunisiya be tauġu ya koyai ku-na vitoġamenanisiya —

menananama ku gibokiya be kuna fakwiiya nenei,

numanama tafutafuna tauġu ku omanafufuniya nenei.

¹⁸ Kwaġa Yave ya namonamoġa nenesiyai ku-na visime-vaġata.”

Miniyami Kana Ose

¹⁹ Anoni nouna Miniyami tomatakawa, kinage kabesona nimanei i givikaviniya keta vivine matatafusi si muniya si kikinomana si nukinageya keta si vaġa.

Eketa Miniyami nofemaise i oseya,

“Yave tana osedavadaviya

uġuna yana kaiwabu i vanemataiya.

Yasi osi be kasi tovidibwana nukusi

gibowai i tewesobusobuwisiya.”

Tovanama Itifita tufomu yana osi keta yana aviya

kasi waganusoni yota kasi tovidibwana nukusi gibo

sinenei si kanasuna, Yave gibo i viyewiya keta i kab-

wanataunisiya. Eatu Isineni namoisi o gibo sinenei atu fwayafwaya kokoninei si niya.

Ukowa Onaonana I Dewadewa

²² Mosese fiyao Isineni i viketanunisiya keta Gibo Yabeyabenina si teweiya atu si kanasuna fwayafwaya nunumonumona kana wava Suwa nenei. Kuyadayada tonusi fafaninama nenei si niniya eatu muka tamo ukowa sita nisağai. ²³ Atu tovanama si kikinomana kabağa kana wava Manai nenei, ukowa si nisaiya. Eatu kayomunina o onaonana eketa muka yu kana nufota. (Na fasinei keta kabainama si weniya Manai.) †

²⁴ Namoğa si odowa Mosese nenei si bwaduwa, "Avana kata yumiya?" ²⁵ Na fasinei Mosese Yave nenei i bwedisitasita eketa Yave kai kafewina i visawaveniya. Tovanama i tewesobuwiya ukowai, ukowa i dewadewa.

Nokomai namoğa yasi fakwafakwa fasinei Yave visime i venisiya be i anuvinuvisiya taki sina muniya o muka. ²⁶ I bwaduwa, "Taki fonaku kwana nowanautuu-tuya keta yaku nuwanuwa kwana muniya be yaku visime matatafuna kwana vifotuwisiya, nao visafwaw-inağasima Itifita namoisi a venisiya muka ana nemiyeisi nenemiyai. Uğuna İyau Yave kami togivibwina."

²⁷ Noko muninei si nemiya menana Enimu nenei keta fonofonu 12 yota bodaboda kaisi 70 si nisaisiya. Nokomai ukowa kafakaini si vikabağa.

Fwayafwaya Nunumonumonei Guyau Kabwaga I Venisiya

16 Fiyao Isineni matatafusi Enimu si teweiya atu si niya fwayafwaya nunumonumona kana wava Sini nenei. Sini o Enimu keta koya Sainai kasi sinefouwai. Tovanama Itifita si teweiya, yamayamana tamokağa i kakaviya muninei, kuyadayada kana vi15 yamayamana kana vinuwa nenei si kikinomana nokomai. ² Yota nokomai matatafusi si odowa Mosese keta Anoni nenesiyai.

³ Si iyavisiya si bwaduwa, "Oiyoi. Yawane Itifita ka fakwafakwa nenei Yave ita nuvimatemokikiya nonowana. Nokomai toamatanigwanai gevageva be kabwaga tuninatunina ka kakawayosa. Eatu kwa noğokawawa-nemiikiya fwayafwaya nofe nunumonumonei be vitanona nenei matatafuki kana domunakooğa."

⁴ †Keta Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Ku vaneneğa! Kabwaga abamei ana gininisiwaiya fasimiyai. Kuyadayada tamokatamokağa namoğa sina kikikinomana be kasi ketowavai kabwaga sina ooyuna na kuyadayadanama fasinei. Nofe ketaketanama nenei, ana anuvinuvisiya be ana kitiya taki yaku gisawakedana sina muniya o muka. ⁵ Oyuna ina niniya atu kuyadayada kana vi6 nenei sina oyuna-vağata kuyadayada nuwesi fasisiyai keta sina gidewadewiya."

¹¹ Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, ¹² "Fiyao Isineni yasi odo a nowaniya. Ku iyaveisi, "Vanavana kusibanina nenei nao gevageva kwana kawa eatu

nuwabuni nao kabwaga kwana kasiyuwa. Nokomai nuwatami ina kanabunabuya vitana İyau o Yave yami Guyau."

¹³ Navinavinama nenei manuwa maise bunini nakanakasisi waumisi si noğokanasuna keta kabağa si gikafufuya. Atu nuwabuni nao bunuva fwayafwaya i weibutiya. ¹⁴ Eketa tovanama bunuva i kokoniya, aviyavana yanayanana keta bigabigana vitana nafiya giyaayauneinana maise fwayafwayai i vidabodabowa. ¹⁵ †Tovanama fiyao Isineni si kitiya, si bauwiya keta tutausi nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, "Nofe aviyavana?"

Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Nofe kabwaganama Yave i venimiya kwana kaniya. ¹⁶ Yave nofemaise yana gisawakedana i bwaduwa, "Namoğa tamokatamokağa tauna yana ka kana ketowavai ita oyuna. Namoğa tamokatamokağa ugunina fasisiyai ina oyuna naki bobonu nuwesi kasi nağanağai."

¹⁷ Eketa fiyao Isineni Yave yana visime si muniya. Tunisi si oyuna nakasina eatu tunisi o bobonu kunegit-osiğa. ¹⁸ †Eatu tovanama si ketowava nenei, matatafusi naki kasi fata. Aviyaonana si oyuna nakasina o muka tamo ita tufo, yota aviyaonana bobonu kunegit-osiğa o naki kasi fata. Namoğa ugunina tamokatamokağa naki kasi nağanağai.

¹⁹ Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Muka tamo aitevana ina tenetuuwei kumana fasinei." ²⁰ Eatu fiyao Isineni muka yana bwadu sita muniyei. Tunisi si tenetuwina i toğanumasana kana nivaniva nuwabuni eketa mwatamwata si vimaiya keta i kuyuwa. Na fasinei Mosese namoğa i nuwagoyowisiya.

²¹ Nuwabuni tamokatamokağa nenei matatafusi si ooyuna kasi ketowavai ka fasinei, atu tovanama vanavana i nunuinaina, tufotufu i kakabudaniya. ²² Kuyadayada kana vi6 nenei, namoğa tamokatamokağa tauna fasinei yana oyuna kana nağa i vivinuwuwiya i vanevaneya bobonu nufunina kana nağa. Eketa Isineni kasi toviketanuneina matatafusi si nemiya Mosese nenei eketa yasi oyunanama fasinei si vinuwakatiya.

²³ †Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Yave nofemaise yana visime. Kumana o viyawasi kana kuyadayada. Kuyadayadanama o Sabati tenetenesineinana Yave kana vifotu fasinei. Eketa taki aviyavana kuna vitakuya, nao ku vitakuya eatu taki kuna vitaviya o ku vitavai. Atu tufotufu matatafuna, kuna odewadewiya kana nivaniva nuwabuni."

²⁴ Mosese yana visime nenei namoğa yasi tufotufu si tenetuwina kana nivaniva nuwabuni, atu muka ita kuyu o mwatamwata sita vimağai. ²⁵ Mosese i iyavisiya i bwaduwa, "Kimoki nofe kabwaganama kwana kaniya uğuna kuyadayada nofe o Sabati tenetenesineinana Yave nenei. Kuyadayada kimoki muka tamo kabwaganama fwayafwayai kwana nisağai.

²⁶ Kuyadayada 6 nenesiyai kwata ooyuna. Eatu kana vi7 nenei nao Sabati eketa muka tamo kuna nisağai."

† Ibeniu fonasiyai manai kana givina maise onaona. †† 16:4 Yoni 6:31

‡ 16:15 1 Kononita 10:3 †† 16:18 2 Kononita 8:15 †† 16:23 Yauna 20:8-11

²⁷ Eatu kuyadayada kana vi7 nenei namoŋa tunisi si kikinomana oyuna fasinei atu si venuokava. ²⁸ Keta Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Yaku gisawakedana be yaku visime kwa adibutoyotoyoŋakaoŋoweisi!

²⁹ Kwana tukuya vitana Sabati o Iyau Yave a venimiya. Na fasinei kuyadayada kana vi6 nenei bobonu kana naŋa i vifofwiya ebe kuyadayada nuwesi ina givikaviniya. Kuyadayada kana vi7 nenei tamokatamokaŋa yana vadai ina toamatanigwana eatu muka ina kikinomana ina oyuna." ³⁰ Na uŋuna kuyadayada kana vi7 nenei namoŋa si viyawasiya. ³¹ †Fiyao Isineni kabwagi-nama si weniya mana. ††

³⁵ †Fiyao Isineni mana si kanikaniya manamana 40 sinenei kana nivaniva Kenani kana nabaonota nenei si kikinomana, fwayafwayanama nenei sina vimenana.

Guwakaukuna Nenei Ukowa I Ketosiwaŋa

Ginaŋanaŋa 20:1-13

17 ††Fiyao Isineni matatafusi fwayafwaya nunumonumona kana wava Sini si teweiya keta si toŋavenudadana Yave yana visimeyai. Nefidimu nenei si vikabaŋa eatu muka tamo ukowa kafa yu. ² Na fasinei namoŋa si vikawabwadubwaduwa Mosese nenei si bwaduwa, "Ukowa kwa veneiki ka yuwa!"

Eatu i kawafatisiya i bwaduwa, "Ava fasinei ta vivikawabwadubwadu? Ava fasinei Yave kwa aanu-vanuvai?"

³ Eatu namoŋa kayosi i nusonimoka eketa Mosese nenei si odowa si bwaduwa, "Ava fasinei Itifitei ku kikinomana-nemiyeiki? Omasi natunatuki be yama yomuyomu nukusi kayonusoniya kuna nuvimatikiya!"

⁴ Eketa Mosese Yave nenei i bwedisitasita i bwaduwa, "Avamasi ata savivinei namoŋasima nofe nenesiyai? Tova kabegomokena gabanaŋa sina fonufonukuwa."

⁵ Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Isineni tokawakawa aviyesi kuna ovisiya keta kiwananama ku kanuwiiya ukowa Naeni, kuna viya be namoŋa ku-nausi kwana niya. ⁶ Koya Sainai †† nenei kunauŋu guwakaukuna etanei ana misimisiya. Na guwakaukunanama kuna naviya keta ukowa ina ketosiwaŋa ebe namoŋa sina yuwa." Eketa Isineni tokawakawa matasiyai Mosese i saviviniya.

⁷ Fiyao Isineni Mosese nenei si vikawabwadubwaduwa yota Yave si anuvanuyiya tovanama si bwaduwa, "Yave kita nukusi o muka?" Na uŋuna kabainama i weniya Masa ††† keta Meniba. †††

Isineni Atu Ameneki Nukusi Si Vikamunumunuwa

⁸ Fiyao Isineni yawane Nefidimu nenei si fakwafakwa, atu Ameneki namoisi si nemiya keta si vibutusiya.

⁹ Eketa Mosese Yosua i iyaviya i bwaduwa, "Yata namoŋa kuna gibokisiya ebe sina niya Ameneki

namoisi nukusi sina nuaviya. Kumana kiwananama Guyau i iyavikuwa ana uniya, ana givikaviniya keta nukusi koya etanei ana misiniya."

¹⁰ Eketa namaise Mosese i iyaviya maise, Yosua i saviviniya eketa Ameneki tonuaviya nukusi si nuaviya. Na tovanama nenei Mosese be Anoni keta Une si vaneya koya etanei. ¹¹ Tovanama Mosese nimanei kiwana i giginakasiya, Isineni tonuaviya nifanifaisi si fifi-wanateweisiya. Atu tovanama kataina si seŋaseŋakamekameya be nimana si sobusobuwa, nao Ameneki tonuaviya si oomanimaniniya. ¹² Mosese kataina si dauna keta kasi ginakata i bauwiya. Na fasinei Anoni keta Une gabana si teniya Mosese sifune-eketa i nuvitoŋa. Eatu tamo i misiniya kukikikataina yota tamo kukikimawana, eketa nimana si katunakata kana nivaniva vanavana i sonuwa. ¹³ Noko nenei Yosua Ameneki tonuaviya i vatanisiya.

Yeteno Mosese I Venufotiya

18 Mosese kawana amasi Yeteno, Midiyani kasi guyau kana tovibwanaose, i biganowana iba matatafuna avana Guyau i saviviniya Mosese keta fiyao Isineni fasisiyai yota namaise Itifitei i kikinomana-nemiyeisi.

⁵ Tovanama Mosese i vikabaŋa Guyau yana koya nenei fwayafwaya nunumonumonei, Yeteno yana kisuya i vininitiya Mosese nenei i bwaduwa, "Kawau keta natunatuu namoŋa nasi nuwa nukusi ka nene-miya kana venufotiwa."

⁷ Tovanama si kikinomana, Mosese nawana i venufotefotiya keta i koduwa i viyuiya. Si vikanunutoniya si bwaduwa, "Namaise, dewadewau?" Eyo si kanasuna Mosese yana vadai. ⁸ Mosese nawana iba matatafuna i nusifufuwiya avana Yave i saviviniya Itifita tufomu keta yana namonamoŋa nenesiyai, fiyao Isineni kasi gifafafana fasinei. Yota i nusifufuwiya namaise namoŋa dauna si kamukonisiya ke'ta tofwanei eatu namaise Yave i gifafafaneisi. ⁹ Yeteno i sebobowa tovanama i nowaniya, iba dewadewasi matatafusi Yave i saviviniya fiyao Isineni fasisiyai tovanama i gifafafanisiya Itifita namoisi nimasiyai.

¹⁰ Yeteno i bwaduwa, "Yave a daviya uŋuna i gifafafanimiya Itifita namoisi keta tufomu nenesiyai. Venemokena! Fiyao Isineni i gifafafanisiya Itifita namoisi nimasiyai. ¹¹ Nofe kakimokimokima tu naki a sanamaniya venemokena, gewa Yave tanake fifiwanamokena muniyai yo guyau matatafusi namoŋa si kodukoduwa nenesiyai, uŋuna Itifita yasi vitoagoyogoyo keta yasi viibakaokaoŋo nenei yana namonamoŋa i gifafafanisiya."

Yeteno Mosese I Oniya

Visime Nuvinavinana 1:9-18

¹³ Tovanama tova i kakatakiya, Mosese i nunuvitoŋa kafa nuesana kana kivi nenei keta namoŋa unaunasi nukusi yasi avigwavigwaeŋa i vanevaneneisiya. Si misimisiya nuwabuni keta si fotafota kana nivaniva nuwabuna.

† 16:31 Ginaŋanaŋa 11:7,8 †† Ibeniu fonasiyai mana kana nowanowana maise Nofe aviyavana? † 16:35 Yosua 5:12 †† 17:1 Ginaŋanaŋa 20:2-13 †† Ibeniu fonasiyai Onebi, Sainai kana wava kana vinuwa. ††† Ibeniu fonasiyai Masa kana givina maise anuvanuva. ††† Ibeniu fonasiyai Meniba kana givina maise vikawabwadubwadu.

¹⁴ Tovanama Yeteno i kitiya Mosese iba matatafuna i savisaviviniya namoḡa fasisiyai, i iyaviya i bwaduwa, “Avamasi nofe ku fufufuniya namoḡa fasisiyai? Namaise yo savivina nofe ku ookeyei, eyo namoḡa matatafusi nuwabuni si misimisini kana nivaniva nuwabuna?”

¹⁵ Mosese i nufata nenei, “Nofemaise a savisaviviniya uḡuna namoḡa si nenemiya nenekuwai be sina sanamaniya avana sita fufuniya Guyau yana nuwanuwa maise. ¹⁶ Tovanama namoḡa nasi nuwa sina avigwavigwaeḡa, sina nemiya nenekuwai eketa iyau a vivinuwadadaniya nasi nuwa nenesiyai aitevana o dawaniniina, eketa Guyau yana gisawakedana keta yana visime a iyaiyavisiya.”

¹⁷ Yeteno i iyaviya i bwaduwa, “Nofemaise muka dewadewana. ¹⁸ Savivina nofe daunamokena eketa muka kana fata kuna okeyekeyei. Ya namonamoḡa nukusi tututaumi yawasimi kwa weiweikanatuya.

¹⁹ Ku vaneneḡa, atu bwaduovivita ana veniwa keta Guyau kwaḡa nukusi. Kwaḡa ka nufota be namoḡa yasi nusuyai kuna misiniya be Guyau kuna nusufufuwiya namoḡa yasi avigwavigwaeḡa fasinei. ²⁰ Kwaḡa kuna visawavenena namoḡa nenesiyai Guyau yana gisawakedana keta yana visime. Yota kuna givisawakedana yasi fakwafakwa yota namaise sina fufuna kana matanabobotai. ²¹ Eatu yota namoḡa tunisi tosanamana kuta vinuwadadaniya sabu matatafusi sinesiyai kuta gibokisiya ebe namoḡa nenesiyai sita vitovisimeya. Tunisi 1,000 namoḡa nenesiyai sita vitovisimeya, tunisi 100, tunisi 50 eketa tunisi 10. Namoisima kuta gibokisiya o tasike Guyau kana tovifotu, yota tasike yami tumaḡana nenesiyai eketa yota tasike muka tovitutusebaseba sina fonaḡoveisi. ²² Tova matatafuna tasike sita vivinuwadadana namoḡa yasi avigwavigwaeḡa fasisiyai. Keta avigwavigwaeḡa nakanakasisi sita nemiisiya neneweu eatu meyameyanisi o tututausi sita gidawaniniisiya. Dauna sina unavivitiwa be neneweu ita meyameyana. ²³ Taki nofemaise kuna saviviniya, Guyau ina viketanuniwa keta muka yawasiu ina kanaonosiya ebe namoḡa nofe matatafusi keiya nenei sina makavina yasi numai.”

²⁴ Mosese nawana yana bwadu i nowaniya eketa avana i bwaduwiya maise, matatafuna i saviviniya. ²⁵ Fiyao Isineni kasi matatafu sinesiyai tosanamana i gibokisiya be namoḡa nenesiyai sina vitovisimeya. Tunisi 1,000 namoḡa nenesiyai si vitovisimeya, tunisi 100, tunisi 50 eketa tunisi 10. ²⁶ Tovisimesima tova kana matatafu si vivinuwadadana namoḡa yasi avigwavigwaeḡa fasisiyai. Avigwavigwaeḡa daudaunisi si nenemiisiya Mosese nenei eatu nama meyameyanisi o tututausi si vivinuwadadaniya.

²⁷ Eyo Mosese nawana i vioiyooziya eketa Yeteno i makaviniya yana fafaniyai.

Yave Tauna I Gikikinomaniya Koya Sainai Nenei

² Fiyao Isineni Nefidimu nenei si noḡokawawa keta si niya fwayafwaya nunumonumona kana wava Sainai nenei. Nokomai koya Sainai uḡunei si vikabaḡa. ³ Keta

Mosese i vaneya koyai ebe Guyau nukusi sina vikaninisaḡa fasinei.

Koya nenei Yave i bwauwa Mosese nenei keta i iyaviya be fiyao Isineni, Yakobo susukwana, ina iyavisiya ina bwaduwa. ⁴ “Kwami tututaumi naki kwa kitiya avana a saviviniya Itifita namoisi nenesiyai, eketa namaise a unimiya vitana manubutu fefesiyai natusi sita noḡoveneveni maise eketa a nemiimiya nofemai nenekuwai. ⁵ ††Taki yaku bwadu kwana muniisiya be yaku dedeni muka kwana yasei, nao kwami yaku namonamoḡa. Iyau yaku fwayafwaya matatafuna, eatu namoḡa matatafusi nenesiyai kwami ana gibokimiya ebe kwami Iyau yaku noganogofou. ⁶ †Kwami kwana vitovibwanaoseya fasikuwai eketa kunumimi tenetenesineinana Iyauḡa fasikuwai. Naki maise fiyao Isineni kuna nusifufuwiya.”

⁷ Eketa Mosese koyei i sobuwa keta namoḡa kasi tokawakawa i katuvivisiya, eketa iba matatafuna avana Yave i visimeiya maise i nusifufuwiya. ⁸ Eketa namoḡa matatafusi tamo nenei si nufata si bwaduwa, “Iba matatafuna Yave i bwaduwiya maise kana saviviniya.” Keta namoḡa yasi nufata Mosese i bwaduwe-kikinomaniya Yave nenei.

⁹ Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Busibusi badobadonei ana nemiya neneweu keta ana nusufufuwiya be namoḡa fonaku sina nowaniya ebe tova matatafuna sina vivitumaḡaniwa.”

Tovanama Mosese i bwaduwe-kikinomaniya namoḡa yasi nufata Yave nenei, ¹⁰ Yave i iyaviya i bwaduwa, “Ku sobu namoḡa ku oviviteisi be kimoki keta kumana tututausi sina givieyaesiya ebe nenekuwai sina kodukoduwa. Kasi nuya sina kigonagona, ¹¹ keta sina gidewadewa kuyadayada kana vitonu fasinei. Kuyadayadanama nenei Iyau Yave ana sobunemiya koya Sainai etanei namai namoḡa matatafusi kana fata sina kitikuwa. ¹² ††Koya kuna gikotovafanakuwiya ebe namoḡa muka sina vavisiniya. Kuna gimatakawisiya kuna bwaduwa, ‘Matami ina fekuwa! Muka kwana vane koyai o muka koya uḡuna kwana givikavina-nuvanuvai. Aitevana koya ina givikaviniya, sina nuvimatiya. ¹³ Taki namoḡa o yomuyomu viketofota ina vavisiniya, muka kwana gisikoniya eatu gabana o iyo nenei kwana nuvimatiya.’ Eatu tovanama yuveyuve †† ina tuniya nubwayouna keta kayona nakasina kwana nowaniya, na naki namoḡa sina vaneya koyai.”

¹⁴ Eketa Mosese koyei i sobunemiya keta namoḡa i iyavisiya be tututausi sina givieyaesiya ebe Guyau nenei sina kodukoduwa fasinei, eketa kasi nuya si kigonagona. ¹⁵ Mosese i iyavisiya i bwaduwa, “Kuyadayada kana vitonu fasinei kwana gidewadewa eatu kimoki keta ina niya noko tovanama nenei, muka kwana vimomona.”

† 19:5 Visime Nuvinavinana 4:20, 7:6, 14:2, 26:18, Taitusi 2:14
†† 19:5 1 Fita 2:9 † 19:6 Kenokita 1:6, 5:10 †† 19:12 Ibeniu 12:18-20 †† Fiyao Isineni sifi ketuketuna kana viogonaḡanaḡa si viya yasi yuveyuve.

¹⁶ † † † Kuyadayada kana vitonu kana nuwabuni nenei, i nukanikanitana keta i kisininamanamana, eketa busibusi badobadona i kenokikinomana koya etanei eketa yuveyuve kayona nakasina venemokena si nowaniya. Namoğa matatafusi kabağai si fakwafakwa, na yasi matuta si akikikinikuna. ¹⁷ Yasi kabağai Mosese i viketanunisiya eketa koya uğunei si misiniya be Guyau nukusi sina vikaninisağa. ¹⁸ Koya matatafuna siyou i gaubodiya uğuna Yave i sobuwa koya etanei kikanakanata nenei. Siyou i vaneya vitana kufuna kana siyou kunukubana maise keta koya matatafuna i kayufeyufiya. ¹⁹ Yuveyuve kayona i ninakanakata. Mosese i nusifufuwa keta Guyau i vinowaniya kanitana maise. ²⁰ Yave i sobunemiya koya Sainai etanei keta Mosese i weniya i bwaduwa, “Ku vanenemai wekamai,” eketa Mosese i vaneya koya etanei ebe Yave nukusi sina vikaninisağa.

Visime 10

Visime Nuvinavinana 5:1-21

20 Eketa Guyau gisawakedana nofe matatafuna namoğa i venisiya. ² “Iyau Yave yami Guyau, Itifita nenei kwa vitovikae-toğa atu a kikinomana-nemiimiya. ³ Mukamokena tamo avi guyau nenei kwana kodukodu naki kaku kisimokeku. ⁴ † † † Mukamokena tamo aviyavana abamai o fwayafwayai o ukowa sinenei fwayafwaya sifunei kasi fusafusa maise, kwana kifufunavikuvikukuneina fasimiyai. ⁵ † † † Mukamokena kaetutumi kwana viketogunisi be kwana kodukodu nenesiyai. Uğuna Iyau Yave yami Guyau o muka ata sawateweyeimi be mani guyau nenesiyai kwana kodukodu. Tasike aviyaonana sina adibutoyotoyoikuwa, nao ana vi-matadawanisiya yota maise ina niya natunatusi, wağawağasi keta iteitesi nenesiyai. ⁶ Eatu taki kwana nuwagabubuwiwuwa be yaku visime kwana muniisiya, nao yaku nuwagabubu fakwafakwa-vağasina nenemiya be yota susukwami nenesiyai, muka ina kakavei. ⁷ † † † Mukamokena kaku wava kwana vi-ibakaokaoğowi. Taki aitevana kaku wava ina vi-ibakaokaoğowiya, Iyau Yave yami Guyau ana vi-matadawaniya. ⁸ † † † Kuyadayada Sabati kwana vifotuwiya keta kwana tenesiniya fasikuwai. ⁹ † † † Kuyadayada 6 nenesiyai kwana mudadava, ¹⁰ eatu kuyadayada kana vi7 o Sabati kana kuyadayada, tenetenesineinana Yave yami Guyau fasikuwai. Kuyadayadanama nenei mukamokena tamo aitevana ina mudadava — maise kwami, natunatumi, kami kaetoğa, yami yomuyomu keta yota aviyaonana yauyauna yami fafaniyai si fakwafakwa. ¹¹ † † † Uğuna kuyadayada 6 nenesiyai Iyau

† 19:16 Kenokita 4:5 † † 19:16 Visime Nuvinavinana 4:11, 12 † 20:4 Yauna 34:17, Visime Tafu 19:4, 26:1, Visime Nuvinavinana 4:15-18, 27:15 † † 20:5 Yauna 34:6,7, Ginağanağa 14:18, Visime Nuvinavinana 7:9, 10 † † 20:7 Visime Tafu 19:12 † † † 20:8 Yauna 16:23-30, 31:12-14 † † † 20:9 Yauna 23:12, 31:15, 34:21, 35:2, Visime Tafu 23:3 † 20:11 Kabikona 2:1-3, Yauna 31:17

Yave abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai a fufunisiya, eatu kuyadayada kana vi7 nenei a viyawasiya. Na fasinei Iyau Yave kuyadayada Sabati a sawanuwağabubuwiya keta a tenesiniya fasikuwai.

¹² † † † Amamami keta ayoayomi kwana vifotuwiya ebe fwayafwayanama Iyau Yave yami Guyau a venivenimiya nenei, kwana fakwa yawasimi nubwayouna.

¹³ † † † Mukamokena aitevana tamo kwana nuvimatei.

¹⁴ † † † Mukamokena aitevana tamo kawana kwana mataveyei.

¹⁵ † † † Mukamokena kwana gikuma.

¹⁶ † † † Mukamokena unafafanimi fasinei kwana meyanonoweisi.

¹⁷ † † † Mukamokena unafafanimi tamo yana numa kwana kitanuvadiği. Mukamokena kawana kwana kitanuvadiği o kana kaetoğa o yana yomuy-omu-menana o taki tamo yana aviyavana.”

Givigoyo Kana Visime

¹² † † † Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Taki tamo aitevana namoğa tamo ina munuya be ina mateya, na gwadinama kwana nuvimatei. ¹³ † † † Atu taki ina nuvimate-bauwiya, nao yana dewadewana fasinei ina dibwana keta ina niya menananama ana vinuwadadaniya nenei. ¹⁴ Eatu taki tamo namoğa waina ina fufuniya keta ina nuvimatei, keta taki kafa vikanakooğa bwanaosena kana didiğa ina odibwadibwaniya kana gifafafana fasinei, kwana sinakanianiya keta kwana nuvimatei.

¹⁵ Taki tamo aitevana amana o ayona ina munusiya, na gwadinama kwana nuvimatei.

¹⁶ † † † Taki tamo aitevana namoğa tamo ina gikumiyai keta ina vikimwaneiia o yawane ina givivikaviniya eatu kwana nisaiya, na gwadinama kwana nuvimatei.

¹⁷ † † † Taki tamo aitevana ina vikanatafutafuwa amana o ayona nenesiyai, na gwadinama kwana nuvimatei.”

Visime Yami Fakwafakwa Fasinei

¹⁶ † † † Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Taki avi namoğa tutubonona nekağaba muka tamo kana sawagifoteina ina banuwiya, nao ina nogonogoova keta ina vikawaniya. ¹⁷ Eatu taki gumayogu amana namoğanama ina dibutoyoia, nao namoğanama gabana nenei ina nogonogoova gumayogu amana ina veniya uğuna gumayogu naki i banuwiya.

¹⁸ † † † Taki avi gumayogu ina viviyafuneya, nao kwana nuvimatei.

† † 20:12 Visime Nuvinavinana 27:16, Madiu 15:4, 19:19, Maka 7:10, 10:19, Nuke 18:20, Efeso 6:2,3 † † † 20:13 Kabikona 9:6, Visime Tafu 24:17, Madiu 5:21, 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9, Yemesa 2:11 † † 20:14 Visime Tafu 20:10, Madiu 5:27, 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9, Yemesa 2:11 † † † 20:15 Visime Tafu 19:11, Madiu 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20, Noma 13:9 † 20:16 Yauna 23:1, Madiu 19:18, Maka 10:19, Nuke 18:20 † † 20:17 Noma 7:7, 13:9 † † † 21:12 Visime Tafu 24:17 † † † 21:13 Ginağanağa 35:10-34, Visime Nuvinavinana 19:1-13, Yosua 20:1-9 † † † 21:16 Visime Nuvinavinana 24:7 18 21:17 Visime Tafu 20:9,

¹⁹ †Taki avi namoğa tamo yomuyomu ina vi-momoniya, na gwadinama kwana nuvimatiya.

²⁰ †Taki tamo aitevana muka Iyauğa Yave nenekuwai ina vibwanaose atu tamo mani guyau nenei ina vibwanaoseya, na gwadinama kwana nuvimatiya.

²¹ †Mukamokena tamo teneyauyauna kwana vi-toagoyogoyowe i o kwana viibakaokaoğowe, uğuna kwana tukuya kwami yota Itifita nenei kwa viyauyau-na.

²² Mukamokena vivinekwafulkafuna keta natuğaeda kwana vitoagoyogoyoweisi. ²³ Taki kwana vitoagoyogoyowisiya be sina bwedi-kikinomana nenekuwai ovivita fasinei, Iyau Yave o venemokena ana vi-nowanisiya eketa ana ovivitsiya, ²⁴ yota taki yaku kayokuğa ina kikinomanamoka, nao fetowai ana nuvimatiya. Nokomai kakawami sina kwafuna yota natu-natumi sina vinatuğaeda.

²⁵ †Taki yaku namonamoğa goyogoyo nenesiyai gabana kuna tuniya, muka gabana tokavenena maise kuna fufuna be ina giviyewai na kana tunani. ²⁶ †Taki unafafaniu gabana kuna veniya nao kana kwame ina veniwa. Kwamenama o yana bwadudabadaba neneweu vitana gabanama yawane ina fatasavavinia. Eatu taki gabana muka ina venufatai nao kana kwamenama kuna viyewiya muniyai yo vanavana ina sonuwa. ²⁷ Na naki kana ganavama nonowana i vivisoğowiya. Aviyavana tamo ita banuwiyeyi nuwabuna? Taki muka kuna viyewai be ina bwedi-kikinomana nenekuwai ovivita fasinei, nao ana vinowaniya uğuna Iyau tosineganigani."

Visime Dawaniniisi

23 ††Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, "Mukamokena tamo sifufu vikanonono kuna yaunei mani namoğa fasisiyai. Mukamokena tamo kuna vikanonono tonuvisi naunei be togoyona kuna ovivitei.

² Tovanama namoğa sabu goyona sina savisaviviniisiya, mukamokena tamo kuna avikuvikukuneisi. Tovanama mani namoğa sina vivikanononowa vifonayau kana tovai, mukamokena kuna vikanonono maise tasike. Mukamokena ketaketa dawaniniisi kuna nutaunisi fufunasima nenesiyai."

Fiyao Isineni Yave Yana Dedeni Si Katuviya

³ Mosese i niya keta visimesima matatafuna Yave i veniya, namoğa i iyavisiya. Matatafusi tamo nenei si vinowana si bwaduwa, "Ika! Avana Yave i bwaduwisiya maise matatafuna kana saviviniisiya."

Madiu 15:4, Maka 7:10 19 22:16 Visime Nuvinavinana 22:28,29 20 22:18 Visime Nuvinavinana 18:10,11 † 22:19 Visime Tafu 18:23, 20:15,16, Visime Nuvinavinana 27:21 †† 22:20 Visime Nuvinavinana 17:2-7 † 22:21 Yauna 23:9, Visime Tafu 19:33,34, Visime Nuvinavinana 24:17,18, 27:19 †† 22:25 Visime Tafu 25:35-38, Visime Nuvinavinana 15:7-11, 23:19,20 †† 22:26 Visime Nuvinavinana 24:10-13 ††† 23:1 Yauna 20:16, Visime Tafu 19:11,12, Visime Nuvinavinana 5:20

⁴ Eketa Yave yana visime matatafuna Mosese i vigini-wisiya.

Kuyadayada kana vinuwa nenei, nuwabunimokeyai i misiniya keta didiğa i didiyya koya uğunei. Yota Isineni fasekwa 12 i naisiya keta gabana 12 nakanakasisi i vimisiniisiya. ⁵ Muniyai Isineni sinesiyai tufunakata i visimeisiya si niya keta yomuyomu si nuvimatiya keta si vibwanaoseina vikanakooğa bwanaosena. Yota tunisi bunumakau namoğa mwanavausi si vibwanaoseina keiya bwanaosena Yave nenei. ⁶ Mosese yomuyomu ufaufasi tunina i viya keta kaboma nenesiyai i kisiwağatotoğa. Eatu tunina o kafa vikanakooğa bwanaosena kana didiğa i nuseuseuniya.

⁷ Eketa dedeni kana nufunufu kikikuwana i viya i ginağaniya atu namoğa si nowana keta si bwaduwa, "Iba matatafuna Yave i bwaduwisiya, kana saviviniisiya keta kana muniisiya."

⁸ ††Keta Mosese ufaufa na kabomisi i visiya keta namoğa i nuseuseuniisiya. I bwaduwa, "Tovanama visime nofe Yave i venimiya, yana dedeni i fufuniya kwami nukusi keta ufaufa nofe kwa kitakitiya o naki i givifakiniya."

¹² Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Ku vanenemai nenekuwai koyai be nofemai kuna fotafota. Yaku visime keta gisawakedana a viginiwisiya gabana beyabeyasi nenesiyai, ana veniwa kuna visawavenena namoğa nenesiyai be sina muniisiya."

¹³ Mosese keta kana toovivita Yosua nukusi si gidewadewa vane fasinei eatu tokawakawa i iyavisiya i bwaduwa, "Nofemai kwana fotifotikiya kana nivaniva kana makavinikiya. Taki tamo aitevana nukusi sina avigwavigwaeğa, Anoni keta Une nukusi kwana gidawadawaniniisiya." Mosese keta Yosua si misiniya keta Mosese Guyau yana koya i vaneiya.

¹⁵ Tovanama Mosese i vaneya, busibusi koya i soğotauniya. ¹⁶ Yave yana mayesina matakikikwanena i sobuwa koya Sainai etanei. Busibusi koya i sowiya kana nivaniva kuyadayada 6, eketa kana vi7 nenei busibusi sinenei Yave Mosese i bwauwiya. ¹⁷ Tovanama fiyao Isineni matasi i vaneya, Yave yana mayesina matakikikwanena si kitiya kana kitakita vitana kai nakasina ita nununuğa maise koya etanei. ¹⁸ †Eketa tovanama Mosese koya i vaneiya, busibusi sinenei i kanasuna keta nokomai i fakwa kuyadayada 40 keta nuwabuna 40.

Guyau Mosese i iyaviya be nogonogo tunisitunisi nenesiyai namoğa sina kavenenakaoğowa ebe ina ovivita Guyau yana Vada Tafutafuna kana kiyona nenei.

Guyau Yana Vada Tafutafuna

⁸ Yave Mosese i nusifufuwiya i bwaduwa, "Namoğa yaku Vada Tafutafuna sina yoniya ebe kasi kawasasai ana fakwa. ⁹ Vada Tafutafuna kwana yoniya na kana nogonogo matatafuna yaku nuwanuwai ana vi-sawaveniwa maise."

††† 24:8 Madiu 26:28, Maka 14:24, Nuke 22:20, 1 Kononita 11:25, Ibeniu 9:19,20, 10:29 § 24:18 Visime Nuvinavinana 9:9

Dedeni Kana Koni

Yauna 37:1-9

¹⁰Yota Yave yana sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Namoḡa koni sina fufuniya kai kana wava akasiya nenei. Kana fwafwa kana nubwayou kana niva o 110 senitimita, kana nafanafa kana niva o 66 senitimita eketa yana vivivane kana niva o 66 senitimita. ¹¹Gonudi-keyakeyana nenei sinena be kwauna kuna vitauniya eketa gonudi nenei kuna okanikanibubuna-fanakwani-uwiya. ¹²Nowanowa nufunina vigonudisi kuna fufunisiya keta koni kaenei nuwesi nowanowa fafaninei yota nuwesi fafaninei kuna vikanafwatafwataoḡonisiya. ¹³Akasiya kai nenei kewa kuna tasiya keta gonudi nenei kuna vitaunisiya. ¹⁴Nowanowa koni kafakainei kewa kuna ketokwanisiya ebe nenesiyai kwana uniiya. ¹⁵Kewa o nowanowa sinesiyai sina fakwa eatu muka kwana nusonyagina. ¹⁶Tovanama gabana nuwesi beyabeyasi nenesiyai yaku visime 10 viviginiwisi ana veniwa, koninama nenei kuna to-toisiya.

¹⁷Koni kana gudu gonudi-keyakeyana nenei kuna fufuniya kana fwafwa kana nubwayou kana niva o 110 senitimita keta kana nafanafa kana niva 66 senitimita. ¹⁸Eketa kifukifufuna nuwesi na fefesi kasi wava senabimu, gonudi nenei kuna tutuvikuvikukunisiya eketa kuna givifotisiya kana gudu nenei ebe kuna nutamokisiya. Gudu bwatanei bwatanei senabimu nuwesi kana tenisiya. ²⁰Fefesi sina katataḡa kunausi eketa gudu sina nukovataniya. Gudu bwatasiyai sina vikasaḡasaḡa ebe sina kitasobuwa gudu kuweyaina. ²¹Eketa koni etanei gudunama kuna teniya eatu sinenei o gabanisima beyabeyasi nenesiyai yaku visime 10 viviginiwisi ana veniwa, kuna totoisiya. ²²Dedeni kana koni kana gudu etanei eatu senabimu kasi sinefouwai, nokomai ana nisaiwa eketa yaku visime matatafuna Isineni fasisiyai ana veniwa.”

Guyau yota Mosese i iyaviya namaise sonama tunimokena kana kiyona fasinei, be kafa guvimamadi kana didiḡa gonudi nenei ina fufuniya, eketa kimayeta yana kafa misini vigonudina vinaḡanaḡana ina ina fufuniya be kimayeta 7 kasi kafa dawana fasinei. Yota i iyaviya Mosese namaise Vada Tafutafuna ina vimisiniyei keta sinenei nuya nenei ina sifaonosiya ebe totomu nuwesi eyo ina kani-fifiniya. Yota i iyaviya be yomuyomu kasi kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa ina fufuniya kainumu kana wava bononisi nenei yota kaboma nakasina kafa katumimi.

Tovibwanaose Kasi Nuya

Yauna 39:1

28 Yave yana sifufu i nusaviya Mosese nenei i bwaduwa, “Nofe tova tawaḡau Anoni na natunatuna namoḡa kuna wenevakukusisiya — Nadabi, Abiu, Eneyesa eketa Itama. Tasike fiyao Isineni nenesiyai a vinuwadadanisiya be sina vitovibwanaoseya be

† 25:17 Ibeniu 9:5

sina vikaetoikuwa. ²Nuya tafutafusi kuna suyakafufusiya tawaḡau Anoni fasinei ebe tovanama ina kotonisiya nenei, kana kita ina kikinomana eketa namoḡa sina vifotuwiiya. ³Gikifukifu kana tosanamana matatafusi nuwatasuyasuya a venisiya, namoisima kuna wenisiya. Tovibwanaose kana nuya sina fufunisiya Anoni fasinei keta kuna tenesiniya ebe tanake ina vitovibwanaoseya be ina vikaetoikuwa.”

Guyau Yana Vada Tafutafuna Kana Tokiyona

Yauna 35:30—36:1

31 Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, ²“Ku nowaniya! Yuda fasekwina nenei, Uni natuna atu Une waḡana kana wava Besanenu a gibokiya. ³Eketa Kanunuku nenei a vimaiya keta kana kakavenena be nuwatasuyasuya yota iba matatafusi kasi gikifukifu kana sanamana a veniya. ⁴Ebe kana fata gonudi, siniva eketa bononisi ina ginivavisiya, ⁵yota kana fata gabana ina kikawavikuvikukuna keta ina kabunisiya kafa okanikanibubuna fasisiyai, eketa yota kai ina katasi-vikuvikukuna. Kana kakavenena dewadewana nenei mudadava nofe matatafuna ina saviviniya.

⁶Dani fasekwina nenei kana toovivita a gibokiya Ooniyabi Aisamaki natuna. Eketa yota matatafusi toginiginivava kasi kakavenenanama a venisiya ebe iba matatafusi a visimeywa maise sina fufunisiya.

⁷Yaku Vada Tafutafuna, dedeni kana koni keta koni kana gudu koni etanei, eketa yota yaku Vada Tafutafuna kana nogonogo matatafuna

⁸maise sonama na kana nogonogo, kimayeta gonudi keyakeyana yana kafa misini na kana nogonogo matatafuna, kafa guvimamadi kana didiḡa,

⁹kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa na kana nogonogo matatafuna, kaboma nakasina kafa katumimi na kaena

¹⁰keta yota nuya na kana kanibubuna — tovibwanaose kasi toviketaneina Anoni kana nuya keta yota natunatuna namoḡa kasi nuya sina kikotonina be sina vitovibwanaoseya,

¹¹keta givikanatafu kana bubu eketa iba mamadisi nuwatayuyunisi Totomu Tafutafuna fasinei.

Namoḡa na kasi kakavenena iba matatafuna sina fufunisiya naki a visimeywa maise.”

Bunumakau Mwanavauna Gonudi Nenei Si Fufuniya

Visime Nuvinavinana 9:6-29

32 ††Namoḡa si kitanisaiya vitana Mosese yana sobunemi koyei i vimwanenemataiya. Na fasinei Anoni si yokokwafuya keta si iyaviya si bwaduwa, “Kuta kita, guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemita eatu muka tata sanamane avao i kanasiya.”

†† 32:1 Bunanige 7:40

² Eketa Anoni i nufata i bwaduwa, “Kakawami, natu-natumi namoḡa be vivine kasi taniyanowanowa vignonudisi kwana kikakiya keta kwana nemiisiya nenekuwai.”

³ Eketa matatafusi kasi taniyanowanowa taniyasiyai si kikakiya keta si nemiina Anoni nenei. ⁴ †Gonudi i visiya keta i vitava-budanisiya eketa bunumakau mwanavauna kana fusafusa maise, kaivakuku i fufuniya. Tovanama namoḡa kaivakukunama si kitiya, si bwauwa si bwaduwa, “Ake, Isineni! Nofe guyaunama o Itifitei i kikinomana-nemiita.”

⁵ Tovanama Anoni i kitiya namoḡa yasi fufuna, didiḡa i didiḡa kaivakuku naunei keta i matakawa, “Kumana Yave yana ka tana fufuniya.”

⁶ ††Eketa tova i katakiya nuwabuniyai, namoḡa yasi yomuyomu si nemiina, vikanakooḡa bwanaosena keta keyi bwanaosena si saviviniisiya. Si nuvitoḡa yasi ka be yasi ukoway nenei, i nuvikwavisiya eketa si fufu-nakaokaoḡowa.

⁷ Eketa Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, “Ku sobu, uḡuna namoḡasima Itifitei ku nemiisiya, naki si go'yona nenekuwai eketa si dibutoyoikuwa. ⁸ Ketanama a visimeisiya sina muniya, si visaḡaketuketuwiya. Tututausi fasisiyai bunumakau mwanavauna vignonudina si fufuniya, nenei si kodukoduwa keta si vivibwanaoseya. Avage si bwaduwa, ‘Ake, Isineni! Nofe guyaunama o Itifitei i kikinomana-nemiita.’

⁹ Namoḡa katekatesi i guamoka a sanamaniya.

¹⁰ Nofe tova ku teneiku be yaku kayokuḡa ina nuyauyauniya nenesiyai be ana nuyaunisiya. Eatu kwaḡa susukwauḡa ana givinakasiya be ina vikunuma nakasina.”

¹¹ †Eatu Mosese i gwaeiya yana Guyau Yave nenei, “Ae Yave, ya fiwana utubasinei Itifitei ku kikinomana-nemiisiya, na fasinei muka ya kayokuḡa nenei ku-na nuyauneisi. ¹² Taki kuna fufuniya, nao Itifita namoisi sina bwaduwa vitana fiyao Isineni waisi kuta fufuniya be fwayafwaya nofe etanei kuta nuyaune-koḡoisi tovanama ku kikinomana-nemiisiya keta ku nemiisiya koyai. Eketa ya kayokuḡa busubusuwanina nenei kuta onoviya ebe muka kuta nuyauneisi. ¹³ ††Kuta tukuya ka kaetoḡa Ebenaamu, Aisake keta Yakobo nenesiyai tauḡu ka wavai ya bwadudabadaba fifiwanina ku iyavisiya tovanama ku bwaduwa, “Susukwau ana givigeyanisiya maise kinavinavi kawasasakaoḡowai yota fwayafwaya nofe matatafuna a bwadudabedabiwa ana venisiya yasi fwayafwayavaḡata.”

¹⁴ Noko nenei Yave yana nuwanuwa i kaviniya fiyao Isineni kasi nuyauneina fasinei.

¹⁵ Eketa Mosese i saḡaviniya gabana nuwesi beyabeyasi nimanei nukusi koyei i sobunemiya. Gabanasima nafafanisi nenesiyai Guyau yana visime i viginiwisiya. ¹⁶ Guyau tauna gabanasima beyabeyasi i fufunisiya eketa tauna i viginiwisiya.

¹⁹ Tovanama Mosese i nemiya kabaḡa niniunei keta bunumakau mwanavauna si fufunavikuvikuniya i kitiya yota namoḡa si vaḡavaḡa eketa kayona i nubusub-usuwaniya nenei, gabana beyabeyasi i tuḡaisiya fwayafwayai eketa koya uḡunei i biyavayavanisiya.

²⁰ Namoḡa bunumakau mwanavauna kaivakukuna si fufuniya, i viya keta kaiyai i guwaniya. Eyo i usuya kausibi maise keta ukowai i viniya eyo fiyao Isineni i visimeisiya keta si yumiya.

²¹ Eketa Mosese Anoni i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Avamasi namoḡa nofe si fufuniya nenei yo go'yona kunukubana nenei ku kanasuneisi?”

²² Eketa Anoni i nufata i bwaduwa, “Aiye, muka ku-na kayokuḡa. Namoḡa nofe fufuna goyona kana diḡadiḡaina nenesiyai, naki ku sanamanisiya. ²³ Na fasinei keta si iyavikuwa si bwaduwa, ‘Guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunikiya. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiikiya, eatu muka keta sanamane avao i kanasiya?’ ²⁴ Na fasinei a iyavisiya keta aviyaonana na kasi kanibubuna gonudi si kikakiya. Tovanama si venikuwa, naki a teweyekaoḡowiya kaiyai eketa nofe bunumakau mwanavau-na kaivakukuna i kikinomana.”

²⁵ Atu Mosese i kitiya Anoni namoḡa i gionovisiya eketa si akaokaoḡowa, keta nifanifaisi matasiyai o kafa sawaviniḡa nenesiyai. ²⁶ Eketa Mosese i misiniya kabaḡa kana ketakawanai keta i bwauwa, “Kwaḡa aitevana Yave nenei ku kodukoduwa, ku nemai nenekuwai!” Eketa Nebi fasekwina nenei matatafusi namoḡa si nemiya keta si yokofifiniya.

²⁷ Keta i iyavisiya i bwaduwa, “Isineni yami Guyau Yave nofemaise i visimeya, ‘Matatafumi na yami feto, kabaḡa kana matatafu bwatanei tu bwatanei, kwana kanasuniya keta yami sabu, unaunami keta unafafaniami kaivakuku nenei si kodukoduwa, kwana nuvimateya.’” ²⁸ Nebi namoisi Mosese yana visime si muniya keta kuyadayadanama nenei namoḡa 3,000 maise si nuvimatisiya.

²⁹ Eketa Mosese i iyavisiya i bwaduwa, “Kwami Yave yana ketaketa kwa muniya keta dawaniniina kwa fufuniya tovanama natunatumi keta unaunami kwa nuvimatisiya. Kimoki Yave naki i sawanuwaḡabubuwiya keta i tenesinimiya be kwana vitovibwanaoseya fasinei.”

³⁰ Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese namoḡa i iyavisiya i bwaduwa, “Go'yona goyomataina naki kwa fufuniya. Nofe tova ana makavinikuwa ana vaneya koyai Yave nenei ebe yami go'yona kana kioḡona fasinei, taki ita vinowaniya o muka.”

³¹ Eketa Mosese i savaviniya Yave nenei keta i nusufufuwiya i bwaduwa, “Eiyoi, namoḡa nofe naki go'yona goyomataina si fufuniya. Tututausi gonudi nenei kaivakuku si fufuniya eketa nenei si kodukoduwa.

³² ††Eatu naki yasi go'yona kuta vinuwateweiya. Eatu taki muka, nao nufunufunama namai ya namonamoḡa kasi wava ku viginiwisiya, nenei kaku wava ku viyaunei.”

† 32:4 1 Tufomu 12:28, Bunanige 7:41 †† 32:6 1 Kononita 10:7
‡ 32:11 Ginaḡanaḡa 14:13-19 †† 32:13 Kabikona 22:16,17, 17:8

‡‡ 32:32 Same 69:28, Kenokita 3:5

³³ Eatu Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Aitevana nenekuwai i go'yona, namoinama kana wava ana viyauniya yaku nufunufu nenei. ³⁴ Nofe tova ku nai be namoġa ku viketanuneisi kabainama a iyaviwa nenei keta kaku kaetoġa abamei ina viketanuniwa. Eatu tovanama vimatadawana kana tova ina nemiya nenei, yasi go'yona fasinei ana vimatadawanisiya."

³⁵ Eketa kaivakukunama Anoni i fufuniya be nenei si kodukoduwa fasinei, Yave i vimatadawanisiya visafwavinaġa goyona nenei.

Gabana Nuwesi Beyabeyasi Kiouisi

Visime Nuvinavinana 10:1-5

34 Yave Mosese i iyaviya i bwaduwa, "Gabana nuwesi beyabeyasi nauna ku biyavayavanisiya maise, kuna kawisiya eketa yaku bwadu ana viginiwa-savavinisiya nauna maise. ² Kuna gidewadewa kumana nuwabuni fasinei keta nuwabuniyai tauġu kuna vanenemiwa nenekuwai koya Sainai etanei."

⁴ Eketa Mosese gabana beyabeyasi nuwesi i kawisiya nauna maise eketa nuwabunimokeyai i nufewisiya keta i vaneisiya koya Sainai etanei, Yave i visimeiya maise.

⁵ Yave busibusi sinenei i sobunemiya niniunei i misiniya eketa tauna kana wava Yave i bwauwe-kikinomaniya. ⁶ †Keta Yave Mosese kunauna i niuniya atu i bwaukikinomana i bwaduwa, "Yau Yave Guyau!

Iyau sineganigani keta omukumukutana kana Guyau.

Yaku nuwagoyo muka ita vevenudibwana.

Yaku nuwagabubu fakwafakwa-vaġasina o nakata-mokena namoġa fasisiyai

keta yota avana ana bwaduwiya maise tovatova ana savivinisiya.

⁷ Namoġa susukwasi si nenemiya nenesiyai, yaku nuwagabubu fakwafakwa-vaġasina ana gitoniya.

Yasi fufunagoyo, yasi adibutoyotoyoġa keta yasi go'yona ana vinuwateweisiya.

Eatu aviyaonana sina fufunagoyowikuwa, nao yaku vimatadawana ina niya namoisima yota natunatusi

be waġawaġasi eketa iteitesi nenesiyai."

⁸ Muka mwanenena Mosese kaetutuna i kiguniya keta i bitanakafufuwiya fwayafwayai eketa i kodukoduwa Yave nenei, ⁹ eatu i bwaduwa, "Tuveka yo, taki ku sebobowikuwa maise, a kawanunukuwiwa be kwaġa nukusi tata fakwa. Namoġa naki ku sanamaniya katekatesi guasi eatu yama fufunagoyo keta yama go'yona kuna vinuwateweisiya, be kuna katuvikiya keta kuna vitoniwagikiya."

¹⁰ Eketa Yave i nufata i bwaduwa, "Ku nowaniya! Dedeni a fufufuniya fiyao Isineni nukusi. Matatafumi matamiyai kafa nuwatabau ana savivinisiya, muka tamo aitevana ita kitai maise fwayafwaya kana matatafumi nenei o tamo mani kunuma nenei ita kitanuvanuvai

† 34:6 Yauna 20:5,6, Ginaġanaġa 14:18, Visime Nuvinavinana 5:9,10, 7:9,10

maise. Ibasima nofe fasimiyai a savisaviviniya fasinei, matatafumi mani namoġa sinemiyai sina kitiya keta sina matuta."

²⁸ Mosese nokomai Yave nukusi si fakwa kuyadayada 40 keta nuwabuna 40. Muka tamo maneka ita kaniya o ukowa ita yumiya. Eketa gabana beyabeyasi nenesiyai visime 10 bwadubwadusima dedeni fasinei, Yave i viginiwisiya.

Mosese Tafakaina I Nukawanamanamaniya

²⁹ ††Mosese koya Sainai nenei i sobunemiya, dedeni kana gabana nuwesi beyabeyasi nukusi nimanei. Koyai Yave nukusi si nusifufuwa eketa na fasinei tovanama i sobunemiya, tafakaina i nukawanamanamaniya eatu tauna o muka ita sanamanei. ³⁰ Tovanama Anoni fiyao Isineni matatafumi nukusi si kitiya Mosese tafakaina i nunukawanamanamaniya, si matuta keta muka sita nemai niniunei.

³¹ Mosese i bwauwisiya Anoni keta namoġa kasi toviketanuneina matatafumi nukusi si makavinisiya nenei eketa i nusifufuwisiya. ³² Eyo fiyao Isineni namoġa matatafumi si nemiya Mosese niniunei eketa Yave yana visime matatafuna koya Sainai nenei i iyaviya maise, namoġa i nusifufuwisiya.

³³ Tovanama i nusifufukooġa nenesiyai, tafaki kana dawanafafana nenei tafakaina i sowiya. ³⁴ Tova matatafuna tovanama Mosese ina kanakanasuna Vikaninisaġa kana Vada nenei be Yave nukusi sina nunusifufuwa, tafaki kana dawanafafana i kakikakiya. Eketa tovanama ina kikinomana, fiyao Isineni i iyaiyavisiya Yave yana visime. ³⁵ Fiyao Isineni si kitakitiya tafakaina kana nukawanamanamana. Muniyai yo tafaki kana dawanafafana nenei, tafakaina i tenetenefota-savaviniya kana nivaniva yota tovanama ina makaviniya Yave nukusi sina nusifufuwa.

Eketa Mosese kavenenakaoġo fasinei namoġa i vikokonisiya. Kavenena kaoġonama nenei, Vada Tafutafuna sina yoniya na kana nogonogo nukusi keta yota tovibwanaose kasi nuya tafutafusi. Namoġa yasi fuyonama naki kana fata nuwanuwasima kasi savivina fasinei. Besanenu, Ooniyabi keta kasi toovivita namoġa be vivine tasike togininivava nukusi, ibasima si fufunisiya maisemoka Guyau Mosese i visawaveniya.

Vada Tafutafuna Kana Vimisiniyeina

40 Keta Yave Mosese i nusifufuwiya i bwaduwa, ² "Manamana kiouna kuyadayada kana kafa viuġu nenei, yaku Vada Tafutafuna kuna vimisiniya. ³ Dedeni kana koni namai visime 10 sinenei kuna tenekanasuniya eyo kafa dawanafafana kana nuya naunei kuna teniya. ⁴ Sonama kuna kanasuniya keta kana nogonogo etanei kuna dawana. Yota kimayeta yana kafa misini kuna nemiiya keta kimayeta kuna tenisiya etanei.

†† 34:29 2 Kononita 3:7-16

⁵ Eyo kafa guvimamadi kana didiḡa vignonudina, kuna teniya dedeni kana koni naunei eketa nuya kuna nuvitanuniya Vada kana kawai. ⁶ Kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa kuna teniya Vada kana kawa naunei. ⁷ Kaboma nakasina kafa katumimi kuna teniya Vada keta kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa kasi sinefouwai, eketa ukowa kuna vininiwatotoiya. ⁸ Vada keta kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa kuna sifafifiniya keta nuya kuna nukanekeaneieya wasiketa kana kawai.

⁹ Eyo muniyai givikanatafu kana bubu kuna viya keta Vada etana be iba matatafuna sinenei kuna vitowisiya. Kuna tenesiniya fasikuwai ebe ina vitafuwa. ¹⁰ Yota bubu nenei kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa keta kana nogonogo nukusi kuna vitowisiya. Kuna tenesiniya fasikuwai ebe ina vitafuwa venemokena. ¹¹ Kaboma nakasina kafa katumimi na kana kafa misini nukusi, bubu nenei kuna vitowisiya keta kuna tenesiniya.

¹² Anoni na natunatuna kuna kanasunisiya Vada Tafutafuna kawaneieya keta ukowa nenei kuna vitowisiya. ¹³ Nuya tafutafusi nenesiyai Anoni kuna okanikanibubuniya keta bubu nenei kuna vitowiya keta kuna tenesiniya ebe ina vitovibwanaoseya be ina vikaetoikuwa. ¹⁴ Yota natunatuna kuna nemiisiya keta kasi nuya kuna vikotonisiya. ¹⁵ Bubu nenei amasi ku vitowiya maise, tasike kuna vitowisiya ebe sina vitovibwanaoseya be sina vikaetoikuwa. Vitowanama nenei tasike be susukwasi si nenemiya, tova matatafuna sina vivitovibwanaoseya.” ¹⁶ Iba matatafuna Mosese i fufuniya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

¹⁷ Eketa yamayamana kana kafa viuḡu manamana kana vinuwa nenei keta yamayamananama kana kuyadayada kafa viuḡu nenei, Vada Tafutafuna si vimisiniya. ¹⁸ Mosese koḡona yasi kafa misini † i didiisiya muniyai yo koḡona i vimisiniina. Eyo dawanabanebaneina keta ketoviyewa i dawana. ¹⁹ Muniyai kafa dawanafafana nenei, Vada seḡaseḡanaḡa nenei i teweiyaya. Eyo kafa dawanafafana yomuyomu kwafinisiyai si fufunisiya nenei, etanei i teweisiya naki maisemoka Yave i visimeiya.

²⁰ Eketa Mosese gabanasima nuwesi beyabeyasi i visiya keta dedeni kana koni sinenei i totoisiya. Eyo dedeni kana koni kafakainei kana nowanowa nenesiyai, kewa i duisiya. Eketa koni kana gudu nenei i vitanaguduya. ²¹ Muninei dedeni kana koni i kanasuniya Vada Tafutafuna sinenei keta kafa dawanafafana kana nuya i nuvitanuniya eketa dedeni kana koni i tene-fotiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

† Koḡona yana kafa misini o kainumu siniva daudaunisi si nugiginabusiya ebe kana fata koḡona sina vitonona sinesiyai.

²² Yota sonama i una-kanasuniya Vada Tafutafuna sinenei keta bomatu kuweyaina i teniya, Totomu Tafutafumokena kana kafa dawanafafana kana nuya kwaunei. ²³ Eketa manekasima i gidewidewisiya kana bobotai Yave naunei sonama etanei i tenisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

²⁴ Kimayeta yana kafa misini i kanasuniya keta Totomu Tafutafuna nanakoya kuweyaina i vimisiniya keta sonama i visaiya. ²⁵ Eyo Yave matanei kimayeta i guwanisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

²⁶ Eketa kafa guvimamadi kana didiḡa vignonudina, dawanafafana naunei i teniya Totomu Tafutafuna sinenei, ²⁷ eyo iba mamadisi i guwanisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya. ²⁸ Eketa dawanafafana i nuvikaneneieya Vada kana kawa nenei.

²⁹ Kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa i teniya Vada kawaneieya ebe etanei yawane yomuyomu be kausibi ina vibwanaoseiisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

³⁰ Vada keta didiḡa kasi kawasasai, kaboma nakasina i vimisiniya eketa ukowa i vininiwiya kafa katumimi.

³¹ Eketa nokomai Mosese keta Anoni na natunatuna namoḡa nimasi be kasi kana kafa kikigona. ³² Tovasi-ma yasi kanasuna Vada sinenei o yasi nai kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa nenei, tututausi sina gonisiya, naki maisemoka Yave i visimeiya.

³³ Vada keta kafa vikanakooḡa bwanaosena kana didiḡa i sifafifiniya keta nuya ina nukanekeaneieya wasiketa kana kawai. Eketa Mosese bunanige matatafuna i nusafuya.

Yave Yana Mayesina Matakikikwanena Vada Tafutafuna I Vimaiya

Ginaḡanaḡa 9:15-23

³⁴ †† Eyo muniyai busibusi Vada Tafutafuna i sowiya keta Yave yana mayesina matakikikwanena i vimaiya.

³⁵ Busibusi i nuvitoiya Vada etanei keta Yave yana mayesina matakikikwanena i vimaiya eketa Mosese muka kana fata be ina kanasuna Vada sinenei.

³⁶ Tova matatafuna tovanama busibusi Vada ina teweiyaya atu ina kanakasiya, nao fiyao Isineni si misimisiniya keta si niniya tamo menana nenei.

³⁷ Eatu taki busibusi muka ita kakanakasiya, nao yota muka sita ninai kana nivaniva ina kanakasiya. ³⁸ Tova matatafuna Isineni yasi toḡavenudadanama kana kawasasa nenei, kuyadayadai Vada etanei Yave yana busibusi si kitakitiya. Eatu nuwabuna nenei, nao kai atai i nununuḡa busibusi sinenei Isineni namoisi matatafusi si kitakitiya.

†† 40:34 1 Tufomu 8:10,11, Aiseya 6:4, Isikeni 43:4,5, Kenokita 15:8

Yona

Givimayeta

Nofe nufunufunama kana matakawa o vitana Guyau namoġa matatafusi i nuwagabubuwiſiya, muka naki fiyao Isineniġa. Guyau Yona i weniya tanake yana tomatakawa be ina niya Asainiya fafani nenei ebe aviyaonana Ninive menana nakasinei si fakwafakwa ina iyaviſiya yasi fufuna goyosi sina tenisiya atu Guyau sina vifotuwiya. Taki nofemaise sina fufuniya, muka ina vimatadawaneisi atu ina sawanuwigabubuwiſiya.

Yona kana bwau keta yana adibudibutoyoġa. (1:1-17)

Yona yana ugevina keta kana ketoyau. (2:1-10)

Yona Guyau yana matakawa i numamaniya Ninive nenei. (3:1-10)

Guyau yana sineganigani Ninive nenei. (4:1-11)

Yona Yave Nenei I Dibwana

1 †Tova tamokaġa Yave Yona Amitai natuna i iyaviya i bwaduwa, ²“Ku misini ku nai Ninive menana nakasina na kana wava nenei ebe kuna matakawisiya kuna bwaduwa, ‘Kwa go’yona nakatamokena,’ uġuna namoġasima yasi fufunagoyo o kana sanamana nenekuwai.”

³Atu Yona i misiniya keta Yave i dibwaniya, muka ita nai Ninive. I niya Yofa nokomai waka i nisaiya i niniya Tasisi. Waka i fatiya keta i toġa ebe Yave ina dibwaniya ina niya Tasisi kedawanauwai.

⁴Eatu Yave fonimana fifiwanina i gikikinomaniya gibowai, keta wanifeto i nakatamoka waka tova kabesona be ina nuyavayavaniya. ⁵Toviwakasefufusefu si matuta keta tamokatamokaġa yasi guyau nenesiyai si bwedi-kawavitata kasi ovivita fasinei. Eyo waka kana nogonogo si tewesobusobuwina be waka ina kanakasiya.

Atu noko tovanama nenei Yona waniya i sobuwa waka sinenei i kenofana keta i kenonuwataunuwa. ⁶Tonimunikuta nokomai i nisaiya keta i iyaviya i bwaduwa, “Ava uġuna ku banubanukaokaoġo! Ku misini be ya guyau nenei ku kawanunuku kata ovivita fasinei. Kamo ina kitasineganiganiita keta yawasita ina ofafafiya.”

⁷Toviwakasefufusefu tututausi si vikatonitoniya si bwaduwa, “Aitevana tana vinoiya? Yamasi daisi nenei ta vikaneeneiya be ta kitai aitevana o dauna nofe nenei i teneita.” Tovanama daisi nenei si vikaneeneiya, Yona kana wava i kikinomana. ⁸Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Yo ku iyaveiki. Dauna nofe fasinei aitevana tana vinoiya? Avamasi ya mudadava? Kwaġa avi fafani? Kwaġa avi kunuma?”

⁹Yona i iyaviſiya i bwaduwa, “Iyau tene Ibeniu. Yave nenei a kodukoduwa. Tanake abama kana Guyau, fwayafwaya keta gibo i fufuniſiya.”

† 1:1 2 Tufomu 14:25

¹⁰Yona i iyaviſiya vitana tanake o Yave nenei i dibwadibwana. Toviwakasefufusefu si matutamoka keta si iyaviya si bwaduwa, “Ava o nofe ku fufuniya?” ¹¹Wanifeto i nakatadewadewa keta toviwakasefufusefu si vikokoniya si bwaduwa, “Avamasi kata fufuniya neneweu be wanifeto ita katanai?”

¹²Yona i iyaviſiya i bwaduwa, “Kwa uniku be kwa tewesobuweiku gibowai ebe ina numanowa. A sanamaniya iyau yaku goyonai wanifeto nofe i givikavinita.”

¹³Eatu toviwakasefufusefu si oimanimaniniya be waka sita sobuwiya kafakainei, atu muka kasi fata uġuna wanifeto i nakatamataina. ¹⁴Eketa Yave nenei si bwedi-kawavitata si bwaduwa, “Yave yo, muka kuta vimatadawaneiki mate nenei namoġa nofe yawasina kana kidaba fasinei. Muka kuta vinoiki namoġakaoġona kana nuvimate fasinei. Yave yo, iba matatafuna nofe o tauġu ya nuwanuwai ku gikikinomaniya.”

¹⁵Eyo Yona si uniya keta si tewesobuwiya gibowai. Muka mwanenena gibo i numanowa. ¹⁶Nofe nenei toviwakasefufusefu Yave si matutiya venemokena keta si vibwanaoseya nenei keta yota si bwadudabadaba vitana fasinei sina bunanigeya.

¹⁷††Yave yana visime nenei, iyana nakasina Yona i tononiya eketa iyana manawanei Yona i fakwafakwa kuyadayada tonusi keta nuwabuna tonusi.

Yona Yana Kawanunuku

2 Iyana manawanei Yona i kawanunukuwa yana Guyau Yave nenei i bwaduwa,

²“Yave yo, kaku dauna nakasina sinenei a bwauwa neneweu

eketa ku vinowanikuwa.

Matematesi yasi kabaġa sinenemokenei ovivita fasinei a bwediya

keta ku nowanikuwa.

†† 1:17 Madiu 12:40

³ Katudomu nenei ku tewesobuwikuwa eketa a gavivina ogodibuwai. Nokomai gibo i toġafininikuwa keta ka yoyo kitagoyosi matatafusi si nutautau-nikuwa.

⁴ Eyo a bwaduwa, 'Kwaġa ku kitateweikuwa, eatu ya Numa Kodukodu tafutafuna ana kita-savaviniya.'

⁵ Gibo i nutautau-nikuwa keta i visubanikuwa, ogodibu i tewefininikuwa, keta debabouku dodomu nenei i sumiya.

⁶ Koya kikwanakwanamisi venemokena nenesiyai a kenogamomona, fwayafwaya kasi kawa dawadawanafota-vaġasisi nenesiyai.

Atu kwaġa o Yave yaku Guyau, ogodibu sinenei ku sinanakasikuwa na yawasiku.

⁷ Tovanama a kamukonikuwa yawasiku i kakaviya, Yave a tukuwa.

A kawanunukuwa keta ya Numa Kodukodu tafutafuna nenei ku nowanikuwa.

⁸ Aviyaonana kifukifufuna nenesiyai si kodukoduwa, kasi nuwagabubu fakwafakwa-vaġasina neneweu si vikwauteweiya.

⁹ Atu iyau o ana osedavadava yota ana vibwanaoseya neneweu.

Eketa yaku bwadudabadaba ana fufuniya neneweu. Gifafafana o kwaġa Yaveġa neneweu!"

¹⁰ Eketa Yave iyana i visimeiya keta Yona i kanasi-waiya numagamai.

Yona I Niya Ninive

3 Yave yota Yona i iyave-savaviniya i bwaduwa, ² "Ku misini ku nai Ninive menana nakasina na kana wava nenei ebe yaku matakawa a veniwa ku numamane i namoġa nenesiyai."

³ Yona Yave fonana i muniya keta i niya Ninive. Menananama o nakatamokena eketa taki tamo aitevana menaninama ina vaonosiya, nao kuyadayada tonusi muniyai yo ina nusafuya. ⁴ †Yona i kanasuna menana nakasina sinenei keta na kuyadayadanama i vavaonota nenei atu i numamana i bwaduwa, "Kuyadayada 40 muninei Guyau Ninive ina nuyakweyakweniya." ⁵ Ninive namoisi Guyau fonana si vitumaġaniya. Na fasinei si vinuwadadana keta matatafusi si vikokowana, na kasi wava keta muka na kasi wava. Keta yota nuya yomuyomu utuutusiya kifikifunisi si kotonisiya be ina visawavenena vitana yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya.

⁶ Tovanama Ninive tufomu i biganowana, kana kwabudoga i teweiya keta tufomu kanibubuna i visaniniisiya atu nuya yomuyomu utuutusiya kifikifunisi i kotoniya eketa kausibiyai i nuvitoiya. ⁷ Yona visime si otamatamaniya Ninive namoġa kana matatafu nenesiyai. I bwaduwa,

† 3:4 Madiu 12:41, Nuke 11:32

"Visime nofe o iyau yami tufomu keta yaku tovisime nukusi nenekiyai.

Namoġa matatafumi eketa yami yomuyomu nakanakasisi be musumususi nukusi muka tamo aviyavana kwana kaniya o kwana yumiya. ⁸ Atu namoġa matatafumi nuya yomuyomu utuutusiya kifikifunisi kwana kikotonina. Naki maise yota nuyasima yomuyomu matatafusi etasiya kwana kitewekabwanina. Matatafumi kwana kawanunuku-manimaniniya Guyau nenei eketa kwana ugevinimiya yami fufunagoyo be yami givikuvakuvavana namoġa nenesiyai. ⁹ Muka tata sanamane i kamo Guyau yana nuwanuwa ina kaviniya keta yana kayokuġa ina kakaviya be muka tana mate."

¹⁰ Tovanama Guyau i kitiya ibasima si fufunisiya keta yasi fufunagoyo nenesiyai si ugevinisiya, yana nuwanuwa i kaviniya eketa muka nuyakweyakwena ita nemiyei nenesiyai avana i bwaduwiya ita fufuniya maise.

Yona Yana Kayokuġa Yave Yana Sineganigani Fasinei

4 Atu Yona o nuwatana i dauna nakasina yota i kayokuġa nofe ibanama fasinei. ² †Eketa i kawanunukuwa i bwaduwa, "Yave yo, tovanama a fakwafakwa yaku fafaniya i bwaduwa vitana nofemaise ina kikinomana, na fasinei a anuvanava be ata dibwana ata niya Tasisi. Uġuna a sanamaniya kwaġa o Guyau toomukumukutana keta tosiniganigani, ya nuwagoyo muka ita vevenudibwana eatu ya nuwagabubu fakwafakwa-vaġasina nenei namoġa muka kuna vimatadawaneisi. ³ †Nofe yaku uġunanama fasinei muka nuwanuwaku ana fakwa. Yave yo, naki mate dewadewamokena nenekuwai yo ana fakwa na yawasiku. Na fasinei yawasiku o ku viteweyei."

⁴ Atu Yave i nufata i bwaduwa, "Ava uġuna yo nofe ibanama fasinei kuna nuwagoyo!"

⁵ Yona menana nakasinei i kikinomana keta i niya gagasa kuweyaina kweta i yoniya tauna fasinei eketa sifunei i nuvitoiya, eatu i kitakitafuta be ina kitiya avamasi ina kikinomana Ninive nenei. ⁶ Eyo Yave Guyau kisisiku na dadana nokomai i givitafwiya. I tafwa i vaneya keta kikwakunei Yona i vikikwakuya ebe muka inaina nakasina ina nutoġoniya. Eketa Yona i sebobowa nakasina kisisikunama fasinei.

⁷ Atu kuyadayada venuwanei nuwabunimokeyai, Guyau mwatamwata i visimeiya keta kisisikunama tofwana i kutiya eketa i wenonuya. ⁸ Tovanama vana-vana i vaneya, Guyau fonimana inainana gagasei i gikikinomaniya keta i siveya. Vanavana Yona debabouna i guwaniya eketa kabegomokena ita sasana. I yawikosiya nuwanuwana be ita mateya eketa i bwaduwa, "Naki mate dewadewamokena nenekuwai yo ana fakwa na yawasiku."

⁹ Atu Guyau Yona i iyaviya i bwaduwa, "O namaise kwaġa ka nufota kisisikunama yana wenono fasinei kuna nuwagoyo!"

†† 4:2 Yauna 34:6† 4:3 1 Tufomu 19:4

I nufata i bwaduwa, "Ika, a kayokuḡamataiya kaku nufota be ana mateya!"

¹⁰ Atu Yave i bwaduwa, "I tafwa keta kuyadayada kana vinuwa nenei i mateya. Atu kwaḡa muka kuta kitavikaviniya o kuta givitaḡwai ebe yo kuna siniganiganiyei. ¹¹ Atu Ninive menana nakasina nenei namoḡa

kasi yagwana 120,000 na kana tufo aviyaonana nokomai si fakwafakwa muka fufuna dewadewana keta goyona sita kitanisaḡai, maise yota yomuyomu yagwanisi. Na fasinei kaku nufota be menananama nakatamokena ana siniganiganiya!"

Maka

Givimayeta

Nufunufu nofe o miki viginiwina Yesu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Nufunufu nofe kana toviginiwa o muka kana wava ita iyaveita atu nauna tovitumaḡana kasi toviketaneina si vivisawavenena o Maka i viginiwiya. Maka o muka tanake Yesu yana tonowana sinesiyai, atu tonuwatasuyasuya si vitumaḡana Maka Fita nukusi Noma si fakwa keta Fita i nusifufuwiya Yesu yana mudadava keta yana visawavenena fasisiyai. Eketa Maka nusifufusima i viginiwiya me Noma tovitumaḡana nenesiyai i ovivitsiya be sina sanamaniya Yesu aitevana.

Bwadubwadu naumokena viginiwa nofe sinenei i iyavita o biga dewadewana Yesu Togifafafana Gigibokeinana Guyau Natuna fasinei. Nufunufu nofe sinenei tana kitiya Yesu na yana fiwana be iba matatafuna ina savivinsiya. Noko nenei tana kitiya yana visawavenena namoḡa nenesiyai, kanunu goyosi i vikikinomanisiya, kasi katonu i givibwina eketa yasi fufunagoyo i vinuwateweina. Maka i viginiwa nakasina Yesu yana savivina fasinei atu muka ita viginiwa nakasina yana visawavenena fasinei. I visawavenita namaise Yesu yana mate ogo-naḡanaḡai be namoḡa matatafusi i gifafafanisiya keta namaise Guyau mateyai i sinaviyawasa-savaviniya.

Biga dewadewana kana kafa viuḡu. (1:1-13)

Yesu yana mudadava Ganini sinenei. (1:14—9:50)

Ganini nenei tu i niya Yenusanema. (10:1-52)

Wiki kana kafa nusafu Yenusanema sinenei. (11:1—15:47)

Yesu yana misini-savavineina. (16:1-18)

Yesu i nikikinomana keta i vaneya abamai. (16:9-20)

Yoni Togivibutabuta Ke'ta I Gidewadewiya Yesu Fasinei

Madiu 3:1-12, Nuke 3:1-18, Yoni 1:19-28

1 Nofe biga dewadewana kana kafa viuḡu Guyau natuna fasinei, tanake Yesu Togifafafana Gigibokeinana.

²†Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya maise,

"Guyau i bwaduwa, 'Nauna yaku tomatakawa ana visimeiya kunauḡu be ya ke'ta ina menaniya.'

³†† *Tanake kayona i bwaubwauwa wanakikaoḡowai i bwadubwaduwa,*

'Ke'ta kwa menaniya Tuveka yana nemi fasinei, yana ke'ta kwa nudawaniniyei.'

⁴ Eketa nofe tomatakawanama Yoni i nemiya namoḡa i givibutubutisiya wanakikaoḡowai yota Guyau sifufuna namoḡa nenesiyai i numamaniya, "Kwa ugevinaimi yami go'yona nenesiyai be Guyau ina vinuwateweimiya. Ana givibutubutimiya be ita visawavenena, kwami naki i kaviniya yami go'yona nenesiyai." ⁵ Eketa namoḡa matatafusi si fakwafakwa Yudiya kawakawana sinenei be Yenusanema menana nakasina sinenei, si kikinomanu Yoni sina vaneneiya. Tovanama yasi go'yona si fonayauwa, Yonidani ukowai i givibutubutisiya. ⁶†Yoni kana nuya kameni utuutuna i kotoniya, yota kana wak-

† 1:2 Manakai 3:1 †† 1:3 Aiseya 40:3 ‡ 1:6 2 Tufomu 1:8

ina niniwasinenei kikimetanina o kikifufunina yomuyomu kwafinina nenei. Kana kabwaga o gonofa keta makawa.

⁷ Namoḡa i iyavisiya i bwaduwa, "Munikuwai namoḡa tamokaḡa i nenemiya o fifiwanamokena yo iyau. Iyau muka kaku nufota be ana okodu kana kaevatakutakuna kasi unava ana yausi. ⁸ A givibutubutimiya ukowa nenei atu tanake ina givibutubutimiya Kanunu Tafutafuna nenei."

Yoni Yesu I Givibutabutiya

Madiu 3:13-17, Nuke 3:21-22

⁹ Noko tovanama nenei Ganini kawakawana sinenei menana Nasaneti nenei Yesu i misiniya eketa i nemiya Yoni nenei, eketa Yoni Yesu i givibutabutiya Yonidani ukowai. ¹⁰ Tovanama Yesu i kakanakasiya ukowa sinenei, muka mwanenena i kitiya abama i kawiya eketa Guyau Kanununa vitana bunebune maise i sobunemiya nenei. ¹¹ ††Eketa kayokayo abamei i nusifufuwa i bwaduwa, "Kwaḡa o Iyau natukatekateku. Yaku sebobo nakatamokena neneweu."

Seitani Yesu I Anuvanuyiya

Madiu 4:1-11, Nuke 4:1-13

¹² Muka mwanenena Guyau Kanununa Yesu i noḡokawawiya wanakikaoḡowai. ¹³ Eketa kuyadayada

†† 1:11 Kabikona 22:2, Same 2:7, Aiseya 42:1, Madiu 3:17, 12:18, Maka 9:7, Nuke 3:22

40 nokomai i fakwa eatu Seitani i anuvanuyiya Yeisu be ita go'yona. Yomuyomu-wanawanaki nukusi si fakwa kabaḡanama nenei atu Guyau kana kaetoḡa abamei si kitavikaviniya.

Yeisu Kana Tomuniyeina Naumokena

Madiu 4:12-22, Nuke 4:14-15, 5:1-11

¹⁴ Tufomu Enoda Anitifasi deniyai Yoni i tenefotiya muninei, Yeisu i niya kawakawana Ganini nenei Guyau yana biga dewadewana i yaugenyaniya namoḡa nenesiyai. ¹⁵ †I bwaduwa, "Nofe tova Guyau yana kawasasa vivinuwadadaneinana i nemiya! Guyau yana kafa visime i niketamwakufwa. Yami go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be biga dewadewana kwa vitu-maḡane." ¹⁶ Eketa kuyadayada tamokaḡa Yeisu Ganini tobu nenei kwadewai i fanafana atu tofanufa nasi nuwa i kitisiya, Saimoni keta taina Anideneya, tobu nenei kanevatu si neneneiya. ¹⁷ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwa muniyeiku be ana visawavenimiya namoḡa kasi tofanufa." ¹⁸ Muka mwanenena yasi kanevatu si dawana atu si muniya.

¹⁹ Simokaḡamoka i fana i niya, Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni i kitisiya yasi waka sinenei yasi kanevatu si nunubwatabwatata. ²⁰ Tovanama i wenisiya kana muniyeina fasinei, amasi Sebedi yana tobunanige na fatasi nukusi waka sinenei si venu-makanovisiya atu si muniya.

Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya Namoḡa Nenei

Nuke 4:31-37

²¹ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya Kafenaumi menana nakasinei. Tovanama kuyadayada Sabati nenei i kanasuna numa kafa yokoyoko sinenei, eketa i vibutuwa Guyau fonana i visawavenena namoḡa nenesiyai. ²² ††I vivisawavenena naki maisemoka tamo aitevana fakinina muka maise Mosese yana visime kana tovisawavenena, na nenei keta namoḡa si mayaḡa yana visawavenena nenei.

²³ Yeisu i vivisawavenena numa kafa yokoyoko sinenei eatu tovanama nenei namoḡa tamokaḡa kanunu goyona i nuwafiya, i fina i bwaduwa, ²⁴ "Aviyavana tamo ya nuwanuwa kima fasikiyai Yeisu tene Nasaneti? Omasi ku nemiya kima kuna nuyaunikiya? Iyau a sanamaniya kwaḡa aitevana, kwaḡa o Guyau yana Namoḡa Tafutafuu!"

²⁵ Yeisu i kanamaifata atu i bwaduwa, "I kanoveu! Namoḡa ku gionovei." ²⁶ Eketa kanunu goyona i tatakwayana, namoḡa i sinanewanewiya keta i gionoviya.

²⁷ Namoḡa matatafusi si mayaḡa venemokena eketa si vikanuntoniyei si bwaduwa, "Ava o nofe! Nofe visawavenena kioua yota fakinina. Tumadama yo kanunu goyosi i vivisimeisiya eketa fonana si munimuniya!" ²⁸ Kakimokimokima tu Yeisu bigana i geyana eketa i venutamamana Ganini kawakawana kana matatafufu i gikafufuya.

Yeisu Namoḡa Yagwanisi I Givibwina

Madiu 8:14-17, Nuke 4:38-41

²⁹ Tovanama numa kafa yokoyoko si teweiya, Yemesa keta Yoni nukusi si niya Saimoni na taina Anideneya yasi numai. ³⁰ Saimoni nawana gumayogu si vinfeyana keta kiviya si matamataveya eketa fasisiyai muka mwanenena atu si iyavefotefotiya. ³¹ Eketa i kanasuna i niya nenesiyai, nimasiyai i ova eketa i sinatowamisiniisiya. Na tovanama nenei nafeyana tofwasiyai i kaniniya eketa gumayogusima kabwaga si suniniya Yeisu kana tomuniyeina nukusi fasisiyai.

³² Eketa kana navinavi vanavanasonu muninei, ‡ namoḡa yasi tovisafwvinaḡa keta yota tasike aviyanana kanunu goyosi si nuwafisiya, si nemiina Yeisu nenei. ³³ Menana noko kana matatafufu si yokowa numanama wasiketanei. ³⁴ Eketa sabu kasi visafwvinaḡa tunisitunisi nenesiyai i givibwina keta yota namoḡa yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya. Atu kanunu goyosi o sanasanamanisi tanake Guyau Natuna na fasinei muka ita sawateweyeisi be sina nusifufu. ††

Yeisu Ganini I Numamana

Nuke 4:42-44

³⁵ Tovawedanai Yeisu i towamisiniya, numa i teweiya keta i niya kabaḡa nunukamumunina nenei eketa nokomai i kawakawanunukuwa. ³⁶ Atu Saimoni unauwana nukusi si niya si nunuwasiya. ³⁷ Tovanama si nisaiya, si iyaviya si bwaduwa, "Namoḡa matatafufu si nunuwasiwa."

³⁸ I bwaduviyewa i bwaduwa, "Ta nai namai tunisi menana ketamwakufwai ebe Guyau fonana yota a yaugenyaniya nenesiyai. Nofe yaku uḡunama fasinei a nemiya." ³⁹ ††Nofe fasinei, Ganini kana matatafufu i fanakwaniyuwa eketa Guyau fonana i yaugenyaniya yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai yota namoḡa yagwanisi sininisiyai kanunu goyosi i nukakisiya.

Yeisu Namoḡa Gosagosawina I Givibwiniya

Madiu 8:1-4, Nuke 5:12-16

⁴⁰ Tova tamokaḡa namoḡa kwafinina gosagosawina i nemiya Yeisu nenei i fekuwa kaetutunei eketa i kamanemaniya i bwaduwa, "Ae, taki nuwanuwau maise, kuta givibwinikuwa be ata eyaeya." †††

‡ Vanavanasonu muninei kana givina vitana Sabati naki i kakaviya. Fiyao Diu yasi Sabati i vibutuwa Fanaidei vanavanasonuwai keta i kakaviya Satadei vanavanasonuwai. †† Yeisu naki i sanamaniya taki kanunu goyosi ina sawateweisiya be sina bwadukikinomana vitana Yeisu tanake Togifafana Gigi-bokeinana, nao namoḡa sina kamanemaniya be ina vikaimatana tonuaviya fasisiyai, namaise yawane i kitakitafota kasi togifafana fasinei, e maise Yoni 6:15. †† 1:39 Madiu 4:23, 9:35 ††† Fiyao Diu yasi visime nenei, namoḡa kwafinina gosagosawina tanake muka eyaeyana eketa nunuteweiyana. Fiyao Diu muka kasi sawateweiyana be nofe visafwvinaḡanama sina givikaviniya. Namoḡa gosagosawisi muka kasi sawateweiyana be sina kodukodu Numa Kodukodu nenei yota muka menana sinenei sina fakwa. Na fasinei taki namoḡa gosagosawina ina bwina, nao tanake naki i eyaeyasaviniya. Yota Guyau ina visawadewedewiya eketa kana nufota be

† 1:15 Madiu 3:2 †† 1:22 Madiu 7:28,29

⁴¹ Yeisu na yana sineganigani nimana i tuniya keta namoğa tofwanei i teniya eketa i bwaduwa, "Ika, Iyau nuwanuwaku. Ku eyaeya!" ⁴² Eketa kakimokimokima tu kwafinina kana gosawa i kakaviya eketa i eyaeya-savaviniya. ⁴³ Eketa Yeisu bwadu fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa, "Nofe tova ku nai eatu muka tamo aitevana kuna iyavei nofe ibanama fasinei. Dawanini-ina kuna niya eketa tauğu kuna visawaveniwa tovib-wanaose nenei. Eketa ku bwina fasinei Mosese yana visime maise, vibwanaose kana ketaketai kuna saviviniya ebe ita vikafakita sabu nenesiyai vitana naki ku eyaeya." †

⁴⁵ Atu Yeisu yana bwadu muka ita muniyei keta i kikinomana namoğa nenesiyai i eyowiya aviyavana i kikinomana tauna nenei fasinei. Yeisu na yana uğunama fasinei muka kana nufota be namoğa matasiyai ina kanasuna menana nakasina sinenei, atu i fakwa kabağa nunukamumunisi nenesiyai. Eatu menana matatafunana nenesiyai namoğa si nemiya nenei.

Yeisu Namoğa Tanaina Matematena I Gidewadewiya

Madiu 9:1-8, Nuke 5:17-26

2 Kuyadayada muka yagwanina muninei Yeisu kana tomuniyeina nukusi si makavinisiya Kafenaumi. Namoga si biganowana vitana i nemiya tauna yana menanai, ² eketa yagwanisi si yokowa nokomai. Na fasinei muka tamo kawasasa numa sinenei o ketakawana kafakainei. Eatu Yeisu Guyau fonana i numaniya nenesiyai. ³ Namoga nasi nufunina, namoga tanaina matematena na sitana si uniya keta si nemiya nenei. ⁴ Yoko nakasina si tenefotifotisiya eketa muka kasi fata namoganama sina nemiyei Yeisu nenei. Na fasinei menanai kaevaavağa nenei si vaneiya kudukuduwai keta si tananabuya namai Yeisu i fakwafakwa nenei. Eketa tovanama kudukudu si tananabuya muninei, na sitana si otanowiya unava nenei eketa i sobuwa Yeisu naunei. ⁵ Tovanama Yeisu i kitiya namoğa nasi nufunina yasi vitumağana, namoga tanaina matematena i iyaviya i bwaduwa, "Natuku, ya go'yona a vinuwateweisiya."

⁶ Tunisi Diu yasi visime kana tovisawavenena nokomai si nunuvitoğa. Tututausi nuwasinesiyai si bwaduwa, ⁷ "Au, naki Guyauğa kana nufota go'yona ina vinuwateweina. Ava uğuna nofe namoğa nokomaise i nunusifufu eyo i bwadubwadu-tafakaikokona Guyau nenei!"

⁸ Eatu yasi vinuwadadanasima Yeisu waniya i venumananiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei nanemaise kwa vivinuwadadana nuwafoumiyai?" ⁹ Avi bwadubwadu o meyamyanina namoğa tanaina matematena nenei, 'Ya go'yona a vinuwateweisiya' o 'Ku misini ka sita ku uni be ku nidadana?' ¹⁰ Eatu kwata sanamaniya vitana Iyau Namoga Natuna na yaku visime fakinina kana fata go'yona ana vinuwateweina

namoğa nukusi sina fakwa keta sina kodukoduwa Numa Kodukodu sinenei. † Tovibwanaose namoğa yasi kavenenakaogo ina vibwanaoseiya fasisiyai Guyau nenei, nofe ina visawavenena naki venemokena namoğa kana gosawa i kakaviya. (Visime Tafu 14:1-32)

fwayafwaya etanei yota namoğa ana givibwina." Eketa namoğa tanaina matematena i iyaviya i bwaduwa, ¹¹ "Neneweu a bwadubwaduwa, ku misini! Ka sita ku uni be ku nai numai!"

¹² Tovanama nenei namoğa i misiniya, kana sita i uniya keta namoğa sabu matasiyai i niya. Matatafusi si mayağa eketa Guyau si daviya si bwaduwa, "Mukamokena tamo tova ibanama maise tata kitai!"

Yeisu Nebi I Bwauwiya

Madiu 9:9-13, Nuke 5:27-32

¹³ Yeisu kana tomuniyeina nukusi yota menana Kafenaumi si teweiya atu si niya Ganini tobu kafakainei. Sabu nakasina si nemiya nenei eketa Guyau fonana i visawavenena nenesiyai. ¹⁴ Kabegona i vaniya, Anafasi natuna kana wava Nebi i kitiya i nunuvitoğa yana kafa savivina nenei gabana i nunuvemuvemuwa Noma gabemani fasisiyai. Eketa Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ku muniyeiku be ku vitomuniya." Nebi i misiniya keta i muniya.

¹⁵ Noko muninei, Yeisu Nebi yana numai i vivianonaviya atu tonuvemuvemu keta togo'yona yagwanisi aviyaonana si munimuniye-dadaniya, yota kana tomuniyeina nukusi si kakawa. ^{††16} Eatu tunisi visime kana tovisawavenena atu yota Fanasi kunumina nenei si kitiya tonuvemuvemu be togo'yona nukusi si kakawa eketa Yeisu kana tomuniyeina si iyavisiya si bwaduwa, "Ava fasinei i kaka tonuvemuvemu keta togo'yona nukusi?"

¹⁷ Tovanama Yeisu i nowaniya, i iyavisiya i bwaduwa, "Aviyaonana muka vivisafwavinaisi o muka ita nufotaisi sina nai togivibwina nenei. Vivisafwavinaisiğa kasi nufota sina niya togivibwina nenei. Iyau a nemiya o muka aviyaonana si vivinuwadadana tasike toeyaeyana fasisiyai eatu aviyaonana si sanamaniya tasike togo'yona fasisiyai."

Nutoninuveveina Vikokowana Fasinei

Madiu 9:14-17, Nuke 5:33-39

¹⁸ Tova tamokağa Yoni Togivibutabuta kana tomuniyeina keta tunisi Fanasi si vivikokowana atu namoğa tunisi si nemiya Yeisu nenei eketa si bwaduwa, "Yoni kana tomuniyeina keta Fanasi si vivikokowana eatu ava fasinei yo ka tomuniyeina muka sita vivikokowana?"

¹⁹ Eketa nenesiyai i nufata i bwaduwa, "Tovanama vikawana kana ka-sebobo kana tovai, muka ita nufotai be tovikawana kana wagawaga sina vikokowana taki tovikawana tauna noko nukusi. Muka kana nufota uğuna tauna o nukusi si sesebobowa. ²⁰ Eatu tamoka tova kana kaniyabina sina nemiya keta unaunana nenesiyai sina oviya keta sina niya. Noko tovanama nenei yo sina vikokowana uğuna nuwatasi ina dauna."

†† Mosese Guyau yana visime i viginivisiya keta Fanasi noko visimesima si muniye-dewadewisiya. Diu fiyaosi kasi sanu yagwanina yota maise si muniye-dewadewisiya. Si bwaduwa, namoğa aviyaonana muka visimesima keta sanusima sita munimuniyeisi nao tasike togo'yona.

²¹ Yota i bwaduwa, “Iba kiouna a nemiiya atu muka kami sanu manatuwaina nukusi ita ovivikawaniya. Muka tamo aitevana nuya bidimina kiouna ina vai be nuya manatuwaina kana kabwasasa nenei ina suyaka-fukafuya. Taki ina fufuniya, kigona muninei nuya bidimina kiouna ina gogomiya nenei, nuya manatuwaina kana kaganini ina nakatadewadewa.

²² Muka tamo aitevana kana fata be waini kiouna kikitani kana nogona fasinei waini kana koni manatuwaina nenei ina vininiwiya. Taki ina fufuniya, noko waininama tovanama buḡobuḡo ina kawananakana eketa kawasiveina ina vaneya nenei, koninama manatuwaina ina nuyavayavaniya uḡuna muka kana fata koninama ina fata. Mwavinana nenei koni keta waini sina goyowa. Atu koni kiouna nenei, waini kiouna ina vininiwatotoiya.”

Yeisu I Nusifufuwa Kuyadayada Sabati Fasinei

Madiu 12:1-8, Nuke 6:1-5

²³ †Sabati tamokaḡa nenei Yeisu kana tomuniyeina nukusi witi bwibwiyaguna sinenei si niniya eatu tomuniyeina witi sisina si gigimumuta sina kawa fasinei.

²⁴ Tunisi Fanasi tomuniyeina si kitisiya eketa Yeisu si iyaviya si bwaduwa, “Ku kitai! Ava fasinei yo Sabati kana visime si yakweyakweniya?”

²⁵ ††Eketa i bwaduyewana nenesiyai i bwaduwa, “O tamo tova Guyau fonakituna sinenei viviginiweinana kwa ginaḡanaiya aviyavana Deivida i fufuniya tovanama yana namonamoḡa nukusi vitanona si kikanata! Ava fasinei yo muka kana givina kwata vinuwadadanei? ²⁶ †Tovanama Abiata tanake tovibwanaose kasi toviketaneina yana tovai, Deivida i kanasuna Guyau yana Vada Tafutafuna sinenei keta i vikokoniya maneka fasinei. Eketa i veniya eatu noko manekanama o gigivitaḡuna eketa tovibwanaoseḡa kasi nufota sina kaniya. Eatu Deivida tunina i kaniya yota aviyaonana si kwafuya tunina maneka i venisiya.”

²⁷ Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Guyau Sabati i fufuniya be namoḡa ina ovivitiya fasinei eatu muka namoḡa ita fufuniya be Sabati kana dauna ina uniya fasinei.

²⁸ Na fasinei Namoḡa Natuna o Sabatinama kana Tuveka!”

Yeisu Namoḡa Nimana Matematena I Gidewadewiya

Madiu 12:9-14, Nuke 6:6-11

3 Tova tamokaḡa nenei Yeisu yota i makaviniya eketa i kanasuna numa kafa yokoyoko sinenei keta nokomai namoḡa nimana matematena i kitiya i nunuvitoḡa.

² Namoḡa tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina vinoiya fasinei, matasi si vikanaoḡosiya si tonetoneiya taki namoḡa noko ina gidewadewiya kuyadayada Sabati nenei o muka.

³ Yeisu namoḡa nimana matematena i iyaviya i bwaduwa, “Ku nemai be namoḡa nusiya ku misini.”

⁴ Eketa namoḡasima i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Avamasi yata visime i sawateweyeita tata fufuniya

† 2:23 Visime Nuvinavinana 23:25 †† 2:25 1 Samuwena 21:1-6

‡ 2:26 Visime Tafu 24:9

kuyadayada Sabati nenei? Kita dewadewana tana fufuniya o goyona tana fufuniya? O kita yawasi tana gifafafaniya o taki tana nuvimatiya?” Eatu matatafusi si numananava.

⁵ Na yana kayokuḡa i kitadadana nenesiyai. Atu katekatesi yana gua fasinei i nuwatadauna venemokena keta namoḡa nimana matematena i iyaviya i bwaduwa, “Nimau ku tunei.” Namoḡa nimana i tuniya eketa i dewadewa. ⁶ Tovanama nenei Fanasi si venukikinomana keta si niya tufomu Enoda kana tomuniyeina nenesiyai eketa tamo nenei Yeisu waina si fufuniya kana nuvimate fasinei.

⁷ Eketa Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya tobu nenei eatu Ganiniyei sabuvekamoka si muniya. ⁸ Yeisu kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya bigana si nowaniya eketa biga si yauniya i niya Yudiya, Yenusanema, Idumiya yota menanasima Yonidani ukowa fafaninei be i fanakwaniuḡa Taya eketa Saidoni nenesiyai namoḡa si nemiya.

⁹ ††Noko kuyadayadanama nenei namoḡa yagwanisi i givibwinisiya. Na fasinei tovisafwawinaḡa matatafusi kunausi si ketoketowiwiya be nuwanuwasi Yeisu sina gisikoniya. Eatu sabu nakasina fasinei kana tomuniyeina i iyavisiya be waka sina gidewadewiya fasinei be namoḡa muka sina nibwatabwatavinai. ¹¹ Kanunu goyosi aviyaonana namoḡa si nuwafisiya tovanama Yeisu si kitakitiya, si fekufekuwa tafakaini eketa si bwaubwauwa, “Kwaḡa o Guyau Natuna!” ¹² Atu kanunu goyosi i viketofotisiya be muka wakakana sina sai tanake aitevana.

Yeisu Yana Tonowana 12 I Gibokisiya

Madiu 10:1-4, Nuke 6:12-16

¹³ Yeisu i vaneya koya nenei keta namoḡasima yana nuwanuwa i wenisiya si nemiya nenei. ¹⁴ Namoḡa nasi 12 i gibokisiya keta i wenisiya tonowana. Tasike o tanake nukusi eketa ina visimeisiya sina kikinomana be sina numamana, ¹⁵ eketa yota visime i wenisiya be namoḡa nenesiyai kanunu goyosi sina nukakisiya.

¹⁶ Nasi 12 i gibokisiya kasi wava o nofemaise.

Saimoni (i weniya Fita †),

¹⁷ Sebedi natunatuna, Yemesa eketa taina Yoni

(i wenisiya *Bowanegesi* kana givina o kanitana natunatuna),

¹⁸ Anideneya,

Finifi,

Batonomiu,

Madiu,

Tomasi,

Yemesa Anafasi natuna,

Tadiusi,

Saimoni Senoti ††† yokonama nenei,

¹⁹ eketa Yudasa Isikaniyoti, tanake o Yeisu kana toviwaifufuna.

†† 3:9-10 Maka 4:1, Nuke 5:1-3 ††† Giniki fonasiyai, Fita kana givina maise gabana. †††† Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona. Tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumuwa.

Namoğa Si Bwaduwa Kanunu Goyona Yeisu I Vivisimeiya

Madiu 12:22-32, Nuke 11:14-23, 12:10

²⁰ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si kanasuna numa sinenei, atu yota sabu si yoko-savavinisiya eketa muka kasi fata be sina ka. ²¹ Tovanama ugunina kana sifufu noko si nowaniya keta si bwaduwa, "Namoğa noko de-babouna i goyowa." Eketa si niya be sina oviya.

²² †Tunisi visime kana tovisawavenena Yenusanemei si sobunemiya keta si bwaduwa, "Seitani tauna kanunu goyosi kasi toviketaneineina, Yeisu i vivisimeiya. Tanake yana fiwana nenei eketa kanunu goyosi i vivikikino-manisiya."

²³ Yeisu i wenisuya keta nenesiyai i bwadusobu-sobuwa i bwaduwa, "Namaise yo Seitani atu yota Seitani tauna ina kwaviniya? ²⁴ Taki kafa visime tauna ina sinatakatakiya be sina vikamunumuwa, na kafa visimenama muka ina fakwa nubwayouna. ²⁵ Taki yota namoğa ugunina ina sinatakatakiya be sina vika-munumuwa, noko uguninama ina kayakweniya. ²⁶ Eketa taki Seitani yana yoko ina sinatakatakiya be sina vikamunumuwa nao muka kana fata ina misini, yawane ina kakaviya. ²⁷ Muka tamo aitevana kana fata be namoğa fifiwanina yana numa ina kanasunei be yana nogonogo ina gikuma. Kana nivaniva tamo namoğa fifiwanamokena ina yoniya, yo muniyai yana numai ina gikuma.

²⁸ A iyaiyavimiya venemokena. Namoğa yasi go'yona matatafuna be yasi bwadu-tafakaikokona Guyau nenei o ina vinuwateweisiya. ²⁹ ††Atu taki kwağa aitevana Kanunu Tafutafuna kuna bwadu-tafakaikokoniya Guyau mukamokena ina vinuwateweyeu atu ya go'yona ina fakwawağata." ³⁰ Yeisu i bwaduwa nofemaise uğuna visime kana tovisawavenena si bwaduwa, "Kanunu goyona i nuwafiya."

Yeisu Ugunina Venemokena

Madiu 12:46-50, Nuke 8:19-21

³¹ Tovanama nenei Yeisu ayona eketa sisitaina si nemiya menanai si misimisiniya, atu kana matakawa si teweiyi i niya be ina nemiya ina kitisiya. ³² Sabu Yeisu si toğafifiniya eketa tasike fiyaosima o si iyaviya si bwaduwa, "Ayou keta sisitaiu menanai, nuwanuwasi kwağa."

³³ Nenesiyai i nufata i bwaduwa, "Avi ayoku o avi sisi-taiku?" ³⁴ Eketa namoğasima si toğafifiniya i kitanainisiya eketa i bwaduwa, "Kwa kitai! Nofe o ayoku eketa unaunaku. ³⁵ Aitevana Guyau yana nuwanuwa ina fufuniya, tanake unaku, nouku eketa ayoku."

Fwayafwaya Nufunina Kasi Bwadusobusobu

Madiu 13:1-9, Nuke 8:4-8

⁴ †Yeisu yana visawavenena i kakina-savaviniya Gani-ni tobu kafakainei eketa sabuvekamoka si niya yana sifufu sina vaneneiya. Eatu si yokokwafuya na uğuna

† 3:22 Madiu 9:34, 10:25 †† 3:29 Nuke 12:10 ‡ 4:1 Nuke 5:1-3

wakai i toğa atu namoğa o tobu kafakainei si fakwa.

² Eketa iba yagwanina fasisiyai bwadusobusobuwai i visawavenena. I iyavisiya i bwaduwa,

³ "Kwa nowaniya! Namoğa tamokağa kana bwib-wiyaguwai fwayafwaya matatafuna i fonoyauyauniya eketa nugi etanei i giyauyauniya. ⁴ Tunisi ketai si fekuwa eketa manuwa si nemiya si kawa. ⁵ Atu tunisi gabagabaninei si fekuwa atu muka fwayafwaya badobadona na uğuna si venuketovitakana, ⁶ atu kikwanakwanamisi muka sita sobu venemokena keta vanavana i vaneya nenei o i taoyayanisiya. ⁷ Nugi tunisi si fekuwa bubu kikikwanekwanena nenesiyai si tafwa atu bubusima si tunatautaunisiya keta muka sita vikabwaga. ⁸ Eatu tunisi nugi si fekuwa fwayafwaya dewadewanei keta si tafwadewadewa. Tunisi si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo."

⁹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya."

Yeisu Yana Bwadusobusobu Na Kana Uğu

Madiu 13:10-17, Nuke 8:9-10

¹⁰ Tovanama Yeisu kana kisina, yana tonowana kasi 12 yota namoğa tunisi si nemiya Yeisu nenei keta si nutoninuvuviya yana bwadusobusobusima fasinei.

¹¹ I nufata i bwaduwa, "Kwami fiyaomima a gibokimiya be Guyau yana kafa visime kana nuwasisikona ana nusifufuwimiya. Atu mani namoğa nenesiyai o muka ana givimayetadewadewai, naki bwadusobusobuğa nenei ana nusifufuwisiya. ¹² ††Nokomaise ana fufuniya ebe avana manatuwaina Guyau yana tomatakawa tamokağa i viginiviya fasisiyai ina vivenemokena.

Naki sina kitakitiya,

atu muka sina kitakinane.

Naki sina nowanowaniya,

atu muka sina nuwatanamanani.

Taki yasi fufunagoyo sina kitakinaniya keta

sina nuwatanamananiya ebe sita ugevinisiya

nenukwai

nao ata vinuwateweisiya."

Fwayafwaya Nufunina Kasi Tunina Kana Sanamana Fasinei

Madiu 13:18-23, Nuke 8:11-15

¹³ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Nofe bwadusobusobunama tamo kana sanamana nenemiyai? Avi bwadusobusobu yoke kwana sanamane? ¹⁴ Nugi kana toyauyauneina nao Guyau fonana kana toyauyauneina namoğa yagwanisi nenesiyai. ¹⁵ Namoğa tunisi yasi fakina maise ke'ta bwadusima si nowanowaniya atu muka mwanenena Seitani i nenemiya keta i viviteweisiya. ¹⁶ Namoğa tunisi o maise fwayafwaya gabagabanina, bwadu si nowanowaniya eketa muka mwanenena si katukatuviya na yasi sebobo, ¹⁷ atu muka na kikwanakwanamisi, na nenei keta yasi fakwa muka nubwayouna. Tovanama biga dewadewana

†† 4:12 Aiseya 6:9,10

fasinei dauna keta kuvavana i kikikinomanisiya, si venuvenudibutoyoğa. ¹⁸ Namoğa tunisi o maise bubu sakasakanununa. Nofe namoisima o biga si nowanowaniya, ¹⁹ atu yasi nuwanuwa o kimoki fwayafwaya kana fakwafakwa ibasima nenesiyai, gabana keta iba tunisi kasi nisağa si nuwagabubuwişiya. Eketa noko ibasima biga dewadewana si tunatunatauniya eketa muka ita viviuwa. ²⁰ Fwayafwaya dewadewana o maise namoğa tasike biga dewadewana si nowaniya keta si katuviya. Eketa tunisi si sakuna 30 na kana vifofo, 60 na kana vifofo, eketa 100 na kana vifofo.”

Kimayeta Yana Kafa Misini Etanei

Nuke 8:16-18

²¹ †Yeisu yota i iyavisiya i bwaduwa, “Muka tamo aitevana kana fata kimayeta ina kanasunei keta kabomai ina kabwaniya o kivi sifunei ina tenei. Atu naki kana nufota be yana kafa misiniyai ina teniya. ²² ††Aviyavana makamakaviuneinasi o naki maise be ana tene-kikino-manisiya, eatu aviyavana kikikabwanisi o naki maise be ana vitanadadisiya. ²³ Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya.”

²⁴ †Keta yota i kanakakina, “I kanoveimi be kwa vaneneğa-dewadewa, yami nowanautuutunama nenei yami sanamana ina givinakasiya yota ina vifofwiya. ²⁵ ††Tasike aviyaonana simo nenesiyai ina venevifofwişiya. Eatu tasike aviyaonana muka nenesiyai atu kabegona, naki nenesiyai ina viteweiyi.”

Guyau Yana Kafa Visime Yana Tafwatafwa Kana Bwadosobusobu

Madiu 13:31-32,34, Nuke 13:18-19

²⁶ Yeisu yota i bwaduwa, “Guyau yana kafa visime o nofemaise. Namoğa tamokağa yana bagunai nugi i giyauyauniya. ²⁷ Nuwabuna i banubanuwa keta kuyadayada i misimisiniya, atu nugi o si tafwatafwa eatu muka ita sanamane naimaise. ²⁸ Fwayafwaya o nugi i gigivitaşwiya, nauna ina ketovitaşana, ina tafwa ina vaneya, eyo ina vikabwaga. ²⁹ ††Tovanama kabwagamokena ina gumaiya keta kiyana kana tova, namoğanama ina vibtuwa ina totuya.”

³⁰ Eketa Yeisu yota i iyavisiya i bwaduwa, “Avi bwadosobusobu tamo ebe nenei Guyau yana kafa visime ata sawanuvuveyi? ³¹ Naki maise kayawana nugina musumusumokena namoğa si bagubaguniya, ³² atu tovanama ina tunakutuwa o kaiuwauwa matataşusi i tufutufuteweşiya, nağanina o si nakanakata keta bayawine kana nufota be manuwa kasi gigi sina kiyona.”

³³ Nofemaise bwadosobusobusima yagwanina nenesiyai i nusifufuwişiya kana nivaniva si nowana kasi fata na yasi sanamana. ³⁴ Yana kikitana namoğa nenesiyai matataşuna o bwadosobusobu nenei, eatu kana tomuniyeinağa nenesiyai o matataşuna i gigivimayesiya.

† 4:21 Madiu 5:15, Nuke 11:33 †† 4:22 Madiu 10:26, Nuke 12:2

‡ 4:24 Madiu 7:2, Nuke 6:38 †† 4:25 Madiu 13:12, 25:29, Nuke

19:26 †† 4:29 Yoweni 3:13

Yeisu Fonimanabutu I Sawataniya

Madiu 8:23-27, Nuke 8:22-25

³⁵ Noko kuyadayadanama kana navinavi, Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Tana tamana fafaninei.” ³⁶ Tanake o wakai atu kana tomuniyeinağa si toğa eketa tanake nukusi yoko si teweşiya atu waka tunisi nukusi si tamana. ³⁷ Muka mwanenena atu fonimana i towa eketa nefo waka i siwatotoiya, eketa ukowa i vibtuwa i maamağa wakai.

³⁸ Yeisu waka kunenei i videbaboununakata keta i banubanuwa. Atu kana tomuniyeina si nuvauniya keta si bwaduwa, “Aiye, muka kuta vinuwana tana mateya fasinei!”

³⁹ I misiniya keta fonimana i dageiya i bwaduwa, “I katanai!” Yota nefo i iyaviya, “Ku nigwana!” Muka mwanenena fonimana i kataniya eketa manokutukutu i teweşiya. ⁴⁰ Eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Ava fasinei yo kwa matutamoka? Yawane muka yami vitumağana?”

⁴¹ Naki kawasi si yaowa eketa tututaşu si vikatonitoniya, “Nofe avi namoğa yo fonimana keta nefo fonana si nowaniya!”

Yeisu Kanunu Goyosi I Nukakisiya Namoğa Tamokağa Nenei

Madiu 8:28-34, Nuke 8:26-39

⁵ Yeisu keta kana tomuniyeina si nemiya Ganini tobu fafaninei fiyao Genasa yasi fafaniyai. ² Tovanama Yeisu i sobuwa wakai, namoğa tamokağa kanunu goyona i nuwafiya matematesi kasi vatunuma nenesiyai i kikinomana-nemiya nenei. ³ I fakwafakwa vatunumai. Muka tamo aitevana fifiwanamokena be ina vanetanai. Tova matataşuna kaena keta nimana seni nenesiyai si yonayoniya atu unavasima i kikionota eketa muka tamo aitevana kana fata be ina yona-savavine. Kuyadayada keta nuwabuna tamokatamokağa vatunuma keta koya nenesiyai i ninikaokaogowa keta i bwaubwauwa yota tauna gabanai i nunugisagisasiya.

⁶ Tovanama Yeisu kedawanauwai i kitiya i dibwana i niya eketa naunei kaetutuna i viketogunisiya, ⁷ eketa kayona nakasinei i tatakwayana i bwaduwa, “Yeisu, Guyau Etanemokenei Natuna! Ava ya nuwanuwa nenekuwai? Guyau kana wavai a vivikokona-sineganiganiya muka kuna givikuvakuvavaneiku.” ⁸ Nofemaise i bwaduwiya uğuna o Yeisu kanunu goyona nauna i miki-iyaviya, “Kanunu goyoyu namoğa nofe ku gionovei!”

⁹ Yeisu i nutoniiya i bwaduwa, “Naimaise ka wava?”

I nufata i bwaduwa, “Kaku wava Sagisagigi uğuna ki-ma yagwaniki namoğa nofe sinenei.” ¹⁰ Eketa kanunu goyosi Yeisu si kamanemane-yeweyewiya be muka sina nai tamo fafani nenei.

¹¹ Niniusiyai o fonoyauwa si kakabubuna koya kafakainei, ¹² eketa kanunu goyosi Yeisu si kamanemaniya si bwaduwa, “Ku sawateweyeiki be ku teweşei-ki ka nai fono sinesiyai.”

¹³ Eketa sawateweyeina i venisiya keta namoğa sinenei si kikinomana atu si niya fono nenesiyai si kanasuna. Fonoyauwasima kasi yagwana 2,000 maise, tefai si sinowa eketa tobuwai si gavivina.

¹⁴ Fonosima kasi tokitavikavina si dibwana si niya menana nakasinei eketa yota menana tamokata-mokağa nenesiyai matakawa si venutamamaniya. Namoga si niya eketa aviyavana i kikinomana si kitiya.

¹⁵ Tovanama si nemiya Yesu nenei, namoğanama manatuwaina kanunu goyosi si nuwafiya si kitiya na kana nuya keta yana nuwanuwa dawaniniina nenei i nuvitoğa eketa matatafusi si matuta. ¹⁶ Aviyaonana si kitiya avana i kikinomana namoğanama keta fono nenesiyai namoga si iyavisiya. ¹⁷ Eketa Yesu si kamanemaniya be vitana yasi fafari inateweiya.

¹⁸ Tovanama Yesu wakai i toğatoğa, namoga nauna kanunu goyosi si nuwafiya i kamanemaniya be nukusi sita niya.

¹⁹ Atu Yesu i sawataniya eketa nenei i bwaduwa, "Ku makavinau ya menana be ya sabu kuna iyavisiya avana iba nakasina Tuveka i saviviniya fasiweu, eketa namaise yota yana sineganigani neneweu."

²⁰ Namoganama i makaviniya eketa Dekafonisi † nenesiyai i nusifufuwa avana Yesu i saviviniya nenei. Namoga matatafusi si nowaniya keta si mayağa.

Yainusi Natuna Gumayogu Matematena Keta Gumayogu Visafwavinaina

Madiu 9:18-26, Nuke 8:40-56

²¹ Yesu i tamana-savaviniya tobu fafaninei. Yawane tobu kafakaini atu sabuveka si nemiya keta si yokokwafuya. ²² Eatu namoga tamokağa kana wava Yainusi, tanake tamo numa kafa yokoyoko kana toviketanunenei, i nemiya Yesu nenei. Tovanama Yainusi Yesu i kitiya i fekuwa kaeyafayafanei, ²³ eketa nenei i vikokona-sineganiganiya i bwaduwa, "Natuku gumayogu kabegona, kabegomokena ina mateya. Kuta nemiya nimau tofwanei kuta teniya be kuta givibwiniya keta ita fakwa na yawasina." ²⁴ Tovanama si noğokawawa, namoga sabuveka si yokokwafukwafuya keta nukusi si niya.

²⁵ Gumayogu kana katona ufaufa i toatogatewetei manamana 12 o nukusi sinesiyai.

²⁶ Yana nagonogo matatafuna tokwenikweni nenesiyai i teweiya ebe vitana ita bwina eatu katonanama i nakatamoka. ²⁷ Yesu fasinei i biganowana keta nuwasinenei i bwaduwa, "Taki kana nuyağa ana gisikoniya nao ana dewadewa." Eketa namoga sabuveka kasi sinefouwai i niya Yesu kumunina keta kana nuya i gisikoniya. ²⁹ Muka mwanenena ufaufana dibwadibwana i kaonosiya eketa tauna i kamukoniya vitana kana katona naki i kakaviya.

³⁰ Noko tovanama nenei Yesu i sanamaniya yana fiwana naki i kikinomana eketa namoga kasi sinefouwai i sağabwataviniya keta i bwaduwa, "Aitevana kaku nuya i gisikoniya?"

† *Giniki fonasiyai, Dekafonisi kana givina menana 10 nakanakasisi.*

³¹ Kana tomuniyeina si iyaviya si bwaduwa, "Ku kitai! Namoga sabuveka si yokokwafuwa atu namaise yo ku bwadubwadu, 'Aitevana i gisikoniku?'"

³² Atu Yesu i kitakitadadana be nuwanuwana ina kitiya aitevana i gisikoniya. ³³ Atu gumayogu i nuwatanamaniya aviyavana i kikinomana nenei eketa na yana matuta yota na yana kinikuna i niya Yesu naunei kaeyafayafanei i fekuwa, keta i iyaviya iba matatafuna kana venemokena nenei. ³⁴ Keta Yesu i iyaviya i bwaduwa, "Natuku, ya vitumağanai ku dewadewa. Ka katona naki i kakaviya. Keiya nenei ku nai."

³⁵ Yawane i nunusifufuwa atu namoga tunisi Yainusi yana numei si nemiya keta si iyaviya si bwaduwa, "Natuu gumayogu naki i mateya. Ava fasinei tovisawavenena kuna visinatamatamane-kaogowei?"

³⁶ Yesu yasi bwadunama i nowanateweiya eatu i iyaviya i bwaduwa, "Muka kuna matuta, naki ku vitumağanamoka."

³⁷ Muka tamo aitevana ita sawateweyi ebe yo nukusi sina nai naki Fita, Yemesa eketa kana tufunuwa Yoni nukusi sina niya. ³⁸ Tovanama Yainusi yana numai si kikinomana Yesu namoga yagwanisi i kitiya si bwedibwedi-bwaubwauwa, ³⁹ eketa i kanasuna sinenei keta i iyavisiya i bwaduwa, "Ava uğuna yo kwa bwedibwedi-nukwae. Gwadimonamona nai muka ita mate atu i banubanuwa."

⁴⁰ Namoga si kawanaviya fasinei matatafusi i vikikinomanisiya eatu gwadimonamona ayona keta amana yota kana tomuniyeina kasi tonu nukusi si kanasuna totomuwai namai gwadimonamona i matamataveya nenei. ⁴¹ Nimanei i ova keta i bwaduwa, "Tanita kumi," kana givina, "Gumayogu kabegou a iyaiyaviwa ku misi-ni."

⁴² I venuotowamisiniya keta i fanakwanikwaniuğa. (Tanake kana manamana 12.) Eketa si mayağamatatafuwa. ⁴³ Eketa Yesu visime fifiwanamokena i venisiya ebe muka tamo aitevana sina iyavei. Eyo i bwaduwa, "Ava tamo kwa venei be i kawa."

Fiyao Nasaneti Yesu Si Dibutoyiya

Madiu 13:53-58, Nuke 4:16-30

6 Yesu kana tomuniyeina nukusi menana noko si teweiya keta si makaviniya Nasaneti tauna yana menana nenei. ² Sabati kana kuyadayada nenei i vibutuwa visawavenena numa kafa yokoyoko sinenei. Namoga yagwanisi si nowaniya keta si mayağa. Tututausi nenesiyai si vikatonitoniya si bwaduwa, "Namasimo nofe nuwanuwasi i vaisi, avi nuwatasuyasuya nenei eyo kafa nuwatabau fifiwanisi i gigikikino-maneyi? ³ Namoga nofe o naki tokabitamomoka. Ayona o Meni eketa sisitaina o Yemesa, Yosefa, Yudasa keta Saimoni, yota nounouna nukusi nofemai ta fakwafakwa." Eketa si dibutoyoemokiya.

⁴ †† Yesu i iyavisiya i bwaduwa, "Namoga Guyau yana tomatakawa si vivifotuwisiya, eatu tututausi yasi menana namoisi be yasi sabu eketa yasi fasekwa o

†† 6:4 Yoni 4:44

muka sita vivifotuweisi.”⁵ Eketa Yeisu i mayağa uğuna namoğa muka sita vitumağana, na fasinei muka kana fata be tamo iba fifiwanina nokomai ita fufuniya eatu nimana i dawana nasi viyamoka tofwasiyai eketa si bwina.

Yeisu Yana Tonowana I Visimeisiya Si Niya Menana Nenesiyai

Madiu 10:5-15, Nuke 9:1-6

Eketa i fanakwaniuğa menana nenesiyai i vivisawavenena.⁷ Yeisu yana tonowana i wenevakukusisiya eketa nuwesinuwesi i visimeisiya menana nenesiyai. Eketa visime i venisiya ebe kanunu goyosi sina vatanisiya,⁸ †eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Yami nainama nenei muka tamo aviyavana kwana uniya, muka kabwaga, kautu o gabana, naki kiwanağa tamokağa.⁹ Kami kae-vatakutakuna kwana kikotonina eatu muka tamo nuya kana vinuwa kwana uniya.¹⁰ Taki avi menana nenei kwana niya, tamoka numanama nenei kwana fakwa kana nivaniva na menaninama kwana teweiya.¹¹ ††Taki kwana nemiya tamo menana nenei atu namoğa muka sina katuvaimi o sina nowanimi, kaeyafayafami kasi kafusisima kwana nubutusiya eatu kwana niya. Noko ina visawavenena vitana matasi ina kanakasiya.”

¹² Eketa si niya namoğa si iyaiyavisiya, “Yami fufu-nagoyo nenesiyai kwana ugevinimiya ebe kwana makavinimiya Guyau nenei.”¹³ †Kanunu goyosi yagwanisi si vikikinomanisiya eketa onive bubunei namoğa tovisafwawinağa tofwasiyai si kisiwağa eketa si givibwinisiya.

Tufomu Enoda Anitifasi Keta Yoni Togivibutabuta Yana Mate

Madiu 14:1-12, Nuke 9:7-9

¹⁴ ††Yeisu bigana i kewa eketa namoğa matatafusi kana wava si sanamaniya. Tunisi namoğa si bwadub-waduwa, “Kana fata be iba fifiwanisi ina saviviniya uğuna tanake Yoni togivibutabuta matematesi nenesiyai i misini-savaviniya.” Tunisi namoğa si bwaduwa, “Tanake o Inaitiya i makaviniya.” Tunisi namoğa yota si bwaduwa, “Tanake maise tomatakawa man-atuwaina.”

Nofe ibasima fasisiyai, tufomu Enoda Anitifasi i biganowana eketa i bwaduwa, “Yoni togivibutabuta kayona a nuonotateweiya eatu mateyai i misini-savaviniya.”

¹⁷ ††Kana sifufumokena nofemaise. Muniyai yo Yeisu i vibutuwa visawavenena, Enoda taina Finifi kawana Enodiyasi i vikawanisiya. Munifotai Yoni Enoda i iyaviya i bwaduwa, “Yata visime nenei muka tamo ka sawa-teweyeiya be taiu kawana ku vikawanisi.” Na fasinei Enoda yana tonuaviya i visimeisiya si niya. Yoni si givikaviniya, si yoniya eketa deniyai si teniya. Enoda keta Yoni yasi vikanunusifufu nenei Enoda nuwanuwa yaona venemokena i viya, eatu naki nuwanuwana be

ina vanevaneneiya. Enodiyasi o si kayokayokuğa nuwanuwasi be Yoni sina nuvimiya atu Enoda i sanamaniya Yoni o namoğa dewadewana keta tafutafuna na uğuna i matuta eketa i ofafafiya. Na nenei Enodiyasi muka kasi fata Yoni sita nuvimatei.

²¹ Enodiyasi yasi kuyadayada dewadewana i kikino-mana, Enoda yana kafa tufuwa kana tuku kana tovai. Enoda ka nakasina i fufuniya tovisime nakanakasisi be tonuaviya kasi toviketaneineina keta Ganini kasi toviketaneineina fasisiyai.²² Enodiyasi natusi gumayogu i kanasunanemiya keta yana vağai Enoda kana yokoyoko nukusi i givisemwanisiya. Eketa tufomu gumayogu kakaabana i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna bwaduwiya, ana veniwa.”²³ Eketa bwadudabadaba fifiwanina nenei i iyaviya i bwaduwa, “Aviyavana ya nuwanuwa kuna vikokonikuwa, maise yaku kafa visime tunina ana veniwa.”

²⁴ Gumayogu i kikinomana keta ayona i iyavisiya i bwaduwa, “Avamasi fasinei ata vikokona?”

Ayona si nufata si bwaduwa, “Yoni togivibutabuta debabouna fasinei kuna vikokona.”

²⁵ Dibwadibwanina nenei i venumakaviniya tufomu nenei eketa i bwaduwa, “Nuwanuwaku nofe tova Yoni togivibutabuta debabouna kuna nuonosiya keta kanusana nenei kuna totoiya keta kuna venikuwa.”

²⁶ Nofe bwadunama tufomu nuwatana i gividauniya venemokena, eatu naki kana yokoyoko matasiyai i bwadudabadaba na fasinei yana vikokona muka ita dibutoyoğei.²⁷ Eketa muka mwanenena tonuaviya i visimeiya be Yoni debabouna ina nemiya. Namoganama i niya deni nenei eketa Yoni kayona i nuonosiya,²⁸ kanusana nenei debabouna i nemiya gumayogu i veniya eketa gumayogu i viya ayona i venisiya.

²⁹ Tovanama Yoni kana tomuniyeina bigana si nowaniya, si nemiya eketa tofwana si viya keta vatunuma nenei si odewadewiya.

Yeisu Namoğa 5,000 I Vikanisiya

Madiu 14:13-21, Nuke 9:10-17, Yoni 6:1-14

³⁰ Tonowana si makavinisiya eketa iba matatafuna avana si fufuniya yota si visawavenena, si bwaduwe-kikinomaniya Yeisu nenei.³¹ Na tovanama nenei, namoğa yagwanisi Yeisu si venuvenuyeweyewiya eketa muka tamo yasi kawasasa be sina biyawasa. Na fasinei Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, “Kwamiğa kwa nemi. Sabu nofe ta teweyeiya be ta nai kabağa nunukamunina nenei ebe ta viyawasi.”

³² Eketa tasikeğa wakai si niya kabağa nunukamunina nenei.³³ Atu yasi noğokawawanama nenei, namoğa menana kana matatafu nenesiyai si kitakinanisiya eketa si venufana noko kabağanama nenei muniyai yo Yeisu kana tomuniyeina nukusi si saniniya.³⁴ †††Tovanama Yeisu wakai i sobuwa, sabuveka i kitisiya. I kitasineganiganiisiya uğuna tasike maise sifi

† 6:8 Nuke 10:4-11 †† 6:11 Bunanige 13:51 ‡ 6:13 Yemesa 5:14 †† 6:14-16 Madiu 16:14, Maka 8:28, Nuke 9:19 ††† 6:17-20 Nuke 3:19,20

††† 6:34 Ginağanağa 27:17, 1 Tufomu 22:17, 2 Sifusifufu 18:16, Isikeni 34:5, Madiu 9:36

muka na kasi tokitavikavina, na uḡuna i vibutuwa i visawavenena iba yagwanisi nenesiyai.

³⁵ Navinavimokeyai kana tomuniyeina si nemiya nenei eketa si bwaduwa, "Nofe wanakikavai eatu vana-vana naki i sonusuwa. ³⁶ Na fasinei namoḡa ku teweyeisi be si nai menana ketamwakufwai, tutu-tausi kasi kabwaga simo si vikimwane ebe si kawa."

³⁷ Eatu i nufata i bwaduwa, "Kwami tututaumi tamo aviavana kwa veneisi be si kawa."

Eketa si iyaviya si bwaduwa, "Omasi 200 siniva † nenei maneka kana kimwanisiya keta kana vikanisiya?"

³⁸ Eketa i nutoninuvenvisiya i bwaduwa, "Aviyesi maneka nenemiyai? Kwa nai be kwa dadana."

Tovanama si nisaiya, si bwaduwa, "Maneka 5 eketa iyana nuwesi weka."

³⁹ Yeisu sabuveka i iyavisiya i bwaduwa, "Bubuwei kwana fakwasioḡa yoko nenesiyai." ⁴⁰ Eketa yoko nenesiyai si fakwasioḡa. Tunisi kasi yagwana 50 atu tunisi o 100.

⁴¹ Tovanama Yeisu maneka 5 keta iyana nuwesi i visiya, i kitavaneya abamai ibasima fasisiyai Guyau i viagigikuwiya. Maneka i gisinesiniya eketa kana tomuniyeina i venisiya keta si vitukuwa namoḡa nenesiyai. Keta yota iyana nuwesi i gikotokotova keta i vitukuwa matatafusi nenesiyai. ⁴² Eketa matatafusi si kasiyuwa venemokena, ⁴³ munifotai Yeisu kana tomuniyeina maneka keta iyana tufotufu si kwakwiya keta feyawa 12 si vimaisiya. ⁴⁴ Namoḡa kasi yagwana 5,000 na yasi susu kabwaginama si kaniya.

Yeisu Ukowa Etanei I Niya

Madiu 14:22-33, Yoni 6:15-21

⁴⁵ Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina i iyavisiya be wakai sina venuviketanuna menana Betisaida nenei tobu fafaninei, eatu noko sabusima i teweyisiya si niya. ⁴⁶ I vioiyowisiya muninei i vaneya koyai kawa-nunuku fasinei.

⁴⁷ Navinavinama nenei Yeisu kana tomuniyeina yasi wakai tobu sinefounei si kikinomana, eatu tanake kana kisina si sinanoviya. ⁴⁸ Eketa i kitisiya kana tomuniyeina si oioiya na yasi fiwana uḡuna fonimana keta yoyo si viketosoganiya. Eketa tovawedanai Yeisu ukowa etanei i niya kuweyaisi be vitana ina tutu-nisiya. ⁴⁹ Atu tovanama si kitiya si bwaduwa vitana mayamayau ukowa etanei ita nenemai eketa si tatakwayaniya. ⁵⁰ Matatafusi si kitiya si matuta.

Eketa Yeisu i venubwadufotafota i iyavisiya, "Muka kwana matuta. Kwa katevatu. Iyau weka." ⁵¹ Yeisu i toḡa wakai eketa fonimana i onoviya. Kawasi i yaowa, ⁵² uḡuna avana i saviviniya maneka nenesiyai si kitiya eatu muka sita nuwatanamanani yana fiwana keta katekatesi si fakina.

Yeisu Tovisafwavinaḡa Yagwanisi I Givibwinisiya Menana Genasaneti Nenei

Madiu 14:34-36

⁵³ Tobu si witamaniya keta Genasaneti si saniniya.

Nokomai waka si nusifwiya. ⁵⁴ Tovanama wakai si sobuwa, namoḡa Yeisu si venukitakinaniya.

⁵⁵ Namoḡa si venusavaneneḡa fafaninama nenei. Avi kabaḡa nenei sina nowaniya Yeisu nokomai, tovisafwavinaḡa na sitasi si nenemiisiya nenei. ⁵⁶ Yeisu i niya menana-sifunu yota menana nakanakasisi eketa numa-sifunu nenesiyai. Noko kabaḡasima nenesiyai namoḡa tovisafwavinaḡa si nenemiisiya eketa kabaḡa kafa vivitamaneina nenesiyai si dawadawana, eatu Yeisu si vivikokoniya be kana kwame matakafafanaḡa sita gisikoniya. Eketa aviyaonana si gisikoniya si dewadewa.

Guyau Yana Visime, Waḡawaḡasi Kasi Sanu I Vane-taniya

Madiu 15:1-9

7 Fanasi keta Diu fiyaosi yagwanisi waḡawaḡasi nenesiyai kasi sanu i donanisiya eketa si munimuniya. Kasi owa be tukwava eketa taga si nunutamatama kana ketaketai venemokena ebe si vitumaḡaniya noko kukuwasima eyaeyasi Guyau matanei. Tovanama kafa vivitamaneina nenei sina makavinisiya, nauna nimasi sina kigona kana ketaketai muniyai yo sina kawa. Tova tamokaḡa Fanasi keta yota tunisi Mosese yana visime kana tovisawavenena Yenusanemei si nemiya nukusi Yeisu si yokokwafuya be sina vaneneiya fasinei. Si kitisiya tunisi tomuniyeina muka nimasi nauna sita kigona eatu kasi kabwaga si kakawa.

⁵ Eketa si iyaviya si bwaduwa, "Ka tomuniyeina nimasi gavigavisi atu si kakawa. Ava uḡuna yo waḡawaḡata kasi sanu muka sita munimuniyei?"

⁶ ††I nufata i bwaduwa, "Kwami meyami vinavinasi avage vitana dewadewami! Tova manatuwaina Guyau yana tomatakawa Aiseya venemokena i viginiviya kwami fasimiyai. Nofemaise i viginiviya, Guyau i bwaduwa, 'Namoḡa nofe kawagebunasiyaḡa si vivifotuwikuwa

eatu katekatesi i fakwa sasanei.

⁷ Tututausi kasi sanu si vivisawavenena yo muniyai si bwadubwaduwa vitana noko Guyau yana visime, eketa kaku kodukodu nenesiyai o i v-ibakaokaogowa."

⁸ Eketa Yeisu i bwaduwa, "Guyau yana visime kwa dibudibutoyoia atu kwami tututaumi kami sanu kwa munimuniya. ⁹ Kwa vivinuwadadana vitana dewadewana kwata fufufuniya atu Guyau yana visime kwa visaḡaketuketuwisiya eatu waḡawaḡami kasi sanu kwa viya o kwa munimuniye-dewadewamokisiya.

¹⁰ †Nofe yota tamo kafa kita kwa fufufuniya. Mosese i viginiviya i bwaduwa, 'Amau keta ayau kuna vifotuwisiya,' keta 'Taki tamo aitevana ina vikanatafuta-

† 200 siniva o yamayamana 8 tobunanige fatana maisie.

†† 7:6 Aiseya 29:13 ‡ 7:10 Yauna 20:12, 21:17, Visime Tafu 20:9, Visime Nuvinavinana 5:16

fuwa amana o ayona nenesiyai, na gwadinama kwana nuvimatiya.¹¹ Atu nofemaise kwa vivisawavenena. 'Taki tamo aitevana ibanama nenei, kana nufota be amana o ayona ina ovivitiya eatu ita iyavisiya, "Iba nofe kaku nufota be nenei ata ovivitiya eatu a tenesiniya be Guyau ana veniya, na fasinei muka kaku nufota be ana veneimi."¹² Taki nokomaise ina fufuniya nao kwana bwaduwa, 'Naki dewadewana.' Na nenei kwa viviketofotiya eketa muka ayona be amana ina oviviteisi.¹³ Tovanama nofemaise kwana fufuniya, nao waḡawaḡami kasi sanuḡa kwa munimuniya eatu Guyau yana visime kwa viviibakaokaḡowiya keta yota ketaketa yagwanisi nenesiyai nofemaise kwa fufufunisiya."

Avi Fufuna Namōḡa I Gigivigavigavisi Guyau Matanei

Madiu 15:10-20

¹⁴ Yeisu namōḡa i wene-savavinisiya si nemiya nenei eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Matatafumi yaku sifufu kwana nowanautuutuya be kana sanamana kwana viya.¹⁵ Aviyavana tamo namōḡa kawanei ina kanasuna o muka ina givigavigaviya. Eatu avana kawanei ina kikinomana, enao ina givigavigaviya Guyau matanei." †

¹⁷ Namōḡa i teweisiya eatu i kanasuna numai, keta kana tomuniyaina si nutoninuveveiya bwadusobu-sobu i nusifufuwiya kana sanamana fasinei.

¹⁸ I nufata nenesiyai i bwaduwa, "O kwami yota yawane muka kwata sanamane yaku sifufu kana givina! Muka kwana nuwatanamane tovanama namōḡa kabwaga ina kaniya, noko kabwaganama muka ina kanasuna nuwafounei, eatu ina niya kamokamonei eketa ina kikinomana. Muka kana fata be ina givigavigaviya." Tovanama Yeisu noko i bwaduwiya, i visawavenena vitana kabwaga matatafuna o eyaeyana Guyau matanei.

²⁰ Yota i bwaduwa, "Avana namōḡa sinenei ina kikinomana noko ibanama ina givigavigaviya.²¹ Nofe ibasima o namōḡa nuwafounei si kikinomana — vinuwadadana goyosi, vimomona-kaokaḡo, gikuma, nuvimate, kudo,²² kanufafa, fufuna goyosi, bwaduvikanonono, matayaiyaina, vikumaiḡi, sawanuketu, nuwavane, akwavakwava.²³ Nofe ibasima matatafuna goyosi nuwafounei si kikinomana eketa namōḡa si givigavigaviya."

Ne Foenisiya Yasi Vitumaḡana Yeisu Nenei

Madiu 15:21-28

²⁴ Eketa Yeisu menana noko i teweiya eatu i niya menana tamokaḡa nenei Taya keta Saidoni niniusiyai eketa i niya numa tamokaḡa nenei. Muka nuwanuwana be namōḡa sina sanamane tanake o noko menananama nenei, eatu muka kana fata ina makaviuna.²⁵ Gumayogu tamokaḡa si nowaniya vitana Yeisu o nokomai eketa muka mwanenena si ne-

† *Tunisi viginawa manatuwaisi nenesiyai o kana nukisi 16 si nunatuya. "Taki na taniyami maise avana a iyavimiya kwana nowaniya."*

miya nenei. Gumayogu nofe o muka ne Diu, tasike ne yauyauna. Si tufuwa menana Foenisiya nenei fafari Siniya sinenei. Kanunu goyona natusi gumayogu i vivisimeiya fasinei keta si nemiya Yeisu nenei. Eketa si fekuwa kaeyafayafanei eketa si kamanemaniya be natusi nenei kanunu goyona ita vikikinomaniya.

²⁷ I sanamaniya tasike muka ne Diu eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Fiyagenagena nauna sita mikikawa, muka kana nufota be fiyagenagena kasi kabwaga ana vai keta ana teweiyai anuketa nenesiyai." ††

²⁸ Eatu si nufata si bwaduwa, "Tuveka yo, avaku bwaduwiya o venemokena, eatu anuketa sonama sifufu fiyagenagena kasi kawamusumusu i fekufekuwa, si kanikaniya."

²⁹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Yami bwadunama dewadewana na fasinei kwa nai yami ketai, eatu kanunu goyona o natumi gumayogu naki i gionoviya."³⁰ Tovanama si kikinomana numai, natusi si kitiya i matamataveya kana kiviya eketa si sanamaniya vitana kanunu goyona naki natusi i gionoviya.

Yeisu Namōḡa Taniyana Kweuna Yota Meyana Danuna I Gidewadewiya

³¹ Yeisu fafari Taya i teweiya eketa i vaonota Saidoni sinefounei. Eketa i niya Ganini tobuwai Dekafonisi yana fafari sinesiyai.³² Nokomai namōḡa tamokaḡa taniyana kweuna yota meyana danuna si nemiya. Eketa Yeisu si vikokona-sineganiganiya be nimana ita teniya tofwanei be ita dewadewa.

³³ Namōḡanama i oviya eketa kasi nuwa si niya si misinikafasina eketa namōḡanama taniyane ni matafwana i katukanasunisiya, muniyai yo i nufuniya eketa meyana i gisikoniya.³⁴ Eyo i kitavaneya abamai, yawasina i tuniya eketa namōḡanama nenei i bwaduwa, "Efata!" Kana givina o "I kagegeu!"³⁵ Tovanama nenei namōḡa taniyana i kanabuya yota meyana i savivina keta i nusifufudewadewa.

³⁶ Yeisu i sawaswatanisiya be muka tamo aitevana sina iyavei aviyavana i kikinomana fasinei. Eatu namōḡa yagwanisi nenesiyai si nusifufuwe-dadaniya.

³⁷ Tovanama namōḡa biga noko si nowaniya, si sabanutuḡa eketa si bwaduwa, "Iba matatafuna i saviviniya o dewadewana. Namōḡa taniyasi kweusi i gigidewidewisiya keta si nowanowana, yota meyasi danusi i gigidewidewisiya keta si nunusifufuwa."

Yeisu 4,000 Namōḡa I Vikanisiya

Madiu 15:32-38

8 Noko tovanama nenei namōḡa yagwanisi yota si yokowa. Sabu kabwaga muka, na fasinei Yeisu kana tomuniyaina i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa,² "Namōḡa a kitasineganiganiya uḡuna kasi kabwaga muka, eatu kuyadayada tonusi naki ka fakwafakwa.³ Taki na vitanonisi ana teweisiya be

†† *Fiyagenagena bwadusobusobu nofe sinenei o Diu fiyaosi. Si vivinuwadadana vitana tasike dewadewamokesi yo yauyauna namoisi. Na fasinei tamo tova namoḡasima si weniwenisiya anuketa.*

sina niya yasi numai ketai sina sasana. Yota tunisi kedawanauwai si nemiya."

⁴ Kana tomuniyeina si nufata si bwaduwa, "Nofe o wanakikavai, keta namao kabwaga tana vai yo namoğa tana vikanisi?"

⁵ Keta Yeisu i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Aviyesi maneka nenemiya?"

Si bwaduwa, "Naki 7moka."

⁶ Yeisu namoğa i iyavisiya keta fwayafwayai si fakwasioğa. Maneka 7 i visiya, Guyau nenei i viagigikuwa eketa maneka i gisinesiniya. Kana tomuniyeina i venisiya eketa namoğa nenesiyai si vitukuwa. ⁷ Yota iyana tonusi musumususi tomuniyeina nenesiyai i visiya, Guyau nenei i viagigikuwa eyo i iyavisiya keta namoğa nenesiyai sina vitukuwa.

⁸ Namoğa matatafusi si kasiyuwa venemokena eatu yota gisinesine yagwanina i tufowa. Munifotai tomuniyeina feyawa 7 si vimaisiya gisinesinesima nenesiyai. ⁹ Namoğa kasi yagwana 4,000 maise Yeisu i vikanisiya, muniyai yo i visimeisiya si niya yasi menanai.

Fanasi Guyau Nenei Kiyakiyaya Fasinei Si Vikokoniya

Madiu 12:38-42, 15:39—16:4

¹⁰ Muka mwanenena Yeisu kana tomuniyeina nukusi wakai si toğa eketa si niya Danumanuta kawakawana nenei. ¹¹ †Fanasi tunisi si nemiya keta si vibutuwa Yeisu nukusi si vikawabwadubwaduwa be Yeisu sina anuvanuyiya, na fasinei si vikokoniya be tamo kiyakiyaya abamei ita visawavenisiya.

¹² ††Yeisu yawasina i tununoviya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei yo kwami nofe tovasima kasi namoğa kiyakiyaya fasinei kwa vivikokona Guyau nenei? A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo kiyakiyaya ana visawaveneimi."

Fanasi Keta Enoda Yasi Nutuva

Madiu 16:5-12

¹³ Eketa Yeisu Fanasi i venumakanovisiya eatu i toğa-savaviniya wakai keta kana tomuniyeina nukusi si tamana Ganini tobu fafaninei. ¹⁴ Tomuniyeina nuwatasi i unuwa eketa muka tamo maneka sita niyei, eatu naki tamokağamoka waka sinenei. ¹⁵ †Yeisu i bwaduwa, "Matami i nakata ebe muka Fanasi eketa Enoda yasi nutuvai sina vikonaimi."

¹⁶ Tomuniyeina tututausiğa si vikanusifusifufuwa yana bwadunama fasinei keta si bwaduwa, "Muka tamo maneka tata nemiyei na uğuna nutuva fasinei i bwadubwaduwa."

¹⁷ Yasi vikanusifusifufunama Yeisu naki i sanamaniya eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei kwa bwadubwadu vitana muka tamo maneka nenemiya! O yawane muka kwata kitanisağai o kwata nuwatanamane! Kwami gewa katekatemi guasi. ¹⁸ ††Na matami atu muka kwata kitakitadewadewa eketa na taniyami atu muka kwata nowanowadewadewa! Kwana tukuya to-

† 8:11 Madiu 12:38, Nuke 11:16 †† 8:12 Madiu 12:39, Nuke 11:29 ‡ 8:15 Nuke 12:1 †† 8:18-19 Yenemaiya 5:21, Isikeni 12:2, Maka 4:12

vanama maneka 5 a gisinesinisiya namoğa 5,000 fasisiyai, aviyesi tufotufu feyawa?"

Si bwaduwa, "Feyawa 12 si tufowa."

²⁰ "Eatu maneka 7 a gisinesinisiya namoğa 4,000 fasisiyai, nao aviyesi feyawa tufotufu kwa vimağaisi."

Si bwaduwa, "Feyawa 7."

²¹ Eketa i bwaduwa, "O atu yawane muka kwata nuwatanamane?"

Menana Betisaida Nenei Yeisu Tomatagoyo I Gidewadewiya

²² Tovanama si kikinomana menana Betisaida nenei, nokomai namoğa tunisi tomatagoyo tamokağa si nemiya eketa Yeisu si kamanemaniya ita givikaviniya be ita dewadewa. ²³ Eketa tomatagoyo nimanei i givikaviniya eketa i kikinomaniya menana kukwauna. Matana i nufunatanisiya eketa nimana i dawana tofwanei eatu i iyaviya i bwaduwa, "Tamo aviyavana ku kitakitiya?"

²⁴ Matana i kabwasasiya eketa i bwaduwa, "Ika, namoğa a kitikitiya eatu vitana kai sita ninidadana."

²⁵ Yota Yeisu nimana i tene-savaviniya namoğa matanei. Matana i katototuya eketa iba matatafuna i kitadewidewisiya.

²⁶ Eketa Yeisu i bwaduwa, "Muka kuna makavineu menanai, naki dawaniniina kuna niya ya numai."

Fita Yana Bwadukinomana Togifafafana Gigi-bokeinana Fasinei

Madiu 16:13-20, Nuke 9:18-21

²⁷ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si niya menana Sisaniya Finifai niniunei keta si niniya atu ke'ta tofwanei i nutoniisiya i bwaduwa, "Namaise namoğa si bwadubwadu fasikuwai, Iyau aitevana?"

²⁸ ††Eketa si nufata si bwaduwa, "Tunisi namoğa si bwadubwaduwa avage kwağa o Yoni Togivibutabuta, eatu tunisi o si bwadu avage Inaitiya. Eatu tunisi o si bwadubwaduwa kwağa tamo Guyau yana tomatakawa."

²⁹ ††Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Eatu kwami o namaise kwata bwadu fasikuwai?"

Eketa Fita i nufata i bwaduwa, "Kwağa o Togifafafana Gigibokeinai."

³⁰ Eatu Yeisu tauna i viketofotisiya ebe muka wakakana sina sai tanake aitevana.

Yeisu Yana Mate I Bwaduviogoniya

Madiu 16:21-23, Nuke 9:22

³¹ Eketa Yeisu i vibutuwa tomuniyeina i gisawakedanisiya aviyavana yawane ina kikinomana tau-na nenei. I iyavisiya i bwaduwa, "Namoğa Natuna yawane ina kuvavana iba yagwanina nenesiyai. Tokawakawa be tovibwanaose nakanakasisi keta yota visime kana tovisawavenena sina utuvifwayafwaiya. Nifanifaina sina nuviamatiya eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya." ³² Tovanama

‡† 8:28 Maka 6:14,15, Nuke 9:7,8 ††† 8:29 Yoni 6:68,69

nofemaise i givimayetamokiya nenesiyai, Fita Yeisu i oviya i niiya kuniniusi eketa i dageiya.

³³ Atu Yeisu i saḡaviniya kana tomuniyeina i toneisiya eketa Fita i dageiya i bwaduwa, "Seitani, ku nai sasanei! Ya vinuwadadana muka Guyau yana vinuwadadana maise, eatu maise namoḡa."

Vitomuniyeina Kana Ketaketa

Madiu 16:24-28, Nuke 9:23-27

³⁴ Yeisu sabu i wenevakukusisiya kana tomuniyeina nukusi eketa i nusifufuwisiya i bwaduwa, "Taki kwaḡa aitevana nuwanuwau be kuna muniikuwa, ya nuwanuwa kuna tenemuniukwanisiya eatu tauḡu ka ogonaḡanaḡa kuna uniya keta kuna muniikuwa. ^{†35 ††}Taki kwaḡa aitevana nuwanuwau yawasiu kuna gifafaniya, nao kuna niteweiya. Eatu taki fasikuwai keta yota biga dewadewana fasinei yawasiu kuna niteweiya, nao kuna gifafaniya. ³⁶ Taki aitevana tamo fwayafwaya kana matatafu kana kaikaiwabu ina viya eatu yawasi muka, nao ava tamo kana dewadewana? ³⁷ Na fasinei taki namoḡa yawasina venemokena ina niteweiya, muka kana fata be tamo avana nenei ina fatai be yo ina visavavinei. ³⁸ Nofe tovasima kasi namoḡa o tokudo keta tofufunakaokaoḡo maise eketa taki aitevana ina sinemumuwiwuwa maise yota yaku bwadu ina sinemumuwiya nofe namoisima yasi tovai, yawane Namoḡa Natuna yota ina sinemumuwiya tovanama ina makaviniya fwayafwayai amana yana kaiwabu keta yota kana kaetoḡa tafutafusi abamei nukusi."

⁹ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "A iyaiyavimiya venemokena, namoḡa tunimi nofemai kwa misimisiniya Guyau yana kafa visime ina nemiya na yana fiwana kwana mikikitiya muniyai yo kwana mateya."

Yeisu I Dawanavinavina

Madiu 17:1-13, Nuke 9:28-36

² *Kuyadayada 6 muninei Yeisu kasi tonuḡa, Fita, Yemesa yota Yoni i ovisiya eketa tasikeḡa si vaneya koya etanei. Nokomai tututausi matasiyai si kitiya Yeisu i dawanavinavina. ³ Kana nuya si kwaya eketa si nukawanamanamana. Muka tamo aitevana fwayafwayai kana fata ina gonaisi nokomaise. ⁴ Muni-fotai Inaitiya keta Mosese si kenokikinomana keta Yeisu nukusi si nusifufuwa.

⁵ Fita i bwaduwa, "Tovisawavenena, naki dewadewamokena kima nukusi nofemai eketa vada tonusi kana yonisiya, tamokaḡa kwaḡa fasiweu, tamokaḡa Mosese eketa tamo o Inaitiya." ⁶ Fita bwaduna i bauwiya uḡuna kasi tonu si matutamoka, na fasinei nofemaise i bwaduwa.

⁷ ††Munifotai busibusi i nemiya i kabwanisiya eketa busibusi sinenei Guyau fonana i kikinomana i bwaduwa, "Natuku nofe a nuwagabubuwiya, fonana

† Nofe bwadusobusobu kana givina Yeisu kana tomuniyeina sina katuviya tamo kafa sinemumu o kuvavana sina viya na fasinei si munimuniya. Muka ita bwadubwadu vitana kana tomuniyeina sina mate ogonaḡanaḡai maise tanake. (Madiu 10:38, Nuke 14:27)

kwana nowaniya." ⁸ Tomuniyeina si kitadadana eatu muka tamo aitevana sita kitai naki Yeisu kana kisina si kitiya.

⁹ Tovanama koyai si sobunemiya, i viketofotisiya be muka tamo aitevana sina iyavei avana si kitiya kana ni-vaniva Namoḡa Natuna mateyai ina misini-savaviniya.

¹⁰ Yana sawatana si muniya, atu tututausiḡa si vibutuwa si vivikanunusifufufuwa, "Avao nofe misini-savavineina mateyai kana nuwanuwa?"

¹¹ ††Eketa Yeisu si nutoniya si bwaduwa, "Ava fasinei yo visime kana tovisawavenena si bwadubwadu Inaitiya ina mikinimai muniyai yo Togifafafana Gigi-bokeinana ina nemiya?"

¹² I nufata i bwaduwa, "Inaitiya ina mikinemiya ebe iba matatafuna ina omanafufuniya. Eatu Guyau fonakituna yota i bwadubwaduwa vitana Namoḡa Natuna o ina kuvavana nakasina eketa namoḡa sina utuvifwayafwayai. ¹³ A iyaiyavimiya venemokena, Inaitiya naki i nemiya atu namoḡa si fufunakaokaoḡowa nenei. Naki maise Guyau fonakituna i bwaduvioḡoniya." †††

Yeisu Kanunu Goyona I Nukakiya

Gwadimonamona Namoḡa Nenei

Madiu 17:14-21, Nuke 9:37-43a

¹⁴ Tovanama si savavinisiya tomuniyeina tunisi nenesiyai, si kitisiya visime kana tovisawavenena nukusi si vivikawabwadubwaduwa namoḡa yagwanisi sine-siyai. ¹⁵ Tovanama sabuveka Yeisu si kitiya si sabanutuḡa eketa si venufotefotiya.

¹⁶ I nutoniisiya i bwaduwa, "Avamasi kwa oovigwavig-waeḡei?"

¹⁷ Namoḡa tamokaḡa sabuveka sinesiyai i bwaduwa, "Tovisawavenena, kanunu goyona natuku i nuwafiya eketa muka ita nunusifufu, na fasinei a nemiya nenei be kuna givibwiniya. ¹⁸ Tovanama kanunu goyona i gigivikaviniya, na kawatefutefunina i tuḡatuḡaiya fwayafwayai. Niḡona i kikitavanavikavikavina keta i fatofatokiya. Ka tomuniyeina a vikokonisiya be kanunu goyona sita nukakiya atu si vibaiwayosa."

¹⁹ Yeisu i nufata i bwaduwa, "Kwami namoḡa avi tovai masi kwana vitumaḡaneiku! Nukusi tana fakwakoḡo? Ana kunuwanekeoḡoweimi? Gwadimonamona kwa nemiyei nenekuwai."

²⁰ Eketa gwadimonamona si nemiya Yeisu nenei. Tovanama kanunu goyona Yeisu i kitiya, gwadimonamona i nikuniya fifiwanina eketa i fekuwa fwayafwayai. Keta i vikenobwatabwataviniya na kawatefutefunina.

²¹ Yeisu gwadimonamona amana i nutoniya i bwaduwa, "Namaisa kana nubwayou nofemaise i fufufuna?"

Amana i nufata i bwaduwa, "Fwefweyanei i vibtuwa.

²² Kanunu goyona nuwanuwana be ina nuvimatiya na fasinei tamo tova i tuḡatuḡaiya kikanakanatai yota

†† 8:35 Madiu 10:39, Nuke 17:33, Yoni 12:25 † 9:2.2 Fita 1:17, 18 †† 9:7 Madiu 3:17, Maka 1:11, Nuke 3:22 †† 9:11 Manakai 4:5, Madiu 11:14 ††† Yeisu nofe i nunusifufuwa Yoni Togivibutabuta vitana tanake maise Inaitiya. (Madiu 11:13-14, 17:10-13)

ukowai. Taki ka fata maise, kuta sineganiganiikiya be kuta ovivitiikiya.”

²³ Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava uḡuna yo ku iyaiyaveiku taki kaku fata maise? Tanake aitevana Guyau ina vitumaḡaniya, Guyau iba matatafuna ina funisiya fasinei.”

²⁴ Muka mwanenena eatu gwadimonamonanama amana i fina i bwaduwa, “Na yaku vitumaḡana eatu muka nakasina, ku oviviteiku be ku givinakasiya.”

²⁵ Eatu Yeisu i kitisiya sabu si yokoyokwiya eketa kanunu goyona i visimeiya i bwaduwa, “Taniyakweu keta meyadanu kana kanunu goyona, a vivisimeiya namoḡa kuna teweiya keta muka yota kuna kanasuna-savavineu.”

²⁶ Kanunu goyona i tatakwayana eketa gwadimonamonanama i nikuniya fifiwanina keta i gionoviya. Gwadimonamonamokena kana fusa vitana namoḡa matem- atena, eketa namoḡa yagwanisi nokomai si bwaduwa, “Naki i mateya!” ²⁷ Eatu Yeisu nimanei i ova i sinanakasiya eketa gwadimonamona i otowamisiniya.

²⁸ Muninei Yeisu i kanasuna numai eketa kana kisina nenei kana tomuniyeina si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, “Ava uḡuna muka kama fata kanunu goyona kata nukakiya?”

²⁹ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Naki kawanunukuḡa nenei kana fata nofe kanunusima goyosi tana nukakisiya.”

Yeisu I Bwadu-savaviniya Yana Mate Fasinei

Madiu 17:22-23, Nuke 9:43b-45

³⁰ Yeisu tomuniyeina nukusi noko kabaḡanama si teweiya eketa si vaonota Ganiniyei. Yeisu muka nuwanuwana tamo aitevana ina sanamanei tanake namai, ³¹ be vitana nuwanuwana simo yana tova matanubwayouna ita viya be kana tomuniyeina nenesiyai ita visawavenisiya. I iyavisiya i bwaduwa, “Namoḡa Natuna sina viwaifufuniya keta nifanifaina nimasiyai sina teniya keta sina nuvimiya, eatu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya.”

³² Nofemaise i nusifufuwisiya eatu muka nuwatasi ita mayesiya, si matuta eketa yana bwadunama fasinei muka sita nutonikuyekuyei.

Tomuniyeina Si Vikawabwadubwaduwa Aitevana Nakatamokena Fasinei

Madiu 18:1-5, Nuke 9:46-48

³³ Si kikinomana menana Kafenaumi nenei keta numa tamokaḡa sinenei si kanasuna eyo Yeisu i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Avamasi ketai kwa vikanusifusifufuwei?”

³⁴ †Atu matatafusi si manava uḡuna ketai si vikawabwadubwaduwa aitevana sinesiyai nakatamokena.

³⁵ ††I fakwasioḡa eyo yana tonowana kasi 12 i wenisiya si nemiya eketa i bwaduwa, “Taki aitevana nuwanuwana ina viketanuna nao tauna ina tenemu-

† 9:34 Nuke 22:24 †† 9:35 Madiu 20:26,27, 23:11, Maka 10:43,44, Nuke 22:26

niukwaniya eketa ina vitovikaetoḡa namoḡa matatafusi fasisiyai.”

³⁶ Gwadimonamona i viya kasi kawasasai i vimisiniya eyo i nutaviya eketa i iyavisiya i bwaduwa, ³⁷ ††Taki aitevana tamo nofe gwadimonamonanama maise ina katuviya kaku wavai, nao ina katuvikuwa. Yota aitevana ina katuvikuwa nao muka Iyauḡa ita katukatuvaiku eatu yota kaku tovininita i katukatuviya.”

Taki Aitevana Muka Ita Vinifaineita, Tanake O Kita Kata Sabu

Nuke 9:49-50

³⁸ Yoni Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Tovisawavenena, namoḡa ka kitiya kanunu goyosi i nunukakisiya ka wavai. Atu tanake o muka kata sabu, na fasinei ka iyaviya be ina onoviya.”

³⁹ Atu Yeisu i bwaduwa, “Muka kwana sawatanai uḡuna muka kana fata be tamo aitevana kaku wavai iba fifiwanina ina savivinei eatu kakimokimokima tu yota iba goyosi ina bwaduweisi fasikuwai. ⁴⁰ ††Taki aitevana muka ina vinifaineita nao tana kata sabu. ⁴¹ ††A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana ukowa ina venimiya uḡuna kwami kaku tomuniyeina, nao naki maisemoka fatana ina nisaiya.”

Vimatasayasaya Fasinei

Madiu 18:6-9, Nuke 17:1-2

⁴² I tenesaviya i bwaduwa, “Nofe fiyagenagenasima kaku tovitumaḡana, eatu taki aitevana go'yona nenei ina weifekusiya, nao Guyau vimatadawana nakatamokena ina veniya. Muka maise gabana nakasina kayonei sina nusifwiya yo gibowai sina vigamomoniya. ⁴³ ††Taki nimau go'yona nenei ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be nima fafaniuḡa nenei kuna kanasuna yawasivaḡata nenei muniyai yo nimau nuwesi nukusi kuna kanasuna kikanakanata muka yana kwe-unuvanua kana kabaḡai. †††⁴⁵ Taki kaeu go'yona nenei ina teniwa, nao ku dabateweyei. Kana nufota be kae fafaniuḡa nenei kuna kanasuna yawasivaḡata nenei muniyai yo kaeu nuwesi nukusi sina tewesobuwiwa kabaḡanama nenei. ⁴⁷ ††Taki matau go'yona nenei ina teniwa, nao ku mwamwateweyei. Kana nufota be mata fafana tamokaḡa nenei kuna kanasuna Guyau yana kafa visime nenei muniyai yo matau nuwesi nukusi sina tewesobuwiwa kabaḡanama nenei. ⁴⁸ †††Noko kabaḡanama nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'

‡ 9:37 Madiu 10:40, Nuke 10:16, Yoni 13:20 †† 9:40 Madiu 12:30, Nuke 11:23 ††† 9:41 Madiu 10:42 †††† 9:43 Madiu 5:30 ††††† Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 44 si nunatuya. Noko kabaḡanama nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'
§ Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 46 si nunatuya. Noko kabaḡanama nenei, 'Mwatamwata muka simo yasi matenuvanua namoḡa si kanikanisiya, yota kai kanakanata muka yana kafa kweu.'
§† 9:47 Madiu 5:29 §†† 9:48 Aiseya 66:24

⁴⁹ Kaku tomuniyeina matatafusi dauna sina nisaisiya kikanakanata maise, eatu mwavinana o Guyau ina givieyaesiya.

⁵⁰ †Gibo o iba dewadewana, atu tovanama kana onaona ina kakaviya, nao namaise tana nuvionaona-savavinei. Kwana fufuna maise kabwaga na gibona ina tava. Kwana fakwa na yami viyao.”

Yeisu I Givisawakedana Visobu Fasinei

Madiu 19:1-12, Nuke 16:18

10 Yeisu kabağa noko i teweiya eatu i niya kawakawana Yudiya nenei eketa i tamana ukowa Yonidani fafaninei. Sabuveka si nemi-savavinisiya nenei eketa naki kana iduwa maise i vibtuwa nene-siyai i gisawakedana.

² Fanasi tunisi nuwanuwasi be Yeisu sina anuvanuyiya na fasinei si nemiya nenei eketa si nutoninuvuveiya si bwaduwa, “Namaise, yata visime namoğa i sawateweiya be kawana ina visobuwiya o muka?”

³ Eketa i nufata i bwaduwa, “Atu Mosese visime i venimiya o namaise i bwadu?”

⁴ ††Eketa si iyaviya si bwaduwa, “Mosese yana visime o namoğa i sawateweiya ebe visobu kana nufunufu ina viginiwiya eketa kawana ina veniya, muniyai yo gumayogu ina teweiya ina niya.”

⁵ Atu Yeisu i nufata keta i iyavisiya i bwaduwa, “Katekatemi yasi gua fasinei Mosese visime nofe i viginiwiya fasimiyai. ⁶ †Eatu kwana tukuya kafa viuğuwai tovanama Guyau i kifufunavauvauwa, ‘Namoğa keta gumayogu i fufunisiya.’ ⁷ ††Na fasinei namoğa amana keta ayona ina teweisiya eatu kawana nukusi sina saviya tamo nenei, ⁸ eketa kasi nuwa sina vitamokağa. Eketa muka nuwesi eatu naki tamokağa. ⁹ Na fasinei keta avana Guyau i viktosaviya muka tamo aitevana ina nutakai.”

¹⁰ Tovanama si makavinisiya numai, Yeisu kana tomuniyeina si nutoninuvuve-savaviniya nofe ibanama fasinei. ¹¹ ††Eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Taki namoğa kawana ina visobuwiya eatu tamo gumayogu ina vikawaniya nao naki i kudowa kawana nenei.

¹² Maise yota taki gumayogu kawana ina visobuwiya, eatu tamo namoğa ina vikawaniya nao naki i kudowa.”

Yeisu Fiyagenagena I Sawanuwagabubuwiya

Madiu 19:13-15, Nuke 18:15-17

¹³ Tunisi namoğa fiyagenagena si nemiisiya Yeisu nenei ebe nimana ina dawana nenesiyai. Eatu kana tomuniyeina fiyagenagena amamasi keta ayoayosi si dageisiya ebe muka Yeisu sina visinatamatamanei.

¹⁴ Tovanama Yeisu i kitiya avana i kikikinomana, i nuwagoyowa eketa i iyavisiya i bwaduwa, “Fiyagenagena kwana gionovisiya sina nemiya nenekuwei. Muka kwana sawatanaisi. Uğuna Guyau yana kafa visime o tasike aviyaonana maisemoka fiyagenagena nofe.

¹⁵ †††A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana Guyau yana kafa visime muka tamo ina katuvai maise gwadi-

monamona, muka kana fata ina kanasuna Guyau yana kafa visime nenei.” ¹⁶ Fiyagenagena i nutavisiya kavaunei eketa nimana i dawana debabousiyai, eketa i sawanuwagabubuwiya.

Namoğa Tufunakasina Kaikaiwabuna Yeisu I Nutoninuvuveiya Yawasivağata Fasinei

Madiu 19:16-30, Nuke 18:18-30

¹⁷ Yeisu i noğokawawa keta yana ketai i niniya, eatu namoğa tamokağa i dibwana i niya kaetutuna i viketogunisiya eketa i nutoninuvuveiya i bwaduwa, “Tovisawavenena dewadewau, aviyavana ana fufuniya be yawasivağata ana nisağai?”

¹⁸ Eketa Yeisu i iyaviya i bwaduwa, “Ava uğuna yo ku visawa-dewadewaiku? Naki Guyauğa kana kisimokena dewadewana. ¹⁹ †††Kwağa naki ku sanamaniya Guyau yana visime. ‘Muka kuna nuvimate, muka kuna kudo, muka kuna gikuma, muka kuna meyanono tamo aitevana nenei, muka yasi nogonogomokeyai kuna nonoisi, yota amau keta ayau kuna vifotuwisiya.’”

²⁰ Eatu namoğanama i bwaduwa, “Tovisawavenena, kabegokuwai kana nivaniva kimoki visimesima matatafuna a muniye-koğoiisiya.”

²¹ Yeisu i kitanuwagabubuwiya keta i iyaviya i bwaduwa, “Iba tamokağamoka yawane muka kuta fufuniya. Kuna makaviniwa ya nogonogo matatafuna kuna vikimwaneisiya eyo gabanina goyogoyo kuna venisiya, eketa Guyau kaikaiwabu abamai ina veniwa. Eyo kuna nemiya kuna muniikuwa.”

²² Namoğanama o kaikaiwabuna eketa tovanama nofemaise bwadubwadunama i nowaniya, tafakaina i kanawenonowa eketa i misiniya na nuwatadaunina i niya.

²³ Yeisu i kitadadana eketa kana tomuniyeina i iyavisiya i bwaduwa, “Aviyaonana kaikaiwabusi nao yasi kanasuna Guyau yana kafa visime nenei daunamokena.”

²⁴ Yana bwadunama fasinei kana tomuniyeina si mayağa eketa i iyave-savaviniya i bwaduwa, “Natu natuku, Guyau yana kafa visime kana kanasuna daunamokena. ²⁵ Yomuyomu nakasina kameni o muka kana fata aima matana ina kanasunei. Naki maisemoka namoğa kaikaiwabuna o muka kana fata Guyau yana kafa visime ina kanasunei.”

²⁶ Kawasi i yaowa keta tututausiğa nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, “Taki nanemaise nao aitevana gifafafana ina nisağai?”

²⁷ Yeisu i toneisiya keta i bwaduwa, “Namoğa muka kasi fata be tututausi sina gifafafaneisi. Naki Guyauğa kana fata, uğuna iba matatafuna Guyau nenei meyameyanina.”

²⁸ Eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, “Ku nowaniya, atu kima namaise? Yama nogonogo matatafuna naki ka venuteweisiya munikiyai eatu ka munimuniwa.”

† 9:50 Madiu 5:13, Nuke 14:34,35 †† 10:4 Visime Nuvinavinana 24:1-4, Madiu 5:31 ‡ 10:6 Kabikona 1:27, 5:2 †† 10:7

Kabikona 2:24 †† 10:11 Madiu 5:32, 1 Kononita 7:10,11 ††† 10:15 Madiu 18:3 ††† 10:19 Yauna 20:12-16, Visime Nuvinavinana 5:16-20

²⁹ Yeisu i bwaduwa, "A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana yana numa be unaunana, nounouna, ayona, amana, natunatuna eketa yana baguna ina venuteweisiya eatu ina muniikuwa be biga de-wadewana ina yauniya fasikuwai, ³⁰ nao fatana nakasi-na Guyau ina vifofwiya 100 na kana vifofo keta ina veniya nofe tovanama. Yana numa be unaunana keta nounouna yota ayoayona be natunatuna eketa yana baguna ina nisaisiya keta yota namoḡa sina givikuvavaniya, eatu tova i nenemiya nenei yawa-sivaḡata ina nisaiya. ³¹ †Atu yagwanisi aviyaonana nofe tova si viviketanuna nao sina vimunifota keta yagwanisi nofe tova si vivimunifota nao sina viketanuna."

Yeisu Yana Bwadu Kana Vitonu Yana Mate Fasinei

Madiu 20:17-19, Nuke 18:31-33

³² Yeisu ke'ta i nuniya eketa kana tomuniyeina nukusi si vanevaneya Yenusanema, kana tomuniyeina o si waganana yota namoḡa tunisi si munimuniya o si matuta. Yana tonowana kasi 12 i katuvisiya eketa i vibutuwa i nusifufuwisiya iba matatafuna yawane ina kikinomana nenei fasinei. ³³ Yeisu i bwaduwa, "Kwa nowaniya, nofe naki ta niniya Yenusanema eketa nokomai tamo aitevana Namoḡa Natuna ina katuteweiya tovibwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nenesiyai. Sina sawavimatiya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya. ³⁴ Sina sawaviniya yota sina nufunataniya. Sina nafanafasiya eketa sina nuvimatiya. Atu kuyadayada tonusi muninei mateyai ina misini-savaviniya."

Yemesa Keta Yoni Yasi Vikokona

Madiu 20:20-28

³⁵ Tamo tova nenei Sebedi natunatuna Yemesa keta Yoni si nemiya Yeisu nenei eketa si bwaduwa, "Tovisawavenena, aviyavana kata vikokoniwa nuwanuwaki keta fufuniya fasikiyai."

³⁶ Eketa i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Avana nuwanuwami ata fufuniya fasimiyai?"

³⁷ Eketa si bwaduwa, "Tovanama ka kwabudoga na kana kaiwabu nenei kuna nuvitoḡa kuta sawateweikiya be nukusi tata nuvitoḡa. Tamo kikikataiweu eatu tamo o kikimawaweu."

³⁸ ††Atu Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwata sanamanei ava fasinei kwa vivikokoneiku. Kuvavana owana ana yumiya, kami fata maise yota kwana yumiya? O kami fata givibutabuta kwana viya maise sina givibutibutikuwa?"

³⁹ Si iyaviya si bwaduwa, "Kama fata."

Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Owanama ana yuwiiya nenei kwana yuwa, yota sina givibutibutikuwa maisemoka yota sina givibutitimiya. ⁴⁰ Eatu muka kaku sawateweyeina ebe ana gibokeisi aviyaonana kukikikataiku o kukikimawaku sina nuvitoḡa. Guyau noko kivisiya i gidewidewisiya aviyaonana naki i gibokisiya fasisiyai."

⁴¹ Tovanama tonowana kasi 10 si nowaniya Yemesa eketa Yoni yasi vikokona Yeisu nenei si kayokuḡa nenesiyai. ⁴² †Yeisu yana tonowana matatafusi i wenevakukusisiya eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwami naki kwa sanamaniya. Aviyaonana Kani Kwauna kasi tovisime nuwanuwasi be yasi namonamoḡa sina vivisimeisiya, keta yota yasi namoḡa nakanakasisi visime daudaunisi nenesiyai si viviketanunisiya. ⁴³ ††Atu kwami o muka noko ketaketanama nenei kwana fufuna. Taki aitevana tamo sinemiyai nuwanuwana ina vikainakata, nao ina vitovikaetoḡa fasimiyai. ⁴⁴ Taki sinemiyai aitevana tamo nuwanuwana ina viketanuna, nao tanake ina vitovikaetoḡa matatafumi fasimiyai. ⁴⁵ Maisemoka Namoḡa Natuna muka ita nemai ebe namoḡa sina vikaetoei, eatu i nemiya be namoḡa ina vikaetoisiya eketa tauna yana nuwanuwai yawasina ina kavneniya be namoḡa yagwanisi ina tutuvi-sobusiya."

Yeisu Batimiyosi Matana I Gidewidewisiya

Madiu 20:29-34, Nuke 18:35-43

⁴⁶ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si kikinomana Yeniko eketa tovanama noko menaninama si teweiya, namoḡa sagisagigi si muniisiya. Namoḡa tomatagoyo kana wava Batimiyosi, Timiyosi natuna, ke'ta kafakainei i nuvitoḡa atu gabana fasinei i vivikokona.

⁴⁷ Tovanama i nowaniya namoḡa si bwaduwa Yeisu tene Nasaneti i niniya eketa i bwauwa i bwaduwa, "Yeisu, Deivida natuna, kuta kitasineganiganiikuwa."

⁴⁸ Namoḡa yagwanisi si dageiya keta si iyaviya be ina kanoviya.

Eatu i tenegwaeiya kayona nakasinei i bwaubwauwa, "Yeisu, Deivida natuna, kuta kitasineganiganiikuwa."

⁴⁹ Yeisu i nigwana eketa i bwaduwa, "Kwa iyavei be i nemai nofemai."

Eketa tomatagoyo si weniya si bwaduwa, "Katekateu i vatu be ku otowamisini! Yeisu i weneweniwa." ⁵⁰ Batimiyosi kana kwame i nukasibibiya eatu i venuotowamisiniya eketa i nemiya Yeisu nenei.

⁵¹ Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ava ya nuwanuwa ata fufuniya fasiweu?"

Eketa tomatagoyo i nufata i bwaduwa, "Tovisawavenena, nuwanuwaku ana toneya."

⁵² Yeisu i iyaviya i bwaduwa, "Ku nai, ya vitumaḡana i givibwiniwa." Muka mwanenena atu matana si kabwasasa eketa i vibutuwa Yeisu i muniya ketai.

Yeisu I Kanasuna Yenusanema

Madiu 21:1-11, Nuke 19:28-40, Yoni 12:12-19

11 Tovanama Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema si vevenukitekitiya, si nemiya menana Betifegi keta Bedani nenesiyai koya Onive nenei. Yeisu kana tomuniyeina nasi nuwa i visimeisiya keta si venuviketanuna. ² I iyavisiya i bwaduwa, "Kwana niya menana kutafakaita. Tovanama kwana kikikinomana nokomai, kwana nisaiya doniki mwanavauna si nusik-

† 10:31 Madiu 20:16, Nuke 13:30 †† 10:38 Nuke 12:50

‡ 10:42 Nuke 22:25,26 †† 10:43 Madiu 23:11, Maka 9:35, Nuke 22:26

waniya muka tamo aitevana ita toḡa-nuvanuvai. Kwana gijauya eketa kwana nemiiya. ³ Taki aitevana ina bwaduwa, 'Ava uḡuna kwa gijiyauya?' Nao kwana iyaviya kwana bwaduwa, 'Tuveka nuwanuwana fasinei, eyo ina venuvuyewiya nofemai.'"

⁴ Tonowana kasi nuwa si kanasuna menana sinenei, eketa doniki mwanavauna si kitiya ketai i misimisiniya nunusikwanina numa kana ketakawana niniune. Tovanama si gijiyauya, ⁵ namoḡa tunisi niniune si misimisiniya si nutoninuvenuveisiya si bwaduwa, "Ava fasinei yo doniki mwanavauna kwa gijiyauya?" ⁶ Eatu namoḡa nenesiyai si nufata naki maisemoka Yeisu i iyavisiya, na uḡuna si sawateweisiya. ⁷ Tovanama doniki mwanavauna si nemiiya Yeisu nenei, kasi kwame si tewevanevaneina doniki kwaunei eketa i toḡatakutakuniya.

⁸ Namoḡa yagwanisi kasi kwame ketai si kiyavena eatu tunisi o kai naḡanisi na dadasi si nuonota eketa si kiyavena. ⁹ †Eketa namoḡa si viketanuna kunauna yota muni si fotiya, si vibutuwa si bwaubwauwa, "Osana! ††

Tuveka kana wavai i nenemiya tana daviya.

¹⁰ *Tana daviya waḡata Deivida natuna tanake i nemiya ina visimeita,*

Osana etanemokenei abamai!"

¹¹ Yeisu i kanasuna Yenusanema eketa i niya Numa Kodukodu nenei. Iba matatafuna i dadaniya eatu naki i vinavinavimoka, na fasinei yana tonowana kasi 12 nukusi si kikinomana eketa si niya Bedani.

Yeisu Kai Nugweda I Ituya

Madiu 21:18-19

¹² Kuyadayada venumane Yeisu kana tomuniyeina nukusi tovanama Bedani si teweiya, Yeisu vitanona i kanasiya. ¹³ Kedawanauwai kai nugweda i vidada i kitiya eketa i niya vitana tamo uwana ina nisaiya, eatu kainama o muka kana tutuya ebe ina viyuwa na fasinei dadanaḡa i kitiya. ¹⁴ Eketa Yeisu kai i iyaviya i bwaduwa, "Mukamokena tamo aitevana uwau nenei ina ka-savavine." Eketa bwadunama kana tomuniyeina si nowaniya.

Yeisu Numa Kodukodu I Givieyaeiya

Madiu 21:12-17, Nuke 19:45-48, Yoni 2:13-22

¹⁵ Tovanama si nemiya Yenusanema, Yeisu i kanasuna Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai keta tovikimwane i nukwavikwavina si kikinomana. Gabana kana todawanatamatamaneina yasi sonama yota bunebune kasi tovikimwane yasi kafa nunuvitoḡa i nubwatabwatavina, ¹⁶ eketa i viketofotisiya be muka tamo aitevana aviyavana tamo ina kanasune i vaonota Numa Kodukodu kumenanina kana

wasiketai. ¹⁷ †Eketa i gisawakedanisiya i bwaduwa, "Kwa sanamaniya Guyau fonakituna i bwaduwa, 'Yaku numa sina weniya kawanunuku kana numa kunuma matatafusi fasisiyai.'

Atu kwa fufufuniya maise 'togikuma yasi kafa makaviuna.'"

¹⁸ Tovibwanaose nakanakasisi eketa visime kana tovisawavenena nofe bwadunama si nowaniya. Eketa ketaketa si nuwasa ebe sina nuvimiya. Si matutiya uḡuna yana gisawakedana nenei sabuveka si mayaḡa.

¹⁹ Tovanama i vivinavinaviya, Yeisu kana tomuniyeina nukusi Yenusanema si teweiya.

Kai Nugweda I Teweyaniya

Madiu 21:20-22

²⁰ Nuwabuniyai si makamakavinisiya eatu si kitiya kai nugweda kikwanakwanaminei tu i vaneya dadanei naki i teweyaniya. ²¹ Fita Yeisu yana bwadu i tukuya eketa i iyaviya i bwaduwa, "Tovisawavenena, ku kitai! Kaima ku ituya naki i teweyaniya!"

²² Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Guyau kwa vitumaḡane. ²³ ††A iyaiyavimiya venemokena, taki aitevana tamo nofe koya ina iyaviya, 'Ku sinanakasiu be ku tewesobuweu gibowai,' eketa muka katekatenei ina vinuwana eatu ina vitumaḡaniya avana i bwaduwiya naki maisemoka ina kikinomana, nao Guyau ina fufuniya fasinei. ²⁴ Na uḡuna a iyaiyavimiya, taki aviyavana tamo fasinei kwana kawakawanunukuwa eketa kwana vitumaḡaniya vitana naki kwa nisaiya, nao ina venimiya. ²⁵ ††Tovanama kwana kawakawanunukuwa, nauna aitevana yana funagoyo nenemiya kwana vinuwateweiya eyo muniyai, amami abamai yami go'yona yota ina vinuwateweina." †††

Yeisu Yana Visime Kana Nutoninuvenuveyeina

Madiu 21:23-27, Nuke 20:1-8

²⁷ Yeisu kana tomuniyeina nukusi si makavina-savaviniya Yenusanema eketa tovanama i wanewaneba Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai, tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena yota tokawakawa si nemiya nenei, ²⁸ eketa si nutoninuvenuveyeina si bwaduwa, "Aitevana ya visime i venumane yo nofemaise ku savivine? Namai ya visime ku vai?"

²⁹ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Nutoninuvenuveyeina tamokaḡa ana venimiya ebe taki kwana fatiya maise, nao ana iyavimiya avi visime nenei nofe ibasima a savisavivineisi. ³⁰ Kwa iyaveiku, Yoni namai yana visime i vai yo i givibutabuta, abamei o namoḡa nenesiyai?"

³¹ Tututausiḡa si vikanuntoniya si bwaduwa, "Taki tana bwaduwa, 'Abamei,' nao ina bwaduwa, 'Ava fasinei yo Yoni muka kwata vitumaḡane?' ³² Yota muka

† 11:9 Same 118:25,26 †† Osana o Aneimiki fonasi, naumokena nenei bwadunama kana givina nofe tova ku gifafaneiki, eatu munifotai namoḡa kasi okatuyuna keta yota namoḡa sina davisiya kana tovai nofe bwadunama si kinakinaniya.

‡ 11:17 Aiseya 56:7, Yenemaiya 7:11 †† 11:23 Madiu 17:20, 1 Kononita 13:2 †† 11:25 Madiu 6:14,15 ††† Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukusi 26 si nunatuya. Eatu taki kuna dibutoyoḡa be muka kuna vinuwateweyei nao Amau abamai ya go'yona muka ina vinuwateweyeisi.

kata fata be tana bwadu, 'Namoğa nenesiyai.'" Sabuveka si matutisiya uğuna namoğa si sanamaniya vitana Yoni o Guyau yana tomatakawa. ³³ Eketa si nufata Yeisu nenei si bwaduwa, "Muka kata sanamaneii."

Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Muka yota ana iyaveimi avi visime nenei nofe ibasima a savisavivineisi."

Tobaguna Kasi Bwadosobusobu

Madiu 21:33-46, Nuke 20:9-19

12 [†]Eketa Yeisu bwadosobusobuwai i iyavisiya i bwaduwa, "Namoğa tamokağa genefi i baguniya eketa i kaniffiniya. Genefi kana kafa vatanitani kana doko i yaniya yota kafa vimatagewagewayaya kana num i yoniya. Genefi bwibwiyaguna i tenetaniya keta tobaguna nimasiyai i teniya, atu i niya tamo fafani nenei. ² Oyuna kana tovai kaetoğa tamokağa i visimeiya i niya tobagunasima nenesiyai be kana tuku ina viya. ³ Eatu tobagunasima kaetoğa si tabiya eketa si munuya eyo si viyewiya makaekaena. ⁴ Kaetoğa kana vinuwa i teweye-savaviniya nenesiyai, eatu debabounei si munuya eketa si givisinemumuya. ⁵ Tonibaguna kaetoğa kana vitonu i visimeiya eatu si nuvimatiya. Yota yagwanisi i teweisiya atu tamokağa fufuninama si fufuniya, tunisi si munusiya atu tunisi o si nuvimatisiya.

⁶ Naki tamokağamoka i tufowa o tauna natukatekatena. Tovanama i visimeiya tobagunasima nenesiyai, nuwasinenei i bwaduwa, 'Nofe o natuku eketa sina vifotuwiiya.'

⁷ Tobagunasima tututausi si vikanunutoniya si bwaduwa, 'Ake, tonibaguna natuna i nenemiya. Kwa dibwana, ta nuvimatei ebe yana baguna tana vitoniwagiya.'

⁸ Gwadinama si givikaviniya si nuvimatiya eyo genefi baguna nenei si tewekikinomaniya."

⁹ Eketa Yeisu i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Naimaise yami vinuwadadana? Tonibaguna ava ina fufuniya nenesiyai? A iyaiyavimiya, ina nemiya eketa ina nuvimatisiya. Eatu bagunanama ina tenetamaniya tamo yota tobaguna nimasiyai. ¹⁰ ^{††}Guyau fonakituna i bwaduwa,

'Koğonanama tokiyona si dibutoyoiya i visabuova.

¹¹ *Tuveka nofemaise i saviviniya keta kana kita dewabauna matatiyai.'"*

¹² Diu toviketaneina si sanamanemokiya Yeisu fasisiyai i nusifufuwa na fasinei ketaketa si nuwasa be sita givikaviniya, eatu sabuveka si matutisiya eketa si kitamokiya i fakwa atu si kafiyauyauna.

Takesi Kana Nufata Sisa Nenei

Madiu 22:15-22, Nuke 20:20-26

¹³ Munifotai, Diu toviketaneina tunisi Fanasi eketa Enoda kana tomuniyeina si visimeisiya Yeisu nenei vitana sina tonisebiya be tamo aviyavana ina bwaduwegoyowiya. ¹⁴ Si nemiya nenei eketa si bwaduwa, "Tovisawavenena, ka sanamaniya kwağa namoğa venemokena. Muka tamo aitevana yana nusuyai kuta ninai

[†] 12:1 Aiseya 5:1,2 ^{††} 12:10 Same 118:22,23

yota Guyau yana ketaketa venemokena nenei ku vivisawavenena. Yamasi ku iyaveiki, takesi kata nufata Sisa nenei o muka?"

¹⁵ Yeisu naki i sanamanemokiya vitana si aanuvanuva be sina nonuya na fasinei i iyavisiya i bwaduwa, "Ava fasinei kwa aanuvanuva be kwana vikonaiku? Yamasi tamo gabana kwa nemiyei be a kitai." ¹⁶ Tovanama si nemiya nenei i iyavisiya i bwaduwa, "Aitevana mayamayauna eketa kana wava nofe gabana nenei?"

Si bwaduwa, "Sisa."

¹⁷ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Make nao Sisa yana nogonogo kwa venei, eatu aviyavana Guyau fasinei nao Guyau kwa venei."

Yana nusifufu nenei si mayağa.

Sadusi Tunisi Yeisu Si Nutoninuvenuveiya Misini-savavineina Fasinei

Madiu 22:23-33, Nuke 20:27-40

¹⁸ [‡]Sadusi si vitumağana vitana mate nenei muka tamo misini-savavineina. Eketa tunisi si nemiya Yeisu nenei eketa si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, ¹⁹ ^{‡‡}Tovisawavenena, Guyau yana visime Mosese nofemaise i viginiviya fasikiyai. Taki namoğa kawana ina matemakanoviya eatu muka tamo natunatuna, nao kwafunina kana tufunuwa ina vikawaniya. Eketa tovanama ina vinatuna, nao tomate natunatuna. ²⁰ Tova tamokağa namoğa tufudenideni kasi 7 nenesiyai, kotokikinuna i vikawana eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. ²¹ Eketa gwadiyei yota nekwafunanama i vikawaniya eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. Yota taisi kotokinenena i vikawaniya eketa muka tamo natunatuna eatu i mateya. ²² Tufudenidenisi kasi 7 nekwafunana si vikawaniya. Eatu muka tamo natunatusi atu si mateya. Munifotamokeyai nekwafunanama i mateya. ²³ Kasi 7 nekwafunanama si vikawaniya eketa misini-savavineina kana tovai, aitevana o kawana venemokena?"

²⁴ Yeisu i nufata i bwaduwa, "Kwa sinatamaniya uğuna muka kwata sanamaneii Guyau fonakituna keta yota muka kwata sanamaneii Guyau yana fiwana. ²⁵ Tovanama mateyai sina misini-savaviniya, muka sina vikawana atu sina fakwa naki maise Guyau kana kaetoğa abamai.

²⁶ ^{‡‡}Atu mateyai yasi misini-savavineina fasinei, muka kwata ginağanağai Mosese yana nufunufu kisisiku nununuina fasinei? Noko viginivanama sinenei Guyau i nusifufuwiya i bwaduwa, 'Iyau o Ebonaamu yana Guyau, Aisake yana Guyau, eketa Yakobo yana Guyau.'

²⁷ Eketa tanake o yawayawasisi yasi Guyau atu muka matematesi. ^{‡‡‡} Naki kwa sinatamaniya venemokena."

[‡] 12:18 Bunanige 23:8 ^{††} 12:19 Visime Nuvinavinana 25:5 ^{‡‡} 12:26 Yauna 3:6 ^{‡‡‡} Yeisu yana uğu noko vitana Guyau taki ita givimayesiya tauna fasinei wağawağana tonusi yasi Guyau, eketa naki tasike yawane na yawasisi Guyau i nusifufuwa Mosese nenei eketa tasike naki sina misini-savaviniya.

Visime Nakatamataina
Madiu 22:34-40, Nuke 10:25-28

²⁸ †Visime kana tovisawavenena tamokağa i nemiya keta i nowanisiya Yesu keta Sadusi si vivikawabwadubwaduwa. Tovanama i nowaniya Yesu yana nufata kana dewadewana, i nutoninuvenuveiya i bwaduwa, “Guyau yana visime nenei, avi visime o nakatamataina?”

²⁹ ††Yesu i nufata i bwaduwa, “Visime nakatamataina o nofe, ‘Isineni kwa vaneneğa! Tuveka o yata Guyau eketa kana kisimokena Tuveka. ³⁰ Eketa Tuveka ya Guyau kuna nuwagabubuwiya katekateu matatafunei, yawasiu matatafunei be ya nuwanuwa matatafunei yota ya fiwana matatafunei.’ ³¹ †Eyota visime kana vinuwa nao, ‘Unafafaniu kuna nuwagabubuwiya maise tauğu ka nuwagabubu.’ Nofe nuwesi o nakatamataisi yo muniyai visime yagwanina.”

³² ††Eketa visime kana tovisawavenena i bwaduwa, “Tovisawavenena, ku bwaduwa dawaniniina. Bwadu venemokena tanake kana kisimokena yata Guyau eketa muka tamo yota aitevana. ³³ ††Yata Guyau tana nuwagabubuwiya katekateta matatafunei yota yata nuwanuwa matatafunei be yota yata fiwana matatafunei. Eketa unafafanita tana nuwagabubuwiya maise tututauta kata nuwagabubu. Nofe visime nuwesi kasi muniyeina o nakatamokena muniyai yo yata vibwanaose keta yomuyomu kasi gumatatafu Guyau nenei.”

³⁴ Tovanama Yesu i kitiya namoğa i nusifufuwa na yana nuwatanamana, i iyaviya i bwaduwa, “Kwağa o muka ka kedawanau Guyau yana kafa visime nenei.” Noko muninei muka tamo aitevana ita katevatu be tamo nutoninuvenuveiyena Yesu ita venei.

Aitevana Natuna o Togifafafana Gigibokeinana?
Madiu 22:41—23:36, Nuke 20:41-47

³⁵ Yesu i gigisawakedana Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai eatu i bwaduwa, “Namaise yo visime kana tovisawavenena si bwadubwadu vitana Togifafafana Gigibokeinana o Devida natuna? ³⁶ ††Kanunu Tafutafuna Devida i viketiya keta nofemaise i bwaduwa,

*‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,
“Kukikikataiku ku nuvitoğa vifotu kabaina nenei
kana nivaniva nifanifaiu ana vatanisiya keta
kaeyafayafaweu ana tenisiya.”’*

³⁷ Devida tauna o Togifafafana Gigibokeinana nenei i visawatuveka eketa namaise yo nenei yota ita visawatatuna?” Yana nusifufuwai sabuveka nuwatasi i oviya.

³⁸ Yesu yana gisawakedana nenei yota i bwaduwa, “Matami ina kanakasiya visime kana tovisawavenena nenesiyai. Yasi waneba nenesiyai, nuwanuwasi nuya dewabausi sina kotokotonisiya. Nuwanuwasi sabu namoğa vifotuwai sina venuvnuyofiyofisiya kabağa

kafa vivitamaneina nenesiyai. ³⁹ Yota nuwanuwasi kivi dewadewasiğa numa kafa yokoyoko sinesiyai, maise yota ka kana tovai nuwanuwasi kawakawa kasi kivi nenesiyai sina nunuvitoğa. ⁴⁰ Yasi kawanunuku o nubwanubwayousi ebe namoğa sina davisiya, eatu tasike namoisima o vivinekwafukwafuna yasi numa kasi nogonogo si kakanema. Guyau ina vimatadawanisiya nakatamokena.”

Nekwafuna Yasi Kavenenakaoğa
Nuke 21:1-4

⁴¹ Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai Yesu kavenenakaoğa kana koni kutafakainai i fakwasimotoğa eatu sabu i vivinanusiya yasi gabana si kikivitoğa. Namoga yagwanisi kaikaiwabusi yasi gabana nakanakasisi si dawana. ⁴² Eatu negoyogoyo nekwafuna si nemiya keta gabana nuwesi musumususi si totoisiya.

⁴³ Eketa kana tomuniyeina i wenisiya si nemiya keta i iyavisiya i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, negoyogoyo nekwafuna o yasi kavenenakaoğa nakatamataina muniyai yo namoğa matatafusi. ⁴⁴ Uğuna namoğa kaikaiwabusi o yasi gabana matatafumokena i fakwa atu kasiminağa si teniya yasi kavenenakaoğa fasinei, eatu noko negoyogoyomoka o yasi kinofe tausi kasi ovivita fasinei, matatafumokena si nubutuya.”

Yesu I Nusifufuwa Numa Kodukodu Kana Kiyakwena Fasinei

Madiu 24:1-2, Nuke 21:5-6

13 Tovanama Yesu Numa Kodukodu sinenei i kikinomanana, kana tomuniyeina tamokağa i iyaviya i bwaduwa, “Tovisawavenena, numa nofe dewabausi ku kitaisi keta yota gabana kitagoyosi nenesiyai si kiyona.”

² Eketa Yesu i bwaduwa, “Numasima nofe kitagoyosi ku kitikisiya o yawane matatafusi sina yakwena-koğoiyiya. Muka tamo gabana ina tufo naki matatafuna sina tewesobuwe-koğoiya.”

Dauna Keta Kuvavana
Madiu 24:3-14, Nuke 21:7-19

³ Yesu koya Onive nenei i nuvitoiya eketa i kitatamana Numa Kodukodu kuweyaina. Tovanama nenei, Fita, Yemesa, Yoni eketa Anideneya tasikeğa si nemiya si nutoninuvenuveiya si bwaduwa, ⁴ “Yamasi kuta iyavikiya, nofe ibasima ku iyaiyavikiya o avi tovai sina kikinomanana. Avi kiyakiyaya nenei kana sanamane vitana nofe ibasima o kabegomokena sina kikinomanana?”

⁵ Eketa Yesu i iyavisiya i bwaduwa, “Matami ina fekuwa ebe muka tamo aitevana ina nonoimi. ⁶ Yawane namoğa yagwanisi sina nemiya eketa kaku wavai sina bwaduwa, ‘Make iyou togifafanamokeku.’ Nofe nenei yawane namoğa yagwanisi sina nonusiya. ⁷ Muka kwana kate-kuvavana taki aviya bigana kwana nowaniya ketamwakufwai o kedawanauwai.

† 12:28 Nuke 10:25-28 †† 12:29 Visime Nuvinavinana 6:4,5 † 12:31 Visime Tafu 19:18 †† 12:32 Visime Nuvinavinana 4:35 †† 12:33 Oseyä 6:6 ††† 12:36 Same 110:1

Nofe ibasima o sina mikikikinomana eatu nai o muka vitana tova kana kafa nusafu. ⁸ Tamo kunuma ina misiniya keta tamo kunuma ina vikaniyabiniya. Yota tamo kafa visime ina misiniya keta tamo kafa visime ina vikaniyabiniya. Yawane nikuniku ina kikinomana kabağa tunisitunisi nenesiyai. Yota noga ina kikinomana. Nofe ibasima nao maise vinatuna kana kuvavana kana kafa viuğu.

⁹ †Tututaumi kwana kitavikavina-dewidewimiya. Namoğa sina givikavinimiya keta menana kasi tovike-tanuneina nimasiyai sina tenimiya. Yota numa kafa yokoyoko nenesiyai sina munumiya. Yawane kasi tovisime keta tufomu nausiyai sina vimisiniimiya eatu sina vinuesanimiya uğuna kwami kaku tomuniyeina. Nokomai wakakaku kwana siya nenesiyai. ¹⁰ Muniyai yo kafa nusafu, nauna biga dewadewana kaku tomuniyeina sina yauniya kunuma matatafusi nenesiyai.

¹¹ Tovanama sina givikavinimiya eketa sina vinuesanimiya, muka kwana nuwanuwa aviyavana kwana nusifufuwiya fasikuwai uğuna kwami muka tututaumi yami nuwanuwai kwana nusifufu. Eatu Kanunu Tafutafuna yami nusifufu ina gidawadawaniniya. Na fasinei keta avana Guyau ina venimiya maise, naki kwana bwaduwe-kikinomaniya.

¹² Namoğa tauna kana tufunuwa ina viwaifufuniya eketa nifanifaisi sina nuvimatiya. Ama naki maisemoka tamoka fufuninama nenei natuna ina dewiye. Natunatu sina misiniya ayoayosi be amamasi nenesiyai sina maniniya eketa sina viwaifufunisiya kasi nuvimate fasinei. ¹³ ††Namoğa matatafusi sina adibutoyotoyoiimiya uğuna Iyau kwa munimuniikuwa. Eatu taki aitevana ina kunuwaniya be ina muniikuwa kana nivaniva kafa nusafu, nao tanake Guyau ina gifafafaniya.”

Kuvavana Nakasina Kana Tova

Madiu 24:15-28, Nuke 21:20-24

¹⁴ ††Tovanama iba goyomokena kwana kitiya kabağa vivikanatafuna nenei namai muka kana nufota nenei ina misini atu nenei i misimisiniya, (Nufunufu nofe kana toginağanağa kwata nuwatanamananiya avana a bwadubwaduwiya.) enao aviyaonana fani Yudiya nenei si fakwafakwa sina dibwana koyai. ¹⁵ ††Eatu taki aitevana yana numa kana kudukudu etanei ina fakwafakwa, nao muka ina kanasuna numa sinenei yana nogonogo ina vaisi, ¹⁶ maisemoka yota aitevana yana bagunai ina bagubaguna, muka ina makavinai numai kana kwame fasinei. ¹⁷ Noko tovanama nenei vivisifuğa keta tovisusu sina vimainuwiniwiya venemokena. ¹⁸ Eatu Guyau nenei kwana kawakawanunukuwa be nofe ibasima muka tutuya goyonei sina kikinomana. ¹⁹ ††Noko tovasima nenesiyai kuvavana nakasina ina kikinomana, muka tamo maise kuvavananama ita kikinomana tovanama Guyau fwayafwaya i fufunavauvauya kana nivaniva kimoki. Yawane nofemaise kuvavananama muka yota ina kikinomana-savavinei.

† 13:9 Madiu 10:17-20, Nuke 12:11, 12 †† 13:13 Madiu 10:22 ‡ 13:14 Daniyena 9:27, 11:31, 12:11 †† 13:15 Nuke 17:31 †† 13:19 Daniyena 12:1, Kenokita 7:14

²⁰ Eatu noko tovasima o Tuveka naki i givibwatisiya. Taki muka, nao namoğa matatafusi sita matekooğa. Eatu i givibwatisiya ebe nuwanuwana aviyaonana i gibokisiya tauna fasinei ina gifafafanisiya.

²¹ Yawane togifafafana gigibokeinana keta tomatakawa vikanonono sina nemiya keta kiyakiyaya kafa nuwatabau sina saviviniya. Ebe taki kasi fata maise Guyau yana namonamoğa gigibokeinasi nuwatasi sina kaniya. Taki tamo aitevana ina iyavimiya ina bwaduwa, ‘Ei, nofe Togifafafana Gigibokeinamokena,’ o taki ina bwaduwa, ‘Ake, noko namoğamokena.’ Nao muka bwadunama kwana vitumağane. ²³ Eketa matami ina fekuwa. Eatu a matamatakawe-vağasimiya ebe yo na yami gidewadewa tovanama ibasima sina kikinomana.”

Namoğa Natuna Yana Makavina

Madiu 24:29-31, Nuke 21:25-28

²⁴ †††Noko tovasima nenesiyai tovanama kuvavana nakasina ina kakaviya.

‘Vanavana ina vikumanovana

keta yota yamayamana muka ina tafa.

²⁵ ††† *Abamei kinavinavi sina kafifekufekuwa*

keta yota iba fifiwanisi abamai ina kayufeyufisiya.’

²⁶ †Tovanama nenei Namoğa Natuna sina kitiya busibusi nenei ina nenemiya na yana fiwana nukusi keta na yana kaiwabu. ²⁷ Eyo Guyau kana kaetoğa abamei ina visimeisiya sina niya. Bomatuwei, gagasei, nanakoyei keta yavanatei, fwayafwaya be abama bwatanei tu bwatanei yana namonamoğa gigibokeinasi sina katuvivisiya tamokağa.”

Kai Nugweda Kana Bwadusobusobu

Madiu 24:32-35, Nuke 21:29-33

²⁸ “Kafa kita o kai nugweda nenei kwana kitasanamaniya. Tovanama nağanina mwanavauna sina vikiviyavena nao kwa sanamaniya nugutabo kana tova i niketamwakufwa. ²⁹ Naki maisemoka tovanama nofemaise ibasima kwana kitisiya sina savisavivina nao kwa sanamaniya Namoğa Natuna yana nemi naki i niketamwakufwamoka. ³⁰ A iyaiyavimiya venemokena, nofe susunama yasi tovai nofe ibasima sina mikisavivina muniyai yo sina kafimatemateya. ³¹ Abama keta fwayafwaya sina kaoğoniya atu fonaku muka ina kaoğoniya.”

Muka Tamo Aitevana Ina Sanamanei Kana Kuyadayada O Kana Kawasasa

Madiu 24:36-44

³² †††Muka tamo aitevana ita sanamanei kana kuyadayada o kana kawasasa avi tovai ibasima nofe sina savivina, mukamokena Guyau kana kaetoğa abamai o taki Natuna tauna. Naki Amanaga i sanamaniya. ³³ Kuna tonetoneya keta kuna gigidewadewa uğuna muka kuta sanamanei kana tovamokena.

††† 13:24 Aiseya 13:10, Isikeni 32:7, Yoweni 2:10, 31, 3:15, Kenokita 6:12 ††† 13:25 Aiseya 34:4, Yoweni 2:10, Kenokita 6:13 § 13:26 Daniyena 7:13, Kenokita 1:7 †† 13:32 Madiu 24:36

³⁴ †Naki maisemoka tovanama namoḡa tamo yana numa ina venuteweiya eatu ina niya kedawanauwai, kana kaetoḡa tamokatamokaḡa yasi mudadava ina kavenena yota kawa kana tokitavikavina ina iyaviya be ina kitakitanufota. ³⁵ Kwami yota naki maisemoka kwana kitakitanufota, uḡuna muka kwata sanamane toninuma yana makavina. Taki ina nemiya navinaviyai o kamo nuwabuna sinefouna o kamo kamukamu yasi kwae kana tovai o taki tovakatakiyai. ³⁶ Kwana gigidewadewa ebe tovanama ina nikikinomana muka ina nisaḡaimi kwana banubanu. ³⁷ Avana a iyaiyavimiya, naki maisemoka yota namoḡa matatafusi a iyaiyavisia, ‘Kwana tonetoneya!’”

Diu Toviketanuneina Si Viwaifufuna Be Yeisu Sina Nuvi-matiya

Madiu 26:1-5, Nuke 22:1-2, Yoni 11:45-53

14 ††Naki kuyadayada nuwesimoka muniyai yo Venuvisinatana keta Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka ina nisaiya. Tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena ketaketa si nuwasa be Yeisu sita givikavina-samwagauwiya ebe sita nuvi-matiya. ² Si bwaduwa, “Muka ka kana tovai tana givikaviniya, akata namoḡa sina nuwagoyowa keta vigwaeḡa sina vibutuya.”

Gumayogu Bubu Mamadina I Siwaiya Yeisu Debabounei Menana Bedani Nenei

Madiu 26:6-16, Nuke 22:3-6, Yoni 12:1-8

³ *Yeisu i niya Bedani namoḡa kana wava Saimoni yana numai. Namoganama o nauna kwafinina gosagosawina. Nokomai si kakawa atu gumayogu tamokaḡa bubu mamadina yota fatana kitagoyona kana wava nadi na konina i kanasanemiya. Kana koni si fufuniya anabasita nenei. Kayona i gikotoviya keta bubunama Yeisu debabounei i siwaiya.

⁴ Aviyaonana namoḡa nokomai si kayokuḡa keta tutausi si vikagigigamana keta si bwaduwa, “Ava uḡuna yo bubu noko mamadina i vivinuwateweteweyei? ⁵ Kana nufota be manamana tamokaḡa tobunanige fatana 300 siniva maise nenei ita vikimwaneiia keta gabaninama goyogoyo ita venisiya.” Eketa si dageiya.

⁶ Atu Yeisu i iyavisia i bwaduwa, “Kwa tenei nuwatane be ava i fufufuniya o i fufuniya. Nofe o iba dewadewana i fufuniya nenekuwai. Atu ava fasinei yo kwa visinatamatamane? ⁷ ††Kwami tova matatafuna goyogoyo nukusi kwa fakwafakwa eketa avi tovai nuwanuwami maise enao kwana ovitisiya. Eatu Iyau o muka tova matatafuna nukusi tana fakwafakwa.

⁸ Avana kana nufotai maise naki i fufuniya. Bubu mamadina tofwakuwai i siwaiya be tofwaku i gidewadewawaḡasiya kaku odewadewa fasinei. ⁹ A iyaiyavimiya venemokena, tovanama biga dewadewana fasikuwai fwayafwaya kana matatafu sina yauniya, avana gumayogu nofe i fufuniya nenekuwai yota kana kafa tuku fasinei sina numamaniya.”

† 13:34 Nuke 12:36-38 †† 14:1 Yauna 12:1-27 ‡ 14:3 Nuke 7:37,38 †† 14:7 Visime Nuvinavinana 15:11

¹⁰ Noko tovanama nenei Yudasa Isikaniyoti tanake tamokaḡa tonowana kasi 12 sinesiyai i niya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai Yeisu kana viwaifufuna fasinei. ¹¹ Tovanama si nowaniya sebobo i tewesafusiya eketa yasi bwadudabadaba si veniya si bwaduwa, “Gabana kana veniwa” eketa Yudasa ketaketa i nuwasa be nimasiyai ina teniya.

Yeisu Yana Tonowana Nukusi Venuvisinatana Kana Ka Si Fufuniya

Madiu 26:17-25, Nuke 22:7-14,21-23, Yoni 13:21-30

¹² Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana kuyadayada kafa viuḡu nenei, sifi mwanavausi si munumunuwa Venuvisinatana Kana Ka fasinei. Na kuyadayadanama nenei Yeisu kana tomuniyeina si nu-toninuvenuveiya si bwaduwa, “Namao nuwanuwau Venuvisinatana Kana Ka kata gidewadewai fasiweu?”

¹³ Eketa kana tomuniyeina nasi nuwa i iyavisia i bwaduwa, “Kwana kanasuna Yenusanema keta namoḡa tamokaḡa tukwava na ukowina i uniuniya ina nisaimiya. Na gwadinama kwana muniya, ¹⁴ eketa avi numai ina kanasuna, toninuma kwana iyaviya kwana bwaduwa, ‘Tovisawavenena i bwaduwa, “Nama totomunama nenei kaku tomuniyeina nukusi Venuvisinatana Kana Ka kata kawiyei?”’ ¹⁵ Eketa totomu nakasina gidewadewana kuetana ina visawavenimiya. Nokomai iba matatafuna kwana gidewadewiya fasitai.”

¹⁶ Yeisu kana tomuniyeina si noḡokawawa eketa si niya Yenusanema avana Yeisu i iyavisia maisemoka i kikinomana keta si gidewadewa Venuvisinatana Kana Ka fasinei.

¹⁷ Tovanama i vimatasisinovanovana Yeisu yana tonowana kasi 12 nukusi si kikinomana. ¹⁸ ††Sonamai si kakawa atu Yeisu i bwaduwa, “A iyaiyavimiya venemokena, namoḡa tamokaḡa sinemiya ina viwaifufunikuwa, namoganama nukusi ta kakawa.”

¹⁹ Nuwatasi i dauna eketa tamokatamokaḡa si iyaviya, “A sanamanikuwa iyau muka.”

²⁰ I iyavisia i bwaduwa, “Kami 12 sinemiya aitevana kana maneka Iyau nukusi kabomai ina kutuviya, na tana namoganama. ²¹ Namoga Natuna ina mateya naki Guyau fonakituna i bwaduwa maisemoka, eatu aitevana Namoga Natuna i viwaifufuniya nao daunina venemokena ina nisaiya. Kana nufotamoka be ayona muka sita vinatunei.”

²² Tovanama si kakawa nenei, Yeisu maneka i viya eketa i kawanunuku-viagigikuwa. Eketa i gisiniya eyo kana tomuniyeina i venisiya keta i bwaduwa, “Kwa vai, nofe o tofwaku.”

²³ Yota owa i viya keta Guyau nenei i viagigikuwa eyo i venisiya eketa owanama nenei si yuwa. ²⁴ †††Eketa i iyavisia i bwaduwa, “Nofe o ufaufaku, yawane ina ketosiwaḡa namoḡa yagwanisi fasisiyai keta Guyau yana dedeni kwami nukusi ina givifakiniya. ²⁵ A iyaiyavimiya venemokena, muka tamo nofemaise waininama

‡† 14:18 Same 41:9 ††† 14:24 Yauna 24:8, Yenemaiya 31:31-34

ana yunuvanuvai kana nivaniva Guyau yana kafa visime nenei waini kiouna ana yumiya."

²⁶ Eyo si osedavadava muniyai yo si kikinomana keta si niya koya Onive nenei.

Yeisu I Bwadvioḡoniya Fita Yana Vikewa

Madiu 26:31-35, Nuke 22:31-34, Yoni 13:36-38

²⁷ †Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Matatafumokemi kwana butuwa atu kwana sinanovikuwa uḡuna Guyau fonakituna viviginiwina i bwaduwa,

'Tokitavikavina ana nuvimatiya keta sifi sina venusavaneneḡa.'

²⁸ ††Atu tovanama mateyai ana misini-savavinikuwa, ana viketanuna Ganini."

²⁹ Atu Fita i iyaviya i bwaduwa, "Yawane sabu matatafusi sina butuwa atu iyou o muka."

³⁰ Eketa Yeisu Fita i iyaviya i bwaduwa, "A iyaiyaviwa venemokena, kimoki nuwabunanama nenei kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo kamukamu yana kwae ina vinuwiya."

³¹ Atu Fita i kawafatafata i bwaduwa, "Na namaise taki fasiweu sina nuvimatikuwa, eatu muka tamo kana fata be ana bwadu, 'Muka ata sanamanei.'" Eketa to-muniyeina matatafusi tamoka bwadunama yota si bwaduwiya.

Yeisu I Kawanunukuwa Getesemani Nenei

Madiu 26:36-46, Nuke 22:39-46

³² Yeisu kana tomuniyeina nukusi si nemiya kabaḡa kana wava Getesemani nenei keta i iyavisiya i bwaduwa, "Nofemai kwana fakwafakwa eatu ana kawanunukuwa." ³³ Eketa Fita, Yemesa keta Yoni i ovisiya keta nukusi si niya. Tovanama nenei kana nu-toḡona i weifanufanuya, ³⁴ eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Nuwatadauna nakatamokena i munumunukuwa keta katekateku i nunubudabudaniya maise mate. Nofemai kwana fakwafakwa eatu kwana tonetoneya."

³⁵ Kabegomokena i vaniya, eyo i fekuwa fwayafwayai keta i kawanunukuwa be taki kana fata maise kuvavana kana kawasasa ita niuniya. ³⁶ I bwaduwa, "Amaku, iba matatafuna ka fata, na fasinei kuvavana nofe owana ku viteweyei nenekuwai. Eatu muka yaku nuwanuwa atu avana ku nuwenuwiya maise kuna fufuniya."

³⁷ I makaviniya kana tomuniyeina kasi tonu nenesiyai atu i nisaisiya si banubanuwa eketa Fita i iyaviya i bwaduwa, "Saimoni, omasi ku banubanuwa. Muka kana fata be matau ina fakina kawasasa bwatanaḡa?"

³⁸ Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwana tonetoneya keta kwana kawakawanunukuwa ebe kami anuvanava nenei muka kwana feku. Yami vinuwadadana avana dewadewasi katekatemiyai kwana savivinisiya o fifi-wanisi atu tofwami i seḡakamekameya."

³⁹ I makaviniya i kawanunukuwa keta tamoka bwadubwadusima nenesiyai i kawanunukuwa.

⁴⁰ I makavina-savaviniya nenesiyai eatu i nisaisiya yota

si banubanuwa, uḡuna matasi naki i goyomoka. Eketa bwadusi si bauwiya.

⁴¹ Tovanama kana vitonu i makavina-savaviniya nenesiyai, i iyavisiya i bwaduwa, "Omasi yawane kwa banubanuwa keta kwa viviyawasiya. Nakiyai. Tova naki i nuvifotiya. Toviwaifufuna Namoḡa Natuna kabegomokena be togo'yona nimasiyai ina teniya.

⁴² Ake, kaku toviwaifufunamokena naki i kikinomana. Kwa misini be ta nai."

Yeisu Si Givikaviniya

Madiu 26:47-56, Nuke 22:47-53, Yoni 18:3-12

⁴³ Yeisu yawane i nunusifufuwa atu Yudasa tanake tamokaḡa tonowana kasi 12 i venukikinomana. Tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena yota tokawakawa sabuveka si visimeisiya, keta na fetosi yota na funumisi Yudasa si vinuwiya keta nukusi si nemiya. ⁴⁴ Toviwaifufunanama kiyakiyaya tamokaḡa i mikigisawakedanisiya, "Namoḡanama ana viyuiya na tanake kwana givikaviniya eketa kwana niya."

⁴⁵ Tovanama si kikinomana Yudasa i niya Yeisu nenei keta i bwaduwa, "Tovisawavenena!" Eyo navanavanei i viyuiya. ⁴⁶ Eketa Yeisu tofwanei si ova keta si givikaviniya. ⁴⁷ Atu namoḡa tamokaḡa nokomai i misimisiniya yana feto i soniyaginiya keta tovisawanaose kasi toviketaneina kana kaetoḡa taniyana i nuonosiya.

⁴⁸ Yeisu i iyavisiya i bwaduwa, "Omasi na fetomi keta na yami funuma kwa nemiya be kwana givikaviniya vitana tamo togikuma maise? ⁴⁹ †Iyou tova nubwayouna Numa Kodukodu kumenanina kana wasiketai nukusi ta fakwafakwa eatu a gigisawakedana namoḡa nenesiyai eatu ava uḡuna yo muka kwata givikaviniya? Eatu nakiyai, ebe avana Guyau fonakituna i bwaduwiya, ina vivenemokena." ⁵⁰ Eyo kana tomuniyeina matatafusi si butuwa atu Yeisu si sinanoviya.

⁵¹ Tufunakata tamokaḡa o nuyaḡa tofwanei i sinawaminiya keta Yeisu i muniya. Tanake yota si anuvanava be sita givikaviniya, ⁵² eava kana nuyaḡa si sinayauya atu gonegonena i dibwana.

Yeisu Si Nutoninuvenuveiya

Madiu 26:57-68, Nuke 22:54-55,63-71, Yoni 18:13-14,19-24

⁵³ Namoḡa sabu Yeisu si niya tovisawanaose kasi toviketaneina yana numai. Nokomai tovisawanaose nakanakasisi matatafusi keta tokawakawa yota visime kana tovisawavenena si yokowa. ⁵⁴ Fita i muniya simokaḡa sasanei keta i niya tovisawanaose kasi tovisawavenena yana numa kana wasiketai. Nokomai i nuvitoiya tuiyo nukusi keta kaiyai i vivikivanavana.

⁵⁵ Tovibwanaose nakanakasisi keta Diu Kawakawa matatafumokesi si nuwasa Yeisu kana tokanakakikakina ebe yo sina nuvimatiya. Atu muka tamo sita nisaḡai. ⁵⁶ Tokanakakikakina-vikanonono yagwanisi o si bwaduwa Yeisu fasinei atu yasi sifufumokesi muka tamo ita nuvifotei.

† 14:27 Sekaniya 13:7 †† 14:28 Madiu 28:16

‡ 14:49 Nuke 19:47, 21:37

⁵⁷ Namoğa tunisi si misiniya eketa nofemaise Yeisu fasinei si bwadu-vikanononowa, ⁵⁸ †Ka nowaniya i bwaduwa, 'Namai Numa Kodukodu namoğa ni-masiyai si yoniya o ana yakweniya atu kuyadayada tonusi nenei ana yona-savaviniya muka namoğa ni-masiyai.'" ⁵⁹ Eatu muka tamo yasi sifufunama tamo ita nufifotei.

⁶⁰ Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina sabu matasiyai i otowamisiniya keta Yeisu i nutoninuveuveiya i bwaduwa, "Yasi vinoisima fasinei tamo avana kuna bwaduwiya o muka?"

⁶¹ Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei naki i manava. Tovibwanaose kasi toviketanuneina yota i nutoninuveuveiya i bwaduwa, "O venemokena kwağa Togifafafana Gigibokeinana, Guyau ta sawa-davadaviya kwağa Natuna?"

⁶² ††Yeisu i bwaduwa, "Ika Iyau. Yawane matatafumi kwana kitiya Namoğa Natuna ina fakwasioğa Tofiwanaonaona kikikatainei keta abamei busibusi nenei ina nenemiya."

⁶³ Tovibwanaose kasi toviketanuneina kana nuya i kiganiniya ‡ keta i bwaduwa, "Muka yota tana vinuwadadana tokanakakikakina fasisiyai. ⁶⁴ ††Yana bwadu-tafakaikokona Guyau nenei naki kwa nowaniya eketa namaise kwata bwadu?"

Eketa matatafusi si bwaduwa, "I goyona na fasinei kana nufota be ina mateya."

⁶⁵ Tunisi si vibutuwa si nufunataniya. Matana si sumiya eyo si munuya atu si bwaduwa, "Taki kwağa Guyau yana tomatakawa, ku iyaveiki aitevana i munuu!" Eyo tuiyo si givikaviniya eketa si munuya.

Fita Yeisu I Vikeweiyi

Madiu 26:69-75, Nuke 22:56-62, Yoni 18:15-18,25-27

⁶⁶ Fita yawane wasiketai i fakwafakwa atu tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kaetoğa gumayogu i nemiya. ⁶⁷ Tovanama i kitiya Fita kaiyai i vivikivanavana, i toneye-dewadewiya keta i bwaduwa, "Kwağa o noko namoğanama Yeisu tene Nasaneti nukusi."

⁶⁸ Eatu Fita i vikewa i bwaduwa, "Iyau muka ata sanamane i ava fasinei ku bwadubwadu," keta i kikinomana kawa nenei. Tovanama nenei kamukamu i kwaeya.

⁶⁹ Tamoka gumayogunama yota Fita i kita-savaviniya, keta aviyaonana namoğa nokomai si misimisiniya i iyavisiya i bwaduwa, "Nofe tanake Yeisu unana tamokağa!" ⁷⁰ Eatu Fita yota i vikewa-savaviniya.

Muniyai aviyaonana namoğa nokomai si misimisiniya Fita si iyaviya si bwaduwa, "Bwadu venemokena, kwağa o unasi tamokağa uguna kwağa yota tene Ganini."

⁷¹ Atu Fita i vikewatautauna i bwaduwa, "Guyau matanei a iyaiyavimiya venemokena! Namoğanama kwa bwadubwaduwiya o muka ata sanamane i."

⁷² Tovanama nenei kamukamu yana kwae i vinuwiya eketa Fita nuwatana i kakwaniya Yeisu yana bwadu,

"Kuna vikeweikuwa kawa tonu muniyai yo kamukamu yana kwae ina vinuwiya." Eketa i kafuwaiya keta i bwediya.

Yeisu Fainato Naunei I Misiniya

Madiu 27:1-2,11-14, Nuke 23:1-5, Yoni 18:28-38

15 Nuwabunimokeyai tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa yota visime kana tovisawavenena keta Diu Kawakawa matatafusi si yokowa keta si vikanusifufufuwa Yeisu fasinei. Eyo nimana si kiyona keta si niya Noma tovisime Fainato nimanei si teniya. ² Eketa Fainato Yeisu i nutoninuveuveiya i bwaduwa, "O kwağa fiyao Diu yasi Tufomu?"

Eketa Yeisu i nufata i bwaduwa, "Ika. Na naki ku bwaduwa maise."

³ Eketa tovibwanaose nakanakasisi Yeisu si vinoiya iba yagwanisi goyosi fasisiyai. ⁴ Yota Fainato Yeisu i nutoninuveuveiya i bwaduwa, "Tamo avana kuna bwaduwiya o muka? Ku kitai goyona kana yagwana fasinei si vivinoiwa!" ⁵ Atu Yeisu muka tamo avana ita bwaduwei eketa Fainato i mayağa.

Fiyao Diu Nuwanuwasi Yeisu Ina Mateya

Madiu 27:15-26, Nuke 23:13-25, Yoni 18:39—19:16

⁶ Manamana tamokatamokağa Venuvisinatana kana Ka kana tovai, tova matatafuna Fainato finisina tamokağa deniyai i vivikikinomaniya namoğa yasi nuwanuwai maise. ⁷ Na tovanama nenei namoğa kana wava Banabasi o deniyai i fakwafakwa. Tanake o tunisi tovigwaeğa nukusi Noma gabemani nukusi si vigwaeğa, keta yota tunisi namoğakaokaogosi atu si nuvimatisiya. Eketa Noma tonuaviya si givikaviniya keta deniyai si teniya. ⁸ Sabuveka si yokowa keta Fainato si vikokoniya be tamo aitevana ita ketoyauya, naki manamana tamokatamokağa i fufufuniya maise.

⁹ Eketa Fainato i nutoninuveuveisiya i bwaduwa, "Omasi nuwanuwami fiyao Diu yami Tufomu ana ketoyauya fasimiyai?" ¹⁰ Nofemaise i iyavisiya uguna waniya i mikisanamaniya vitana tovibwanaose nakanakasisi o Yeisu si vikumaiğiya, na fasinei si katuteweiya nenei. ¹¹ Eatu tovibwanaose nakanakasisi o sabuveka si ketoyakakanisiya be Fainato sina vikokoniya be Banabasi ina ketoyauya fasisiyai atu muka Yeisu. ¹² Atu Fainato i iyave-savaviniya i bwaduwa, "Atu namoğa nofe kwa weneweniya Diu yami Tufomu o namaise ana iyave?"

¹³ Si vikafinafina si bwaduwa, "Ku giviogonağanağai!"

¹⁴ Atu Fainato i iyave-savaviniya i bwaduwa, "Atu avao uguna? Avi goyona i fufuniya yoke?"

Atu si finadewadewa si bwaduwa, "Ku giviogonağanağai!"

¹⁵ Eketa namoğa nuwatasi kana kata fasinei, Banabasi i ketoyauya atu tonuaviya i visimeisiya keta Yeisu si nafanafasiya eyo i katuteweiya be sina giviogonağanağaiya.

† 14:58 Yoni 2:19 †† 14:62 Daniyena 7:13 ‡ Tovanama fiyao Diu sina nuwagoyowa venemokena kasi nuya si kikiganiniya. †† 14:64 Visime Tafu 24:16

Tonuaviya Yesu Si Sawaviniya

Madiu 27:27-31, Yoni 19:2-3

¹⁶ Tonuaviya Yesu si niya Fainato yana numa kaikai-wabuna kana wasiketai eyo unaunasi si wenevakukusisiya. ¹⁷ Kwame yabeyabenina Yesu si vikotoniya keta kisisiku naġanina kikikwanekwanena nenei gedgedu si fufuniya keta debabounei si teniya. ¹⁸ Keta si sawaviniya si bwaduwa, "Ae mukanono. Naki Diu yasi Tufomu!" ¹⁹ Kiwanai si munumunuya be si nufunataniya eatu naunei vifotuwai kaetutusi si viketogunisiya vitana kana venufotafota tufomu maise. ²⁰ Si sawaviniya muninei, kwame yabeyabenina si visaniniya eatu Yesu tauna kana nuya si vikotoniya eketa si oviya si kikinomaniya menanai be sina giviogonaġanaiya.

Yesu Si Giviogonaġanaiya

Madiu 27:32-44, Nuke 23:26-43, Yoni 19:17-27

²¹ †Si niniya atu ke'ta tofwanei namoġa tamokaġa Saimoni tene Sainini si venusaiya kawayavatei i nemiya. Tanake Anekisenida keta Nufusi amasi. Namogānama si nuyakayakaniya keta Yesu kana ogonaġanaġa i uniya. ²² Yesu si oviya keta si niya kabaġa kana wava Gonigota nenei. Gonigota kana nuwanuwa o Navakanuwa kana Kabaġa. ²³ Nokomai bubu kana wava meya, waini nukusi si viniya eketa Yesu si venenuvanuviya eatu i dibutoyoia. ††²⁴ †Eketa si giviogonaġanaiya atu kana nuya fasinei, nao daisi nenei si vikaneeneiya. Nofe ketaketanama nenei, kana nuya si vitukuwiya tututausi nenesiyai.

²⁵ Nuwabuni 9 kana fafari nenei Yesu si giviogonaġanaiya. ²⁶ Kana bwaduvinoi viviginiwina si tutuvifotiya kuetana i bwadubwaduwa, *TANAKE DIU YASI TUFO-MU*. ²⁷ ††Togikuma nasi nuwa Yesu nukusi si giviogonaġanaisiya, tamokaġa kukikikatainei eatu tamokaġa o kukikimawanei. ††

²⁹ †††Namoġa sabu ketai si niniya be si nenemiya eatu si nunuwautuutuna atu si bwadubwaduwa, "Ake, naki ku sanamaniya! Omasi Numa Kodukodu kuta yakweniya eatu kuyadayada tonusi nenei kuta yonasavaviniya, mukanono!" ³⁰ Make nao ogonaġanaġa nenei ku sobunemai be tauġu ku gifafafaneu!"

³¹ Tamoka ketaketanama nenei tovibwanaose nakanakasisi keta visime kana tovisawavenena tututausi nenesiyai Yesu fasinei si sawaviniġa si bwaduwa, "Mani namoġa i gifafafanisiya atu tauna o muka kana fata!" ³² I bwaduwa avage tana Togifafafana Gigi-bokeinana keta yota Isineni kana tufomu. Make nao ogonaġanaġai ita sobunemiya tata kitiya be tata vitumaġaniya." Namogā kasi nuwa o kuniniuna si giviogonaġanaisiya yota si sawanuketuwaiya.

† 15:21 Noma 16:13 †† Waini keta meya nukusi si viniya o kuvavana kana kafa nuvitutuma. ‡ 15:24 Same 22:18 †† 15:27 Aiseya 53:12 †† Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 28 si nunatuya. Eketa Guyau fonakituna i vivenemokena bwadu noko, "Aviyaonana totaniyagunu sinesiyai tanake na kana sawasawa." ††† 15:29 Same 22:7, 109:25, Maka 14:58, Yoni 2:19

Yesu Yana Mate

Madiu 27:45-56, Nuke 23:44-49, Yoni 19:28-30

³³ Tovanama vanavana i nemiya sinefounei, noko fafaninama matatafuna kumanovana i gikafufuya keta i fakwa kana nivaniva vanavana i niya tonusi yana fafari. ³⁴ †††Tovanama nenei Yesu kayona nakasinei i bwauwa i bwaduwa, "Enoi, Enoi, nama sabatani?" Kana givina o, "Yaku Guyau, yaku Guyau, ava uġuna ku sinanoveiku?"

³⁵ Namogā tunisi nokomai si misimisiniya si nowaniya keta si bwaduwa, "Kwa vaneneġa, kana kita kamo Inaitiya i weneweniya."

³⁶ ††Namoġa tamokaġa i dibwana i niya eketa banou i viketokutuviya waini yuyuna nenei. Eyo kiwana bwatanei i tunevaneiya be Yesu ina yumiya fasinei eketa i bwaduwa, "Yabe ta kitai, kamo Inaitiya ina nemiya ogonaġanaġai ina kakiya."

³⁷ Eatu Yesu kayona nakasinei i bwauwa eketa yawasina i kakaviya. ³⁸ ††Eketa Numa Kodukodu kusinena kafa dawanafafana kana nuya i kasaniniya etanei atu i sobuwa sifunei.

³⁹ Tonuaviya kasi kaimatana ogonaġanaġa naunei i misimisiniya i kitiya namaise Yesu i mateya eketa i bwaduwa, "Bwadu venemokena namoġa nofe o Guyau Natuna."

⁴⁰ †††Tunisi vivine o matakedawanauna si misiniya atu si tonetoneiya. Sinesiyai o Meni ne Magidana eketa Sanome yota venuwana Meni o Yemesa gwadiyei keta Yosese ayosi. ⁴¹ Nofe vivinesima o nauna Yesu Ganini nenei si muniya keta yota si okakikakiniya. Vivine yota yagwanisi nukusi nokomai si misiniya atu Yesu si tonetoneiya. Vivinesima o Yesu kaena si kwafuya eketa si niya Yenusanema.

Yesu Kana Odewadewa

Madiu 27:57-61, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42

⁴² Tene Animatiya kana wava Yosefa o tanake Diu Kawakawa tamo kana namoġa nakasina. Tanake o i kitakitanufota Guyau yana kafa visime fasinei. Eketa gidewadewa kana kuyadayada atu naki i vivinaviniya be yo Sabati ina vibtuwa fasinei, eketa Yosefa na yana katevatu i niya Fainato nenei keta i vikokona Yesu tofwana fasinei. ⁴⁴ Fainato i sabanutuġa tovanama Yesu yana mate fasinei i biganowana keta tonuaviya kasi kaimatana i weniya keta i nutoninuvenuveiya taki Yesu naki i mateya. ⁴⁵ Tovanama kaimatana nenei sanamana i videwadewiya, tofwa i sawateweiya Yosefa nenei.

⁴⁶ Yosefa nuya kwayakwayana i kimwaniya eketa tofwa ogonaġanaġai i kakiya keta i waminiya muniyai yo vatunuma vigabanina si taniya nenei i teniya. Eyo gabana nakasina i katubwatabwataviniya keta vatunuma kawana i tenefotiya. ⁴⁷ Meni ne Magidana keta Meni Yosese ayona o si kitiya namaniyei Yesu tofwana i teniya.

††† 15:34 Same 22:1 † 15:36 Same 69:21 †† 15:38 Yauna 26:31-33 ††† 15:40 Nuke 8:2,3

Yeisu Yana Misini-Savavineina

Madiu 28:1-8, Nuke 24:1-12, Yoni 20:1-10

16 Tovanama Sabati kana kuyadayada i kakaviya, Meni ne Magidana yota Meni Yemesa ayona keta Sanome bubu mamadisi si vikimwaneya Yeisu tofwana kana vitowa fasinei. ² Wiki kana kuyadayada kafa viuḡu nenei tovanama vanavana i vaneya, si niya vatunuma nenei. ³ Si niniya atu ke'ta tofwanei tututausi si vikanunutoniya si bwaduwa, "Aitevana gabana ina katu-niyei vatunuma kawana nenei fasitiyai?"

⁴ Gabananama nakatamokena atu i kabwatab-wataviniya i makaviniya eketa tovanama matasi i kanakasiya si kitiya kawa kakayauna. ⁵ Eketa vatunuma sinenei si kanasuna, tamokaḡa tufunakata kana nuya kwayakwayana kukikikataisi si kitiya i fakwafakwa eketa si mayaḡa. ⁶ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwana matuta. A sanamaniya Yeisu tene Nasaneti si giviogonaḡanaiya kwa nunuwasiya eatu tanake weka muka. Tanake naki i misini-savaviniya. Kwa kitai, nofemai si teniya. ⁷ †Atu kwana niya kana tomuniyeina keta Fita nukusi nofemaise kwana iyavisiya kwana bwaduwa, 'Tanake i viviketana Ganini eketa nokomai yo kwana kitiya. Naki nauna i iyavimiya maise.'"

⁸ Tovanama nokomaise si nowaniya, vivinesima si mayaḡa keta na yasi akikinikuna vatunuma sinenei si kikinomana-nemiya keta si vikadibwadibwana si niya. Si matuta eketa muka tamo aitevana sita iyavei avana namoḡa tufunakasina i nusifufuwisiya.

[Tunisi Naumokena Viginiwa Muka Sita Katukana-sunei 16:9-20.]

Yeisu I Kikinomana Meni Ne Magidana Nenei

Madiu 28:9-10, Yoni 20:11-18

[⁹ Wiki kana kuyadayada kafa viuḡu nenei tovanama Yeisu nuwabunimokeyai i misini-savaviniya, nauna Meni ne Magidana nenei i mikikikinomana. Nofe gumayogunama nenei Yeisu kanunu goyosi kasi 7 i nukakisiya. ¹⁰ Aviyaonana namoḡa Yeisu nukusi si nidadana o nuwatasi i dauna eketa Yeisu fasinei si bwedibwediya. ¹¹ Atu Meni i niya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Ei! Yeisu naki i misini-savaviniya, iyau tauku matamokekuwai a kitiya!" Eatu yana bwadu muka sita vitumaḡane.]

† 16:7 Madiu 26:32, Maka 14:28

Yeisu Kana Tomuniyeina Kasi Nuwa Nenesiyai I Nikikinomana

Nuke 24:13-35

¹² Munifotai tomuniyeina kasi nuwa Yenusanema si teweiya keta si niniya atu Yeisu i nikikinomana nenesiyai. Si kitiya vitana tamo avi namoḡa. ¹³ Si makaviniya keta unaunasi kasi tufo si iyavisiya atu tasike yota muka sita vitumaḡaneisi.

Yeisu Yana Tonowana Kasi 11 Nenesiyai I Nikikinomana

Madiu 28:16-20, Nuke 24:36-49, Yoni 20:19-23, Bunanige 1:6-8

¹⁴ Munifotai tonowana kasi 11 si kakawa eatu Yeisu i kikinomanisiya. Keta i dageisiya uḡuna katekatesi yana gua eketa muka na yasi vitumaḡana, na nenei aviyaonana yana misini-savavineina muninei si kitiya muka sita vitumaḡaneisi.

¹⁵ ††Eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Kwana kikinomana fwayafwaya kana matatafu nenei be biga dewadewana kwana yauniya matatafusi nenesiyai. ¹⁶ Aitevana ina vitumaḡanikuwa keta givibutabuta ina viya nao gifafafana ina nisaiya, eatu aitevana muka ina vitumaḡaneiku nao vimatadawana ina nisaiya. ¹⁷ Kaku tovitumaḡana kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi sina saviviniya. Kaku wavai kanunu goyosi namoḡa nenesiyai sina nukakisiya yota meya kiousi tunisitunisi muka kasi sanamana nenesiyai sina nusifufuwa.

¹⁸ Mwata goyosi sina givikavina yota taki ukowa onaonasi sina yumiya, muka ina navisi. Nimasi sina dawana tovisafwavinaḡa tofwasiyai eketa sina bwina."

Yeisu Yana Vane Abamai

Nuke 24:50-53, Bunanige 1:9-11

¹⁹ †Tovanama Tuveka Yeisu i nusifufukooḡa, Guyau i vaneiya abamai eketa kikikatainei vifotu kabaina nenei i fakwasimotoḡa. ²⁰ Eketa tomuniyeina si numamananiya namoḡa nenesiyai. Eatu Tuveka i ovivitiya eketa yana fiwanai kiyakiyaya kafa nuwatabau si saviviniya namoḡa matasiyai. Nofe ibasima nenesiyai yasi numamana i vivenemokena.]

†† 16:15 Bunanige 1:8 ‡ 16:19 Bunanige 1:9-11

Bunanige

Givimayeta

Tonowana yasi o Nuke yana nufunufu kana nusavi. Kana uḡu nakasina o i bwadubwaduwa namaise Yeisu kana tomuniyeina Kanunu Tafutafuna i viketanunisiya eketa biga dewadewana si yauniya “Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai” (1:8). Nufunufu nofe i vivisawavenena namaise biga dewadewana Yeisu fasinei si yauniya eketa namaise ekanesiya i vibutu.

Iba nakatamokena nufunufu nofe nenei o Kanunu Tafutafuna yana savivina. Kabwaga Matana kana kuyadaya-da nenei i sobunemiya na fiwanina tovitumaḡana nenesiyai Yenusanema sinenei, yota ekanesiya kana toviketa-nuneina tamokatamokaḡa i viketanunisiya keta i givifiwanisiya. o nofe biganama dewadewana yana fiwana i vivisawavenena tovitumaḡana tamokatamokaḡa yawasisiyai eketa ekanesiya nenesiyai.

Viwakakakina kasi gidewadewa. (1:1-26)

Yeisu yana visime kana kafa nusafu keta yana bwadudabadaba. (1:1-14)

Yudasa kana kivi kana toḡafota. (1:15-26)

Toviwakakaki Yenusanema sinenei. (2:1—8:3)

Toviwakakaki Yudiya keta Sameniya sinenei. (8:4—12:25)

Fauno i numamana Yeisu fasinei. (13:1—28:31)

Fauno yana kamudadana nauna. (13:1—14:28)

Vikanunusifusifufu Yenusanema nenei. (15:1-35)

Fauno yana kamudadana kana vinuwa. (15:36—18:22)

Fauno yana kamudadana kana vitonu. (18:23—21:16)

Fauno i vifinisina Yenusanema, Sisaniya keta Noma nenei. (21:17—28:31)

Yeisu Yana Tonowana I Iyavisiya Vitana Kanunu Tafutafuna Ina Nemiya Nenesiyai

1 [†]Iye agigiku Tiofino, nauna nufunufu a mikivigini-wiya sinenei iba matatafuna aviyavana Yeisu i vibutuwa i saviviniya be i visawavenena ² kana nivaniva kuyadayadanama nenei i vaneya abamai. Muniyai yo ina makaviniya abamai, Kanunu Tafutafuna yana fiwanai yana tonowana nauna i mikigibokisiya, fiyaosima i gisawakedanisiya. ³ Yana kuvavana be yana mate muninei, tauna i vimaikitiya namoḡasima nenesiyai ketaketa yagwanina nenesiyai vitana i visawavenemokeniya naki i yawasa-savaviniya. Kuyadayada 40 kana kawasasai tauna i kikikinomana eketa i nunusifu-fuwisiya Guyau yana kafa visime fasinei.

⁴ ^{††}Eketa tamoka tova tanake nukusi si fakwafakwa atu i visimeisiya i bwaduwa, “Muka Yenusanema kwana teweteweyei atu nofemai kwana fotafota kana nivaniva Amaku kakavenena i bwadudabedabiya ina venimiya. Nauna a bwaduwiya kwa nowaniya. ⁵ [‡]Yoni namoḡa i givibutibutisiya ukowa nenei atu kuyadayada muka yagwanina muninei Amaku Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.”

Guyau Yeisu I Vaneiya Abamai

Madiu 16:19-20, Nuke 24:50-53

⁶ Tovanama yota si vikaninisaḡa, Yeisu si nutoninu-venuviya si bwaduwa, “Tuveka yo, nofe tova kafa visime kuna vene-savaviniya Isineni ebe tauna ina visimeiya?”

⁷ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Ibasima sina kikinomana kasi tova o kasi tutuya o tanake Amakuḡa yana visime nenei eketa muka kana fata kwana sanamane. ⁸ [‡]Eatu maise! Tovanama Kanunu Tafutafuna ina nemiya nenemiyai, ina givifiwanimiya be sifufuku kwana yauniya nofemai Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai.”

⁹ ^{‡‡}I nusifufukooḡa muninei, matasiyai Guyau i vaneiya abamai. Tovanama busibusi i tenefotiya, muka yota sita kitai.

¹⁰ Yana vanenama nenei, tonowana si kawavitatavaḡata kawasasakaḡowai. Tovanama nenei, namoḡa nasi nuwa kasi nuya kwayakwayasi kuniniusi si misiniya ¹¹ eketa si iyavisiya si bwaduwa, “O fiyao Ganini, avamasi yami uḡu yo kwa misimisini nofemai kawasasakaḡona kwa tonetoneyei? Na Yeisunama

† 1:1 Nuke 1:1-4 †† 1:4 Nuke 24:49 ‡ 1:5 Madiu 3:11, Maka 1:8, Nuke 3:16, Yoni 1:33

‡† 1:8 Madiu 28:19, Maka 16:15, Nuke 24:47,48 ‡‡ 1:9 Maka 16:19, Nuke 24:50,51

kwa kitiya i vaneya abamai, naki maisemoka yota ketanama nenei ina makaviniya.”

Giboke, Yudasa Kana Kivi Kana Toḡafota Fasinei

Madiu 27:3-10

¹² Koya Onive nenei tonowana si makavinisiya Yenusanema. Sabati kana waneba kana kedawanau maisemoka. ¹³ †Tovanama si kikinomana menana nakasinei, numanama si fakwifakwiya nenei si kanasuna eketa si vaneya totomu kuetana nenei.

Nofemaise kasi wava. Fita, Yoni, Yemesa, Anideneya, Finifi, Tomasi, Batonomiu, Madiu, Yemesa Anafasi natuna, Saimoni tanake Senoti †† eketa Yudasa Yemesa natuna. ¹⁴ Tunisi vivine keta Meni Yesu ayona yota sisitaina namoḡa nukusi si yokoyokowa eketa nuwanuwa tamokaḡa nenei si kawakawanunukuwa.

¹⁵ Tamoka tova tovanama tovitumaḡana kasi yagwana kamo 120 si yokowa nenei, Fita kasi sinefouwai i misiniya eketa i nusifufuwa i bwaduwa, ¹⁶ †“Unaunaku, Guyau fonakituna Yudasa fasinei naki i vivenemokena. Tova manatuwaimokena, gwadinama fasinei Kanunu Tafutafuna i bwaduvioḡoniya tufomu Deivida nenei. Yudasa tanake o tonowana sinekiyai bunanige nenei i oviyata eatu muniyai, namoḡa i viketanunisiya eketa Yesu si tabiya.”

¹⁸ †(Yana viwaifufuninama gabanina i viya eketa fwayafwaya i kimwaniya. Nokomai i kunowa keta fekunama nenei manawana i biyavaniya eketa kamokamona i tetena. ¹⁹ Fiyao Yenusanema matatafusi bigana si nowaniya eketa fwayafwayanama fonasiyai si weniya *Akenedama*, kana givina o ufaufa fwayafwayana.)

²⁰ ††Eketa Fita i tenesaviya i bwaduwa, “Same nenei namoḡanama fasinei Deivida i viginiwiya, *‘Yana numa ina nukawakakava eatu muka tamo aitevana ina fakwiyei.’* Keta yota i viginiwiya, *‘Tamo aitevana kana kivi ina viya.’*

²¹ ††Eketa nofe tova namoḡa tamo tana vinuwadadaniya be nukusi kana savivina ebe mani namoḡa kana iyavisiya namaise Guyau, Tuveka Yesu mateyai i sinaviyawasiya fasinei. Atu namoḡanama tanake tova kana matatafu Tuveka Yesu nukusi ka nidadana tovanama Yoni i givibutabutiya nenei eketa kana nivaniva nenetiya Guyau i oviya eketa i vaneiya abamai. Eketa naki kana nufota tamo tana ginakasiya.”

²³ Eketa tomuniyeina namoḡa nasi nuwa si ginakasisiya. Yosefa Basabasi, (kana wava yota Yasitusi) eketa Mataiyasi. ²⁴ Munifotai nofemaise si kawanunukuwa si bwaduwa, “Tuveka yo, kwaḡa katekate matatafuna ku sanamanisiya. Ku visawaveneiki namoḡasima nasi nuwa nenesiyai, aitevana ku gibokeyi kivi kana toḡafota

† 1:13 Madiu 10:2-4, Maka 3:16-19, Nuke 6:14-16 †† Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona, tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumuwa. ‡ 1:18 Madiu 27:3-8 †† 1:20 Same 69:25, 109:8 †† 1:21-22 Madiu 3:16, Maka 1:9, 16:19, Nuke 3:21, 24:51

fasinei ebe nukusi kata bunanige, uḡuna Yudasa naki i teweikiya i niya tauna yana kabaḡai.” ²⁶ Daisi nenei si vikaneeneiya fiyao Diu yasi ketaketai eketa si vike-tokinaniya Mataiyasi kasi 11 sinesiyai i kanasuna tanake nukusi si vitonowana. †††

Kanunu Tafutafuna I Nemiya Keta Yesu Kana Tomuniyeina I Vimaisiya

² Kabwaga Matana kana kuyadayada i vikanatutuya nenei, tovitumaḡana matatafusi si yokowa kabaḡa tamokaḡa nenei. ††2 Sabanutuḡai butu abamei si nowaniya vitana maise fonimana fifiwanina i sobunemiya eketa namai si nunuvitoḡa nenei, numanama matatafuna i gikafufuya. ³ Eketa si kitiya aviyavana vitana kai noyakaina maise i sobunemiya eyo i kataneneḡa eketa tovitumaḡana tamokata-mokaḡa debabounei i toḡa. ⁴ Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa tanake yana givisawakedanai, fona tuninatunina muka sita sanamanei nenesiyai si vibutuwa si nunusifufuwa.

⁵ Atu noko tovanama nenei, fiyao Diu tasike Guyau kana tovimogumogu fwayafwaya kana matatafu nenei si nemiya Yenusanema si fakwa Kabwaga Matana kana Ka fasinei. ⁶ Tovanama sabu butuna si nowaniya eketa si yokowa eatu nuwatasi si kafibaubauwa uḡuna tamokatamokaḡa tauna fonakitunei i nowaniya tomuniyeina si nunusifufuwa.

⁷ Tututausi si mayaḡa eketa si bwaduwa, “Au, kwa vaneneḡeisi! Fiyao si nunusifufuwa o fiyao Gananimoka! ⁸ Atu namaise yo kita fonakitutiya si nunusifufu ta nowanowanisi? ⁹ Fafani tuninatunina nenesiyai ta nemiya. Tunisi fiyao Fatiya, Mediya, Enami. Tunisi Mesofotamiya, Yudiya, Kafadosiya, Fonutusi, be Eisiya, ¹⁰ Finigiya be Famufiniya, Itifita, yota tunisi Sainini niniune Nibiya kana fafani nenei. Fiyao Diu keta yota Kani Kwauna eatu nofe tova Diu kodukodu si munimuniya nukusi, wagawaga Noma nenei. Tunisi Kiniti simuna nenei eketa yota Anabiyei. Eatu matatafuta fonakitutiya Guyau iba nakanakatamokesi naki i saviviniya fasisiyai o ta nowanowanisiya si nunusifufuwina!” ¹² Matatafusi si mayaḡa yota nuwatasi si kafibaubauwa eketa si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi nofe kana nuwanuwa?”

¹³ Eatu tunisi si sawaviniisiya si bwaduwa, “Kamo si ukowayawa nakasina na fasinei nofemaise si nunusifufuwa.”

Fita Namuḡa I Numamanisiya

¹⁴ Eatu Fita i misiniya tonowana kasi 11 nukusi eketa kayona nakasinei sabu i iyavisiya i bwaduwa, “Unau-

††† Noko sanunama o maise. Fiyao Diu nenesiyai o gabanamumumususi nenesiyai kasi wava sina viginiwa eketa owa nenei sina kivitotoḡa. Eyo owa sina newiya kana nivaniva tamo gabanina ina fekuwa. Gabaninama avi wava etanei, na namoḡanama o gibokeyi. Si vitumaḡaniya nofe ketaketanama nenei, i vivisawavenena Guyau yana gibokeyi. (Ona 16:33) ††† Venuvisinatana kana Kamuninei, kuyadayada kana vi50 nenei Kabwaga Matana si kakawiiya. (Visime Tafu 23:15-21, Visime Nuvinavinana 16:9-11)

naku fiyao Diu yota aviyaonana Yenusanema kwa fakwafakwa, ata givimayeta eatu kwata nowanautuutuya avana nofe kana nuwanuwa. ¹⁵ Kima muka kanta ukowakowayu, taki maise kwa vivinuwadadana. Nofe 9 kana fafani yawane nuwabuni, yota namoğa nofe kawasasanama nenei, muka sita ukowakowayu. ¹⁶ Eatu aviyavana nofe i kikinomana o naki avana Guyau yana tomatakawa Yoweni i bwaduwiya maise, ¹⁷ ††Guyau nofemaise i bwaduwa.

*Tova kasi kafa nusafuwai
namoğa matatafusi nenesiyai Kanunuku ana bisiwaiya.*

*Eketa natunatumi namoğa be vivine fonaku
sina bwaduvioğoniya.*

*Yami tufunakata katekatevatusi sina kenokita
yota yami namoğa vituvekasi sina kenokavakavayuna.*

¹⁸ *Noko tovasima nenesiyai,
kaku kaetoğa namoğa be vivine nenesiyai, Kanunuku ana bisiwaiya
ebe fonaku sina bwaduvioğoniya namoğa nenesiyai.*

¹⁹ *Kafa nuwatabau atai kawasasakaoğona nenei
ana saviviniya*

*yota kiyakiyaya ana visawavenena tanowai
fwayafwaya nenei
maise ufaufa be kikanakanata keta yota siyou
badobadona.*

²⁰ *Vanavana ina kumanovaniya
yota yamayamana ina yabeniya maise ufaufa,
eyo muniyai, kuyadayada nakasina keta kaikai-
wabuna ina kikinomana nenei, Iyau Tuveka ana nemiya.*

²¹ *Eatu aviyaonana vitumağanai sina bwauwa Tuveka
nenei,
gifafafana sina nisaiya.”*

²² Fita yota yana bwadu i tenesaviya, “Fiyao Isineni, Yeisu tene Nasaneti sifufuna nofe kwa vaneneğei. Tutautumi kwa sanamaniya namaise Guyau fiwana i veniya be savivina fifiwanamokesi keta yota kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya. Noko si visawavenena venemokena tanake gewa Guyau nenei i nemiya. ²³ †Guyau waniya kana uğu i vinuwadadaniya eketa visime kana toodibutoyoğa nimamiyai si teniya, be nukusi kwa giviogonağaniya eketa kwa nuvmatiya. ²⁴ ††Eatu Guyau i ketoyauya mate kana kuvavana kunukubana nenei eketa mateyai i sinaviyawasa-savaviniya uğuna mate muka fifiwanina be ina sinaviyewai. ²⁵ ††Nofe namoğanama fasinei tufomu Deivida i viginiwiya i bwaduwa,

*‘Tova nubwayouna yaku Tuveka Guyau naukuwai
a tonetoneiya.*

*Muka kaku kaniyabina ana matuteisi
uğuna tanake niniukuwai.*

† Taki gevageva sina kawa, nao waini sina yuwa. Tasike naki nuwabuni o maneka si kakawa atu gevageva o navinaviyai. Eketa nuwabuniyai 9 kana fafani nenei, muka ukowayu kana tova. †† 2:17 Yoweni 2:28-32 † 2:23 Madiu 27:35, Maka 15:24, Nuke 23:33, Yoni 19:18 †† 2:24 Madiu 28:5,6, Maka 16:6, Nuke 24:5 †† 2:25 Same 16:8-11

²⁶ *Muka kuna venumakanoveiku tomate yasi kabağai
o ka Kaetoğa Tafutafuna kuna kitamokei be
ina kaniniya kididiku sinenei.*

Na fasinei yaku sebobo avi nakata be semwanai a oseoseya,

a sanamane-budowanemokiya tofwaku kuna kitaravikaviniya fasinei.

²⁸ *Yawasi kana ketaketa ku visawasawavenikuwa
eketa tafakaiu yana yagova nenei sebobo ina tewe-
safukuwa.”*

²⁹ Fita sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Unaunaku, nofe bwadu venemokena a iyaiyavimiya, wağata Deivida i mateya keta si tauniya atu kana kididikunama o kimoki kita nukusi yawane i fakwafakwa. ³⁰ ††Nofe nenei ta sanamaniya gewa muka tauna fasinei ita bwadubwadu eatu tanake Guyau yana tomatakawa eketa naki i bwaduvioğoniya vitana susukwana nenei tamo yana gabu ina viya. ³¹ I kitavaneya kunauna vitana Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana, yawane mateyai ina misini-savaviniya tovanama i bwaduwa, ‘Guyau muka ina venumakanovei tomate yasi kabağai o tofwana ina kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.’

³² Guyau nofe Yeisunama mateyai i sinaviyawasa eketa matatafuki o kana tokita. ³³ Guyau i vitoğavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei. Eketa Amana Kanunu Tafutafuna i bwadudabedabiya maise nenei i viya eketa i bisivağa nenekiyai. Avana nofe kimoki kwa kitakitiya keta kwa nowanowaniya. ³⁴ ††Kwa sanamaniya Deivida muka ita vane abamai eatu tauna i bwaduwa,

*‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,
“Kukikikataiku ku nuvitoğa vifotu kabaina nenei*

*³⁵ kana nivaniva nifanifaiu ana tenisaiya
kaeyafayafaweu ya kafa vasafasafa.”*

³⁶ Atu kwami fiyao Isineni matatafumi o kwata sanamaniya nofe namoğanama Yeisu kwa nuvmatiya eatu Guyau i ginakasiya yata Tuveka keta yota kata Togifafafana Gigibokeinana.”

³⁷ Si vanevaneneğa eatu tovanama sifufu nofe si nowaniya, katekatesi i kayavana eketa Fita be tunisi tonowana si iyavisiya si bwaduwa, “Ae, unaunaki! Namaise kata fufuna ebe Guyau ita vinuwateweyeiki?”

³⁸ Eketa Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Tamokatamokağa kwa ugevinaimi be Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai ka givibutabutaimi ebe yami go'yona kasi vinuwateweyeina fasinei yo muniyai, kami nuwagabubu Kanunu Tafutafuna, Guyau ina venimiya.

³⁹ Guyau yana bwadudabadaba ina saviviniya fasimiyai keta natunatumi be yota matatafusi aviyaonana kedawanauwai si nenemiya fasisiyai. Tasike aviyao-nana Tuveka yata Guyau ina wenisiya be sina nemiya nenei, namoğasima tauna Kanununa ina venisiya.”

⁴⁰ Fita yana sifufu yagwanina nenesiyai i matakawisiya i bwaduwa, “Aviyaonana kimoki muka Yeisu sita vitu-

††† 2:30 Same 132:11, 2 Samuwena 7:12,13 ††† 2:34 Same 110:1

maḡanej, Guyau ina vimatadawanisiya. Na uḡuna kwa kawanunukuwei be i gifafaneimi.”

⁴¹ Eketa kuyadayadanama nenei namoḡasima bwadu si vitumaḡaniya be si givibutibutisiya o kasi yagwana 3,000. Keta namoḡasima o Yeisu kana tomuniyeina nukusi si vikatutamokisiya.

Tovitumaḡana Yasi Fakwafakwa

⁴² Tova nubwayouna tovitumaḡana, tonowana yasi visawavenena si vanevaneneisiya eketa yota unaunasi nukusi, kanunu keta kwafini nenesiyai, si vivikaovivita. Tovitumaḡana Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya si fufufuniya keta yota si kawakawanunukuwa.

⁴³ Yenusanema kana matatafu tovanama si kitisiya tonowana kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanisi si savisaviviniya eketa Guyau kana vimogumogu i nakatamoka nenesiyai. ⁴⁴ †Tovitumaḡana si yokoyokowa eketa iba matatafuna si vivitukuwa tamo nenei. ⁴⁵ Atu tunisi yasi fwayafwaya be nogonogo si vivikimwaneina eketa unaunasi aviyaonana na kasi dauna nukusi, noko gabaninama si venivenisiya. ⁴⁶ Tovatova Numa Kodukodu nenei si vivikaninisaḡa. Eatu ka fasinei o yasi numai semwanai yota nuwasobuwai si kakaviyaowa. ⁴⁷ Guyau si davadaviya eketa namoḡa matatafusi tovitumaḡana si vifotuwisiya. Naki tovatova namoḡa gifafafana si ninisaiya keta Tuveka tovitumaḡana kasi yoko i givivinakasiya.

Fita Tovikokona Fenafenana I Gidewadewiya

3 Tamoka tova navinavi tonusi kana fafani nenei fiyao Diu yasi tova kawanunuku kana tutuya nenei, Fita keta Yoni si niya Numa Kodukodu nenei. ^{†2} Na tovanama nenei namoḡa tamokaḡa fenafenana i tufuwiiya si nukivaiya keta Numa Kodukodu kana kani kana ketakawana si weneweniya Kiwaḡa nenei si teniya. Tova matatafuna yana sabu nokomai si teneteniya ebe aviyaonana si niniya Numa Kodukodu nenei, gabana i vivikokonisiya. ³ Tovanama i kitisiya Fita keta Yoni kabegomokena be Numa Kodukodu kana kani kana ketakawanai sina kanasuna, i vikokonisiya i bwaduwa, “Ae, tamo gabana kwata venikuwa.”

⁴ Tovanama si toneiya nenei Fita i iyaviya i bwaduwa, “Ku toneyeiki.” ⁵ Eketa i kitatonitonisiya avage vitana nenesiyai gabana ita nisaiya. ⁶ Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Muka tamo gabana nenekuwai eatu aviyavana nenekuwai o ana veniwa. Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai, ku misini be ku nidadana!”

⁷ Eketa Fita i ova kikikatainei keta i sinavitowamisiniya. Naki na tovanama nenei kaeyafayafana keta kae-matakisina si fiwana. ⁸ I venuotowamisiniya keta i vibutuwa i nidadana. Naki na kusifusifuna nukusi atu si kanasuna Numa Kodukodu sinenei Guyau i sawasawadavadaviya.

† 2:44 Bunanige 4:32-35 †† Numa Kodukodu sinenei tovitumawanaose kawa nuwa si vivibwanaoseya. Nuwabuni 9 kana fafani keta tonusi navinavi. Nofe tutuyasima nenesiyai kawanunuku kana tova. Tamo yota kawanunuku kana tutuya o vanavanasonuwai.

⁹ Namoga matatafusi si kitiya i ninidadana keta si nowaniya Guyau i sawasawadavadaviya. ¹⁰ Si kitakiniya tanake gwadinama ketakawana Kiwaḡa nenei gabana i toḡatoḡavikokona eatu aviyavana nenei i kikinomana fasinei o si sabanutuiya.

Fita Sabuveka Nenesiyai I Nusifufuwa

¹¹ Tovikokonanama Fita keta Yoni i nutavaḡasisiya atu namoḡa matatafusi si mayaḡa eketa si dibwana si nemiya kabaḡanama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei. ^{†12} Tovanama Fita i kitisiya sabuveka si yokoyokowa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku fiyao Isineni, namaise yo kwa sabanutuḡa iba nofe i kikinomana fasinei? Avana uḡuna yo kwa tonetone-manonoweiki vitana kima tututauki yama fiwanai o taki yama eyaeyanai kata visaviviniya yo namoḡa nofe ita nidadana? Naki Guyaumoka o yana fiwana i saviviniya. ¹³ ††Ebenaamu, Aisake be Yakobo yota waḡawaḡata matatafusi yasi Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gikaikaiwabuya. Eatu kwa katuteweiya yami toviketaneineina nenesiyai. Yota Noma tovisime Fainato i vivinuwadadana be ita ketoyauya eatu kwa dibutoyoiya. ¹⁴ ††Yeisunama o naki tafutafuna keta toeyaeyanamoka atu kwa vikeweiya. Tumadama yo Fainato kwa sawanuyakaniya be tonuvimate i ketoyauya. ¹⁵ Kwami Yawasivaḡata kana Tokavenena kwa nuvimateiya eatu Guyau i sinaviyawasiya. Eketa kima o kana tokita.

¹⁶ Uḡuna kima Yeisu kana wava ka vitumaḡaniya eketa gwadinama nofe sanasanamanimi kwa kitakitiya o i dewadewa. Yeisu kana wava kana vitumaḡana nenei, namoḡa nofe matatafumi matamiyai naki i dewadewamoka.

¹⁷ Unaunaku, a sanamaniya kami toviketaneineina nukusi aviyavana kwa fufuniya Yeisu nenei o muka kana sanamana nenemiyai. ¹⁸ Eatu manatuwaina avana Guyau i bwaduwiya yana tomatakawa matatafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana yana kuvavana fasinei o naki i vivenemokena. ¹⁹ Na uḡuna yami go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be kwa makavinaimi Guyau nenei ebe yo yami go'yona ina vinuwateweisiya. ²⁰ Tuveka yawasimi ina givisekausiya ebe yo kami Togifafafana Gigibokeinana ina vininitiya tanake Yeisu.

²¹ Tata tukuya Yeisu abamai ina fakwafakwa kana nivaniva Guyau iba matatafuna ina givikiouya naki manatuwaina i bwaduwiya yana tomatakawa tafutafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya maise. ²² Mosese i bwaduwa, “Tuveka yami Guyau tututaumi sinemiyai tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vito-matakawa maise iyau. ^{†††} Eketa matatafuna avana ina nusifufuwimiya kwana nowanautuutuya. ²³ †††Taki

‡ Numa Kodukodu kana kabaḡa gabana nenei si kanifanakwani-uwaiya. Kani kusinena o vadavada si kiyona. *Sonomoni yana nukefakefa nakasina o gagasa kuweyaina.* Numa Kodukodu atu kumenanina. †† 3:13 Yauna 3:15 †† 3:14 Madiu 27:15-23, Maka 15:6-14, Nuke 23:13-23, Yoni 19:12-15 ††† Fiyao Diu si sanamaniya Mosese tanake kasi tomatakawa nakatamokena. (*Visime Nuvinavinana 18:15,18*) ††† 3:23 *Visime Nuvinavinana 18:19*

aitevana noko tomatakawanama fonana muka ina mu-
niyei, nao tauna i nunuvisiya eketa Guyau ina nuyau-
niya yana namonamoğa nenesiyai.'

²⁴ Eketa aviyavana nofe tovasima si kikikinomana,
nao Guyau yana tomatakawa matatafusi i vibutuwa
Samuwena nenei eketa i nemiya, si bwaduvioğoniya.
²⁵ †Noko tomatakawasima o kita natunatusi. Eketa
Guyau dedeni i fufuniya wağawağata nenesiyai o kita
i nunatuta tovanama i bwaduwa Ebenaamu nenei,
'Susukwau nenesiyai eketa namoğa matatafusi
fwayafwaya etanei ana sawanuwağabubuvisiya.' ²⁶ To-
vanama Guyau kana kaetoğa Yeisu i gibokiya, i vinini-
tiya nauna kita fiyao Diu nenetiayi uğuna
nuwanuwana yata fufunagoyo nenesiyai ina ugevinita
be ina sawanuwağabubuwita."

Diu Kawakawa Nausiyai

Fita Keta Yoni Tututausi Si Misinifafanisiya

4 Fita keta Yoni namoğa si nunusifufuwisiya eatu
tunisi tovibwanaose be Numa Kodukodu kana tuiyo
kasi toviketanuneina eketa yota tunisi Sadusi si ne-
miya nenesiyai. ^{†2} Fita keta Yoni namoğa si vivisawave-
nena vitana Guyau namoğa mateyai ina sinaviyawa-
sisiya naki maisemoka Yeisu i sinaviyawasiya, na
fasinei si nuwagoyowisiya. ^{‡3} Eketa si tabisiya eatu naki
i vimatasisinovanovana fasinei, deniyai si tenefotisiya
kana nivaniva nuwabuni. ⁴ Atu yagwanisi aviyaonana
Fita keta Yoni yasi sifufu si nowaniya, si vitumağana
eketa namoğa kasi sawasawa o i vaneya 5,000 maise.

⁵ Kuyadayada kana vinuwa nenei, fiyao Diu toviketa-
nuneina be tokawakawa yota Mosese yana visime
kana tovisawavenena si yokowa Yenusanema. ⁶ Sine-
siyai o tovibwanaose kasi toviketanuneina Anasi keta
Kaiyafasi be Yoni yota Anekisenida, keta yota tovib-
wanaose kasi toviketanuneina yana sabu nukusi.
^{†7} Tuiyo si iyavisiya eketa Fita be Yoni si ovisiya keta
nausiyai si misiniya eyo si nutoninuvenuvisiya
si bwaduwa, "Avi fiwana o avi wava nenei eyo namoğa
nofe kwa gidewadewai?"

⁸ Eketa Kanunu Tafutafuna yana fiwanai namoğa kasi
toviketanuneina be kasi tokawakawa Fita i iyavisiya
i bwaduwa, ⁹ "Nofe kimoki avage tofenafena yana de-
wadewana i nisaiya fasinei kwa nunutoninuvenuvikiya.
¹⁰ Na fasinei nuwanuwaku kwami keta yota Isineni
kana matatafu kwata sanamaniya. Yeisu Togifafafana
Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai namoğa nofe
naumiyai i misimisiniya, i dewadewamoka. Yeisunama
kwa gviogonağanaia eatu Guyau mateyai

† 3:25 Kabikona 22:18 †† Numa kodukodu kana tuiyo kasi
toviketanuneina. Tanake visime kana savivina kana tokitavinanu.
Tanake tauna o yota tovibwanaose eketa yota tanake o tovib-
wanaose kasi toviketanuneina sifunei i savisavivina. ‡ Sadusi
yokonama muka misinisavivina o tamo Togifafafana Gigibokeinana
nenei sita vitumağana. †† Fiyao Noma si ginakasiya Anasi nawana
Kaiyafasi be Anasi kana kivi ina viya be tanake tovibwanaose kasi
toviketanuneina. Eatu Diu yasi ketaketai o tovibwanaose kasi tovike-
tanuneina kana kivi ina toğateweiya matema kana tovai. Na uğuna
Noma Kaiyafasi si ginakasiya eatu Nuke yawane Anasi
i kanavikaviniya tovibwanaose kasi toviketanuneina.

i sinaviyawasiya. ¹¹ Tanake fasinei Guyau Fonakituna
nenei i bwaduwa,

'Koğonanama kwami tokiyona kwa dibutoyoia
i visabuova.'^{‡‡}

¹² Eketa muka tamo yota aitevana ina gifafafaneita.
Uğuna muka tamo yota namai avi wava fwayafwaya
nofe etanei Guyau namoğa ita venei be ina gi-
fafafaneita, naki mukamokena!"

¹³ Tovanama si kitisiya Fita keta Yoni na yasi katevatu
keta nuwatasi i niiya tasike naki kuwekuwedunisi, mu-
ka tamo Mosese yana visime kana sanamana nene-
siyai eatu yasi nusifufu nenei o si sabanutuğa. Yota
si kitakinanisiya tasike Yeisu nukusi. ¹⁴ Yota namoğana-
ma i dewadewa o si kitiya nukusi si misimisiniya, eketa
si tuka. ¹⁵ Na fasinei Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko
nenei si vikikinomanisiya eatu tasikeğa si vikanunusi-
fusifufuwa.

¹⁶ Si vikanunutoniya si bwaduwa, "Avamasi tata fufu-
niya noko namoğasima nenesiyai? Yenusanema kana
matatafu kiyakiyaya kafa nuwatabau nofe naki si sana-
maniya eketa muka kata fata tana vikewa. ¹⁷ Eatu
ibanama fasinei muka tana kitamokei be
ina kananiyaniya namoğa nenesiyai. Tana sawanuv-
imatutisiya ebe muka yota Yeisu kana wava sina visa-
vivinei namoğa kasi kawasasai."

¹⁸ Muniyai yota si wene-savavinisiya si kanasuna eke-
ta si sawanuvimatutisiya be mukamokena yota Yeisu
kana wava sina visavivinei o sina visawavenena. ¹⁹ Atu
Fita keta Yoni si iyavisiya si bwaduwa, "Taki kwami fon-
ami kana muniya, nao Guyau kana kusifuvisinataniya.
O nofe Guyau matanei dewadewana? Tututaumi
kwa vinuwadadaneimi. ²⁰ Na fasinei namoğa kasi
iyaveina aviyavana ka kitiya Yeisu i saviviniya yota
ka nowaniya yana visawavenena, muka kana onovei."

²¹ Eketa Namoğa matatafusi o Guyau si sawasawa-
davadaviya tofenafena i dewadewa fasinei. Nofe
fasinei Diu Kawakawa si bauwa avi ketaketai Fita keta
Yoni sita vimatadawaneisi ebe muka namoğa sita giv-
inuwağoyoweisi, eketa si sawanuvimatutisiya nakasina
keta naki si ketoyausiya. ²² Gwadinama i tufufena,
kiyakiyaya kafa nuwatabau i kikinomana nenei o kana
manamana 40 i teweiya.

Tovitumağana Si Kawanunukuwa Fiwana Fasinei

²³ Tovanama Fita keta Yoni si ketoyausiya, si niya keta
kasi sabu si nusifufuwisiya matatafuna avana tovib-
wanaose nakanakasisi be tokawakawa si iyavisiya
maise. ²⁴ ††Tovanama si nowaniya, tamo nenei kayosi
nakasinei si kawanunukuwa Guyau nenei si bwaduwa,
"Tuveka yo, ka kisimokeu Tavisime, kwağa abama,
fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai
kasi tokifufuna. ²⁵ †††Fonau Kanunu Tafutafuna i nusifu-

‡‡ Fiyao Diu tokabitamo yasi sabuova o gabana nenesiyai nu-
ma si kikiyona. Sabuova iba nakasina venemokena. Numa gunisi
nenei si vivimisiniya keta yota fita namai si vivikaninisağa nenei.
Sabuovanama o tanake Yeisu. (Same 118:22, Aiseya 28:16, Efeso
2:19-21) ††† 4:24 Yauna 20:11, Niyemaiya 9:6, Same 146:6 †††
4:25 Same 2:1,2

fuyiwa waḡaki Deivida ka kaetoḡa nenei eketa i bwaduvioḡoniya tovanama i bwaduwa, 'Ava uḡuna yo Kani Kwauna si kayokuḡa yota Isineni namoisi ketaketa kasi vinuwa-teweteweyei si fufunakaḡoweisi Guyau nenei?

²⁶ Tufomu yagwanisi keta tovisime fwayafwayai si gidewadewa aviya fasinei

eketa si vikatatamokisiya avage sina nuaviya Tuveka nenei

eketa yota yana Togifafafana Gigibokeinana nenei.'

²⁷ †Naki avana Deivida i bwaduwiya o i vivenemokena.

Menana nofe nakasinei tufomu Enoda Anitifasi be Noma tovisime Fonitiasi Fainato be yota Kani Kwauna eketa yota fiyao Isineni tututausi si vikatatamokisiya eketa ka kaetoḡa tafutafuna Yesu gigibokeinana si vinifainiya. ²⁸ Kwaḡa fifiwanamokeu eketa aviyavana nauna ku vinuwadadaniya keta ku sawateweiya be sita saviviniya, maisemoka yota si saviviniya. ²⁹ Tuveka yo, yasi sawanuvimatuta nenekiyai ku nowaniya eketa kima ka kaetoḡa ku givikatevatuki ebe yo fonau ka yaunei. ³⁰ Ya fiwana ku veneiki be ka kaetoḡa tafutafuna Yesu kana wavai namoḡa kana givibwina yota kiyakiyaya kafa nuwatabau kana saviviniya ebe yo namoḡa ya fiwana sina kitiya."

³¹ Tovanama si kawanunukooḡa, kabainama namai si yokowa nenei i kanikunikuniya. Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa Guyau fonana si yau-niya na yasi katevatu.

Tovitumaḡana Si Vivitukuwa Yasi Nogonogo

³² †Tovitumaḡana matatafusi katekatesi be yasi nuwanuwa naki tamokaḡa. Muka tamo aitevana iba tamo ita katutatanai eatu tututausi nenesiyai si vikakakavenena. ³³ Guyau tonowana i givifiwanisiya venemokena eketa Tuveka Yesu yana misini-savavineina fasinei wakakana si siya namoḡa nenesiyai. Eketa Guyau yana omukumukutana o tovitumaḡana matatafusi nenesiyai. ³⁴ Tamo tova tasike aviyaonana na yasi fwayafwaya o numa si vivikimwaneina eketa gabana si nenemiya tonowana nenesiyai. Ebe aviyaonana na kasi dauna nao si venevenisiya. Na nenei eketa tovitumaḡana sinesiyai muka aitevana tamo iba ita nuwasai.

³⁶ Yosefa o kafa kita i fufuniya. Tonowana yota si weniya Banabasi kana nuwanuwa, Namōḡa Amaona. Tanake Nebi tufuwina Saifunusi simuna nenei. ³⁷ Yana fwayafwaya i vikimwaneiya eketa gabanina i nemiiya eketa tonowana i venisiya.

Ananaiyasi Eketa Safaina

5 Atu tamoka tovitumaḡana kana wava Ananaiyasi kawana Safaina nukusi yasi fwayafwaya atu tunina si vikimwaneiya. ² Tunina gabana i givikaviniya tauna fasinei eketa kawana o sanasanamanisi. Eatu tufotufu gabana i viya eketa tonowana i venisiya.

† 4:27 Madiu 27:1,2, Maka 15:1, Nuke 23:1,7-11, Yoni 18:28,29

†† 4:32 Bunanige 2:44,45

³ Eketa Fita Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, "Ananaiyasi, namaise yo Seitani ya nuwanuwa i kani yo Kanunu Tafutafuna nenei ku sawavigema, eyo fwayafwaya gabanina ku viya tunina ku givikaviniya tauḡu fasiweu atu ku vikanonono vitana matatafuna kuta veneiki? ⁴ Nauna o kwaḡa ya fwayafwaya yo muniyai ku vikimwaneiya. Eatu gabanina ku viya nenei aviyavana ya nuwanuwa maise o nenesiyai kuta visa-viviniya, eatu fufuna nofe avi goyo ku fufuniya? Muka vitana kimaḡa nenekiyai kuta vikanonono, eatu yota Guyau nenei!"

⁵ Tovanama Ananaiyasi nofemaise i nowaniya, i fekuwa matematen. Aviyaonana iba nofe si nowaniya matatafusi si matuta. ⁶ Tufunakata tunisi si otowamisiniya keta kwafinina si waminiya, eyo si un-akikinomaniya keta si tauniya.

⁷ Vanavana kana bai tonusi muninei Ananaiyasi kawana si kanasuna namai Fita i fakwafakwa nenei eatu aviyavana i kikinomana o muka yasi sanamana. ⁸ Fita i iyavisiya i bwaduwa, "Yamasi kwa iyaveiku o naki maise gabana kana nakata na kawami kwa nisaiya tovanama yami fwayafwaya kwa vikimwaneiya?"

Eketa si bwaduviyewa, "Ika, na naki maise."

⁹ Eatu Fita i iyavisiya i bwaduwa, "Namaise yo na kawami nuwanuwa kwa givifakiniya eyo Tuveka kanununa kwana anuvanuvai? Kwa nowaniya! Tufunakatasima kawami si tauniya o ketakawanai kaeyasayasaisi, eketa kwami yota sina unakikinomanimiya."

¹⁰ Naki tovanama nenei Fita naunei si fekuwa matematesi. Tovanama tufunakata si kanasuna, si kitisiya matematesi eketa si unakikinomanisiya keta kawasi niniunei si taunisiya. ¹¹ Ekanesiya kana matatafu Yenusanema sinenei yota matatafusi aviyaonana biga si viya si matuta nakasina.

Tonowana Namōḡa Yagwanisi Si Gidewadewisiya

¹² Kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina tonowana si saviviniya namoḡa nenesiyai. Eketa tovitumaḡana matatafusi Numa Kodukodu sinenei si vivikaninisaḡa eatu kabainama si weneweniya *Sonomoni yana nuke-fakefa* nenei. ¹³ Yenusanema kana matatafu sinenei namoḡa tovitumaḡana si vifotuwisiya nakasina. Eketa kasi matutai muka kana fata sina tuyanomwanisi.

¹⁴ Eatu muniyai namoḡa be vivine sabuvekamoka Tuveka Yesu si vitumaḡaniya eketa si kenokanakanasuna tovitumaḡana kasi sabu nenei. ¹⁵ Noko nenei ke-ta namoḡa tovisafwavinaḡa si nemiina ke'ta nenesiyai eketa si vikenofanina kivaya be sita nenesiyai, ebe yo tovanama Fita ina nemiya nenei ita givikaviniya o taki kanukanununaḡa ita givikaviniya ebe sina bwina.

¹⁶ Yenusanema niniuna menanisima nenesiyai sabuveka yasi tovisafwavinaḡa be yota aviyaonana kanunu goyosi si nuwafisiya si nemiisiya eketa matatafusi si dewadewa.

Diu Kasi Toviketanuneina Si Anuvanua Be Tonowana Sina Sawatanisiya

¹⁷ Eatu tovibwanaose kasi toviketanuneina keta kana sabu matatafusi Sadusi kunuma nenei si sinegoyowa. ¹⁸ Noko yasi ugunama fasinei, tonowana si givikaviniisiya keta deniyai si tenefotisiya. ¹⁹ Eatu na nuwabunanama nenei Tuveka kana kaetoğa ta-mokağa abamei deni kasi kawa i yausiya atu i kikino-manisiya keta i bwaduwa, ²⁰ “Kwa nai kwa misini Numa Kodukodu kana wasiketai be biga nofe yawasi kiouna fasinei namoğa matatafusi kwa iyaveisi.” ²¹ Guyau kana kaetoğa abamei fonana si muniya keta to-vawedanai si kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai eketa si vibutuwa namoğa nenesiyai si vivisawavenena.

Eatu na tovanama nenei tovibwanaose kasi toviketanuneina kana sabu nukusi si yokowa eketa Diu Kawakawa keta Isineni kasi toviketanuneina matatafusi si wenevakukusisiya. Eyo tuiyo si teweisiya si niya deniyai tonowana kasi tuova fasinei. ²² Eatu tovanama tuiyo si niya deniyai tonowana si kitaokavisiya. Eketa si makaviniisiya si simana si bwaduwa, ²³ “Deni kasi dawanafota ka kitisiya naki dewadewasi yota kana tuiyo o naki noko. Eatu tovanama kawasima ka yausiya, muka tamo aitevana sinenei!” ²⁴ Tovanama Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa tovibwanaose nakanakasisi sifufu nofe si nowaniya, nuwatasi i bauwa keta si vinuwana avamasi yota ina kikinomana.

²⁵ Eatu tovanama nenei, namoğa tamokağa i kanasuna eketa i bwaduwa, “Ei, kwa nowaniya! Namoisima deniyai kwa tenisiya nofe tova Numa Kodukodu kana wasiketai si misimisiniya, Yesu bigana si vivisawavenena namoğa nenesiyai.” ²⁶ Eketa tuiyo kasi toviketanuneina yana tuiyo nukusi si niya Numa Kodukodu nenei eketa tonowana si ovisiya. Eatu muka nuyakayakanai sita savivinei uguna si matuta namoğa gabanai sita kifonufonuwisiya fasinei. †

²⁷ Tovanama si nemiisiya Diu Kawakawa nausiyai si vimisiniisiya. Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina i numatamatanisiya i bwaduwa, ²⁸ †† “Ka sawatanimiya muka namoğa nenesiyai kwana visawavenena gwadinama nofe kana wavai. Eatu mukanono! Fonaki kwa teweiyai eketa yami visawavenena Yenusanema i gikafufuya. Yota kwa gwaeiyai be kwa vivinoikiya gwadinama yana mate fasinei.”

²⁹ Eatu Fita tonowana nukusi fasisiyai i nufata i bwaduwa, “Guyau fonana kana muniya eatu muka namoğa. ³⁰ Kwami fiyaomima o Yesu ogonağanağai kwa nuvikukiya keta kwa nuvimatiya atu Guyaunama wağawağata si kodukoduwa nenei mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Eketa Guyau Yesu i vitoğavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei Tovisime keta Togi-

† Fiyao Diu gabanai namoğa si nunuvmateya. Eatu Noma yasi visime nenei o sawasawatanana eatu tamo tova kayokuğa nenei eketa naki visimenama si yakweyakweniya. †† 5:28 Madiu 27:25

fafafana namoğa fasisiyai. Nofe i saviviniya be kita Isineni i ovivita be ina ugevinita yata fufunagoyo nenesiyai ebe ina vinuwateweita. ³² Nofe ibasima o ven-emokena uguna kima o kasi tokita keta kasi toviwakakaki maise yota Kanunu Tafutafuna. Tanake o Guyau i vininitiya aviyaonana yana bwadu kana tomuniyeina nenesiyai.”

³³ Tovanama Diu Kawakawa Fita yana bwadu si nowaniya, sinesi i nubusubusuwanisiya eketa nuwanuwasi tonowana sina nuvimatiya. ³⁴ Atu namoğa tamokağa kana wava Gamaniyeni o Diu Kawakawa sinesiyai Fanasi yoko nenei. Tanake visime kana tovisawavenena eketa namoğa matatafusi si vifotuiyi. Matatafusi nausiyai i misiniya eketa tuiyo i visimeisiya keta tonowana si vikikinomanisiya menanai tova bwatanağa. ³⁵ Eketa Diu Kawakawa i iyavisiya i bwaduwa, “Yaku sabu fiyao Isineni, aviya-vana kwa nuwenuwiya fiyaosima nenesiyai kwana saviviniya fasinei kwana vinuwadadanadewadewa. ³⁶ Kwana tukuya manamana aviyesi naki i kakaviya nenesiyai, namoğa kana wava Tiyodasi avage i onavaneya vitana tanake tamo toviketanuneina nakasina. Eketa namoğa kasi yagwana 400 maise si kanasuna kana sabu. Eatu Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa tovanama tonuaviya si nuvimatiya nenei, kana tomuniyeina si kafiyauyauna eketa yasi savivanama i viibakaokaogowa. ³⁷ Muninei yota kasi saifa kana tovai, Yudasane Ganini yota Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa namoğa nuwatasi i kaniya be si muniya. Eatu tonuaviya yota si nuvimatiya keta kana tomuniyeina si kafiyauyauna. ³⁸ Eatu a iyaveimi, nofe namoisima avana si savisaviviniya muka kwana sawatanaisi naki kwa teneisi. Taki yasi viweikanakanata o taki tututausi yasi vinuwadadana nenei si savisavivina nao yawane ina kakaviya. ³⁹ Eatu taki visime nofe Guyau nenei nao muka kami fata kwana sawatanaisi. Akata kwana nuwatanamananiya vitana Guyau tauna nenei kwa nunuaviya.”

Yana nusifufu fasinei Diu Kawakawa nuwatasi i kaniya. ⁴⁰ Eketa Numa Kodukodu kana tuiyo si iyavisiya keta tonowana si kanasuna-nemiisiya eketa si nafanafasisiya. Nokomai si sawatanisiya be muka Yesu kana wava sina nunusifufuwei eyo muniyai si ketoyausiya.

⁴¹ Na yasi sebobo Diu Kawakawa si teweisiya uguna si sanamaniya Guyau i numwasimwasinisiya be i sawateweisiya sina kuvavana Yesu kana wava fasinei. ⁴² Tova nubwayouna Numa Kodukodu kana wasiketai yota namoğa yasi numa nenesiyai, si viketotonisiya si visawavenena eketa yota biga dewadewana si yauyuniya vitana Yesu tanake o Guyau yana Togifafafana Gigokeinana.

Toovivita Nasi 7 Si Gibokisiya

6 Noko tovasima nenesiyai Yesu kana tomuniyeina kasi yoko i dibwanamoka. Keta tunisi Diu atu tobwadu-Giniki si kanaonuonawa tobwadu-Ibeniu nenesiyai yasi vivinekwafukwafuna fasisiyai. Uguna tova

nubwayouna aviyavana kasi nuwagabubu kana tovituku muka vivinesima sita kitakitaisi.

² Na fasinei tonowana kasi 12 tomuniyeina matatafusi si wenevakukusisiya eketa nenesiyai si bwaduwa, “Muka kana kita dewadewana be Guyau fonana kana savivina kana onovei eatu kwafini kana ovivita nenei kana sağa. ³ Na fasinei unaunaki, sinemiyai namoğa kasi 7 aviyaonana yasi dewa dewadewasi be Kanunu Tafutafuna keta nuwatasuyasuya nenei si mağa kwa vinuwadadaneisi ebe savivina nofe nenei sina vi-toovivita. ⁴ Ebe kima naki kana viketotonikiya kawanunuku keta Guyau fonana kana yauneina nenesiyai.”

⁵ Tomuniyeina matatafusi tonowana si vinowanisiya eketa si ginakata maise. Sitiveni o tanake tovitumağana venemokena yota Kanunu Tafutafuna nenei i mağa. Keta yota Finifi, Fonokonusi, Nikano, Timoni, Fanimenasi. Eketa Nikonasi tene Anitiyoki o tanake muka tene Diu eatu nuwatana i kaviniya keta Diu yasi kodukodu nenei i kanasuna. ⁶ Tomuniyeina nofe fiyaosima si nemiisiya eketa tonowana nimasi si dawana etasiyai eketa si kawanunukuwa.

⁷ Noko nenei tomuniyeina Guyau fonana kana yauneina si tenesaviya eketa Yenusanema sinenei tomuniyeina kasi yoko naki i nakatamoka. Yota tovibwanaose yagwanisi vitumağanınama si vitumağaniya.

Sitiveni Kana Givikavina

⁸ Sitiveni o naki Guyau yana omukumukutana keta yana fiwana nenei i mağa be kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi i saviviniya namoğa kasi kawasasai. ⁹ Eatu tunisi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko kana wava *Ketoketoyausi* si managibuwiya. Fiyaosima o menana nakanakasisi maise Sainini, Anekisenidiya yota fafani Sinisiya eketa Eisiya nenesiyai si nemiya. Nofe fiyaosima si vibutuwa Sitiveni nukusi si vikawabwadubwaduwa. ¹⁰ Eatu nuwatasuyasuyanama Kanunu Tafutafuna i veniya maise o nenei i nusifufuwa. Na uğuna muka kasi fata be fonana sina fatai.

¹¹ Na fasinei makamakaviunai namoğa tunisi si kanadibidibiisiya keta Sitiveni fasinei si vikanononowa si bwaduwa, “Kima ka nowaniya iba goyosi i bwaduwisiya Mosese keta Guyau fasisiyai.”

¹² Noko bwadunama namoğa i visimwananakasisiya yota tokawakawa keta visime kana tovisawavenena nukusi Sitiveni si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si niiya Diu Kawakawa nenesiyai.

¹³ Eyo muniyai namoğa tunisi tovikanonono si kanasunisiya keta si bwaduwa, “Nofe gwadinama o tova matatafuna Numa Kodukodu tafutafuna keta Mosese yana visime i manamanagibuwisiya. ¹⁴ Ka nowaniya i bwaduwa avage nofe Yeisunama tene Nasaneti Numa Kodukodu ina nuyauniya yota kata sanu Mosese wağawağata i visawavenisiya ina dawanatamatamani-na.”

¹⁵ Namoğa matatafusi Diu Kawakawa sinenei Sitiveni si toneye-vağasiya atu tafakaina si kitiya o vitana Guyau kana kaetoğa abamei maise.

Sitiveni Yana Sifufu

⁷ Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina Sitiveni i nutoninuvenuviya, “O vinoisima nofe venemokena?”

² †Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Unaunaku keta amamaku, yaku sifufu kwa vanenegei. Wağata Ebenaamu muniyai yo i niya Anani menana nenei eatu yawane i fakwafakwa Mesofotamiya kana tovai, Guyau Etanemokenei i kenokinomana nenei. ³ I iyaviya i bwaduwa, ‘Ya menana keta ya sabu kuna teweiya atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.’ ⁴ ††Eketa Ebenaamu Mesofotamiya i teweiya eatu i niya Anani i fakwa. Amana i mateya muninei, Guyau i nemiya fwayafwayanama nofe tova ta fakwifakwiiya nenei.

⁵ †Noko tovanama nenei nofemai muka tamo Guyau fwayafwaya matatafuna ita venei o taki kasimina ebe ina vitoniwagei, atu i bwadudabedabiya vitana susukwana nukusi fwayafwayanama yawane sina vitoniwagiya. Eatu noko tovanama nenei Ebenaamu muka tamo natuna. ⁶ ††Yota nofemaise Guyau i iyaviya i bwaduwa, ‘Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai. Tonifwayafwaya susukwau sina vikae-toisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya manamana 400 sinenei. ⁷ ††Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyogoyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina kikinomana-nemiya nofemai ebe nenekuwai sina kodukoduwa.’

⁸ †††Eketa Guyau Dedeni kiyakiyayana Ebenaamu i veniya o nufifina. Na fasinei tovanama Ebenaamu natuna namoğa Aisake i tufuwa eketa kuyadayada 8 muninei i nufifiniya. Muniyai Aisake natuna Yakobo i nufifiniya yota Yakobo natunatuna kasi 12 i nufifina. Noko tasike o kita wağawağata.

⁹ †††Yakobo natunatuna taisi Yosefa si sinegoyowiya eketa si vikimwaneiia tovitamaneina nenesiyai keta si viya i vitovikaetoğa Itifita nenei. Atu Guyau o Yosefa nukusi ¹⁰ †eketa i ovivitiya tovanama namoğa dauna nenei si teneteniya. Guyau nuwatasuyasuya i veniya na uğuna Itifita tufomu nuwatana i oviya keta Yosefa i teniya yana numa eketa yota Itifita kana matatafu kana tovisime.

¹¹ ††Muniyai Itifita keta Kenani kasi matatafu noga i gikafufusiya keta namoğa si kuvavana nakasina keta yota kabwaga kana nisağa i dauna. ¹² Atu tovanama Yakobo i biganowana vitana Itifita nenei kabwaga, kawa tamokağa wağawağata i visimeisiya si niya nokomai. ¹³ †††Tovanama yasi nai kana vinuwa nenei, Yosefa tauna wakakana i siiya unaunana nenesiyai. Nokomai Itifita tufomu Yosefa ugunina i sanamanisiya. ¹⁴ †††Eketa Yosefa yana matakawa i niya amana Yakobo keta yana

† 7:2 Kabikona 12:1 †† 7:4 Kabikona 11:31, 12:4 ‡ 7:5 Kabikona 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 †† 7:6 Kabikona 15:13, 14 †† 7:7 Yauna 3:12 ††† 7:8 Kabikona 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18 ††† 7:9 Kabikona 37:11, 28, 39:2, 21 § 7:10 Kabikona 41:39-41 †† 7:11 Kabikona 42:1, 2 ††† 7:13 Kabikona 45:1, 16 †† 7:14 Kabikona 45:9, 10, 17, 18, 46:27

sabu matatafusi nenesiyai ebe sina nemiya Itifita. Noko tovanama nenei o kasi yagwana 75. ¹⁵ †Eketa Yakobo i sobuwa Itifita keta nokomai yo waḡawaḡata nukusi si vikamatemateya. ¹⁶ ††Eatu kwafinisi si makavinisiya menana Sekemu nenei keta kididiku-nama nauna Ebenaamu siniva nenei i kimwaniya fatana matanakasina Amo fasekwina nenesiyai, nokomai si tenisiya.

¹⁷ †Tova i niketamwakufwamoka be Guyau avana yana bwadudabadaba Ebenaamu nenei ina vivenemokena, kata sabu Itifita sinenei naki i nakatamoka.

¹⁸ Muniyai tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei. ¹⁹ ††Yata sabu i nonusiya eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.

²⁰ ††Noko tovanama nenei Mosese i tufuwa. Gwadi-monamonanama o kotokiwaḡa Guyau matanei. Ayona keta amana si kitavikavina-samwagauwiya yamayamana tonusi yasi numa sinenei. ²¹ †††Eatu tovanama si tenekikinomaniya menanai, tufomu natuna gumayogou i fayaiya eketa i weinakasiya maise tauna natuna. ²² Itifita namoisi yasi ketaketa matatafuna kana sanamana nenei i gumaḡa, maise yota yana nusifufu be yana savivina nenesiyai fifiwanisi.

²³ †††Tovanama Mosese kana manamana 40 i nisaiya, i vinuwadadana be tauna yana sabu Isineni ina venufotisiya. ²⁴ Eatu i kitiya tene Itifita tene Isineni i munumunuya eketa fasinei i badiwaga tene Itifita i nuvimatiya. ²⁵ Mosese i nuwanuwa vitana tauna yana sabu sita sanamaniya vitana tanake nimanei Guyau ina gifafafanisiya ebe muka sina vikaetoḡa Itifita nenesiyai, eatu muka sita kitasanamanei.

²⁶ Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese i kitisiya fiyao Isineni kasi nuwa si vivikamunumunuwa eketa i anuvanuva be ina katuvisiya. I bwaduwa, 'Ei, na nau-nau atu ava fasinei yo kwa vivikamunumunuwa?'

²⁷ Atu tomanini gwadinama Mosese i tutukatuiya keta i iyaviya i bwaduwa, 'Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?' ²⁸ Omasi kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita ku nuvimatiya?'

²⁹ †Tovanama Mosese bwadunama i nowaniya, i matuta keta i dibwana i niya fafani Midiyani nenei i viteneyauyauna. Nokomai i vikawana keta natunatuna namoḡa nuwesi si tufuwa.

³⁰ ††Nokomai i fakwa kana nivaniva manamana 40 eatu tamoka tova koya Sainai niniunei wanakikaoḡowai Guyau kana kaetoḡa abamei i kikinomaniya kai nununuinei kisisiku sinefounei. ³¹ Tovanama Mosese noko i kitiya, i mayaḡa eketa i vaniya niniunei be ina toneye-dewadewiya. Eatu Tuveka kayona i nowaniya i bwaduwa, ³² 'Iyau o waḡawaḡau Ebenaaamu, Aisake eketa Yakobo yasi Guyau.' Tovanama

Mosese bwadu noko i nowaniya, i akikinikuna na yana matuta yota i matuta kai kana toneyeina fasinei.

³³ Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, 'Fwayafwayanama nenei ku misimisiniya o tafutafuna, na fasinei ka kaevatakutakuna ku kaki. ³⁴ Naki a kitiya Itifita namoisi yaku namonamoḡa si givigivikuvakuvavanisiya. A nowaniya yasi noita na fasinei a sobunemiya be ana ketoyausiya. Eketa ku vaneneḡa, ana teweiiwa kuna makaviniwa Itifita be kuna ovivitiya.'"

³⁵ ††Eyo Sitiveni yana sifufumokena i nusaviya, "Eketa nofe Mosese o tamoka gwadinama fiyao Isineni si dibutoyoia tovanama si bwaduwa, 'Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?' Guyau kana kaetoḡa abamei kisisiku nununuinei i kikinomaniya, yana ovivita nenei Guyau Mosese i vinivitiya tovivisi keta yota toketoyau. ³⁶ †††Itifitei i kikinomanisiya kana tovai, kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya. Maise yota Gibo Yabeyabenina nenei keta yota fwayafwaya nunumonumona nenei manamana kana yagwana 40 sinenei.

³⁷ †††Tamoka Mosesenama yota fiyao Isineni i iyavisiya i bwaduwa, 'Tututaumi sinemiyai Guyau tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vito-matakawa maise iyau.' ³⁸ †††Mosese o fiyao Isineni nukusi tovanama si yokowa fwayafwaya nunumonumona nenei eatu Guyau kana kaetoḡa abamei koya Sainai nenei Mosese i nusifufuwiya. Guyau yana bwadu fakwafakwa-vaḡasina i nowaniya eketa i tene-tamaniya nenetiya.

³⁹ Eatu waḡawaḡata si dibutoyoia keta si tutukatuiya eatu si nuwayewa Itifita fasinei. ⁴⁰ †††Eketa Anoni si iyaviya si bwaduwa, 'Guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiita eatu muka tata sanamanei avao i kanasiya.' ⁴¹ ††††Eketa kaivakuku tamokaḡa si ginivaviya kana kitakita maise bunumakau mwanavauna eketa nenei si vibwanaoseya keta aviyavana nimasiyai si fufuniya avage si kawiiya. ⁴² ††††Na fasinei Guyau i saḡakuwakufutisiya keta i teweisiya be si kodukoduwa kinavinavi, vanavana keta yamayamana nenesiyai. Naki maise Guyau fonakituna sinenei, yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya si bwaduwa, 'Kwami fiyao Isineni tovanama kwa fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei manamana 40 sinenei, yami kavenenakaoḡo yomuyomu o muka kwata vibwanaoseyeisi nenekuwai.

⁴³ Yami iduiduwa Moneki kana bonu eketa yami iduiduwa kinavinavi Nefani mayauna kwa unadadanisiya.

Noko kifukifufunasima kwa fufunisiya be nenesiyai kwa kodukoduwa.

Na fasinei namoḡa ana teweisiya yami menanamokeyai sina vimiya be sina niimiya Babinoni muninei sasanemokenei.'"

† 7:15 Kabikona 46:1-7, 49:33 †† 7:16 Kabikona 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosuwa 24:32 † 7:17 Yauna 1:7,8 †† 7:19 Yauna 1:10,11,22 †† 7:20 Yauna 2:2 ††† 7:21 Yauna 2:3-10 ††† 7:23 Yauna 2:11-15 § 7:29 Yauna 18:3,4 † 7:30 Yauna 3:1-10

††† 7:35 Yauna 2:14 §† 7:36 Yauna 7:3, 14:21, Ginaḡanaḡa 14:33 ††† 7:37 Visime Nuvinavinana 18:15,18 † 7:38 Yauna 19:1—20:17, Visime Nuvinavinana 5:1-33 §† 7:40 Yauna 32:1 ††† 7:41 Yauna 32:2-6 ††† 7:42 Emosi 5:25-27

⁴⁴ †Yota Sitiveni i bwaduwa, “Waḡawaḡata Vada Tafutafuna si unadadaniya tovanama si fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei. Namaise Guyau Mosese koya Sainai etanei i gisawakedaniya, naki maisemoka i fufuniya. ⁴⁵ ††Yota si tenetamaniya waḡawaḡata nenesiyai Yosuwana yana tovai, Guyau yana ovivitali be fwayafwaya nofe si viya mani namoḡa nenesiyai. Eketa Vada Tafutafuna si nemiiya nofemai i fakwana kana nivaniva tufomu Deivida yana tovai.

⁴⁶ †Guyau Deivida yana nusuyai i niya keta Deivida i vikokona vitana ita sawateweiya be Numa Kodukodu ita yoniya Yakobo ugunina yasi kafa kodukodu Guyau nenei fasinei. ⁴⁷ ††Eatu Sonomoni Numanama i yoniya. ⁴⁸ †Eatu Guyau Etanemokenei o muka namoḡa yasi kikiyona ita fakwifakwiyeisi. Maisemoka Guyau yana tomatakawa manatuwaina i viginiwiya maise,

⁴⁹ †† *Tuveka i bwaduwa,*
“Abama o kaku kwabudoga
eatu fwayafwaya o kaeku kana kafa vasafasafa.
Eketa avi numa simo o kwata yonai fasikuwai?
Muka tamo kabaḡa dewadewana kami fata
kwana gidewadewai ebe ana fakwiyei,

⁵⁰ *uḡuna Iyau taumokeku iba matatafuna abamai keta fwayafwayai a fufunisiya.”*

⁵¹ †††Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Kwami naki katekate-mi guasi. Taniyami kwa gifota eketa muka Guyau yana bwadu kwata munimuniyei. Kanunu Tafutafuna kwa adibutoyotoyoiya naki maisemoka waḡawaḡami. ⁵² Guyau yana tomatakawa i visimeisiya, matatafusi si givikuvavanisiya. Yota tobwadukikinomana Toeyaeyanamoka yana nemi fasinei o si nuvimatisiya. Eketa tovanama tauna i nemiya, kwami kwa viwaifufuniya keta kwa nuvimatiya. ⁵³ Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya eketa yana visime si venita eatu muka kwata kitavikaviniya.”

Sitiveni Gabanai Si Tutuvimatiya

⁵⁴ Tovanama Diu toviketaneineina nofe bwadunama si nowaniya, sinesi si nubusubusuwanina keta niḡosi si kitanavikavikavina nenei. ⁵⁵ Atu Kanunu Tafutafuna Sitiveni i vimaiya. I kitakawavitata abamai eketa i kitiya Guyau kana kaiwabu keta yota Yeisu i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei. ⁵⁶ Eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! A kitakitiya abama kana kawa kakayauna eketa Namoḡa Natuna i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei.”

⁵⁷ Tovanama nenei, taniyasi si gifota atu si vikafinafi-na eketa si kududuwana Sitiveni fasinei.

⁵⁸ Si sinakanikaniya keta si kikinomaniya menana nakasina kwaunei eyo si vibutuwa gabanai si fonufonuya. Kana tovinoisima kasi nuya si kikakiya eketa namoḡa tufunakasina kana wava Sauno naunei si dawana.

⁵⁹ Tovanama gabanai si fonufonuya nenei, i bwaukikinomana, “Tuveka Yeisu, kanunuku ku katuvai.” ⁶⁰ Eketa

† 7:44 Yauna 25:9,40 †† 7:45 Yosuwana 3:14-17 †† 7:46 2 Samuwana 7:1-16, 1 Sifusifufu 17:1-14 †† 7:47 1 Tufomu 6:1-38, 2 Sifusifufu 3:1-17 †† 7:49 Aiseya 66:1,2 ††† 7:51 Aiseya 63:10

i fekuwa kaetutunei eatu i bwauwa, “Tuveka yo, muka yasi go'yonanama nofe kuna tukuya!” Tovanama nofe i bwaduwiya muninei i vidawana.

8 Eketa Sitiveni kana nuvimate fasinei Sauno i visawadewadewiya. Tunisi Guyau kana tovimogomogu Sitiveni kwafinina si odewadewiya eketa fasinei si bwediutukwasoḡa.

Namoḡa Ekanesiya Si Vitoagoyogoyowisiya

Na kuyadayadanama nenei ekanesiya Yenusanema sinenei daunamataina si nisaiya. Na nenei keta tovitumaḡana matatafusi si kafiyauyauna Yudiya keta Sameniya fafanisima nenesiyai eatu tonowanaḡa Yenusanema si fakwa. ³ ††Atu Sauno i anuvanuva be ekanesiya ina nuyakweyakweniya. Eketa i niya numa tamokatamokaḡa nenesiyai, namoḡa be vivine i nusoni-kikinomanina keta i sinakanikanisiya eketa deniyai i tenisiya.

Biga Dewadewana Finifi I Yauniya Sameniya Sinenei

⁴ Eatu tasike aviyaonana si kafiyauyauna, nao si fanakwaniuḡa menana nenesiyai eketa biga dewadewana si yauniya. ⁵ Eketa maise Finifi o i sobuwa menana tamoka nakasina Sameniya sinenei eketa i numamana Togifafafana Gigibokeinana fasinei. ⁶ Matatafusi yana sifufu si nowaniya eketa si nafanafiya uḡuna kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya si kitisiya. ⁷ Kafa kita maise kanunu goyosi namoḡa yagwanisi si nuwafisiya, i nukakisiya keta si gionovisiya na yasi kwaesinasinae nukusi. Yota yagwanisi tanaisi matematesi keta fenafenasi i gidewidewisiya. ⁸ Eketa noko menaninama nakasina namoisi si sebobowa nakatamokena.

Saimoni Toibaiba

⁹ Eatu noko menaninama nakasina nenei namoḡa tamokaḡa kana wava Saimoni i fakwafakwa eketa tova nubwayouna i viviboḡauwa eketa fiyao Sameniya o yana savivinasima nuwatasi i viya. Tova matatafuna i onaonavaneya vitana tanake o namoḡa tamo nakasina. ¹⁰ Namoḡa matatafusi, muka kasi wava be na kasi wava nenesiyai, yana sifufu kana nowana nenei si bwaduwa, “Namoḡa nofe o Guyau yana fiwana matasikauna.” ¹¹ Tova nubwayoumataina nuwatasi i kaniya yana oibaibasima nenesiyai. Na nenei keta naki tanakeḡa fonana si vanevaneneiya.

¹² Eatu tovanama Finifi biga dewadewana i numamaniya Guyau yana kafa visime fasinei yota Yeisu Togi-fafafana Gigibokeinana kana wava fasinei, namoḡa si vitumaḡaniya. Noko nenei namoḡa keta vivine i givibutibutisiya. ¹³ Saimoni tauna yota biga i vitumaḡaniya eketa yota givibutabuta i viya. Noko nenei i vibutuwa Finifi i munimuniye-dadaniya uḡuna tova matatafuna kiyakiyaya kafa nuwatabau Finifi i saviviviniya o kafa mayaḡa tanake nenei.

††† 8:3 Bunanige 22:4,5, 26:9-11

¹⁴ Yenusanema sinenei tovanama tonowana si biganowana vitana fiyao Sameniya Guyau fonana si katuviya, Fita keta Yoni si visimeisiya si niya nenesiyai. ¹⁵ Tovitumaḡanasima kiouisi o naki givibutabu-taḡa si viya Tuveka Yeisu kana wavai eatu Kanunu Tafutafuna o yawane muka sita vai. Na uḡuna Fita keta Yoni si kikinomana nokomai eketa Guyau si kawannukuwiya be Kanunu Tafutafuna tovitumaḡana noko ina venisiya. ¹⁷ Eketa tovanama nimasi si dawana tovitumaḡanasima debabousiyai Kanunu Tafutafuna si viya.

¹⁸ Eatu Saimoni i kitanisaiya vitana namoḡa Kanunu Tafutafuna si viya tovanama tonowana nimasi si dawana debabousiyai. Na nenei gabana i tuniya, ¹⁹ eketa i vikokoniya i bwaduwa, "Fiwana nofe yota iyau kwa veneiku, ebe aitevana nimaku ana teniya nenei kana fata Kanunu Tafutafuna ita viya."

²⁰ Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, "Kana nufotamoka kwaḡa keta ya gabana Guyau ita nuyaunimiya. Nofe o Guyau yana kakavenena eatu ku nuwanuwa avage gabana kuta kimwaniya! ²¹ Muka tamo ka tukutuku ita fakwafakwa nofe mudadavanama nenei uḡuna katekateu o muka dawaniniina Guyau matanei. ²² Eketa nofe nuwanuwanama goyona nenei ku ugevinau ebe Tuveka ku kawanunukuwei. Kamo kana kita ya vinuwadanasima katekateweu ina vinuwateweisiya. ²³ Tumadama yo ya nuwasinae nenei nuwanuwa goyona i vivisimeywa."

²⁴ Eatu Saimoni i bwaduwa, "Fasikuwai Tuveka kwata kawanunukuwiya ebe avana kwa bwaduwiya muka nenekuwai ita kikinomana."

²⁵ Eketa nauna Fita keta Yoni yasi vitumaḡana fasinei tututausi si viwakakakisiya keta yota Tuveka Yeisu bigana si nusifufuwiya tovitumaḡana kiouisi nenesiyai. Tovanama yasi makavina Yenusanema nenei, kunausi biga dewadewana si yauniya menana yagwanisi nenesiyai Sameniya sinenei.

Finifi Etiyofiya Kana Namōḡa Nakasina I Givibutabutiya

²⁶ Tamoka tova Tuveka kana kaetoḡa abamei Finifi i iyaviya, "Ku misini be kugagasa ketanama Yenusanemei i sobusobuwa be i niniya Gasa, nenei kuna niya." (Ketanama noko namoḡa nofe tova muka sita vaavaḡai.) ²⁷ Keta Finifi i noḡokawawa atu ke'ta tofwanei tene Etiyofiya i venusaiya. Namōḡanama o tanake tamo namoḡa nakasina, Etiyofiya kana tufomu gumayogu kana wava Kanidesi yana gabana matatafuna kana tokitavikavina. Namōḡanama i niya Yenusanema kodukodu fasinei. ²⁸ Tovanama i makamakaviniya Etiyofiya, yana waganusoni sinenei i niniya eatu Guyau yana tomatakawa Aiseya yana viginiwa i ginaḡanaiya.

²⁹ Eketa Kanunu Tafutafuna Finifi i iyaviya, "Ku nai noko waganusoninama niniunei."

³⁰ Eketa Finifi i dibwanamoka waganusoninama niniunei eketa i nowaniya namoḡa Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya, i ginaḡanaiya. Eketa

Finifi i nutoninuvenuviya, "Na viginiwanama ku ginaḡanaiya simo kana sanamana ku viviya?"

³¹ Eketa yana bwadu i fatiya, "Muka. Namaise masi ata sanamanei taki muka tamo kana givimayeta nenekuwai?" Noko nenei i vikokoniya Finifi keta i vaneya nukusi si toḡanuwa.

³² †Guyau fonakitunanama i ginaḡanaiya nenei o nofemaise i bwaduwa,

"Vitana maise sifi si niya be kayona sina kanibasiya eketa vitana maise sifi mwanavauna utuutuna kana tanakakanu fasinei naki i numananavamoka.

Maisemoka tanake muka tamo kayona.

³³ Si sawanuketuwiiya eketa si sawanoviya.

Muka tamo tauna yana dana keta weyo kasi sanamana

uḡuna yawasina fwayafwayai si viteweiyi."

³⁴ Keta namoḡa nakasina Finifi i nutoninuvenuviya, "Yamasi kuta iyavikuwa, Guyau yana tomatakawa tau-na fasinei i bwadubwaduwa o taki tamo aitevana fasinei?" ³⁵ Eketa noko viginiwanama nenei Finifi i vibutuwa eketa biga dewadewana Yeisu fasinei i givimayeta.

³⁶ Eketa si niniya eatu tovanama si nemiya sawa nenei namoḡa nakasina i bwaduwa, "Ake! Ukowa nofe. Muka tamo kaku nusiwataka, kuta givibutabutikuwa."

††³⁸ Eketa namoḡa nakasina i nusawataniya waganusoni kana tovidibwana atu nasi nuwa si sobuwa ukowai, eyo Finifi i givibutabutiya.

³⁹ Tovanama ukowei si vanenemiya, Tuveka Kanununa Finifi i sinasamwagauwiya eketa i niya tamo menana nenei. Noko nenei Namōḡa nakasina Finifi muka yota ita kitai eatu na sebobona yana ketai i niya.

⁴⁰ Eatu Finifi i kikinomana Adiyotusi menana nakasina nenei eketa menana matatafuna nenesiyai biga dewadewana i yauna-niia kana nivaniva i nemiya Sisaniya menana nakasina nenei.

Sauno I Vitomuniya Yeisu Fasinei

Bunanige 22:6-16, 26:12-18

9 Eatu Sauno na nuwagoyona i bwadu-kamanamana, "Tasike aviyaonana Yeisu kana tovitumaḡana ana nukumatisiya." I misiniya keta i niya Yenusanema toviwanaose kasi toviketanuneina nenei, ² eketa i vikokoniya be nufunufu ina viginiwisiya numa kafa yokoyoko kasi toviketanuneina nenesiyai Damasiko sinenei. Noko nufunufusima nenesiyai toviwanaose kasi toviketanuneina sawateweyeina Sauno i veniya ebe noko menanasima nenesiyai avi namoḡa o avi gumayogu ina nisaiya Yeisu yana Ke'ta † nununei i niniya, ina givikaviniya be ina nemiisiya Yenusanema deniyai.

† 8:32 Aiseya 53:7,8 †† Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 37 si nunatuya. Finifi i nufata, "Taki Yeisu Togifafafana Gigibokeinana nenei ku vitumaḡana katekateu matatafuni, nao ana givibutabutiwa." Eketa namoḡa nakasina i bwaduwa, "Ika, a vitumaḡaniya tanake Yeisu Togifafafana Gigibokeinana o tanake Guyau natuna."

‡ Ke'ta kana tomuniyeina. Wava nofe o Yeisu kana tomuniyeina kasi wava. Ke'ta kana nuwanuwa o Gifafafana o Yawasivaḡata kana ke'ta. Tanake o Yeisu. Yoni 14:6 nenei, Yeisu tauna i weniya Ke'ta.

³ Eketa i niniya Damasiko nenei eatu tovanama menana i ninikitekitiya, abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafifiniya. ⁴ Sauno i fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo i nowaniya i bwadubwaduwa nenei, "Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?"

⁵ Sauno i nutoniya i bwaduwa, "Aiye o kwaḡa aitevana?"

Eketa i nufata i bwaduwa, "Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. ⁶ Nofe tova kuna misiniya keta kuna kanasuna menana nakasinei ebe nokomai tamo aitevana ina iyaviwa avana kuta funiyea."

⁷ Namoḡasima Sauno nukusi si niniya, si misinivaḡata keta kawasi si kataka uḡuna kayonaḡa si nowanowaniya eatu muka sita kitakitai. ⁸ Sauno fwayafwayai i otowamisiniya keta i toneya eatu muka tamo aviyavana ita kitakitai. Na fasinei unaunana nimaneyi si givikavina eketa si kanasuniya Damasiko. ⁹ Kuyadayada tonusi sinesiyai matana i kwaya eketa yota muka ita keta muka ita yuyu.

¹⁰ Damasiko nenei tomuniyeina tamokaḡa kana wava Ananaiyasi. Tuveka kenokitai i iyaviya i bwaduwa, "Ananaiyasi yo!"

Eketa i nufata i bwaduwa, "Tuveka, iyau weka."

¹¹ Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, "Ku misini be ke'ta kana wava Dawaniniina nenei ku nai ebe Yudasa yana numai ku nutoninuvanuvu namoḡa kana wava Sauno tene Tasusi fasinei. Nofe tovanama nenei i kawakawanunukuwa nenekuwei. ¹² Kana kenokita nenei namoḡa kana wava Ananaiyasi i kitiya avage i nemiya eketa nimana i dawana tofwanei eketa i kita-savaviniya."

¹³ Eatu Ananaiyasi i nufata i bwaduwa, "Tuveka yo, namoinama fasinei biga yagwanina a nowaniya vitana ka tovitumaḡana tafutafusi i givigivikuvavaniya Yenusanema sinenei. ¹⁴ Yota nofe o tovitwanaose nakanakasisi sawateweyeina si veniya eketa i nemiya nofemai, ebe aviyaonana neneweu si kodukoduwa matatafusi ina givikaviniya."

¹⁵ Atu Tuveka Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, "Ku nai! A vitoniwagiya ina vikaetoikuwa ebe fasikuwai Kani Kwauna yasi tufomu nukusi yota fiyao Isineni ina numamanisiya. ¹⁶ Iyau taumokeku ana visawaveniya namaise kuvavana kana nakata yawane ina kuvavaniya kaku wava fasinei."

¹⁷ Eketa Ananaiyasi i niya keta i kanasuna numai. Nokomai nimana i dawana Sauno debabounei eyo i kawatakana i bwaduwa, "Unaku Sauno, gwadinama ketai ku kitiya tovanama ku nenemiya nofemai o Tuveka Yeisu. Gwadinama i vininitikuwa neneweu kuna kita-savavina fasinei yota Kanunu Tafutafuna nenei kuna maḡa." ¹⁸ Muka mwanenenama atu vitana iyana gwenavisi maise Sauno matanei si fekuwa eketa i kita-savaviniya. I otowamisiniya eketa Ananaiyasi i givibutabutiya. ¹⁹ Nokomai Sauno kabwaga i kawa keta fiwana i viya.

Sauno Damasiko I Numamana

Eketa Sauno i fakwa tomuniyeina nukusi kuyadayada kawaviya Damasiko nenei. ²⁰ Muka mwanenena tu Sauno i vibutuwa i numamana numa kafa yokoyoko nenesiyai vitana Yeisu o Guyau natuna.

²¹ Matatafusi aviyaonana Sauno yana numamana si nowaniya si mayaḡa. Tututausiḡa si vikanuntoniya, "Nofe namoḡanama o Yeisu kana tomuniyeina i vivitoagoyogoyowisiya Yenusanema sinenei. Kamo ava tu i nemiya tamoka nuwanuwana fasinei, tovitumaḡana ina givikaviniya be ina niisiya tovitwanaose nakanakasisi nenesiyai?" ²² Eatu Sauno i fiwanamataiya yana numamana nenesiyai vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinana. Eketa fiyao Diu Damasiko kana tofakwa muka kasi fata yana bwadusima fasisiyai avana tamo sina bwaduwei.

²³ †Kuyadayada aviyesi i kakavisiya muninei, Diu fiyaosi Sauno si viwaifufuniya be sita nuvimatiya. ²⁴ Kuyadayada be nuwabuna menananama kasi ketakawana †† si toneye-vaḡasisiya kana nuvimate fasinei. Eatu yasi viwaifufuninama o Sauno naki i sanamaniya. ²⁵ Nuwabuna tamokaḡa nenei tunisi kana tomuniyeina kautu nakasinei unavai si otanotanowiya menaninama kana kani kana nugiginabu nenei.

²⁶ Tovanama Sauno i kikinomana Yenusanema, i anuvanuvu be tomuniyeina ita tuyanomwanisiya eatu matatafusi si matutiya. Muka sita vitumaḡanei vitana tanake o naki Yeisu kana tomuniyeina. ²⁷ Eatu Banabasi Sauno i oviya keta i niya tonowana nenesiyai. Eketa i nusifufuwisiya namaise Damasiko ketai Sauno Tuveka i kitai, yota namaise Tuveka Sauno i nusifufuwei. Keta yota i iyavisiya namaise Sauno Damasiko sinenei na yana katevatu Yeisu kana wavai i numamana.

²⁸ Eketa nokomai tonowana nukusi si fakwa keta Tuveka kana wavai i numamana-fanakwaniuḡa Yenusanema na yana katevatu. ²⁹ Yana nusifufuwai fiyao Diu atu tobwadu-Giniki nukusi si vikawabwadubwaduwa atu ketaketa si nuwasa kana nuvimate fasinei. ³⁰ Tovanama tomuniyeina tunisi si biganowana, si oviya keta si sobuwiya Sisaniya eketa wakai si vitoiya i niya Tasusi tauna yana menanai.

³¹ Noko nenei eketa Yudiya, Ganini keta Sameniya fafanisima nenesiyai ekanesiya kana matatafu biganei si fakwa. Eketa Kanunu Tafutafuna tomuniyeina i givikatevatusiya keta yasi vitumaḡana i givifakiniya. Na nenei tomuniyeina kasi sabu i nakata yota Tuveka kana vifotu i nakata.

Fita Yana Nai Nida Keta Yofa Nenesiyai

³² Fita yana nidadana menana tu menana nenesiyai eatu tamoka tova, menana Nida nenei tovitumaḡana i venufotisiya. ³³ Nokomai namoḡa kana wava Aniyasi

† 9:23 2 Kononita 11:32,33 †† Damasiko menana nakasina kana kani badobadosi gabana nenesiyai si tutukanikanisiya keta tutausi si gigifafafanisiya kasi aviya nenesiyai. Eketa kasi kanisima nenesiyai ketakawana yagwanisi si fufunisiya.

i venusaiya. Namoğanama tanaina matematen eketa i matamataveya manamana 8. ³⁴ Fita i iyaviya i bwaduwa, "Aniyasi, Yeisu Togifafafana Gigibokeinana i gidewadewiwa! Ku misini be ka sita ku kuwai." Eketa na tovanama nenei Aniyasi i dewadewa. ³⁵ Tovanama Nida keta Sanoni menanisima namoisi si kitiya Aniyasi i dewadewa eketa Tuveka si vitumağaninya.

³⁶ Yofa menana nenei gumayogu tomuniyeina kana wava Tabita. (Giniki fonasiyai o kana wava Dokasi.) Tova matatafuna i nuwagabubuwa namoğa nenesiyai keta yota i ovivita goyogoyo nenesiyai. ³⁷ Eatu noko tovanama nenei Fita yawane Nida i fakwafakwa eatu gumayogunama i visafwavinağa keta yawasina i kakaviya. Kwafinina si gidewadewiya keta numa kuetana kana totomu nenei si teniya. ³⁸ Eatu Nida menana o Yofa niniunei eketa tovanama Yofa tomuniyeina si nowaniya Fita Nida i fakwafakwa, namoğa kasi nuwa si visimeisiya si niya kana tuova fasinei si iyaviya si bwaduwa, "Ae, nofe tova tata venuniya."

³⁹ Eketa Fita nukusi si niya. Tovanama si kikinomana, si vaneiya numa kuetana kana totomu nenei. Nokomai vivinekwa-fukwafuna yagwanisi si misinififiniya keta si bwedibwediya atu si vivisawaveniya kasi nuyasima tuninatunina i kwanisiya na yawasinei. ⁴⁰ Eketa Fita matatafusi i vikikinomanisiya eatu kaetutuna i viketogunisiya eketa i kawanunukuwa. Tovanama i nusafuwa i sağaviniya gumayogu matematen nenei eketa i bwaduwa, "Tabita, ku misini!" Eketa gumayogu matana i kanakasiya eatu tovanama Fita i kitiya, i otowamisiniya keta i nuvitoiya. ⁴¹ Gumayogu nimanei i givikavina eketa i sinavitowamisiniya. Eyo vivinekwa-fukwafuna keta tunisi tovitumağana i wenisinya keta i visawavenisiya vitana Dokasi naki i yawasa-savaviniya.

⁴² Yofa kana matatafu bigana si nowaniya keta sabu Tuveka si vitumağaninya. ⁴³ Eketa nokomai Fita i fakwa kuyadayada matayagwanina namoğa kana wava Saimoni nukusi. Nofe namoğanama o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna. †

Fita Keta Koniniyasi

10 Menana Sisaniya nenei namoğa tamokağa kana wava Koniniyasi, tanake tamo tonuaviya kasi 100 kana kaimatana Itani tonuaviya kunumisi nenei.

² Namoğanama o toeyaeyana eketa yota yana sabu matatafusi nukusi Guyau kana tovimogumogu. I nuwagabubuwa goyogoyo nenesiyai eketa yota tova nubwayouna i kawakawanunukuwa Guyau nenei. ³ Tamoka tova vanavana i kavigeniya kana bai tonusi nenei, kenokita nenei i kitautuutuya Guyau kana kae-toğa abamei i nemiya eketa i bwaduwa, "Koniniyasi!"

⁴ Eketa Koniniyasi i toneiya na yana matuta eatu i nutoniya, "Tuveka yo, avamasi ya nuwanuwa?"

† *Diu yasi sanamana nenei nofe namoğanama o gavigavina uğuna yomuyomu matematesi kwafinisi i givikavina (Visime Tafu 11:39-40). Fita yana fakwa namoğanama nukusi i visawavenena vitana nuwanuwana be Kani Kwauna nukusi sina savivina tamo nenei.*

Eketa i nufata, "Tova nubwayouna ya kawanunuku keta ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya vitana maise bwanaose mamadina. ⁵ Nofe tova namoğa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai. ⁶ Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa."

⁷ Tovanama kaetoğanama i nusifufukooğa keta i mowa, Koniniyasi kana kaetoğa nasi nuwa keta yana tonuaviya tamokağa tanake Guyau kana tovimogumogu i wenisinya. ⁸ Eketa kana kenokitanama fasinei matatafuna i nusifufuwisiya muninei yo i visimeisiya si niya Yofa. ††

Fita Kana Kenokita

⁹ Kuyadayada kana vinuwa vanavana etatiyai, namoğasima Yofa si venumekitiya. Nofe kawasasana nenei Fita i vaneya kudukudu kayavenina etanei kawanunuku fasinei. ¹⁰ Eketa i vitanona eatu vivine yawane kabwaga si gigimwanemwaneneiya nenei o i kenokita. ¹¹ I kitiya abama i kawiya eatu vitana aviyanava maise nuya nafanafana noyana nufunina nenesiyai vitana tamo aitevana ita otanotanowei.

¹² Nuyanama sinenei o yomuyomu be tooyağağa keta yota manuwa. ¹³ Kayokayo i kikinomana i bwaduwa, "Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!"

¹⁴ Eatu Fita i nufata i bwaduwa, "Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi." ‡

¹⁵ Kayokayo i kikinomana-savaviniya i bwaduwa, "Aviyavana tamo Guyau i givieyaeya muka kuna visawagoyowei."

¹⁶ Tamoka kenokitanama i kitiya kawa tonu muniyai yo nuyanama i vanesavaviniya abamai.

¹⁷ Kenokitanama kana sanamana fasinei Fita yawane i vivinuwadadaniya eatu namoğa kasi tonu Koniniyasi i visimeisiya naki Saimoni yana numai si kikinomana eketa yana ketakawanai si misimisiniya. ¹⁸ Eketa si nutoniya, "Na tamo wagawaga kana wava Saimoni Fita?"

¹⁹ Fita o yawane kenokitanama i vivinuwadadaniya atu Kanunu Tafutafuna i iyaviya i bwaduwa, "Ei, namoğa nasi tonu si nunuwasiwa. ²⁰ Na fasinei ku misini ku sobu be nukusi kwa nai. Muka kuna vinuwana uğuna Iyau a visimeisiya."

²¹ Fita i sobuwa nenesiyai keta i bwaduwa, "Iyau weka tauku kwa nunuwasiwa. Namaise yo kwa nemai?"

²² Namoğa si nufata si bwaduwa, "Noma tamo kaimatana Koniniyasi i visimeikiya ka nemiya. Tanake namoğa toeyaeyana yota Guyau kana tovimogumogu eketa fiyao Diu matatafusi si vivifotuwiiya. Guyau kana kaetoğa tafutafuna abamei i nusifufuwiiya fasinei eke-

†† *Sisaniya atu nanakoyei o Yofa i fakwa, kana kedawanau kana fwafwa 53 kinomita. ‡ Taki tene Diu yomuyomu sawasawatanana ina givikaviniya o ina kaniya, nao naki i gaviya (Visime Tafu 11). Noko kana nuwanuwa o muka namoğa nenesiyai sina viyao yota muka sina tuyanomwanisi kodukodu kana tovai, kana nivaniva sina vibwanaoseya be sina eyaeya-savaviniya.*

ta ka nemiya ka tuova, tana niya yana numai be ya sifufu ina vaneneiya.”²³ Eketa Fita namoḡasima i katuvisiya yana numai keta nokomai si banuwa.

Fita Koniniyasi Yana Numai

Eketa tova i katakiya i gidewadewa keta nukusi si niya. Atu yota tunisi Yofa tovitumaḡana kaena si kwafuya.²⁴ Kuyadayada kana vinuwa nenei i kikinomana Sisaniya. Koniniyasi yana sabu keta yana yaoyao i vakukusisiya keta yana numai si fotafota.²⁵ Tovana ma Fita i kanakanasuna yana numai, Koniniyasi i venufotefotiya keta kaetutuna i viketogunisiya eketa i koduwa Fita kanonovane. ²⁶Atu i sinavitowamisiniya keta i iyaviya, “Ku misini, iyau o namoḡamoka.” †

²⁷ Eketa nasi nuwa si nunusifufuniya si kanasuna sinenei eketa Fita i kitisiya sabu si yokowa. ²⁸ I iyavisiya i bwaduwa, “Kwa vaneneḡa! Matatafumi kwa sanamaniya Diu kama kwenava, muka tamo Kani Kwauna kana tuyanomwanimi o yota kana venufotaimi. Eatu Guyau naki i visawavenikuwa gewa muka mani namoḡa ana visawagavigaviyeisi. ²⁹ Eketa tovanama kwa nemiya kaku tuova fasinei, muka ata kabisawa. Eyo kwa iyaveiku namaise yo a nemi?”

³⁰ Eketa Koniniyasi i vibutuwa i nusifufuwa, “Kuyadayada nufunina i kakavisiya vanavana i kavigeniya kana bai tonusi, nao yaku numai a kawakawanunukuwa. Eatu tovanama nenei, namoḡa kana nuya nukawanamanamaneinasi naukuwai i kikinomaniya. ³¹ Eketa i nusifufuwa i bwaduwa, ‘Koniniyasi, ya kawananuku be ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya. ³² Namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai. Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.’ ³³ Eketa muka mwanenena a visimeisiya fasiweu eketa a viagigikuwa naki ku nemiya. Na fasinei nofe tova matatafuki ka yokowa ka vanevaneneiwa Guyau matanei be matatafuna avana Tuveka i visimeiwa fasikiyai ku nusifufuweiki.”

Fita Yana Sifufu

³⁴ † Eketa Fita i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa, “Nofe tova a nuwatanamaniya gewa Guyau muka tamo aitevana yana nusuyai ita ninai. ³⁵ Eatu kunuma tuninatunina nenesiyai aviyaonana Guyau si vivimogumoguwiya keta si fufufuna dawaniniina nenei nao i katukatuvisiya. ³⁶ Eketa Yesu Togifafafana Gigi-bokeinana o namoḡa kata matatafu yata Tuveka. Aitevana ina vitumaḡaniya, nao kana fata Guyau ina viyaowiya. Nofe biganama dewadewana fasinei o Guyau i vininitiya Isineni nenesiyai. ³⁷ Aviyavana matatafuna Yesu yana mudadava Yudiya kana matatafu nenei o naki kwa sanamaniya. Yoni i numamana givibutabuta fasinei muniyai yo Yesu mudadava

† *Guyau i visimeya tanakeḡa nenei tata kodukoduwa (Yauna 20:3-5, Visime Nuvinavinana 5:7-9, 6:13, 10:20, keta yota Nuke 4:5-8, Kenokita 19:10, 22:8-9).* †† *10:34 Visime Nuvinavinana 10:17*

nofe i vibutuwa Ganini nenei. ³⁸ Ka kitiya namaise Guyau Kanunu Tafutafuna nenei Yesu tene Nasaneti i vimaiya keta yota i givifiwaniya. Yesu i niya menana yagwanina nenesiyai iba dewadewasi i saviviniya, yota namoisima Seitani yana fiwana sifunei matatafusi i gidewadewisiya uḡuna Guyau o tanake nukusi.

³⁹ Namaise yana mudadava Yudiya kana matatafu keta yota Yenusanema sinenei, nao kima tonowana kana tokita keta kana toviwakakaki. Si giviogonaḡaniya keta si nuvimatiya. ⁴⁰ Eatu kuyadayada kana vitonu nenei Guyau i sinaviyawasiya eketa i vimaikitiya. ⁴¹ Mateyai yana misini-savavineina muninei muka namoḡa matatafusi sita kitai. Naki kimaḡa o nukusi ka kawa keta ka yuwa. Namokima o Guyau i gibokikiya sifufuna kana yaugenyaniya fasinei. ⁴² Yesu i visimeikiya be namoḡa kana numamanisiya be kana viwakakakisiya vitana tanake o Guyau i ginakasiya yawayawasisi keta matematesi kasi tonuvisi. ⁴³ Guyau yana tomatakawa matatafusi Yesu fasinei si viginiwa si bwaduwa, taki namoḡa sina vitumaḡaniya nao kana wavai Guyau yasi go'yona ina vintuwateweisiya.”

Kanunu Tafutafuna I Sobuwa Kani Kwauna Nenesiyai

⁴⁴ Fita yawane i nunusifufuwa eatu bwadu nofe kana tovaneneḡa matatafusi nenesiyai Kanunu Tafutafuna naki i sobunemiya. ⁴⁵ Eketa Diu tovitumaḡana nunuffinisi Yofei Fita kaena si kwafuya si mayaḡa uḡuna Kani Kwauna eatu Kanunu Tafutafuna i sobunemiya nenesiyai. ⁴⁶ Si nowanisiya meyasi i kaviniya keta Guyau si davadaviya.

Eketa Fita i bwaduwa, ⁴⁷ “Kanunu Tafutafuna si viya naki maisemoka kita ta viya. Na fasinei muka tamo aitevana ina viketofoteita kasi givibutabuta fasinei.”

⁴⁸ Eketa i visimeisiya be Koniniyasi yana sabu nukusi sina givibutibutisiya Yesu kana wavai. Noko muninei Fita si vikokoniya be kuyadayada aviyesi nukusi nokomai sita fakwa.

Fita Yana Savivina Fasinei I Nusifufuwa

11 Tonowana keta tunisi tomuniyeina Yudiya fapani sinenei, si nowaniya vitana yota tunisi Kani Kwau-na o Guyau fonana naki si katuviya. ² Eketa tovanama Fita i vaneya Yenusanema tunisi Diu tovitumaḡana nunuffinisi si managibuwiya si bwaduwa, ³ “Kwaḡa o ku kanasuna tasike muka nunuffinisi yasi numai keta nukusi kwa kawa!”

⁴ Eketa Fita i vibutuwa i givimayeta nenesiyai aviyanana i kikinomana kana matanabobotai. ⁵ I bwaduwa, “Yofa a fakwafakwa atu a kawakawanunukuwa nenei a kenokita. A kitiya abamei vitana aviyavana maisen nuya nafanafana. Eatu noyana nufunina nenesiyai vitana aitevana tamo i otanowei nenekuwei. ⁶ Eketa sinenei, a kitisiya yomuyomu-menana keta yomuyomu-wanawanaki yota tooyaḡaḡa keta manuwa. ⁷ Eketa kayokayo a nowaniya i iyavikuwa, ‘Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!’

⁸ Atu a nufata a bwaduwa, 'Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.'

⁹ Eketa abamei kayokayo i bwadu-savaviniya i bwaduwa, 'Aviyavana tamo Guyau i givieyaeiya muka kuna visawagoyowei.' ¹⁰ Tamoka ibanama kawa tonu i kikinomana muniyai yo matatafuna i savaviniya abamai.

¹¹ Na naki kawasasanama nenei namoğa kasi tonu Sisaniyei si visimeisiya numanama a fakwafakwa nenei si kikinomana. ¹² Kanunu Tafutafuna i iyavikuwa be namoisima nukusi kana niya eatu muka na yaku vinuwana. Nofe tovitumağanasima nasi 6 Yofei o kaeku si kwafuya keta Koniniyasi yana numai ka kanasuna. ¹³ Eketa i nusifufuwikiya namaise Guyau kana kaetoğa abamei i kitiya yana numa sinenei i kikinomaniya keta i iyaviya i bwaduwa, 'Namoğa ku visimeyeisi si nai Yofa be Saimoni Fita si ovai. ¹⁴ Ebe ya sabu nukusi Guyau fonana i nusifufuweimi kami gifafafana fasinei.'

¹⁵ Eketa a vibutuwa be a nunusifufuwa eatu namaise Kanunu Tafutafuna kafa viuğuwai † i sobunemiya nenetiyai naki maisemoka yota i sobunemiya nenesiyai. ¹⁶ ††Eketa a tukuya Tuveka Yeisu yana bwadu, 'Yoni ukowa nenei i givibutabuta, atu Guyau o Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.' ¹⁷ Naki mayemayetamokena gewa tovanama Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana ta vitumağaniya be kakavenenanama Guyau i venita maise tasike yota i venisiya. Keta iyau o aitevana yo Guyau ata nusawatanai?"

¹⁸ Tovanama nofemaise Fita nenei si nowaniya, kana managibu si onoviya atu Guyau si sawadavadaviya si bwaduwa, "Mukanono. Gewa Guyau naki Kani Kwau-na kawasasa i venisiya sina ugevinisiya be yawasivağa-ta sina nisaiya."

Ekanesiya Anitiyoki Sinenei

¹⁹ †Yeisu kana tovitumağana dauna nakasina si nisaiya tovanama Sitiveni yana mate muninei eketa si kafiyauyauna. Tunisi si niya Foenisiya yana fafari nenei yota simuna Saifunusi eketa Anitiyoki menana nakasina nenei, Yeisu bigana si yaugeyaniya fiyao Diuğa nenesiyai. ²⁰ Eatu tunisi tovitumağana simuna Saifunusi nenei keta Sainini menana nakasinei, si niya Anitiyoki menana nakasinei eketa Ginisi namoisi si numanisiya biga dewadewana Tuveka Yeisu fasinei.

²¹ Eketa Tuveka yana fiwana nenei i ovivitsiya keta namoğa yagwanisi si vitumağana eketa si ugevinisiya Tuveka nenei.

²² Ekanesiya Yenusanema sinenei si biganowana nofe fasinei eketa Banabasi si visimeiya i niya Anitiyoki. ²³ Banabasi tanake o namoğa dewadewana yota Kanunu Tafutafuna nenei i mağa eketa yota tovitumağanaonaona. Tovanama i kikinomana keta Guyau yana sawanuwagabubu i kitanisaiya namoğa noko ne-

† Fita i nunusifufuwa aviyavana i kikinomana Kabwaga Matana kana tovai fasinei. (Bunanige 2:4) †† 11:16 Bunanige 1:5 ‡ 11:19 Bunanige 8:1-4

nesiyai, i sebobowa kitagoyona. Atu matatafusi i vatonisiya be Tuveka Yeisu kana vitumağana nenei sina viketotonisiya venemokena. Eketa namoğa sabu-veka Tuveka si vitumağaniya.

²⁵ Nokomai Banabasi i misiniya keta i niya Tasusi, Sauno kana nuwasa fasinei. ²⁶ Eketa tovanama i nisaiya, i oviya keta i makaviniya i nemiiya Anitiyoki. Naki manamana kana matatafu nasi nuwa ekanesiya nukusi si vivikaninisağa eketa namoğa sagisagigi nenesiyai si vivisawavenena. Eketa Anitiyoki nenei tomuniyeina si mikiwenisiya *Yeisu kana sabu* .

²⁷ Noko tovanama nenei tunisi Guyau yana tomatakawa Yenusanemei si sobunemiya Anitiyoki. ²⁸ ††Sinesiyai o namoğa tamokağa kana wava Agabus. Kanunu Tafutafuna yana fiwanai i misiniya keta i bwaduvioğoniya vitana tova kabegomokena, noga nakasina ina kataneneğa Noma yana kafa visime kana matatafu nenei. Nofe ibanama i vivenemokena tovanama Konodiyasi yana vitufomu Noma nenei kana tovai. ²⁹ Na fasinei tomuniyeina Anitiyoki sinenei si vinuwadadana vitana gabana sina giviyobuwa tututausi kasi nufotai be sita vininitiya unaunasi Yudiya nenei si fakwafakwa fasisiyai. ³⁰ Nuwagabubunama si viya eyo Banabasi keta Sauno nimasiyai si teniya be yo nokomai tovitumağana kasi tokawakawa sina venisiya.

Tovitumağana Kasi Vitoagoyogoyo

12 Tovanama Banabasi keta Sauno si niya Yenusanema kana tovai, tufomu Enoda Aganifa i vibutuwa be tunisi tovitumağana ekanesiya sinenei i givigivikuvakuvavansiya. ² Yana tonuaviya i iyavisiya keta Yoni tawağana Yemesa kayona si nuonosiya fetowai. ³ Tovanama Enoda i kitiya vitana aviyavana i fufuniya o kafa seboho Diu nenesiyai, yana tonuaviya yota i iyavisiya keta Fita si givikaviniya. Nofe si fufuniya o Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana tovai. ⁴ ††Tovanama Fita deniyai si teniya, Enoda yoko nufunina tonuaviya i tenisiya be sina kitavikaviniya. Yoko tamokağa sinenei tonuaviya nasi nufunina ebe yo yasi tovatovai Fita sina vivinanuya. Enoda nuwanuwana be Venuvisinatana kana Ka muninei, namoğa matatafusi matasiyai atu ina nutonikuekuiya. ⁵ Na fasinei Fita deniyai si tenefotiya. Eatu ekanesiya o yawasisi matatafunei si kawakawanunukuwa Guyau nenei kana ovivita fasinei.

Fita Kana Ketoyau Deniyai

⁶ Eketa kana nuwabuna be tova ina katakiya nenei vitana Enoda Fita ina nutonikuekuiya, eatu Fita tonuaviya kasi nuwa kasi sinefouwai i banubanuwa. Ni mana si nudigwanisiya seni nuwesi nenesiyai eatu yota tunisi tuiyo o deni kawana si kitavikaviniya.

⁷ Sabanutuğai Tuveka kana kaetoğa abamei i kikinomana Fita niniunei eketa totomu i mayesiya. Kaetoğanama Fita niniuna i ketogadiya nenei, i weikenokitiya eketa i iyaviya i bwaduwa, "Ku venumisini!" Eketa

†† 11:28 Bunanige 21:10 ‡† 12:4 Yauna 12:1-27

seni nimanei i kakakisiya. ⁸ Eyo kaetoḡanama i bwaduwa, “Ku kanibubuna be ka kaevatakutakuna ku kotoneina.” Eketa Fita i fufuniya, eyo kaetoḡanama yota i bwaduwa, “Ka kwame nenei ku waminu be ku muniyeiku.”

⁹ Eketa Fita i muniya keta si kikinomana. Eatu muka ita sanamanei vitana kaetoḡanama yana visanafu o venemokena, yana nuwanuwa vitana ita kenokenokita. ¹⁰ Tuiyo yoko tamokaḡa si niunisiya eketa si nemiya yota yoko kana vinuwa nenei, muniyai yo si nemiya ke'ta kana kawa vikainumuna nenei. Ketanama o i niniya menana nakasina kuweyaina. Deni kana kawa tauna i kayauya eatu si kikinomana keta si niya tamo ke'ta nenei si sobuwa. Eyo nokomai kaetoḡanama Fita i vateweiya keta na tovanama nenei i mowa.

¹¹ Tovanama nenei Fita nuwatana i kanabunabuya eketa i bwaduwa, “Nofe o naki a sanamaniya gewa venemokena Tuveka kana kaetoḡa abamei i visimeiya keta Enoda nimanei i sinavikuwa ebe muka fiyao Diu yasi nuwanuwa maise ina fufuniya.”

¹² Tovanama Fita naki i kitiya Guyau i guguiya, eketa i niya Meni, Yoni Maka ayona, yasi numai. Numanama nenei tovitumaḡana yagwanisi si yokowa eketa si kawakawanunukuwa. ¹³ Eatu Fita kawa kana vinuwa kumenanina nenei i nufisifisika eketa kaetoḡa kakaa-bana kana wava Noda i nemiya kawa kana kiyau fasinei. ¹⁴ Tovanama Fita i nutoniya nenei, Noda kayona i kinaniya. Eatu sebobo i tewesafuya eketa kawa muka ita yauya atu i venukanasuna keta i iyavisiya i bwaduwa, “Aiyui! Fita nofe ketakawanai i misimisiniya.”

¹⁵ Eatu si iyaviya si bwaduwa, “Kamo ku wafa!” Eatu i tenekasikasiyei muka yo si bwaduwa, “Ei, nai o Fita yana kaetoḡa abamei!” †

¹⁶ Eatu Fita yawane i teniya be i nunufisifisika. Tovanama kawa si yauya nenei, si kitiya eketa si mayaḡa.

¹⁷ Atu Fita nimanei i nusawatanisiya ebe sina manava, eatu i nusifufuwisiya namaise Tuveka deniyai i vikikinomanei. Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Yemesa keta tovitumaḡana tunisi kwana nusifufuwisiya aviyanana i kikinomana fasinei.” Eyo Fita Yenusanema i teweiya atu i niya tamo menana nenei.

¹⁸ Nuwabuniyai deniyai tonuaviya nuwanuwa yaona i vanisiya Fita yana bwavi fasinei. ¹⁹ Tovanama Enoda i biganowana, yana tonuaviya i visimeisiya be si nuwasa eatu muka sita nisaḡai. Na fasinei tuiyosima Fita si kitavikaviniya, Enoda Aganifa i nutonikuekuisiya. Eketa tonuaviya i sawanuyakanisiya be tuiyosima sina nuvimatisiya. Noko muninei Enoda Yudiya i teweiya eatu i sobuwa Sisaniya menana nakasina nenei i toḡanovenoviya.

Enoda Aganifa Yana Mate

²⁰ Enoda i nuwagoyowa fiyao Taya keta Saidoni nenesiyai. Na fasinei si vikatutamokisiya eketa si niya kana

† Diu si vitumaḡaniya vitana tamo tova Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya yana namonamoḡa tamokatamokaḡa kasi ofafafa fasinei. (Same 91:11, Madiu 18:10 keta Ibeniu 1:14)

kita fasinei. Tufomu tauna kana tookakikakina kana wava Banasitasi nuwatana si kaniya eketa Enoda i vikokoniya be sita viyaowa uḡuna kasi kabwaga kana ketama nonowana o Enoda yana fapaniyai. ²¹ Eketa tovanama noko kuyadayadanama i vikanatutuya, tufomu kanibubuna Enoda i kotonisiya keta kana kwabudogai i nuvitoiya atu nenesiyai i numamana. ²² Tovanama sabu kayona si nowaniya, si vibtuwa si nukatub-waubwauwiya, “Oa! Nofe o tanake naki guyau kayona, muka namoḡa!”

²³ Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa tamokaḡa abamei Enoda i vikawagagasiya eketa i visafwavinaḡa nakasina, uḡuna namoḡa muka ita iyaveisi be Guyauḡa sita gikaikaiwabuya. Noko fasinei mwatanaiya sinena si venuyayawaniya eketa i vidawana.

²⁴ Eatu tovitumaḡana si viketotonisiya be Guyau fonana si yaugeyaniya eketa namoḡa sabu Yeisu si vitumaḡaniya.

²⁵ Tovanama Banabasi keta Sauno yasi bunanige Yenusanema si nusafuwa, Yoni Maka si oviya keta nukusi si makavinisiya Anitiyoki.

Banabasi Keta Sauno Kasi Giboke

13 Ekanesiya Anitiyoki nenei sinesiyai o tunisi tomatakawa yota tunisi tovisawavenena. Kasi wava o Banabasi, Simiyoni (kana wava venuwana Bowa), Nusiyasi tene Sainini, Manaeni (tanake tufomu Enoda Anitifasi nukusi vikatufutufuwasima), eketa yota Sauno. ² Tamoka tova tovitumaḡana matatafusi si yokowa eketa Tuveka nenei si kodukoduwa keta si vivikokowana, eatu Kanunu Tafutafuna nenesiyai i bwaduwa, “Banabasi keta Sauno kwana tenesinisiya. A gibokisiya yaku nuwanuwa sina saviviniya fasinei.” ³ Yasi vikokowana keta kawanunuku muninei, nimasi si dawana Banabasi keta Sauno debabousiyai eyo muniyai si teweisiya si kikinomana.

Banabasi keta Sauno Yasi Kamudadana Saifunusi Simunai

⁴ Eketa Kanunu Tafutafuna yana visime nenei nasi nuwa si sobuwa Senusiya eketa wakai si tamana Saifunusi simunai. ⁵ Tovanama Sanamisi menana nenei si kikinomana, fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai Guyau fonana si yauniya namoḡa nenesiyai. Noko tovanama nenei o Yoni Maka nukusi, kasi toovivita.

⁶ Simunanama si vaonosiya keta si nemiya kana niwaniva Fafosi. Nokomai tene Diu toibaiba keta tomatakawa-vikanonono kana wava Ba-Yeisu si venu-saiya. ⁷ Namoinama o tene Noma kana wava Segiusa Fonasi nenei i fakwafakwa. Segiusa tanake simuna kana tovisime yota tanake tamo tonuwatasuyasuya. Nuwanuwana be Guyau fonana ina vaneneiya, na fasinei Banabasi keta Sauno i wenisiya be sina venu-fotiya. ⁸ Eatu toibaibanama Ba-Yeisu (Giniki fonasiyai o

Enimasi) muka nuwanuwana be tovisimenama ina vitumaḡana eketa i sawafafanisiya.

⁹ Eketa Sauno, kana wava yota Fauno, Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa eketa Ba-Yesu i kita-manonowiya. ¹⁰ Eketa i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa o Seitani natuna! Matatafuna avana dewadewasi ku vivikaniyabinisiya. Kanadibidibi keta vikanonono nenei ku saiya. Tova matatafuna Tuveka yana ketaketa dawaniniisi eatu ku viviviisiya! ¹¹ Eketa ku vaneneḡa, Tuveka yana fiwana ina vimatadawaniwa be matau ina kwava ebe muka kana fata vanavana yana mayesina kuna kitai tova bwatana nenei.” Kimokimokima tu sowa keta kumanovana Ba-Yesu matana i sowiya. Muka tamo avana ita kitai, na fasinei namoḡa i gifisaḡa be nimanei sita givikavina be sita niiya.

¹² Tovanama tovisimenama i kitiya aviyavana i kikinomana Ba-Yesu nenei, i vitumaḡana uḡuna visawavena noko Tuveka fasinei nenei i mayaḡa.

Fauno I Numamana Fisidiya Anitiyoki Sinenei

¹³ Fauno unaunana nukusi Fafosi menana si teweiya eatu wakai si niya Fega menana nenei Famufiniya yana fafari nenei. Nokomai Yoni Maka i venuteweisiya eatu i makaviniya Yenusanema. ¹⁴ Eketa Fega nenei si misiniya keta si vaneonota keta fafari Fisidiya kana Anitiyoki menana nakasina nenei si kikinomana.

Eketa kuyadayada Sabati si kanasuna numa kafa yokoyoko nenei si nuvitoḡa. ¹⁵ Mosese yana visime keta yota Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa kasi ginaḡanaḡa muninei, numa kafa yokoyoko kana toviketaneina bwadu si vininitiya Fauno keta Banabasi nenesiyai si bwaduwa, “Unaunaki, taki tamo bwadu-vatoneina nenemiyai maise o namoḡa kwa nusifufuweisi.”

¹⁶ Eketa Fauno i misiniya, nimanei namoḡa i nusawatanisiya eketa nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Isineni keta kwami Kani Kwauna atu Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡeiku!

¹⁷ Kita fiyao Isineni manatuwaina yata Guyau i gibokisiya waḡawaḡata eketa kasi sabu i givinakasiya tovanama yasi vikaetoḡa Itifita sinenei kana tovai. Eatu yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomanisiya. ¹⁸ Eke-ta manamana 40 fwayafwaya nunumonumonei i kunuwaniisiya. ¹⁹ Eketa Guyau fiyao Kenani kunuma 7 i vatanisiya eatu yasi fwayafwayanama kita i venita eketa ta vitoniwagiya. ²⁰ Tovanama waḡawaḡata si kanasunavauvauwa Itifita kana tovai atu i nemiya kana nivaniva 450 manamana i kakavisiya muninei yo Kenani si fakwa.

Eketa noko muninei Guyau i venisiya tovisime be si visimeisiya kana nivaniva tomatakawa Samuwena yana tovai. ²¹ Fiyao Isineni Samuwena si vikokoniya nuwanuwasi tamo yasi tufomu eketa Guyau Beniyamina fasekwina nenei Kisi natuna Sauno i venisiya keta

† 13:17 Yauna 1:7, 12:51 †† 13:18 Ginaḡanaḡa 14:34, Visime Nuvinavinana 1:31 † 13:19 Visime Nuvinavinana 7:1, Yosua 14:1 †† 13:20 Tovisime 2:16, 1 Samuwena 3:20 †† 13:21 1 Samuwena 8:5, 10:21

namoinama i vidibwanisiya manamana 40. ²² Eatu muniyai Guyau Sauno i viyauniya eatu Devida i ginakasiya yasi tufomu. Eketa namoḡanama fasinei Guyau i bwadukikinomana i bwaduwa, ‘A kitanisiya Yesu natuna Devida o nuwataku i oviya. Yaku nuwanuwa matatafuna maise kimoki ina saviviniisiya.’

²³ Naki maise Guyau i bwadudabadaba Devida nenei, eketa susukwana nenei kita fiyao Isineni kata togifafafana i nemiiya o Yesu. ²⁴ Muniyai yo Yesu yana mudadava i vibutuwa, Yoni Togivibutabuta i numamana Isineni matatafusi nenesiyai vitana fufuna goyosi nenesiyai sina ugevinisiya be ina givibutibutisiya. ²⁵ Tovanama Yoni yana mudadava i nunusafuya, namoḡa i iyavisiya, ‘O kwami kwa nuwanuwa vitana iyau Togifafafana Gigi-bokeinaku? Iyau o muka eatu gwadinama munikuwai i nenemiyai o muka ita nufotaiku kana kaevatakutakuna ana kakiya.’

²⁶ Kwami unaunaku, Ebenaamu susukwana eketa yota Kani Kwauna Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡa! Guyau matakawa i vininitiya nenetiya namaise namoḡa i gigifafafaneisi fasinei. ²⁷ Fiyao Yenusanema kasi toviketaneina nukusi muka sita sanamanei Yesu o tanake Togifafafana. Sabati tamokatamokaḡa numa kafa yokoyoko sinenei si vanevaneneisiya namoḡa si gigenaḡanaḡa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa Togifafafananama fasinei, eatu muka nuwatasi ita mayesiya eketa si sawanuketuwia be ina mateya. Noko ketaketanama nenei eketa tomatakawa yasi viginiwasima noko i vivenemokena. ²⁸ Noko fiyaosima keta kasi toviketaneina muka tamo goyona sita kitanisaḡai Yesu nenei ebe yo ina mate. Eatu Fainato si vikokoniya be yana tonuaviya ina nuyakanisiya be sina nuvimatiya.

²⁹ Eketa avana Guyau yana tomatakawa si viginiwisiya matatafuna tanake fasinei naki maisemoka si savivine-koḡoiya. Muniyai ogonaḡanaḡai si kakiya keta kididiku nenei si teniya. ³⁰ Atu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Kuyadayada yagwanina kana tomuniyeina i kikinomanisiya. Namoisima aviyaonana nukusi nauna si kamudadana Ganini nenei eatu si vaneya Yenusanema. Tasike si kitiya eketa nofe tova si viviwakakakisiya Yesu fasinei namoḡa nenesiyai.

³² Nofe tova Banabasi nukusi biga dewadewana ka iyaiyavimiya. Avana Guyau yana bwadudabadabanama waḡawaḡata nenesiyai, ³³ naki maisemoka i fufuniya eketa tovanama Yesu i sinaviyawasiya mateyai i vivenemokena kita natunatusi nenetiya. Naki maisemoka Devida i viginiwiya Same kana vinuwa nenei i bwadubwaduwa Yesu fasinei,
‘Kwaḡa Iyau natuku,
kimoki o Iyau amau.’

††† 13:22 1 Samuwena 13:14, 16:12, Same 89:20 ††† 13:24 Maka 1:4, Nuke 3:3 § 13:25 Madiu 3:11, Maka 1:7, Nuke 3:16, Yoni 1:20, 27 §† 13:28 Madiu 27:22, 23, Maka 15:13, 14, Nuke 23:21-23, Yoni 19:15 §†† 13:29 Madiu 27:57-61, Maka 15:42-47, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42 §† 13:31 Bunanige 1:3 §†† 13:33 Same 2:7

³⁴ †Guyau Yeisu mateyai i sinaviyawasiya eketa mukamokena yota ina mate-savavinei. Nofe savivinana nama fasinei o Guyau i bwaduwiya wağawağata nenesiyai i bwaduwa,

'Namaise Deivida a bwadudabedabiya kana sawanuwağabubu tafutafuna keta venemokena, naki maisemoka yota nununei ana sawanuwağabubu wimiya.'

³⁵ ††Eketa tamo yota viginiwa Same nenei Deivida i bwadubwaduwa,

'Muka ka Kaetoğa Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.'

³⁶ Kwa nowaniya, yawane Deivida na yawasinei avana Guyau i nuwenuwiya maise i saviviniya, eyo i mateya eketa namai wağawağana si matamataveya nenei ninusiyai si odewadewiye eketa tofwana i kaniniya.

³⁷ Eatu namoinama Guyau i sinaviyawasiya mateyai tofwana muka ita kaniniya.

³⁸ Eketa unaunaku, biganama ka nunusifufuwimiya kwana nowanautuutuya. Yeisu nenei eketa Guyau kana fata be yami go'yona ina vinuwatewesiya. Muka kana fata be ketoyau kwana nisağai taki Mosese yana visime matatafuna kwana muniya, atu Yeisu kwana vitumağaniya nao Guyau matanei ketoketoyau mi go'yona matatafuna nenesiyai. ⁴⁰ Na fasinei kwana kitavikavinimiya be avana tomatakawa si viginiwisiya muka ina kikinomana nenemiyai. Si bwaduwa,

⁴¹ † *'Fiyaomima kwa adibudibutoyoikuwa, kwa vaneneğa!*

Kwa bau be kwa vikamatemate, uğuna kwami tomanagibu yami tovai bunanige ana gikikinomaniya nenemiyai.

Naki taki aitevana tamo ibanama fasinei ina iyavimiya,

eatu kimoki muka kwana vitumağanei."

⁴² Eketa tovanama Banabasi keta Fauno numa kafa yokoyoko si teweteweiya, namoğa si kamanemanisiya be Sabati venuwanei Guyau yana bwadu sita nusifufuwe-savaviniya nenesiyai. ⁴³ Tovanama si kafiyauyau na muninei, yağwanisi fiyao Diu yota aviyaonana Kani Kwauna eatu Diu yasi ketaketai si kodukoduwa, Fauno keta Banabasi si muniisiya. Eketa namoisima si nusifufuwisiya eketa si kamanemanisiya be vitumağana sina tenesaviya Guyau yana omukumukutana kanonovane.

⁴⁴ Sabati kana vinuwa nenei menana nakasinei sabuvekamoka si yokowa numa kafa yokoyoko nenei Tuveka bigana kana vaneneğa fasinei. ⁴⁵ Tovanama Diu namoisi si kitiya yoko sagisagigi, si sinegoyowa eketa si vibutuwa Fauno yana sifufu si sawavigoyowiya.

⁴⁶ Atu Fauno keta Banabasi na yasi katevatu si nusifufuwa si bwaduwa, "Kana fatamoka be Guyau fonana kana yauneina fasinei o nauna kwami fiyao Diu nene miyai, eatu kuniniumi kwa katuniiya. Nofe i vivisawavenena gewa tututaumi kwa nunuvisimiya keta kwa nuwanuwa avage yawasivağata kana nisağa o muka ita nufotaimi. Na fasinei nofe tova yota Kani

Kwauna nenesiyai ka tonetoneya. ⁴⁷ ††Nofemaise Tuveka i visimeikiya tovanama i bwaduwa,

'A gibokiwa kuna vikimayeta Kani Kwauna fasisiyai, ebe yo kwağa neneweu namoğa kana matatafu fwayafwayai ana gifafafanisiya.'

⁴⁸ Eketa tovanama Kani Kwauna fiyaosi si nowaniya Fauno yana bwadu, si sebobowa nakasina eketa Tuveka si daviya biga dewadewana fasinei. Eketa tasike aviyaonana Guyau waniya i gibokisiya be yawasivağata sina nisaiya fiyaosima o Yeisu si vitumağaniya.

⁴⁹ Eketa Tuveka bigana i mutuna fafaninama kana matatafu nenei.

⁵⁰ Atu Diu namoisi si ketoyakayakana Kani Kwauna vivine kaikaiwabusu atu Guyau kana tokodukodu, yota tunisi namoğa na kasi wava Anitiyoki sinenei. Eketa tasike fiyaosima o namoğa tunisi si ketoyakayakanisiya be Fauno keta Banabasi si vitoagoyogoyowisiya eketa yasi fafaninama nenei si kwavinisiya keta si kikinomana. ⁵¹ ††Na fasinei Fauno keta Banabasi kaeyafayafasi kasi kafusisima si nubutusiya be i visawavenena vitana Guyau i nuwagoyowa fiyaosima nenesiyai. Eyo si niya Ikoniumu menana nenei. ⁵² Eatu tomuniyena Anitiyoki nenei si sebobowa nakasina eketa Kanunu Tafutafuna i kitavikavinisiya yasi fakwafakwa nenei.

Fauno Keta Banabasi Ikoniumu Sinenei

14 Avana Anitiyoki nenei i kikinomana, naki maise yota Ikoniumu nenei. Fauno keta Banabasi yasi fufunavağata maise eketa si kanasuna Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei eketa yasi numamana nenei fiyao Diu keta Kani Kwauna sabuveka Yeisu si vitumağaniya. ² Eatu Diu tunisi si dibutoyoğa Yeisu kana vitumağana fasinei eketa Kani Kwauna fiyaosi si ketoyakayakanisiya yota yasi nuwanuwa si kaniya be muka tovitumağana sina muniyeisi. ³ Noko nenei Fauno keta Banabasi si fakwa matanubwayouna eatu si numamana na yasi katevatu Tuveka yana omukumukutana nenetiyai fasinei. Eketa Tuveka i givimeyameyaniya nenesiyai be kiyakiyaya kafa nuwatabau yağwanina si saviviniya eketa nofe ketaketanama nenei namoğa i visawavenisiya vitana biga nofe o venemokena.

⁴ Eatu namoğa Ikoniumu menana sinenei si takisiya keta tunisi o fiyao Diu yasi badiyai si niya atu tunisi o tonowana nenesiyai. ⁵ Kani Kwauna keta fiyao Diu na kasi toviketaneineina nukusi si viwaifufunisiya ebe tanasona nenei sita vibutusiya be gabanai sita tutuvmatisiya. ⁶ Eatu tovanama Fauno keta Banabasi si biganowana, si dibwana si niya kawakawana Naikoniya nenei, menana nakanakasisi Nisita keta Debi keta yota menana kuniniusi nenesiyai. ⁷ Eketa nokomai si tenesaviya biga dewadewana Yeisu fasinei si nunumamana.

† 13:34 Aiseya 55:3 †† 13:35 Same 16:10 † 13:41 Abakuki 1:5

†† 13:47 Aiseya 42:6, 49:6 †† 13:51 Madiu 10:14, Maka 6:11, Nuke 9:5, 10:11

Fauno Keta Banabasi, Nisita Keta Debi Nenesiyai

⁸ Namoğa tamokağa menana Nisita nenei i nunuvi-toğa. I tufuwiiya fenafenana eketa muka ita ninidadana. ⁹ Tamoka tova Fauno yana numamana i vanevaneneiya. Fauno dawaniniina i toneiya eketa i kitanisaiya vitana namoğa i vitumağana ina dewadewa fasinei, ¹⁰ eketa Fauno kayona nakasinei i iyaviya i bwaduwa, "Unaku, kaeyafayafaweu ku misini!" Noko tovanama nenei kaena si dewadewa, i venuo-towamisiniya keta i nidadana.

¹¹ Tovanama namoğa si kitiya avana Fauno i fufuniya, Naikoniya tututausi fonasiyai si bwaubwauwa, "Ei, Viv-inuwa si vinamoğamoka eketa si sobunemiya nenetiya!" ¹² Banabasi o kawakawa na fasinei si weniya Seiyusi eatu Fauno tanake tonusifufu na fasinei si weniya Emesi. ¹³ Seiyusi yana numa kodukodu o menana nakasina kana ketakawanai. Yana tovibwanaose keta yana namonamoğa nukusi bunumakau keta kanibubuna bwanaosesi si nemiina uğuna nuwanuwasi Fauno keta Banabasi nenesiyai sina vibwanaoseisiya.

¹⁴ Atu tovanama Banabasi keta Fauno si nowaniya, kasi nuya si kiganiniya atu si dibwana si kanasuna sabu kasi sinefouwai si finafina, ¹⁵ "Eiyoi, unaunaki! Ava nofe kwa savisavivinei? Kima o naki namoğamoka maise kwami. Biga dewadewana ka nemiya nene-miyai ebe nofe ibakaokaoğosima naki kwana onovisiya eatu kwana sağavinimiya Guyau na yawasina nenei. Nofe Guyaunama o tanake abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi tokifufuna. ¹⁶ Manatuwaina yasi tovai namoğa matatafusi i kitamokisiya be tututausi yasi nuwanuwai si sağa. ¹⁷ Eatu kwa kitiya, kiyakiyaya tamokatamokağa si visawavene-na yana nuwadoğa i vivenemokena nenemiya gewa Guyau i fakwafakwa. Bwabwau abamei keta kabwaga kasi tutuya i venevenimiya eketa kabwaga be sebobo nenesiyai katekatemi i vivimaiiya." ¹⁸ Banabasi keta Fauno naki maise yasi kikitana eatu Nisita fiyaosi yawane si kamanamana nuwanuwasi be sina vibwanaoseiya nenesiyai.

Fauno Gabanai Si Fonufonuya Nisita

¹⁹ Muniyai fiyao Diu Anitiyokiyei eketa Ikoniumuwei si nemiya keta namoğa yasi nuwanuwa si kaniya eketa Fauno si vikaniyabiniya. Eyo si vikatutamokisiya keta Fauno gabanai si fonufonuya. Yasi nuwanuwa vitana naki ita mate eketa si soni-kikinomaniya menana nakasina kukwauna. ²⁰ Eatu tovanama tomuniyeina tunisi si yokofiniya, i misiniya eketa i kanasuna-savaviniya menana sinenei.

Kuyadayada venuwanei Fauno keta Banabasi si misiniya keta si niya Debi menana nakasinei.

²¹ Tovanama biga dewadewana nokomai si numamaniya, namoğa yagwanisi si vitomuniya Yeisu fasinei. Eyo si makavinisiya Nisita, Ikoniumu keta Anitiyoki

menana nenesiyai Fisidiya yana fafaniyai. ²² Menana tamokatamokağa nenei tomuniyeina si vavatonisiya be yasi vitumağana ita fakwafakwa fifiwanina Yeisu nenei si bwadubwaduwa, "Kita kuvavana yagwanina sinenei tana kanasuna eyo muniyai Guyau yana kafa visime nenei tana kanasuna." ²³ Eketa ekanesiya tamokatamokağa nenesiyai yasi tokawakawa si ginakasisiya. Eyo kawanunuku keta vikokowana nenei Tuvekanama si vitumağaniya nimanei si tenisiya. ²⁴ Noko muninei Fauno keta Banabasi fafani Fisidiya nenei si vaonota keta si niya Famufiniya. ²⁵ Tuveka bigana si numamaniya Fega namoisi nenesiyai eyo si sobuwa Ataniya menana nenei. ²⁶ Eyo nokomai wakai si tamana Anitiyoki menana nenei. Nofe menaninama nenei o waniya tovitumağana kawanunukuwai Fauno keta Banabasi Guyau nimanei si tenisiya be sita bunanigeya. Eketa Guyau yana omukumukutana nenei bunanigenama naki si nusafuya.

²⁷ Tovanama si kikinomana Anitiyoki, ekanesiya si wenevakukusisiya eketa matatafuna si simana-kikinomana namaise Guyau i savivina yasi bunanige sinenei yota namaise Kani Kwauna kawasasa i venisiya Yeisu kana vitumağana fasinei. ²⁸ Eketa Fauno be Banabasi tova matanubwayouna nokomai si fakwa tomuniyeina nukusi.

Vikanunusifusifufu Yenusanema Nenei

¹⁵ ^{††}Nofe tovanama nenei tunisi Diu tovitumağana Yudiyei si sobunemiya Anitiyoki menana nakasinei eketa si vivisawavenena Kani Kwauna tovitumağana nenesiyai, si bwadubwaduwa, "Mosese yana visime maise sina nuffinimiya. Taki nofe kiyakiyayanama muka nenemiya, nao Guyau muka ina gifafafaneimi." ² Eatu Fauno keta Banabasi nukusi si ovigwaeğa nakasina. Na uğuna Fauno keta Banabasi yota tunisi tovitumağana sinesiyai si vinuwadadanisiya sina niya Yenusanema, tonowana keta tokawakawa nenesiyai nofe nuwanuwanama fasinei. ³ Eketa Anitiyoki ekanesiya si vibiyawasisiya keta si visimeisiya yasi ketai. Si vaonota Foenisiya keta Sameniyai fafanisima nenesiyai ke'ta tofwanei menana nenesiyai si nunusifu-fuwisiya namaise Kani Kwauna si vivotumağana Yeisu nenei. Eketa tovitumağana matatafusi si sebobowa nakasina biga nofe fasinei.

⁴ Tovanama si kikinomana Yenusanema, ekanesiya keta tonowana be yota tokawakawa si venufotifotisiya. Eyo Fauno keta Banabasi yasi bunanigenama sinenei matatafuna aviyavana Guyau i saviviniya, si bwaduwe-kikinomaniya. ⁵ Atu tunisi Fanasi tovitumağana si misiniya eketa si bwaduwa, "Kani Kwauna fiyaosi tana nufifina keta yota tana visimeisiya be Mosese yana visime sina muniisiya."

⁶ Tonowana keta tokawakawa si yokowa keta nofe nuwanuwasiya fasisiyai si nusifufuwa. ⁷ *Si vikanunusifusifufuwa matanubwayouna muniyai yo, Fita i misiniya keta i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku, kwami tututaumi naki kwa sanamaniya manatuwaina

† 14:15 Yauna 20:11, Same 146:6

†† 15:1 Visime Tafu 12:3 ‡ 15:7 Bunanige 10:1-43

Guyau i gibokikuwa sinemiyai ebe biga dewadewana ana numamaniya Kani Kwauna nenesiyai sina nowaniya be Yeisu sina vitumaḡaniya. ⁸†Guyau katekate tamokatamokaḡa kana tosanamana eketa Kanunu Tafutafuna i kavenena nenesiyai naki maise ki-ta Diu i venita, noko i visawavenena yana giboke. ⁹ Eketa muka tamo namai kana tunina Guyau ita tenei tasike atu kita nenetiya uḡuna yasi vitumaḡanai katekatesi i givieyaeyi. ¹⁰ Eketa nofe tova avana fasinei yo Guyau kwa aanuvanuai? Waḡawaḡata nukusi visimesima nofe muka tata munimuniyeisi atu nofe tova dauna kwa tetewete-vaneiya tomuniyeina kavanasiyai. ††¹¹ Avi goyo! Kima ka vitumaḡaniya Tuveka Yeisu yana omukumukutana nenei gifafafana ta nisaiya. Naki maisemoka yota tasike Kani Kwauna.”

¹² Sabu matatafusi si numananava atu si vaneneḡa Banabasi keta Fauno si nusifufuwa namaise yasi bunanige sinenei Guyau kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

¹³ Tovanama Banabasi keta Fauno si nusifufukooḡa, Yemesa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwa vaneneḡeiku!

¹⁴ Fita naki i givimayeta nenetiya namaise Guyau nauna i visawavenena yana vinuwadadana Kani Kwau-na fasisiyai eketa tunisi i gibokisiya tauna yana namonamoḡa. ¹⁵ Guyau yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya naki maisemoka yota i kikinomana i bwadubwaduwa,

¹⁶ ‡ *‘Devida nifanfaina yana kafa visime si givigoyuya. Eatu ana savavinikuwa*

*keta ana yona-savaviniya
be yota ana givifiwaniya.*

¹⁷ *Ebe namoḡa tufotufo kana nufota Tuveka sina nuwasiya*

*yota Kani Kwauna aviyaonana kaku wavai sina nemiya,
Tuvekanama i bwadubwaduwa maise yota ina saviviniya.’*

¹⁸ *Eatu kana sanamana o manatuwaina nunuvisineinana.”*

¹⁹ †† Eketa yota Yemesa i nusaviya i bwaduwa, “Tova nubwayouna menana tu menana nenesiyai, Mosese yana visime Sabati tamokatamokaḡa si ginaḡanaḡa keta yota si nunumamaniya numa kafa yokoyoko sine-siyai. Nofe fasinei iyau yaku vinuwadadana o kita muka tana gividauniya Kani Kwauna fiyaosi aviyaonana naki si saḡasaḡavinisiya Guyau nenei. Eatu naki nu-funufu tata vininitiya nenesiyai be ita gisawakedanisiya ebe avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiyya muka sina kaniya. Eketa yota muka sina kudokaokaoḡo. Muka yomuyomu kayona kiki-dubina sina kaniya. Yota muka ufaufa sina yumiya.”

† 15:8 Bunanige 10:44, 2:4 †† Mosese yana visime kana yagwana 613. Diu fiyaosi visime tunina yagwanina si vinuwadadansiya eketa si vikatatamokiya Mosese yana visime nukusi avage tamo nenei. Tamo tova noko visimesima fasisiyai si bwadubwaduwa maise digwana vikaina (Ganetiya 5:1). Yeisu kana digwana o tunina (Madiu 11:28-29). ‡ 15:16 Emosi 9:11, 12 †† 15:19-21 Yauna 34:15-17, Visime Tafu 17:10-16, 18:6-23

Nufunufu Kani Kwauna Tovitumaḡana Fasisiyai

²² Eketa tonowana be tokawakawa keta ekanesiya matatafusi Yemesa yana givisawakedana si visawadewewiya. Eketa toviketaneina namoḡa nuwesi, Yudasa kana wava kana vinuwa Basabasi keta Sainasi, tututausi sinesiyai si gibokisiya. Eketa si visimeisiya Fauno keta Banabasi nukusi sina niya Anitiyoki be yasi vinuwadadanamokena maise sina matakawisiya. ²³ Si vininitisiya nufunufu nukusi sinenei i bwadubwaduwa maise.

“Kima unaunami tonowana keta tokawakawa, yama nuwagabubu kwami Kani Kwauna tovitumaḡana kwa fakwafakwa Anitiyoki, Siniya keta Sinisiya fafanisi-ma nenesiyai.

²⁴ Nofe biga ka nowaniya o tunisi namoḡa sinekiyai muka yama sawateweyeina nenei atu si nemiya nenemiyai keta avana si iyavimiya, yami nuwanuwa si gividaunisiya. ²⁵ Na fasinei ka nusifufuwa keta ka visawadewewiya keta namoḡa ka gibokisiya eketa ka visimeisiya nenemiyai unaunata goyosi Banabasi keta Fauno nukusi. ²⁶ Namoisima yawasisi kafa sinae nenei eatu kunuwaneina nenei, si vitobunanigeya Tuveka Yeisu Togifafafana Gigi-bokeinana kana wava fasinei. ²⁷ Na fasinei Yudasa keta Sainasi ka vivisimeisiya nenemiyai na nima nu-funufusi ebe avana sina bwaduwiya kawasiyai sina visawavenemokeniya.

²⁸ Kanunu Tafutafuna keta yota kima yama vinuwadadana o muka vitana gisawakedana yagwanina, eatu naki nofemaiseḡa o muka kwana fufunisi.

²⁹ Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiyya, muka kwana kaniya. Muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kiki-dubina kwana kaniya. Muka kwana kudokaokaoḡo.

Taki visime nofe kwata kitavikaviniya, nao dewadewana. Oiyoo.”

³⁰ Eketa namoḡamokesi si visimeisiya Yenusanemei keta si sobuwa Anitiyoki. Nokomai ekanesiya si wenevakukusisiya keta nufunufunama si venisiya.

³¹ Tovanama si ginaḡanaia, si sebobowa nakasina yana bwadu-givifiwana fasinei.

³² Yudasa keta Sainasi tututausi o tomatakawa keta bwadubwadu nenesiyai si givikatevatusiya yota yasi vitumaḡana si givifiwaniya. ³³ Noko muninei Anitiyoki si fakwa kuyadayada kawaviyamoka, eyo ekanesiya si visimeisiya keta na yasi nuwatakabonu atu si makavinisiya Yenusanema ekanesiya nenesiyai.

‡‡³⁵ Eatu Fauno keta Banabasi si fakwa Anitiyoki, tunisi namoḡa sabu nukusi si visawavenena yota si nunumamana Tuveka Yeisu fasinei.

Fauno Keta Banabasi Si Venusisina

³⁶ Kuyadayada kawaviya muninei Fauno Banabasi i iyaviya i bwaduwa, “Unaku, tata makavinita be unau-

‡‡ Tunisi viginwa nenesiyai o kana nukusi 34 si nunatuya. Atu Sainasi i vinuwadadana femai ina fakwa.

nata tata venufotisiya namai nauna Tuveka Yeisu bi-gana ta numamaniya menanasima matatafuna nenesiyai be ta kitaisi namaise yasi dibwadibwana.”³⁷ Banabasi i vinowana eketa nuwanuwana Yoni Maka ita oviya nukusi.³⁸ †Atu Fauno muka ita visawadewadewei sina ovai uḡuna nauna yasi kamudadana nenei muka nukusi sita fakwa kana nivaniva kafa nusa-fu, eatu Famufiniya yana fafaniyai i venumakanovisiya.³⁹ Nofe fasinei Fauno keta Banabasi si vibanasiya eketa si venusisina. Banabasi Maka i oviya keta wakai si niya Saifunusi simuna nenei.⁴⁰ Eatu Fauno o Sainasi i gibokiya eketa tovitumaḡana si yokowa keta Tuveka yana omukumukutana nenei si tenisiya eyo si gionovisiya.⁴¹ Eketa Siniya be Sinisiya yasi fafani nenesiyai si kamudadana eketa ekanesiya si vavatonisiya.

Timoti, Fauno Keta Sainasi I Tuyanomwanisiya

16 Fauno keta Sainasi si niya Debi menana nakasina nenei eyo si niya Nisita menana nenei. Tamoka to-muniyeina kana wava Timoti nokomai i fakwafakwa. Ayona o ne Diu tovitumaḡana eatu amana o tene Ginisi.² Tovitumaḡana Nisita keta Ikoniumu nenesiyai Timoti si kitavaneiya.³ Fauno nuwanuwana Timoti nukusi sina niya na fasinei i nufifiniya. Nofe i saviviniya uḡuna fiyao Diu noko menanisima nenesiyai si fakwafakwa, matatafusi si sanamaniya vitana Timoti amana o tene Ginisi.⁴ Fauno, Sainasi keta Timoti si niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai Kani Kwauna tovitumaḡana si iyavisiya avana tonowana keta tokawakawa Yenusanema si vinuwadadanisiya ebe sita muniisiya.⁵ Eketa ekanesiya yasi vitumaḡana i fiwanamoka keta kuyadayada tamokatamokaḡa, kasi naḡa i kekeno-vanevaneya.

Fauno Kana Kenokita

⁶ Fauno unaunana nukusi Kanunu Tafutafuna i sawatanisiya Guyau yana bwadu kana yauneina Eisiya sinenei na fasinei si fanakwaniuḡa Finigiya keta Ganetiya kawakawanasima nenesiyai.⁷ Tovanama si nemiya Maisiya fafani kana nabaonota nenei, si anuvanuva be Betiniya fafaninama nenei sina kanasuna eatu Yeisu Kanununa muka ita sawateweyeisi.⁸ Eketa si tamana Maisiya yana fafaniyai eketa si sobuwa Tonowasi menana nakasinei.

⁹ Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno i kenokita. Kenokitanama nenei i kitiya tene Masedoniya i misimisiniya atu i nunukeketiya i bwadubwaduwa, “Ku tamananemai Masedoniya ebe ku oviviteiki.”

¹⁰ Eketa Fauno kana kenokita muninei naki na tovanama nenei ka gidewadewa kana toḡa Masedoniya fasinei. Noko nenei ka sanamaniya Guyau i vivisimeikiya be biga dewadewana kana numamaniya noko fiyaosima nenesiyai.

Fauno I Niya Finifai

¹¹ Eketa wakai Tonowasi menana nakasina ka teweiyatu dawaniniina ka niya Samotenesi simuna nenei. Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya Neyafonisi menana nenei.¹² Nokomai yo kaeyai ka niya Finifai. Menana noko na kana wava kawakawana Masedoniya Noma fiyaosi si fakwifakwiya nenei. Finifai ka fakwa kuyadayada matayagwanina.

¹³ Ka fakwafakwa atu Sabatiyai menana ka teweiyatu ka kikinomana keta ka niya ukowai yama nuwanuwa vitana nokomai tamo kawanunuku kana kabaḡa kata nisaiya. Eatu tunisi vivine si yokowa kawanunukuwa fasinei eketa ka nuvitoḡa keta ka nusufufuwisiya Yeisu fasinei.¹⁴ Gumayogu tamokaḡa si vanevaneneikiya o tasike Kani Kwauna kasi wava Nidiya ne Tayatina. Tasike nuya yabeyabena-fofonina si vivikimwaneina. Tasike Guyau nenei si kodukoduwa eketa Tuveka katekatesi i yauya nenei keta Fauno yana sifufu si nowanautuutuya.¹⁵ Nidiya kasi givibutabuta na yasi sabu nukusi muninei, si katuvikiya yasi numai atu si bwaduwa, “Taki kwa sanamaniya kima Tuveka kana tovitumaḡana, kwata nemiya yama numai tata fakwa.” Nuwataki si kaniya eketa ka niya yasi numai.

Fauno Keta Sainasi Deniyai

¹⁶ Tamoka tova ka niniya kawanunuku kana kabaḡai eatu tamoka kaetoḡa kakaabana i venusaikiya. Kanunu goyona i nuwafiya keta i kanakanaveneveniya be tova munina avana sina kikinomana fasinei i nunusufuwina. Toniwaga gabana nakasina si viviya noko ketaketanama nenei.¹⁷ Fauno nukusi i munimuniyedadanikiya atu i bwaubwauwa, “Oi, kwa kitaisi! Nofe namoisima o Guyau Etanemokenei yana to-bunanige. Gifafafana kana ke'ta si nunumanimimiya.”

¹⁸ Kuyadayada yagwanina tamoka fufuninama i niya kana nivaniva Fauno dibuna i toyoḡa. I saḡaviniya gumayogu nenei eketa kanunu goyona i iyaviya, “Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai a nunuyakayakaniwa gumayogu ku gionovei!” Keta naki tovanama nenei, kanunu goyona gumayogu i teweiyatu.

¹⁹ Tovanama toniwaga si kitanisaiya vitana yasi gabana kana ke'ta naki kaonosiya, Fauno keta Sainasi si givikaviniya eketa si sinakanikanisiya si niisiya kafa vivitamaneina kana kabaḡai ebe tovisime matasiyai sina misiniya.²⁰ Tovanama si niisiya tovisime nenesiyai, si bwaduwa, “Nofe namoḡa o fiyao Diu, yata menana sinenei vikanegwanegwa si gigikikino-maniya namoḡa nenesiyai.²¹ Sanunama kita fiyao Noma nenetiya muka kana sawateweyeina o si vivisawavenena.”

²² Sabu i kanakasisiya keta Fauno be Sainasi si vibutusiya. Tavisime yasi tonuaviya si iyavisiya si bwaduwa, “Kasi nuya kwa kiganini be kaiyai kwa kanuwa-tamatamaneina.”²³ Si munusiya nakasina yo muninei deniyai

† 15:38 Bunanige 13:13

si tewekanasuniya eyo tokitavikavina si visimeiya be ina kitavikavina-dewadewisiya. ²⁴ Eketa deni sinenemokenei i tenisiya keta kai daudaunisi nugiginabusi nenesiyai kaesi i vikanakuma.

²⁵ Nuwabuna sinefouna sasana Fauno keta Sainasi si kawakawanunuwa keta si oseosedavadava Guyau nenei eatu deni sinenei finisina matatafusi si vanevaneneisiya. ²⁶ Eketa naki noko tovanama nenei nikuniku fifiwanina i dibwana keta deni kana yafani i nikuniya. Deni kana kawa matatafusi i kayausiya yota finisina kasi seni si kamwanumwanuwa. ²⁷ Tovanama tokitavikavina i kenoviniya keta i kitiya deni kasi kawa kakayausi, i nuwanuwa vitana finisina sita dibwana eketa yana feto i soniyaginiya be tauna ita nuvimiya. ²⁸ Eatu Fauno i fina, "Oi, muka tauğu kuna givigoyou! Kima matatafuki o weka!"

²⁹ Eketa tokitavikavina i bwauwiya toovivita kimayeta fasinei eketa i mataboğana i kanasuna deni sinenei namai Fauno keta Sainasi si fakwafakwa nenei. Na yana matuta keta i akikinikuna atu nausiya i koduwa. ³⁰ Eketa i kikinomanisiya keta i kawanunukuwisiya, "Ae amamaku, avamasi ata fufuniya be gifafafana ata nisağai Guyau nenei?"

³¹ Eketa si nufata si bwaduwa, "Ku vitumağana Tuveka Yeisu nenei be ina gifafafaniwa maise yota ya sabu." ³² Eketa Tuveka bigana si nusifufuwiya nenei eketa yota sabu matatafusi yana numa sinenei.

³³ Nuwabunanama nenei deni kana tokitavikavina Fauno keta Sainasi i niisiya keta kasi gikona i kigona. Muka mwanenena tu yana sabu matatafusi nukusi si givibutubutisiya. ³⁴ Eyo deni kana tokitavikavina i kanasunisiya yana numai keta i vibiyawasisiya. Yana sabu matatafusi nukusi si sebobowa nakasina uğuna naki Guyau nenei si vitumağana.

³⁵ Tova i katakiya nuwabuni, menana nakasina kana tovisime yasi tonuaviya si visimeisiya deni kana tokitavikavina kana matakawa si niya namoğa kasi ketoyau fasinei.

³⁶ Eketa tokitavikavina Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Tovisime bwadu si vininitiya nenekuwai be Sainasi nukusi ana gionovimiya fasinei. Nofe tova kwa noğokawawa na yami nuwatakabonu."

³⁷ Eatu Fauno tonuaviya nenesiyai i bwaduwa, "Muka tamo kana goyona sita kitai nenekiyai eatu sabu matasiya si kimunuwa keta yota deniyai si tenikiya. Eatu kima o Noma tufuwina! Eketa yota nofe tova, avage nukamumunai sina vikikinomanikiya. Mukamokena! Kwana iyavisiya tovisime tututausi sina nemiya nofemai keta deniyai sina kikinomanikiya."

³⁸ Eketa tonuaviya si makavinisiya tovisime nenesiyai keta Fauno fonana si yauya. Tovanama tovisime si nowaniya vitana Fauno keta Sainasi o fiyao Noma, si matuta. ³⁹ Na fasinei si niya Fauno keta Sainasi nenesiyai eketa si vikokonisiya kasi vinuwateweyeina fasinei. Eyo deniyai si kikinomanisiya keta si kamane-manisiya be menana sina teweiya. ⁴⁰ Fauno keta Sainasi deniyai si kikinomana keta si niya Nidiya yasi numai keta nokomai tovitumağana nukusi si vikanin-

isağa keta si vatonisiya Yeisu kana vitumağana fasinei, eyo menana si teweiya.

Fauno Keta Sainasi Tesanonaika Sinenei

17 Fauno keta Sainasi, Finifai si teweiya atu si niya Amufifonisi keta Afononiya menana nakanakasisi nenesiyai eketa si kikinomana Tesanonaika menana nakasina nenei. Noko menananama nenei, numa kafa yokoyoko i fakwafakwa fiyao Diu fasisiya. ² Eketa Fauno manatuwaina naki kana iduwa maise eketa Sabati tonusi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei i kanakanasuna, eketa Guyau fonakituna nenei namoğa nukusi si vivikanunusifufuwa. ³ Guyau fonakituna kasi sanamana i gigivimayeta nenei o i tewetewetutuya nenesiyai vitana Togifafafana Gigi-bokeinana o kana nufotamoka be ina kuvavana keta ina mateya eatu yota ina misini-savaviniya. Eketa Fauno i iyavisiya i bwaduwa, "Yeisunama nofe a nunusifufuwiya nenemiyai o Togifafafana Gigi-bokeinamokena." ⁴ Fauno yana sifufuwai tunisi Diu nuwatasi i kaniya. Maise yota Ginisi namoisi Guyau kana tokodukodu o sabuvekamoka yota vivine nakanakasisi o muka tonusi, eketa Fauno be Sainasi si visabutamokisiya.

⁵ Atu Diu tunisi si sinegoyowa uğuna namoğa yagwanisi Fauno yana bwadu si vitumağaniya na fasinei tonikaokaoğō si nuviyokoyokowa kafa vitamaneina kana kabağai, eketa nukusi vigwaeğa si vibutuya. Si dibwana si niya Yeiseni yana numai keta yana numa kana kawa si yakweniya. Si kanasuna sinenei Fauno keta Sainasi si nuwasisiya be sita kikinomanisiya yokoyoko nenesiyai. ⁶ Atu tovanama si nuwasawayosisiya, Yeiseni keta tovitumağana tunisi nukusi si givikavinisiya keta si sinakananisiya si niisiya menana nakasina kana tovisime nenesiyai, si finafina atu si bwadubwaduwa, "Nofe namoğasima o fwayafwaya kana matatafu nenei goyona si gigikikinomanisiya eatu nofe tova yota si nemiya yata menana nenei. ⁷ Eatu Yeiseni i katuvisiya yana numai. Matatafusi tufomu Sisa yana visime si yakweyakweniya avage si bwadubwaduwa o yota tamo tufomu kana vinuwa kana wava Yeisu."

⁸ Tovanama menana kana tovisime keta sabuveka bwadu nofe si nowaniya, si kayokuğa venemokena. ⁹ Eketa tovisime si nuyakayakanisiya Yeiseni keta tunisi tovitumağana eketa gabana nakasina si nufata ebe yo muka goyona tamo yota ina kikinomana, eyo si gionovisiya keta si niya.

Fauno Keta Sainasi Beneya Sinenei

¹⁰ Noko nuwabunanama nenei tovitumağana si visimeisiya Fauno keta Sainasi si niya Beneya. Tovanama si kikinomana nokomai, si niya Diu yasi numa kafa yokoyoko nenei. ¹¹ Beneya fiyaosi yasi fufuna muka maise fiyao Tesanonaika. Beneya fiyaosi nuwanuwamokesi be biga dewadewana sina vanevaneneiya. Kuyadayada tamokatamokağa

Guyau fonakituna nenei si kitakitavinanuwa taki avana Fauno i bwadubwaduwiya o venemokena. ¹² Nofe nenei fiyao Diu yagwanisi si vitumaḡana Yeisu nenei, maise yota Ginisi vivine keta namoḡa nakanakasisi.

¹³ Atu tovanama fiyao Diu Tesanonaika sinenei naki si sanamaniya vitana Guyau fonana Fauno i nunumamaniya Beneya sinenei, tasike yota si niya nokomai keta namoḡa si visimwanakasisiya ebe Fauno sina nuwagoyowiya. ¹⁴ Tovitumaḡana omatakayakayakanai Fauno keta tovitumaḡana tunisi nukusi si visimeisiya si niya gibowai, atu Timoti keta Sainasi si fakwa Beneya. ¹⁵ Namogāsima Fauno kaena si kwafuya si niya kana nivaniva Etenisi menana nenei si vanoviya. Eyo si makavinisiya Beneya, Sainasi keta Timoti kasi matakawa vitana sina venudibwana be sina niya Fauno nenei.

Fauno Etenisi Nenei

¹⁶ Fauno yawane Etenisi nenei Sainasi keta Timoti i fotifotisiya atu kaivakuku yagwanisi nokomai i kitisiya eketa nuwanuwa i munuya. ¹⁷ Na fasinei numa kafa yokoyoko sinenei i vibutuwa i gigisawakedana fiyao Diu nenesiyai keta yota Kani Kwauna aviyaonana Guyau kana tokodukodu nenesiyai. Yota kuyadayada tamokatamokaḡa i niniya kafa vitamaneina kana kabaḡai eketa aitevana tamo nokomai i ninisaiya, na naki nukusi si vivikanunusifufuwa.

¹⁸ Sinesiyai o Efekuniyani eketa Sitoiki tovisawavenena. Fiyasima o Fauno nukusi si vikawabwadubwaduwa. Fauno i nunumamana biga dewadewana Yeisu fasinei eketa yota tomate yasi misini-savavineina fasinei. Eketa tunisi tututausi nenesiyai si vikanun-toniya si bwaduwa, “Avamasi nofe kawana yafayafana i aanuvanua be ina bwaduwei?” Tunisi si bwaduwa, “Kana kita kamo yana iduiduwa fasisiyai i nunusifu-fuwa.”

¹⁹ Eketa Fauno si katuviya yasi kafa yokoyoko kana kabaḡai kana wava Aneofagusi eketa si iyaviya si bwaduwa, “Nuwanuwaki kata sanamaniya, avi visawavenena masi nofe kiouna ku bwadubwaduwei?” ²⁰ Iba tunisi ku bwaduwiya o kima muka tamo tova kata nowananuvanuvaisi na fasinei kasi sanamana kuta givimayesikiya.” ²¹ Nokomaise si bwaduwa uḡuna Etenisi namoisi keta yauyauna nokomai si fakwafakwa, tova matatafuna nuwanuwasi be sina vanevaneneḡa ketaketa kiouisi be fasisiyai sina nunusifufuwa.

²² Eketa Aneofagusi kawakawa nausiyai Fauno i misiniya keta nenesiyai i bwaduwa, “A kitiya kwami Etenisi fiyaomi yami kodukodu kasi vifotu o kasi ketaketa tuninatunina nenesiyai. ²³ Nofe a bwaduwiya uḡuna yaku nidadana menana nakasina nenei o yami kafa kodukodu a kitisiya. Eketa yami didiḡa tamokaḡa nenei o kwa ginivaviya i bwadubwaduwa, ‘Guyau muka kata sanamane, neneweu ka vivifotuwa.’ Kwami muka Guyaunama kwata sanamane, atu nenei kwa kodukoduya fasinei, nofe tova ana iyavimiya.

²⁴ †Guyaunama o fwayafwaya keta iba matatafuna sinenei i fufunisiya. Tanake o abama keta fwayafwaya

kasi Tuveka keta muka numa kodukodu namoḡa yasi kikiyona nenesiyai ita fakwafakwa. ²⁵ Eketa tanake o mukamokena tamo namoḡa yasi ovivita fasinei ita nuwanuwa. Uḡuna tanake tauna o namoḡa yawa-sisi keta iba matatafuna i venivenisiya. ²⁶ Kafa vi-uḡuwai namoḡa tamokaḡa i fufuniya keta namoḡanama nenei sabu si kikinomana keta nofe tova fwayafwaya kana matatafu nenei si fakwafakwa. Tanake yota tova i tenisiya yota kabaḡa kasi niva i dawana be kabaḡasisi nenesiyai sina fakwa.

²⁷ Iba nofe i saviviniya ebe namoḡa Guyau sina nuwasiya. Ebe kamo yasi nuwasai sina nisaiya. Atu tanake muka tamo sasanei kita tamokatamokaḡa nenetiya. ²⁸ Tamo toviginiwa i bwaduwa, ‘Tanakema nenei yo ta fakwafakwa keta ta savisavivina eketa ta mudamadava.’ Eketa maise yota tututaumi yami toviginiwa si viginiwiya i bwadubwaduwa, ‘Kita o natu-natuna.’ ²⁹ Bwadu venemokena, kita o Guyau natu-natuna. Na fasinei muka tata nuwenuweisi vitana Guyau kana kikitana maise kifukifufuna namoḡa si giniginivavisiya gonudi o siniva o gabana nenesiyai.

³⁰ Tova manatuwaina namoḡa muka Guyau sita sanamane na fasinei i kitateweisiya. Eatu nofe tova fafari matatafuna nenesiyai namoḡa i nunutunitunisiya be sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai. ³¹ Uḡuna tanake tova naki i tenesiniya keta i vinuwadadaniya avi tovai venemokena nenei namoḡa ina nuvisita. Namoinama naki i gibokiya be ina nuvisiya kana matanabobotai. Visawavenemokena kana kiyakiyaya i fufuniya tovanama namoḡanama mateyai i sinaviyawasiya.”

³² Tovanama namoḡa si nowaniya Fauno yana sifufu misini-savavineina fasinei, tunisi si sawaviniya, eatu tunisi si bwaduwa, “Kima nuwanuwaki be yota nofe fasinei tamo tova kuna nusifufuwe-savaviniya.” ³³ Eketa Fauno yoko noko sinenei i kikinomana keta i niya. ³⁴ Eketa namoḡa tunisi si muniya Fauno keta Yeisu si vitumaḡaniya. Yokonama sinesiyai o Aneofagusi kana tovisime tamokaḡa kana wava Dionaisiosi yota gumayogu tamokaḡa kasi wava Damanisi keta yota tunisi namoḡa.

Fauno I Niya Kononita

18 Nofe muninei Fauno Etenisi menana nakasina i teweiya atu i niya Kononita. ² Nokomai tene Diu i venusaiya kana wava Akwina. Tanake tonimenana Fonutusi nenei, kakimokimoki Itaniyei na kawana Finisika nukusi si nemiya. Uḡuna Noma kana tufomu Konodiyasi Diu matatafusi i iyavisiya be Noma sina teweiya. [†] Na fasinei Fauno i niya be ina kitisiya. ³ Tasike o vada kasi tokifufuna yomuyomu kwafinisi nenei naki maise Fauno, eketa nukusi si fakwa atu si mudadava. ⁴ Kuyadayada Sabati tamokatamokaḡa

† 17:24 1 Tufomu 8:27, Aiseya 42:5, Bunanige 7:48 †† Noma menana o Noma yana kafa visime nakasina venemokena Itani yana fafariya. A.D. 49 nenei nokomai vikasanegwanegwa nakanakasisi Noma sinenei na fasinei tufomu Konodiyasi Diu namoisi i vikikinomanisiya.

Fauno numa kafa yokoyoko nenei Diu keta Ginisi fiyaosi nukusi si vivikanunusifusifufuwa. I aanuvanuva be nuwatasi ina kaniya be Yeisu sina vitumaḡaniya.

⁵ Tovanama Sainasi keta Timoti Masedoniyei si sobunemiya Kononita nenei, Fauno vada kana mudadava i teniya atu tova matatafuna i nunumamana Diu nenesiyai i bwadubwaduwa, "Yeisu o tanake Guyau i gibokiya Togifafafana Gigibokeinana." ⁶ Atu tovanama Diu si dibutoyoḡa keta Fauno si sawavigoyowiya, i nubutuya kafusisima kana nuya nenesiyai keta i bwaduwa, "Taki Guyau ina vivimatadawanimiya, nao kwami kami kuvana. Tututaumi kwa vinoimi eatu muka iyau kwana vinoiku. Nofe tova keta i niniya, Yeisu bigana ana niiya be Kani Kwauna nenesiyai ana numamaniya."

⁷ Eketa Fauno numa kafa yokoyoko i teweiyai keta i niya namoḡa kana wava Taitiyusi Yasitusi yana numa nenei. Gwadinama o Kani Kwauna eatu Guyau kana tokodukodu. Yana numa o i misiniya numa kafa yokoyoko niniune. ⁸ Numanama kafa yokoyoko kana toviketaneina o Kinisifasi, kana sabu matatafusi nukusi yana numa nenei Tuveka si vitumaḡaniya. Yota yagwanisi namoḡa Kononita sinenei aviyaonana Fauno yana biga si vaneneiya, si vitumaḡana keta si givibutubutisiya.

⁹ Nuwabuna tamokaḡa Fauno kana kenokita nenei Tuveka i nusifufuwiya i bwaduwa, "Muka kuna matuta! Muka kuna numananava eatu nusifufu kuna tene-saviya! ¹⁰ Iyau kwaḡa nukusi eketa muka tamo aitevana ina munuu o ina givigoyou. Uḡuna namoḡa yagwanisi menana nofe sinenei o Iyau yaku namonamoḡa." ¹¹ Eketa Fauno nokomai i fakwa manamana tamokaḡa keta yamayamana 6, Guyau yana biga namoḡa nenesiyai i gigisawakedana.

¹² Tovanama Noma toviketaneina Ganiyo si ginakasiya eketa fafari Akaiya sinenei i vitovisimeya kana tovai, Diu tunisi si vikatutamokisiya keta Fauno si vikaniyabiniya eketa si niiya nofe tovisimenama nenei kafa vifonayau kana kabaḡai. ¹³ Si vinoiya si bwaduwa, "Nofe namoḡanamana o namoḡa nuwatasi i kanikaniya eketa Guyau kana kodukodu fasinei muka visime sita munimuniyei." †

¹⁴ Atu noko tovanama nenei Fauno kawana i nakanakiya be ina nusifufuwa, ava Ganiyo i bwaduwa, "Kwami Diu fiyaomi, namoḡa nofe avi goyona o avi fufuna tamo goyomataina i savivinei, eyo iyau yami sifufu ana vaneneḡei? ¹⁵ Nofe o naki kwa ovigwaeḡa avage bwadubwadu be wava keta yota tututaumi yami visime fasisiyai, eketa tututaumi kwa gidawadawaniniyei. Ibasima nofe nenesiyai naki a dibutoyoḡa." ¹⁶ Eketa kafa fonayau kana numei i vikikinomanisiya. ¹⁷ Eketa sabu matatafusi Sosideni si givikaviniya, tanake o numa kafa yokoyoko kana

† Nofe Diusima si bwadubwaduwa avage Fauno muka ita vivisawavenena vitumaḡana kana venemokena avana Noma yana visime i sawateweina maise, atu si bwaduwa tanake ketaketa kiouna i vivisawavenena avana Noma yana visime muka ita sawateweyei, eketa nuwanuwasi be Noma kana tovisime Fauno ina vimatadawaniya. (Bunanige 16:20-21 keta 17:7)

toviketaneina tamo, eketa kafa fonayau kana wasiketai si navinaviya. Eatu Ganiyo i kitaisi yo i toḡakaokaoḡowa.

Fauno I Makaviniya Anitiyoki

¹⁸ †† Fauno i fakwa Kononita tovitumaḡana nukusi kuyadayada yagwanina muniyai yo, i teweisiya eatu Finisika keta Akwina nukusi si niya menana Kenikiniya nenei. Nokomai Fauno tamokaḡa namoḡa i iyaviya keta kunukununa i totuya vitana i vikiyakiyaya gewa yana bwadudabadaba Guyau nenei naki i saviviniya. Eketa Fauno, Finisika keta Akwina wakai si toḡa keta si sinanakata fafari Siniya fasinei.

¹⁹ Si tamana keta si kanasuna Efeso. Fauno nokomai Finisika keta Akwina i tenisiya atu i kanasuna numa kafa yokoyoko nenei fiyao Diu nukusi si vivikanunusifusifufuwa. ²⁰ Fiyao Diu Fauno si vikokoniya be nukusi sina fakwa matanubwayouna, atu i dibutoyoḡa. ²¹ Atu yana nai nenei i iyavisiya i bwaduwa, "Taki Guyau ina sawateweikuwa maise, ana makavinikuwa neneimiyai." Eketa tamo waka nenei i toḡa keta Efeso i teweiyai. ²² Tovanama i saniniya Sisaniya, i vaneya Yenusanema eketa ekanesiya i venufotisiya eyo kavanane i sobuwa Anitiyoki.

²³ Tova bwatana nenei tovitumaḡana nukusi si fakwa Anitiyoki, muninei i fanakwaniyḡa i niya menana tu menana Ganetiya keta Finigiya fafanisima nenesiyai tomuniyeina matatafusi i vavatonisiya.

Afonosa Na Yana Katevatu I Numamana Efeso

²⁴ Tene Diu tamokaḡa kana wava Afonosa, tanake o tonimenana Anekisenidiya Itifita yana fafariyayi, i niya keta i kikinomana Efeso menana nenei. Tanake tonusifufu dewadewana keta yota Guyau yana bwadu i sanamana-budowanemokiya. ²⁵ Nammoḡa tunisi yasi visawavenena Tuveka yana Ke'ta fasinei nuwatana i viya eketa yana visawavenena nenesiyai i nusaitetemoka Yeisu fasinei. Atu Afonosa o sanasanamanina Yoniḡa yana givibutabuta fasinei. ²⁶ I vibutuwa keta i nusifufuwa na yana katevatu numa kafa yokoyoko sinenei. Tovanama Finisika keta Akwina si nowaniya yana nusifufu, si katuviya yasi numai eketa nuwatana si tanakakikakiniya Guyau yana Ke'ta avana muka ita sanamaneisi fasisiyai.

²⁷ Keta noko tovanama nenei Afonosa nuwanuwana be ina niya Akaiya yana fafariyayi be ina numamana, tovitumaḡana Efeso sinenei si sawakatevatuya yana savivina fasinei eketa nufunufu tamokaḡa si viginiviya tomuniyeina nenesiyai Akaiya sinenei be si matakawisiya vitana Afonosa sita venufotefotiya. Tovanama i kikinomana nokomai, aviyaonana waniya tovitumaḡana Guyau yana omukumukutana nenei i ovivitsiya nakasina. ²⁸ Tamokaḡa ketaketa i saviviniya o vikawabwadubwadu fifiwanisi nenesiyai fiyao Diu i vatanisiya sabu yagwanisi kasi manawasasai. Guyau

fonakituna nenei i misiniya tu i nusifufuwisiya vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinamokena.

Fauno I Niya Efeso

19 Noko tovanama nenei Afonosa o Akaiya yana fafaniyai Kononita menana nenei, Fauno o uwama kana ke'ta kuweyaina i vaonota keta i kikinomana Efeso. Nokomai tunisi tomuniyeina i venusaisiya. ² Keta i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, "Kwami Kanunu Tafutafuna kwa viya tovanama kwa vitumağana Yeisu nenei?"

Eketa si nufata nenei si bwaduwa, "Muka, kima muka tamo kata nowaniya Kanunu Tafutafuna fasinei."

³ Eketa Fauno i bwaduwa, "Taki nanemaise, o avi givibutabuta kwa vai?"

Eketa si nufata, "Givibutabutanama Yoni i visawavenena namoğa nenesiyai."

⁴ Eketa Fauno i bwaduwa, "Yoni namoğa i givibutibutisiya be ina vikiyakiyaya vitana yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya. I iyavisiya tasike sita vitumağana tanake aitevana munifotai i nenemiya nenei, tanake o Yeisu."

⁵ Namoğa Fauno yana bwadu si nowaniya eketa i givibutibutisiya Tuveka Yeisu kana wavai. ⁶ Tovanama nimana debabousiyai i dawana, Kanunu Tafutafuna i vimaisiya keta si vibutuwa si nunusifufuwa meya tuninatunina nenesiyai yota Guyau fonana si bwadubwadvioğona. ⁷ Namogamokesi o kasi yagwana 12.

⁸ Yamayamana tonusi sinesiyai tova matatafuna Fauno i niniya numa kafa yokoyoko nenei na yana kat-evatu i nunusifufuwa fiyao Diu nenesiyai be nuwatasi ina kaniya Guyau yana kafa visime fasinei. ⁹ Atu tunisi debabousi si gua keta muka Guyau fonana sita vitumağane, eketa iba goyosi si bwadubwaduvisiya namoğa nenesiyai Yeisu yana Ke'ta fasinei eketa Fauno i venuteweisiya. Eatu tomuniyeina i ovisiya keta si niya Tinanusi yana kafa visawavenena kana numa nenei. Nokomai tovatova si vivikanunusifufufuwa Guyau yana kafa visime fasinei. ¹⁰ Fauno i saviviniya nokomaise kana nivaniva manamana nuwesi, eketa matatafusi fiyao Diu be Kani Kwauna si fakwafakwa Eisiya yana fafani nenei Tuveka yana bwadu si nowaniya.

Sikeva Natunatuna

¹¹ Keta Fauno yana bunanige nenesiyai Guyau kafa nuwatabau nakanakasisi i saviviniya. ¹² Nuya bidimisi Fauno i nunusikonisiya si niniina keta tovanama tovisafwavinağa nuyasima si gigisikonisiya, kasi katona si kakakaviya keta si bwinabwina yota kanunu goyosi si nuwafisiya si gionovisiya.

¹³ Diu tunisi tasike aviyaonana si niya menana tu menana nenesiyai kanunu goyosi si nunukakisiya namoğa sininisiyai yota si aanuvanuva be Tuveka Yeisu kana wavai sita savivina keta namoğa kanunu goyosi nenesiyai si bwadubwaduwa, "A vivisimeiwu Yeisu

† 19:4 Madiu 3:11, Maka 1:4,7,8, Nuke 3:4,16, Yoni 1:26,27

kana wavai namoinama Fauno i numamaniya, ku gionovei." ¹⁴ Tene Diu tamokağa tovibwanaose kasi toviketaneina kana wava Sikeva natunatuna namoğa kasi 7. Tasike yota avage si aanuvanuva kanunu goyosi namoğa nenesiyai si nukakisiya. ¹⁵ Tamoka tova avage kanunu goyona si nuyakayakaniya be namoğa tamoka nenei ina kikinomana, atu kanunu goyona i bwaduwa nenesiyai, "A sanamaniya Yeisu keta yota a sanamaniya Fauno, atu kwami o aviyao-nana?" ¹⁶ Eketa namoğanama kanunu goyona i nuwafiya namoğasima kasi 7 i nukekemanisiya keta yana fiwanai matatafusi i tafisiya venemokena keta numei si dibwana si kikinomananemiya gonegonesi keta na ufaufasi.

¹⁷ Matatafusi Fiyao Diu keta Kani Kwauna Efeso si fakwafakwa si biganowana keta si matuta, eketa Tuveka Yeisu kana wava si vifotuwiya venemokena.

¹⁸ Tovitumağana yagwanisi si niya keta si fonayauwa tovitumağana tunisi matasiyai yasi fufunagoyo fasisiyai. ¹⁹ Yagwanisi aviyaonana si ooibaiba, yasi nu-funufu si visiuna sabu matasiyai keta si guwanisiya. Taki noko nufunufusima sita vikimwaneisiya, fatasi kana nağa nakasina venemokena maise 50,000 siniva.

²⁰ Matatafuna nofe iba i kikinomana nenei keta Tuveka fonana i mutuna fifiwanamokena.

²¹ Nofe ibasima si kikinomana muninei, Fauno i vinuwadadana be ina onota Masedoniya keta Akaiya fafanisima nenesiyai muniyai yo ina niya Yenusanema. Tovitumağana nenesiyai i bwaduwa, "Muniyai yo ana niya Noma." ²² Kana toovivita nasi nuwa Timoti keta Enasitusi i visimeisiya si mikiniya Masedoniya atu tanake tauna i fakwa Eisiya simo tova matanubwayouna.

Vikasanegwanegwa Efeso Sinenei

²³ Naki noko tovanama nenei vikasanegwanegwa nakasina i kikinomana Efeso sinenei Yeisu yana Ke'ta fasinei. ²⁴ Tamokağa namoğa nokomai kana wava Demetiniyasi, tanake o siniva nenei kaivakuku be iba yagwanisi nukawanamanamaneinasi kana tokifufuna. Fiyao Ginisi yasi guyau gumayogu o kana wava Atemisi eketa Demetiniyasi numa musumususi i kikifufuna-vikuvikukuna guyaunama kana kafa kodukodu kana numa maise eketa namoğa si vivikimwaneya. Yana tobunanige matatafusi nukusi si kikifufuna be si vivikimwaneina keta gabana nakasina si viviya.

²⁵ Yana tobunanige matatafusi i wenevakukusisiya yota tasike aviyaonana yasi savivina maise eketa nenesiyai i bwaduwa,

"Fiyao, kwa sanamaniya gabana nakasina kita ta viviya nofe savivananama nenei. ²⁶ Naki tututaumi kwa kitiya keta kwa nowaniya namaise Fauno i savivivina Efeso sinenei eketa yota fafani Eisiya kana matatafu. Tanake namoğa yagwanisi nuwatasi i kanikaniya keta Atemisi kana kodukodu si visağake-

†† Visime Nuvinavinana 18:10-14 sinenei Guyau yana namoğa i iyaiyavisiya tasike muka ita sawateweyeisi be sina fufuniya tamo iba, boğau, o yafune.

tuketuwiya. Tanake i bwadubwaduwa, 'Iba kafa kodukodu namoḡa nimasiyai si kikifufuna o mukamoke-na guyau.'²⁷ Eketa kita aviyaonana kaivakuku kasi toki-fufuna tana kitadewadewa be Fauno muka kata wava ina givigoyoi yota muka yata kaikaiwabu kana ke'ta ina guduya. Keta yota muka yata guyau kana kafa kodukodu kana numa ina viibakaokaoḡo. Nofe tova Eisiya sinenei be fwayafwaya kana matatafu si kodukoduwa guyau Atemisi nenei, eketa kita matata ina fakina venemokena be kana wava muka ina bwavi."

²⁸ Tovanama Demetiniyasi yana bwadu si nowaniya, kayosi i kuḡa keta si vikafinafina, "Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava o nakatamokena!"

²⁹ Namōḡa matatafusi menana sinenei kayosi si nowaniya eketa si vibutuwa si vikafinafina atu muka kana uḡu sita sanamane. Keta sabu si nemiya Gaiyusi keta Anisitako si givikavinisiya, tasike fiyao Masedoniya atu Fauno nukusi si ninidadana, keta si sinakanikanisiya keta si niisiya menana yana kafa nusifusifufu kana kabaḡai.³⁰ Fauno nuwanuwana be ina niya yoko matasiyai be ina nusifufuwa, atu tomuniyeina muka sita sawateweyei.³¹ Yota tunisi fafari Eisiya kana namoḡa nakanakasisi, tasike aviyaonana Fauno unaunana, kana matakawa fifiwanina si teweiya Fauno nenei be muka ina nai menananama yana kafa nusifusifufu kana kabaḡai.

³² Kafa nusifusifufu kana kabaḡai, sabu nuwatasi i bauwa venemokena. Tunisi namoḡa si vikafinafina iba tamo fasinei eatu tunisi o si vivikafinafina nuwanuwa tunisi fasisiyai. Namōḡa yagwanisi muka sita sanamane avana uḡuna yo si nai nokomai.³³ Fiyao Diu namoḡa tamokaḡa si katutunetuniya kana wava Anekisenida i niya yoko naunei keta namoḡa yoko sinenei si fina be ina bwaduwa. Eketa Anekisenida ni-mane i nusawatana namoḡa matatafusi ina kanovisiya fasinei be yoko ita iyavisiya vitana fiyao Diu muka sita vikaiuḡune goyona nofe.³⁴ Atu tovanama si kitiya tanake tene Diu, matatafusi vikafinafina si tenekasikasisiyemokiya tamo nenei si bwadubwaduwa, "Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava nakatamokena!" Kana nivaniva vanavana kana bai nuwesi i kakavisiya.

³⁵ Keta tamokaḡa menana kana namoḡa nakasina sabu i sawatanisiya keta nenesiyai i bwaduwa, "Fiyao Efeso, fwayafwaya kana matatafu si sanamaniya Efeso menana nakasina o tokitavikavina guyau Atemisi kana kafa kodukodu fasinei keta yota kana nawenawe maise kifukifufuna tafutafuna abamei i fekuwa.

³⁶ Matatafusi si sanamaniya nofe o venemokena, na uḡuna kwami ita kanovimiya eatu muka tamo fufuna goyona kwata savivine. ³⁷ Kwami namoḡa nofe kwa nemiisiya wekamai, atu tasike muka avana sita gikumai numa kodukodu nenei o bwadu goyona sita bwaduwei yata guyau Atemisi fasinei.

† Menana yana kafa nusifusifufu kana kabaḡa o numa nakasina muka na kana kudukudu. Si fufuniya kana kita maise saonau kwafina. Namōḡa yagwanisi taki 26,000 maise kana fata nokomai sina yokowa. Namōḡa nokomai si niniya eketa avi avikuvikukuna o vikaneḡaneḡa si matamatakawafukwafuwa.

³⁸ Kafa fonayau kana numa kakayauna yota kana namoḡa nakanakasisi o naki noko. Taki Demetiniyasi yana tobunanige nukusi nuwanuwasi be aitevana tamo sina vinoiya, kana nufota sina niya kana kabaḡai ebe yo nokomai tututausi sina vikavivinoiya.³⁹ Atu taki yami nuwanuwa iba tunisi fasisiyai, nao menana kana namoḡa nakanakasisi yasi yokowai kana fata kwana nusifufuwisiya ebe sina gidawadawaniniisiya.⁴⁰ Avamasi kimoki i kikinomana fasinei naki a matuta. Kita matata ita kata akata Noma namoḡa nakanakasisi sina vinuesanita sina bwaduwa vitana kita tata vivikasanegwanegwa. Nofe vikasanegwanegwanama muka tamo kana nuwatamayeta. Eatu taki nokomaise sina nuwanuwa kita fasitiyai, nao muka kana fata be tana gidawaniniyei."⁴¹ Tovanama menana kana namoḡa nakasina maise i bwaduwa muninei, namoḡa i gionovisiya si kikinomana keta kafa nusifufu kana kabaḡa si teweiya.

Fauno I Niya Masedoniya Keta Ginisi Nenesiyai

20 Tovanama noko vikasanegwanegwanama Efeso sinenei i kataniya, Fauno tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa i vatonisiya ebe Yeisu sina munimuniya. Muniyai yo i vioiyoowisiya eketa i noḡokawawa Masedoniya yana fafariyai.² Yana kikinomana muninei i niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai tovitumaḡana i vavatonisiya yana sifufu yagwanina nenesiyai, eyo muniyai i niya fafari Ginisi,³ eketa nokomai i fakwa yamayamana tonusi. Kabegomokena be wakai ita niya fafari Siniya nenei eatu i biganowana vitana fiyao Diu tunisi si weifufuna kana munuwa fasinei noko kamudadananama nenei. Na fasinei yana nuwanuwa i giviniya eketa i makaviniya Masedoniyei i niya.

⁴ Namōḡa tunisi nukusi kaena si kwafuya maise Finusi natuna Sofata tene Beneya, fiyao Tesanonaika kasi nuwa Anisitako keta Sikanidasi, Gaiyusi tene Debi, Timoti, eketa fafari Eisiya namoisi kasi nuwa Tikikusi keta Tonofimusi.⁵ Nofe namoḡasima wakai si viketanuna eketa Tonowasi menana nenei si fotikiya,⁶ Mane-ka Muka Nakana Nutuva Kana Ka muninei, menana Finifai nenei ka toḡa. Eketa kuyadayada kana vi5 muninei menana Tonowasi nenei unaunaki ka nisaisiya eketa nokomai ka fakwa wiki tamokaḡa.

Fauno Yutiko I Sinaviyawasiya

⁷ Satadei vanavanasonuwai tovitumaḡana tunisi nukusi ka yokowa viyao kana ka yota Tuveka yana ka kana kiyakiyaya kana kawiiya fasinei, atu Fauno i numamanisiya. I nuwanuwa vitana nuwabuni Tonowasi ina teweiya, na fasinei i nusifufuwisiya kana nivaniva i vinuwabunasinefouwa.⁸ Totomu kuetana namai ka yokowa nenei, kimayeta i kanatadenideniya.

⁹ Namōḡa tufunakasina kana wava Yutiko numa kana kiyonavifofofu kana vitonu nugiginabu nenei i nuvi-toḡa. Fauno yana sifufu i soniya nubwayoumataina eketa Yutiko matana i goyomoka. Tovanama

i kenonuwataunuwa, i kabwataviniya keta i fekuwa fwayafwayai. Tovanama si sobuwa keta si sinanakasiya, si kitiya matematena. ¹⁰ Fauno yota i sobuwa keta Yutiko tofwanei i tananiya eketa i nutaviya. Namoğa i iyavisiya i bwaduwa, "Muka kwana nuwanuwa, namoğa yawayawasina!" ¹¹ Munifotai i vanesavaviniya numai eketa Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya i fufuniya eketa tovitumağana nukusi si kawa. I nusifufuwisiya kana nivaniva tova i katakiya yo muniyai na menananama i teweiyaya. ¹² Tovitumağana o namoğa dewadewana yawayawasina si oviya keta na yasi sebobo si niya numai.

Fauno Na Unaunana Si Niya Minitusi

¹³ Kimağa wakai ka venuviketanuna ka niya Asosi menana nenei, eatu Fauno i iyavikiya vitana kavananei ina nemiya nokomai yo kana totoiya. ¹⁴ Nokomai ka vikaninisağa keta i toğa eketa matatafuki ka niya Mitinini menana nenei. ¹⁵ Nokomai ka teweikiya eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya menana tamokağa nenei Kiosi simuna niniunei. Nokomai ka banuwa yo muniyai ka kanayauwa ka niya Samosi simunai eketa kuyadayada kana vinuwa nenei o ka kikinomana Minitusi. ¹⁶ Fauno muka nuwanuwana tova ina teweyei Eisiya yana fafaniyai, na fasinei muka kata kanasuna Efeso eatu ka venukatuvavağa. I soğowa uğuna nuwanuwana be taki meyameyanina maise Yenusanema ita kikinomana Kabwaga Matana kana tovai.

¹⁷ Eatu tovanama ka kanasuna Minitusi, Fauno yana kisuya i niya Efeso ebe ekanesiya kana tokawakawa sita nemiya sita kitiya. ¹⁸ Tovanama si nemiya, i iyavisiya i bwaduwa, "Kwami naki kwa sanamaniya namaise yaku fakwafakwa kwami nukusi tova kana matatafu fafani Eisiya nenei, tovanama kafa viuğuwai a nemiya eketa kana nivaniva kimoki. ¹⁹ Tunisi fiyao Diu si weifufuna be sita weikuvavanikuwa na nenei keta anuvanuva nakanakasisi nenesiyai a nisaisiya, na nakiyai atu nuwasobuwai yota tamo tova katekateku na yana bwedi nukusi atu Tuveka fasinei a bunanigeya.

²⁰ Muka tamo kami bwadu-ovivita ata givikaviniya, tovanama Guyau fonana nenei a numamana sagisagigi nenesiyai keta a visawavenena sabu nenemiyai yota numa nenesiyai. ²¹ Bwadu fifiwanina fiyao Diu eketa Kani Kwauna a venisiya. A iyavisiya vitana yasi go'yona nenesiyai sina ugevinisiya be Guyau nenei sina sağa keta yata Tuveka Yeisu sina vitumağaniya.

²² Eketa sifufu nofe kwa nowaniya. Guyau Kanununa i visimeikuwa eketa ana niya Yenusanema, eatu muka ata sanamane avana ina kikinomana nenekuwai, ²³ eatu menanasima nenesiyai a niniya, Kanunu Tafutafuna i gigimatakawikuwa vitana nokomai deni eketa dauna nakanakasisi nenesiyai sina tenikuwa. ²⁴ †Yota taki sina nuvimatikuwa na muka fasinei ata nuwanuwa nakasina, eatu iba nakatamokena nenekuwai o nuwanuwaku Tuveka Yeisu bunanige i venikuwa

ana nusafuya. Bunanigenama o Guyau yana omukumukutana bigana namoğa ana iyavisiya.

²⁵ A numamaniya matatafumi nenemiyai Guyau yana Kafa visime fasinei. Eatu naki nofe tova a sanamaniya gewa kimoki keta i niniya, muka yota tafakaiku kwana kitai. ²⁶ Muka tamo Guyau yana vinuwadadana kana matakawa ata givikaviniya, naki matatafuna a bwaduwekoğiya. Na fasinei bwadu venemokena nenei nofe tova ana iyavimiya. Taki aitevana tamo bwadu nofe muka ina vitumağanei ebe muka yawasi-vağata ina nisağai, iyau muka kaku kuvana.

²⁸ Kwami toviketaneineina tututaumi kwana kitavikaviniya yota tovitumağanasima matatafusi Kanunu Tafutafuna kanonovamiyai i tenisiya, kwana kitavikavina-dewidewisiya maise yomuyomu kasi tokitavikavina yana yomuyomu i kitakitavikaviniya. Tasike Guyau yana namonamoğa, tauna ufaufanei i kimwanetamanisiya. ²⁹ A sanamaniya tovanama ana venuteweimiya tonumamana-vikanonono sina nemiya sina tuyanomwanimiya eketa namoğa yasi vitumağana sina givigoyuya, naki maisemoka anuketa-wanawanaki manimaninisi sina nemiya sifi waumisi nenesiyai eketa sina nuvimatisiya. ³⁰ Yawane yota tututaumi sinemiyai tunisi namoğa sifufuvi-kanonono nenei sina visawavenena eketa tovitumağana nuwatasi sina kaniya ebe yasi visawavenenasima goyosi tovitumağana sina muniya. ³¹ Na fasinei matami ina fekuwa! Kwana tukuya, manamana tonusi sine-siyai na matainuku muka ata onovei yaku vivisawavenena tamokatamokağa nenemiyai kuyadayada be nuwabuna.

³² Tova nofe Guyau nimanei a tenitenimiya. Yana omukumukutana sifufuna, naki kwana vitumağanemokiya. Taki bwadunama kwana muniya, yawasimi sina tafwa fifiwanisi eketa Guyau yana sawanuwagabubu ina venimiya naki yana bwadudabadaba tauna yana namonamoğa tenetenesineinasi nenesiyai maise.

³³ Nukusi ta fakwafakwa nenei muka tamo aitevana yana gabana o kana kwame ata vai. ³⁴ Kwami naki kwa sanamanikuwa, iyau tauku nimakuwai kaku ovivita a ninisaiya eketa nenei yota unaunaku a oovivitsiya. ³⁵ Yaku savivinasima nenesiyai iyau tauku a vikafakita nenemiyai eketa a visawavenimiya vitana yata dibumusiğa nenei kana fata goyogoyo tana ovivitsiya. Tana tukuya Tuveka Yeisu i bwaduwa, 'Kavenena namoğa nenesiyai o kana sebobo nakatamokena muniyai yo yuna.'"

³⁶ Tovanama i nusifufukooğa matatafusi kaetutusi si viketogunina eketa i kawanunukuwa. ³⁷ Yana sifufu nenei i iyavisiya i bwaduwa, "Muka yota tafakaiku kwana kita-savavinei." Nofe bwadunama katekatesi i nuyavayavaniya, eketa matatafusi si nusiya si viyuiya eketa si bwedisitesitiya eyo si kwafuya nukusi si niya wakai.

Fauno Yana Nai Yenusanema

21 Efeso tovitumaḡana kasi toviketaneina ka vioiyooisiya muninei, ka sinanakata keta dawaniniina ka niya Kosi simunai eketa nokomai ka banuwa. Nuwabuni ka niya Nodesi eyo ka tamana Fatana menana nenei ka saniniya eketa ka sobuwa. ² Nokomai waka tamokaḡa ka nisaiya ina tamana Foensiya, nenei ka toḡa eketa ka kanayaukiya. ³ Ka nemiya Saifunusi simuna niniunei eketa kukikimawaki i fakwa eatu ka venukatuvavaaḡa Siniya yana fafariyai. Wakanama o Taya menana nakasina kana nogonogo i totoiya ebe nokomai ina nusiwasiwaiya, na fasinei ka nikanasuna.

⁴ Nokomai tomuniyeina ka nisaisiya eketa wiki tamokaḡa nukusi ka fakwa. Nokomai Kanunu Tafutafuna yana visawavenena nenei, tomuniyeina Fauno si matakawiya be muka ina nai Yenusanema. ⁵ Eatu tovanama yama nai kana tova i nisaiya, ka misiniya eketa ka noḡokawawa. Tovitumaḡana matatafusi na kakawasi eketa na natunatusi menana si teweiyi eatu si kwafukiya nukusi ka sobuwa gibowai. Nokomai matatafuki kaetutuki ka viketogunisiya eketa ka kawananukuwa. ⁶ Nukusi ka vioiyooowa eketa kima ka toḡa-savavinikiya wakai eatu tasike si makavinisiya yasi menanai.

⁷ Yama kamudadana Taya nenei i kakaviya eketa ka kanasuna Tonimaisi menana nenei. Nokomai tovitumaḡana ka venuyofiyofisiya eketa nenesiyai ka fakwa kuyadayada tamokaḡa. ⁸ †Kuyadayada venuwanei noko menananama ka teweiyi atu ka niya Sisaniya menana nakasinei eketa nokomai Finifi yana numai ka fakwa. Tanake namoḡa tamo vivinuwadadaneinana. Tovanama Yenusanema sinenei namoḡa kasi 7 si gibokisiya, tanake o nukusi si vinuwadadaniya ebe yo sina ovivita Guyau yana mudadava fasinei. Yota tanake Guyau fonana kana tonumamana namoḡa nenesiyai. ⁹ Tanake natunatuna vivine tutubonosi nasi nufunina. Tasike tamo tova Guyau fonana fasinei si bwadubwadioḡona.

¹⁰ ††Kuyadayada muka yagwanina muninei Guyau yana tomatakawa tamokaḡa kana wava Agabusi, fafari Yudiya nenei i sobunemiya Sisaniya. ¹¹ I nemiya nenekiyai, Fauno kana wakina i viya eketa tauna nimanana keta kaena i kiyona eketa i bwaduwa, “Naki nofemaise Kanunu Tafutafuna fonana, ‘Fiyao Diu kasi toviketaneina, toniwakina nofemaise sina yoniya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya.”” ¹² Tovanama nofe bwadunama ka nowaniya, tovitumaḡana tunisi nukusi Fauno ka nuoneoniya ebe muka ina nai Yenusanema.

¹³ Eatu i bwaduwa, “Ava uḡuna nofemaise kwa bwedibwedi eyo katekateku kwa nunubudabudaniya! Iyau o muka vitana ata gidewadewa kaku kiyonaḡa fasinei, eatu naki a gidewadewa ebe Tuveka Yesu fasinei ana mateya.” ¹⁴ Tovanama ka kitiya muka kana fata be yana nuwanuwa kana givinai, naki ka onoviya eatu

ka iyaviya vitana avana Tuveka yana nuwanuwa maise ita saviviniya.

¹⁵ Kuyadayadasima i kakavisiya muninei, ka gidewadewa eketa ka noḡokawawa Yenusanema fasinei. ¹⁶ Sisaniya tomuniyeina tunisi nukusi ka niya, eketa si niikiya Munasoni tene Saifunusi yana numai eketa nokomai ka fakwa. Namogaḡanama nofe o tanake tamo tovitumaḡana nauna.

Fauno Yemesa I Venufotiya

¹⁷ Tovanama ka kikinomana Yenusanema, tovitumaḡana na yasi sebobo si venuyofiyofikiya. ¹⁸ Kuyadayada venuwanei Fauno nukusi ka niya Yemesa ina kitiya fasinei, eketa Yenusanema tovitumaḡana kasi toviketaneina matatafusi si nemiya nokomai. ¹⁹ I bwaduviagigikuwisiya muninei, matatafuna gunina ovina i nusifufuwekoḡoiya nenesiyai namaise yana bunanige sinenei Guyau i savivina Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

²⁰ Tovanama yana sifunama si nowaniya Guyau si daviya. Eketa Fauno si iyaviya si bwaduwa, “Unaki, naki ku sanamaniya fiyao Diu nofemai sagisagigi Yesu si vitumaḡaniya eketa matatafusi Guyau yana visime si oofekufekuwiya. ²¹ Eatu si nowaniya avage tovanama ku niniya Kani Kwauna yasi kabaḡa nenesiyai, matatafusi fiyao Diu ku vivisawavenena vitana Mosese yana visime sina saḡakuwakufutiya. Tamo iba avage ku iyaiyavisiya ebe natunatusi namoḡa muka sina nufifina yota kata sanu muka sina muniyei. ²² Yawane ya nemi fasinei sina biganowana. Na fasinei avamasi tamo tana fufuniya ebe sina sanamaniya vitana bwadusima si nowanowanisiya o muka venemokena.

²³ †Eketa avana kana iyaviwa, naki maisemoka kuna fufuniya. Nofemai namoḡa kasi nufunina Guyau fasinei si kawayaba. ²⁴ Nukusi kwa nai Numa Kodukodu wasiketanei ebe givieyaeya kana fufuna kwa savivininei Guyau matanei. Eyo muniyai kuna nufata ebe debabousi sina kigosiya. Taki namoḡa sina kitiwa nofe fufuninama kuna fufuniya, matatafusi sina sanamaniya gewa kwaḡa o Mosese yana visime ku munimuniya. Eketa sina sanamaniya gewa sifufusima fasiweu o sifufu-vikanonono.

²⁵ ††Eatu Kani Kwauna tovitumaḡana fasisiyai, nao yasi nufunufu ka viginiiwiya yata nuwanuwanama fasinei eketa nofemaise ka iyavisiya ka bwaduwa, ‘Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiia, muka kwana kaniya. Yota muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kikedubina kwana kaniya. Eketa yota muka kwana kudokaokaoḡo.’” ††

‡ 21:23 Ginaḡanaḡa 6:13-21 †† 21:25 Bunanige 15:29 †† Nofe fufunasima nenesiyai vimomona i vivigoyona. Kudo — Yauna 20:14, Visime Nuvinavinana 5:18. Aitevana tamo gumayogu o namoḡa ina mataveiya gabana o nogonogo fasisiyai — Visime Tafu 19:29, 1 Kononita 6:15. Namogaḡa eketa namoḡa nukusi gumayogu eketa gumayogu sina mataveya — Visime Tafu 18:22, Noma 26:27. Aitevana tamo tauna ugunina nukusi sina mataveya maise amana, ayona o taki natuna — Visime Tafu 18:6. Aitevana yomuyomu nukusi sina mataveya — Visime Tafu 18:23. Vimomona-kaokaoḡo — Efeso

²⁶ Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei Fauno noko namoḡasima kasi nufunina i ovisiya eketa nukusi si givieyaesiya Guyau matanei. Munifotai i kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai i matakawisiya avi to-vai kasi givieyaeya kana tova ita kakavei fasinei. Ebe noko tovanama nenei kasi givieyaeya bwanaosesi, tovibwanaose sita vibwanaoseisiya tamokatamokaḡa fasisiyai.

Fiyao Diu Tunisi Fauno Si Givikaviniya

²⁷ †Kuyadayada 7 kabegomokena be givieyaeya kana fufuna ina kakaviya, tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei Fauno si kitiya Numa Kodukodu kana kani sinenei. Eatu nauna o Fauno si kitiya Tonofimusi tene Efeso nukusi Yenusanema menana nenei, eatu si nuwanuwa vitana Fauno Tonofimusi ita kanasunei Numa Kodukodu kana kani sinenei. Namoga si visimwanakasisiya eketa Fauno si givikaviniya eatu si vikafinafina si bwadubwaduwa, "Fiyao Isineni kwa nemai. Kwa oviviteiki be namoga nofe kana mata ta tenei! Namoganama nofe i vivisawavenenaniya yana nidadana nenesiyai, kita Isineni i sawasawavigoyowita yota Mosese yana visime keta yota Numa Kodukodunama nofe fasinei. Ginisi namoisi i nemiisiya kabaḡa nofe tafutafuna nenei eketa i weigavigaviya Guyau matanei." ††

³⁰ Tovanama namoga si nowaniya dagedage i toḡa Numa Kodukodu sinenei, Yenusanema kana matatafu nuwanuwa si viya eketa kabaḡa tuninatunina nenesiyai si dibwana nokomai. Fauno si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si kikinomaniya Numa Kodukodu kumenanina, eatu tuiyo kawa si venukatugudusiya.

³¹ Fauno si vivibaiya be sina nuvimatiya eatu Noma tonuaviya kasi toviketanuneina biga i nowaniya vitana fiyao Yenusanema namoga matatafusi si vivikamunumunuwa Numa Kodukodu kana kani sinenei.

³² Eketa yana tonuaviya kasi kaimatana nukusi i venuvakukusisiya eketa si dibwana sabu kuweyaisi. Tovanama sabuveka si kitiya tonuaviya kasi toviketanuneina nukusi si nenemiya, vitana Fauno si munumunuya eava si onoviya.

³³ Tonuaviya kasi toviketanuneina i nemiya eketa Fauno i givikaviniya. Yana tonuaviya i visimeisiya eketa seni nuwesi nenesiyai si yoniya, munifotai eyo sabuveka i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, "Nofe o aitevana? Ava o i fufuniya?" ³⁴ Sabuveka sinesiyai namoga tunisi iba tamo fasinei si vivikafinafina, eatu namoga tunisi o naki si vivikafinafina-kaokaoḡowa. Vikafinafina i vikatumataiya eketa tonuaviya kasi toviketanuneina muka kana fata vidagedage kana uḡu ina sanamanei. Na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya numa fakinina nenei. ³⁵ Eatu tovana-

5:3. Aitevana tamo namoga o gumayogu ina nuyakayakaniya ebe ina mataveiya — Kabikona 34:7, Visime Nuvinavinana 22:25-28. † 21:27-29 Bunanige 20:4 †† Fiyao Diu si nuwanuwa vitana Kani Kwauna muka eyaeyasi, eketa yasi visime nenei Kani Kwauna kana fata sina kanasuna yasi kani sinenei. Eatu fiyao Diuḡa nao sina kanasuna kani kusinena — Isineni yasi kani eketa vivine yasi kani. Taki aitevana tamo visime nofe ina yakweniya, sina nuvimatiya.

ma i nemiya numa fakinina kana kaevaavaḡa niniunei, sabuveka si vibaimoka nuwanuwasi be Fauno sina givikaviniya, na fasinei tonuaviya si ginakasiya eketa si unamokiya ebe sina ofafafiya namoga nenesiyai. ³⁶ Sabuveka si omunitawisiya eatu si bwaubwauwa, "Kwa nuvimatei! Kwa nuvimatei!"

Fauno Sabuveka I Nusifufuwisiya

³⁷ Tovanama Fauno kabegomokena be numa sinenei sina kanasuniya, Giniki fonasiyai tonuaviya kasi toviketanuneina i iyaviya i bwaduwa, "Kana fata ata nusifufuwiwa?"

Noko nenei tonuaviya kasi toviketanuneina i sabanutuḡa eketa i iyaviya i bwaduwa, "Omasi kwaḡa bwadu-Giniki ku sanamaniya? ³⁸ Iyau a nuwanuwa vitana kwaḡa bwatanemoka tene Itifita maise. I anuvanua be kama toviketanuneina nenesiyai ita nuaviya, eketa totaniyagunu kasi 4,000 na funumisi i viketanunisiya eketa si niya fwayafwaya nunumonumonei. Eketa kwaḡa namogauma?"

³⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, "Muka, iyau tene Diu, a tufuwa fafani Sinisiya sinenei menana na kana wava Tasusi nenei. Kana fata kuta sawateweikuwa be namoga ata nusifufuwisiya?"

⁴⁰ Toviketanuneina i vinowana eketa Fauno kae-vaavaḡa nenei i misiniya eatu nimanei namoga i nusawatanisiya. Tovanama i katanisiya, Ibeniu fonasiyai i nusifufuwisiya.

22 Fauna i bwaduwa, "Amamaku keta unaunaku, kwa vaneneḡeiku eatu tauku ana tanafafafanikuwa iyau muka tamo goyona ata fufuniya." ² Tovanama sabuveka Fauno si nowaniya tututausi Ibeniu fonasiyai i nunusifufuwisiya, vikafinafina si onoviya eatu si numananava.

³ Fauno i bwadu-savaviniya i bwaduwa, "Iyau tene Diu, a tufuwa menana Tasusi nenei fafani Sinisiya sinenei. Nokomai Yenusanema a kanakata eketa nuwatasuyasuya a viya. Kaku tovisawavenena o Gamaniyeni eketa waḡawaḡata yasi visime be kasi sanu matatafuna i visawavenikuwa fakinina venemokena. Nuwanuwaku nakasina be Guyau ana muniyedewadewiya, maisemoka kimoki kwami kwa munimuniiya. ⁴ †Na fasinei aviyaonana Yesu yana Ke'ta nununei si niniya, a givikuvavaniya eketa tunisi si mateya. Yaku visime nenei tovitumaḡana namoga keta vivine si givikaviniya eketa deni nenei si tenisiya. ⁵ Tovibwanaose kasi toviketanuneina keta tokawakawa matatafusi nukusi si sanamaniya a bwadubwaduwa venemokena. Nufunufu viviginiwisi si venikuwa ebe tunisi unaunasi fiyao Diu menana Damasiko nenei si fakwafakwa ata venisiya. Nokomai a niya Yesu kana tomuniyeina ata nuwasisiya ebe ata kiyona eketa ata makaviniya Yenusanema ebe nofemai sita vi-matadawanisiya.

⁶ Naki kuyadayada kana sinefou nenei, ketai a niniya eatu Damasiko niniunei abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafinikuwa. ⁷ A fekuwa

‡ 22:3 Bunanige 5:34-39 †† 22:4 Bunanige 8:3, 26:9-11

fwayafwayai eketa kayokayo a nowaniya i bwadub-waduwa nenekuwai, 'Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?'

⁸ Eketa a nufata a bwaduwa, 'Aiye, kwağa aitevana?'

Eketa i nufata i bwaduwa, 'Yau Yeisu tene Nasaneti, Yau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa.'

⁹ Namogaşima nukusi ka niya o mayesina yota si kitiya eatu kayokayo i nunusifuwikuwa o muka si-ta nowaniya.

¹⁰ Eketa a nutoninuvenuviya a bwaduwa, 'Tuveka, avamasi ana fufuniya?'

I iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku misini be ku nai Damasiko. Nokomai tamo aitevana ina nusifufuwiwa ebe yaku nuwanuwa matatafuna kuna saviviniya.'

¹¹ Mayesina matakikikwanena matakuni fwakiya eketa muka kaku fata tamo aviyavana ana kitai, na fasinei unaunaku nimakuwai si ova eketa si niikuwa Damasiko. ¹² Nokomai namoga tamokağa kana wava Ananaiyasi i fakwafakwa o Guyau nenei i kodukoduwa yota Mosese yana visime i munimuniye-dewidewisiya. Yota fiyao Diu matatafusi nokomai si vifotuwiya.

¹³ I nemiya niniukuwai i misiniya keta i bwaduwa, 'Unaku Sauno, ku kita-savavineu!' Na naki tovanama nenei a toneya eketa Ananaiyasi a kitiya.

¹⁴ Eyo Ananaiyasi i iyavikuwa i bwaduwa, 'Wağawağa-ta yasi Guyau i gibokiwa ebe yana nuwanuwa kuna sanamaniya. Toeyaeyanamoka naki ku kitiya eketa ku nowaniya i nusifufuwiwa. ¹⁵ Kwağa kuna viwakakakiya tanake fasinei ebe namoga matatafusi kuna iyavisiya avana ku kitiya eketa ku nowaniya. ¹⁶ Eketa muka yota kuna fotafota. Naki ku misini be givibutabuta ku vai. Tovanama kuna kawanunukuwa Tuveka kana wavai, ya go'yona ina gona-teweisiya.'

¹⁷ Tovanama a makavinikuwa Yenusanema, Numa Kodukodu kana kani sinenei a kawakawanunukuwa eatu a kenokita. ¹⁸ A kitiya Tuveka i nunusifuwikuwa i bwaduwa, 'Namoga nofemai ya sifufu fasikuwai muka sina katuvai na fasinei dibwadibwaninei Yenusanema nofe tova ku teweyei.'

¹⁹ Eatu a iyaviya a bwaduwa, 'Tuveka, naki namoga si sanamaniya numa kafa yokoyoko tamokatamokağa nenesiyai ka tovitumağana deniyai a tenitenisiya eketa a munumunusiya. ²⁰ †Eketa tovanama ka tokanakakikakina Sitiveni si nunuvimatiya, iyou noko-mai a misiniya eatu yasi fufunanama a visawadewadewiya, eketa tonuvimatesima kasi nuya a toğatanisiya.'

²¹ Eatu Tuveka i iyavikuwa i bwaduwa, 'Ku nai, a vivisimeywa kedawanauwai Kani Kwauna nenesiyai.'"

Fauno I Bwaduwa Tanake Tene Noma

²² Sabuveka Fauno si vanevaneneiya eatu tovanama nofe bwadunama si nowaniya, kayosi i kuğa eketa si vibutuwa si vikafinafina, "Namoga nofe ina mateya! Muka kana nufota be ina fakwafakwa!" ²³ Eketa si vivikafinafina eatu kasi nuya nenesiyai si nunuk-

† 22:20 Bunanige 7:58

wasikwasiya eketa fwayafwaya kafusisimina si teteweina atai. ††

²⁴ Toviketanuneina yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya yasi numa fakinina kana kani sinenei. Eketa i visimeisiya ebe sina munuya eatu sina nutoninuvenuveiya be sina sanamaniya avana uğuna fiyao Diu si kayokuğa yo si finafina-takatakanei.

²⁵ Tovanama si vibutuwa kunava nenesiyai si yonayoniya be sina munuya, Fauno tonuaviya yasi kaimatana i misimisiniya i iyaviya i bwaduwa, "Noma yana visime nenei o muka tene Noma kwana munukaokaogowi. Nauna kwata vinuesanikuwa ebe taki ata fufunagoyowa, enao kwata munukuwa."

²⁶ Tovanama kaimatana Fauno yana bwadu i nowaniya, i niya toviketanuneina nenei eketa i bwaduwa, "Avamasi kuna fufuniya? Namoga nofe o tene Noma."

²⁷ Toviketanuneina i niya Fauno nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, "Ku iyaveiku, venemokena kwağa tene Noma?"

I nufata i bwaduwa, "Ika. Yau tene Noma."

²⁸ Toviketanuneina Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Yau gabana nakatamokena a nufata eketa a vitene Noma."

Eatu Fauno i bwaduwa, "Yau o Noma yasi tufuwa."

²⁹ Tonuaviasima vitana sita nutoninuvenuviya eatu si matuta keta si venumunimunikwana. Eketa tovanama toviketanuneina i sanamaniya vitana Fauno tanake tene Noma eatu i visimeisiya be si yoniya, eketa naki i matuta.

Fauno Diu Kawakawa Nausiyai I Misiniya

³⁰ Kuyadayada venuwanei tonuaviya kasi toviketanuneina nuwanuwana fiyao Diu Fauno si vinoiya fasinei kana uğu ina sanamaniya. Na fasinei deniyai i giyauya eketa toviwbanaose nakanakasisi eketa Diu Kawakawa i visimeisiya eketa si yokowa. Eyo Fauno i nemiya keta tafakaisiyai i misiniya.

23 Fauno matana dawaniniina i niya Diu

Kawakawa nenesiyai eketa i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku, yawasiku matatafuna a fakwiya dawaniniina Guyau matanei, eketa katekateku o eyaeyana kana nivaniva kimoki."

² Tovanama toviwbanaose kasi toviketanuneina Ananaiyasi nofe bwadunama i nowaniya, i nuwagoyowa eketa aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya, i visimeisiya ebe kawana sita nutafifuwafuwaiya. ³ †Eatu Fauno i kawafatiya i bwaduwa, "Guyau ina nutafiwa. Namoga matasiyai ka kita dewadewana eatu katekateu o gavigavina. Nanemai ku nuvitoiwa avage Mosese yana visime nenei kuna vinuesanikuwa, eatu visimemokena o kwağa naki ku yakweniya tovanama namoga ku visimeisiya ebe sita nutafikuwa."

⁴ Aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya si iyaviya si bwaduwa, "Ava uğuna Guyau yana toviwbanaose kasi toviketanuneina ku sawasawanuketuwe?"

†† Fufuna nofe o fiyao Diu yasi kayokuğa kana fufuna maise. † 23:3 Madiu 23:27,28

⁵ †Fauno i nufata i bwaduwa, “Unaunaku, muka ata sanamanei gewa tanake o tovibwanaose kasi toviketanuneina. Guyau fonakituna i bwaduwa, ‘Muka yata sabu kasi toviketanuneina kuna sawanuketuwe.’”

⁶ ††Fauno i sanamaniya Diu Kawakawa sinesiyai tunisi Sadusi eatu tunisi o Fanasi, eketa kayona nakasinei i bwaduwa, “Unaunaku! Iyau tene Fanasi maise yota amaku. A vitumaḡaniya Guyau namoḡa matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kwa vivinuesanikuwa.”

⁷ Tovanama Fauno nokomaise i bwaduwa, Fanasi eketa Sadusi si vibutuwa si avigwavigwaeḡa nenei yoko si takiya eketa nuwesi i kikinomana. ⁸ †Yasi vigwaeḡa uḡuna o nofemaise. Sadusi si bwaduwa avage muka tamo misini-savavineina yota muka tamo Guyau kana kaetoḡa abamei eketa yota muka tamo kanunu. Eatu Fanasi o nofe ibasima si vitumaḡanisiya.

⁹ Vikawabwaduwadu i nakata, eketa tunisi visime kana tovisawavenena Fanasi kunumisi nenei si misiniya eketa si numanimaniniya si bwaduwa, “Namoḡa nofe muka tamo goyona ita fufuniya. Kana kita kamo tamo kanunu o tamo Guyau kana kaetoḡa abamei i nusifufuwiya.” ¹⁰ Avigwavigwaeḡa i nakata-moka eketa tonuaviya kasi toviketanuneina i matuta Fauno sita sinabwegabwegiya, na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya si oviya eketa si niiya yasi numa kana kani sinenei.

¹¹ Na nuwabunanama nenei Tuveka i kenokikino-mana keta Fauno kuniniuna i misiniya eketa i bwaduwa, “Kuna katevatumoka ebe namaise nofemai Yenusanema fasikuwai ku nusifufuwa, maisemoka yota Noma kuna nusifufuwa.”

Fiyao Diu Nuwanuwasi Fauno Sina Nuvimatiya

¹² Tovanama vanavana i vaneya, Fiyao Diu tunisi Fauno fasinei si weifufuna eketa matatafusi si tanaḡaiya muka sina ka o sina yu kana nivaniva Fauno sina nuvimatiya. ¹³ Namoḡa 40 na kasi tufo nukusi ketaketanama si vinowaniya ebe sina fufuniya. ¹⁴ Si niya tovibwanaose nakanakasisi yota Diu tokawakawa nenesiyai eketa si bwaduwa, “Kima ka tanaḡaiya Guyau matanei eketa muka tamo avana kana kaniya kana nivaniva Fauno kana nuvimatiya. ¹⁵ Eketa ka weifufuna vitana kwami keta Diu Kawakawa, tonuaviya kasi toviketanuneina kwata vikokoniya be Fauno ita sobunemiiya nenemiyai. Seba kwana teweiyi ebe sina bwaduwa vitana kwata nutoninuvenuveyei ebe yana sifufu kwata sanamanadewadewai fasinei, eatu ketai kana fotamatamaveya ebe kana nuvimatiya.”

¹⁶ Eatu Fauno auna namoḡa viwaifufunanama i ninowaniya eketa i kanasuna numa fakinina nenei Fauno i iyaviya. ¹⁷ Eketa Fauno tonuaviya yasi kaimatana tamokaḡa i weniya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tufunakatanama ku niyei ya toviketanuneina nenei, ebe yana nuwanuwa ina nusifufuwiya.”

† 23:5 Yauna 22:28 †† 23:6 Bunanige 26:5, Finifai 3:5 ‡ 23:8 Madiu 22:23, Maka 12:18, Nuke 20:27

¹⁸ Eketa kaimatana namoḡanama i niiya toviketanuneina nenei eketa i bwaduwa, “Yata finisina Fauno i wenikuwa eketa i vikokonikuwa namoḡa nofe tufunakasina a nemiiya ebe sifufu tamokaḡa ina iyaviya.”

¹⁹ Toviketanuneina namoḡanama nimanei i oviya keta i niiya kuniniuna eketa taniyane i kanakununuwiya i bwaduwa, “Avi sifufu kuna iyaveiku?”

²⁰ I nufata i bwaduwa, “Fiyao Diu yasi nuwanuwa naki si givifakiniya eatu sina vikokoniya ebe kumana Fauno kuna nemiiya Diu Kawakawa nausiyai avage sina nutonikuekuiya yasi sanamana fasinei. ²¹ Eatu muka yasi bwadu kuna nowaniya. Yasi namoḡa 40 na kasi tufo si fotafotamatamaveya be Fauno sina munuya. Naki si tanaḡaiya muka sina ka, muka sina yu kana nivaniva Fauno sina nuvimatiya. Nofe tova naki si gidewadewa eatu si fotafotamoka yasi vikokona kana nufata fasinei.”

²² Eketa tonuaviya yasi toviketanuneina namoḡa tufunakasina i iyaviya i bwaduwa, “Nofe sifufu ku iyavikuwa kuna ogaguwiya.” Eketa i gionoviya i niya.

Fauno Si Visimeiya Tavisime Nakasina Finikesa Nenei

²³ Eketa toviketanuneina yana kaimatana kasi nuwa i weniya eketa i visimeisiya i bwaduwa, “Tonuaviya kaeyai 200 kwana visiya yota 70 osi kasi totoḡa eketa 200 iyo namoisi. Kwana gidewadewa ebe nuwabuna 9 maise kwana niya Sisaniya. ²⁴ Yota osi kwana gidewidewisiya ebe Fauno ina toḡa. Kwana ofafafiya eketa kwana niiya tovisime Finikesa nenei.” ²⁵ Munifotai tonuaviya kasi toviketanuneina nufunufu nofemaise i viginiiwiya.

²⁶ “Iyau Konodiyasi Nisiyasi, nufunufu a viginiiwiya kwaḡa namoḡa nakasiu tovisime Finikesa neneweu. Agigiku.

²⁷ Namoḡa nofe o fiyao Diu si givikaviniya eketa kabegomokena sita nuvimatiya. Eatu a sanamaniya tanake tene Noma, na fasinei yaku tonuaviya nukusi ka niya keta ka ofafafiya. ²⁸ Eatu nuwanuwaku yasi vinoi kana uḡu ana sanamaniya fasinei eketa a niiya Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko nenei. ²⁹ Nokomai a nisaiya gewa yasi vikavivinoi o tututausi yasi visime fasinei eatu muka tamo Noma yana visime ita yakweniya ebe ana vimatadawane mateyai o deniyai ana tenei. ³⁰ Tovanama Fauno kana viwaifufuna fasinei kana matakawa a viya, a venuvisimeiya i nemiya neneweu yota kana tovinoi a iyavisiya ebe yana goyona fasinei neneweu sina bwaduwe-kikinomanisiya.”

³¹ Eketa toviketanuneina i visimeya maise yana tonuaviya si saviviniya. Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno si oviya keta si kikinomaniya Enitifetini menana nakasina nenei. ³² Tovanama tova i katakiya, tonuaviya matatafusi si makavinisiya yasi numa fakinina Yenusanema nenei, eatu osi kasi totoḡaḡa Fauno si niiya Sisaniya menana nenei. ³³ Tovanama si kikino-mana, Fauno keta nufunufu viviginiwina tovisime nimanei si tenisiya. ³⁴ Nufunufunama i gi-

nağanağakoğoiya muninei Fauno i nutoninuvenuviya i bwaduwa, "Kwağa o avi fafani?" Fauno i nufata i bwaduwa, "Iyau o Sinisiya fafaninama nenei."

³⁵ Finikesa Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Ka tovinoisi-ma nofemai sina nemiya munifotai yo ana vaneneimiya ebe ana vinuesaniwa." Eketa yana tonuaviya tunisi i iyavisiya vitana Fauno sina niya Eno-da yana numa tufomu kaikaiwabuna nenei keta sina toğataniya.

Fauno I Misini-Kikinomana Finikesa Naunei

24 Kuyadayada 5 muninei tovibwanaose kasi toviketaneina kana wava Ananaiyasi yota tunisi Diu kana tokawakawa nukusi si sobuwa Sisaniya. Namoga kana wava Tetanusi nukusi si niya. Tanake tonusifufu yota Noma yasi visime kana tosanamana. Si niya si misiniya tovisime Finikesa naunei ebe Fauno sina vinoiya. ² Tovanama Fauno i kanasuna vikanunusifufu sinenei, Tetanusi i misiniya eketa yana bwaduvinoi i vibutuya.

"Yama namoga nakasiu, kwağa toviketaneina na ya nuwatasuyasuya yota ya vinuwadadana dewadewasi, na fasinei biganei ka fakwa kawasasa nubwayouna keta iba yagwanina dewadewasi yama namonamoğa nenesiyai si kikinomana. ¹³ Kabağa tamokata-mokağa nenesiyai matatafuki yama viagigiku nakatamokena neneweu tova kana matatafu. ⁴ Muka ana visinatamatamaneu nakatamataina eatu a kawa-nunukuwiwa ka fata yama sifufu kabegona kuta vaneneiya.

⁵ Namoga nofe ka kitanisaiya tanake togivigoyonaona. Namai Diu si fakwafakwaniya nenesiyai avigwawigwaeğa i gigikikinomaniya, yota tanake Nasanini yoko kana toviketaneina. ^{†16} I aanuvanua be Numa Kodukodu ita weigavigaviya, na fasinei ka givikaviniya. ^{‡8} Taki tauğu kuna nutoninuvenuveiya, nao yama bwadubwadu kana venemokena kuna kitiya."

⁹ Eketa fiyao Diu matatafusi Tetanusi yana nusuyai si niya eketa si bwaduwa, "Bwadubwadu nofe matatafuna o venemokena."

† *Finikesa yana vitovisime kana tovai o muka biganei. Tetanusi Finikesa i kanakanadibidibiya be ita bwaduwa vitana avage Fauno ita goyona. Finikesa dauna nakasina namoga i venisiya. Na fasinei Fauno kana nutoninuvenuveina muninei, si fakwa manamana nuwesi i kakaviya eyo Noma kana tufomu Neno Finikesa fatana i viya. Nokomai vikamunumuwa nakasina i kikinomana fiyao Diu atu Noma namoisi nukusi. Eketa Noma tonuaviya si misinimoka tu Yenusanema matatafuna si givigoyuya. †† Yeisu tanake tene Nasaneti. Eketa aviyaonana si munimuniye-dadaniya nao yokonama si weniya Nasanini yoko. Tovanama Tetanusi nofemaise i bwaduwa, nao nofe yokonama i gigisobuwiya. Fiyao Yudiya kana matatafu nenei si kitakitasobuwa fafani Ganini namoisi nenesiyai, nofe fafaninama nenei o Nasaneti menana i fakwafakwa. (Yoni 1:46) Yota i bwadubwaduwa avage Fauno noko ketaketanama nenei i kodukoduwa nao Noma yana visime i yakweyakweniya. ‡ Tunisi viginwiya nenesiyai o kana nukusi 6b-8a si nunatuya. Ka weifufuna be kana nuvesaniya yata visime yana nuwanuwa maise, 7* Atu tonuaviya kasi toviketaneina Nisiyasi i nemiya eketa na yana vikumaiği nenetiayi i viya. 8* Eketa Nisiyasi visime i venisiya vitana kana tovinoi nauweu ina misiniya.*

¹⁰ Eketa Finikesa nimanei i nusawateweiya eketa Fauno i bwaduwa, "Aiye yo Finikesa, a sanamaniya manamana kana yagwana kwağa ku vitonuviesana fafani nofe sinenei, eketa tauku ana tanafafanikuwa neneweu fasinei o a sebobowa. ¹¹ Taki tauğu namoga kuna nutoninuvinuvisiya, sina iyaviwa vitana yawane kuyadayada 12 muka ita kakavei a vaneya Yenusanema Guyau nenei a kodukoduwa. ¹² Tovinoi nofe si kitikuwa muka tamo namoga nukusi kata vigwaeğa Numa Kodukodu nenei. Muka tamo numa kafa yokoyoko o tamo kabağa menana nofe nenei namoga ata visimwanakasisi ebe sita vikamunumuwa.

¹³ Yota muka kasi fata aviyaonana tamo sina visawaveneu ebe yasi vinoi ina vivenemokena.

¹⁴ Eatu a iyaveimi, amamaki yasi Guyau nenei a kodukoduwa yota iyau Yeisu yana Ke'ta nununei a niniya. Eatu si bwaduwa avage nofe o Ke'ta-vikanonono, eatu Mosese yana visime yota Guyau yana tomatakawa yasi viviginiwa matatafuna a vitumağaniya. ¹⁵ Namaise yasi tumağana si teniya naki maisemoka yota yaku tumağana Guyau nenei a teniya vitana tova i nenemiya namoga dewadewasi be goyosi mateyai ina vitowamisiniye-savavinisiya. ¹⁶ Nofe fasinei tova matatafuna Guyau matanei yota namoga matasiyai a anuvuvamoka ebe yaku nuwanuwa masamasanina keta yawasiku dawaniniina nenei ana fakwa.

¹⁷ Yenusanema a teweiy manamana simo matayagwanina, eatu bwatanemoka a makavinikuwa ebe yaku sabu sinesiyai goyogoyo si fakwafakwa, kasi nuwagabubu ana kavenena eatu yota Guyau nenei ana vibwanaoseya. ^{†18} Givieyaeya kana fufuna a saviviniya eketa Numa Kodukodu sinenei a kodukoduwa eatu si nisaikuwa. Na tovanama nenei muka sabu nukusi yota muka tamo vikasanegwanegwa. ¹⁹ Eatu tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei o matasiyai eketa namoisima o sita nemiya nauweu, ebe si kitikuwa avi goyona a fufufuniya sita bwaduwe-kikinomaniya.

²⁰ Nofe namoisima o sita iyaviwa avi sinatamaneina si nisağai nenekuwai tovanama Diu Kawakawa nausiyai a misiniya. ²¹ [‡]Eatu iba tamokağamoka o tovanama nausiyai a misimisiniya, a bwauwa a bwaduwa, 'A vitumağaniya Guyau namoga matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kimoiki kwa vivinuesanikuwa."

²² Yeisu yana Ke'ta fasinei Finikesa naki sanasamanina eketa Fauno i sawataniya, eketa yasi yoko i gifotiya eatu i iyavisiya i bwaduwa, "Tovanama tonuaviya kasi toviketaneina Nisiyasi ina nemiya, yana sifufu ana vaneneiya eyo munifotai ana vinuwadadana taki Fauno i sinatamaniya o muka." ²³ Eketa tonuaviya yasi kaimatana i visimeiya ebe ina toğatana-dewadewiya eatu simokağa ina sawateweiya yana savivina nenesiyai yota unaunana ina sawateweisiya ebe sina ovivita yana nuwanuwa nenesiyai.

†† *Manamana 5 i kakavisiya Fauno i venufota Yenusanema tova mwakufwana nenei be tovitumağana ina matakawisiya yana toğa keta Biga dewadewana kana numamana fasinei. (Bunanige 21:17-28) ‡‡ 24:21 Bunanige 23:6*

Yeisu Fasinei Fauno I Visawavenena Finikesa Nenei

²⁴ Kuyadayada muka yagwanina muninei, Finikesa eketa kawana ne Diu kasi wawa Dunusina nukusi si nemiya. Bwadu si vininitiya eketa Fauno i nemiya. Finikesa i vaneneḡa eatu Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana vitumaḡana fasinei Fauno i givimayeta. ²⁵ Eatu tovanama i tenesaviya i gigivimayeta namaise Guyau nuwanuwana yawasi dawaniisi eketa kwafini yana viginini kana kunuwaneina eketa yota kafa nuesana kunauta fasinei o Finikesa naki i matuta eketa i bwaduwa, "Naki nanemai ku onovei be ku nai, tovanama ana gidewadewa eyo ana wenesavaviniwa." ²⁶ Eketa tova matatafuna Finikesa Fauno i weneweneyewayewiya keta nukusi si nunusifufuwa. Fauno deniyai i fakwafakwa na fasinei Finikesa yana tumagaḡana i teniya i nuwanuwa vitana Fauno nenei simokaḡa gabana ita visamwagauwiya kana ketoyau fasinei.

²⁷ Manamana nuwesi muninei Fonisiusi Fesitusi o Finikesa kana kivi i viya, eatu Finikesa fiyao Diu yasi nusuyai i niya eketa Fauno deniyai i kitamokiya. †

Fauno I Vikokona Be Tufomu Sisa Naunei Ina Misiniya

25 Tovisime Fesitusi i kikinomana Sisaniya eketa i fakwa kana nivaniva kuyadayada tonusi i kakaviya muninei, eyo i vaneya Yenusanema. ² Nokomai tovibwanaose nakanakasisi eketa fiyao Diu kasi toviketaneina si yokowa naunei eketa Fauno si vinoiya. ³ Si vikokoniya vitana yasi nusuyai ita niya be Fauno ita visimeiya ita vaneya Yenusanema uḡuna si viwaiufufuna ketai sina nuvimateiya. ⁴ Eatu Fesitusi i nufata i bwaduwa, "Fauno o Sisaniya deniyai eketa tova kabegomokena ana makavinikuwa nokomai. ⁵ Eatu kami toviketaneina tunisi nukusi kata sobuwa, ebe taki Fauno i sinatamaniya maise o nokomai yasi bwaduvinoi sita teniya."

⁶ Yenusanema i fakwa kuyadayada taki 8 o 10 muninei i makaviniya Sisaniya. Kuyadayada kana vinuwa nenei kafa nunuesana kana kivi nenei i fakwasimotoḡa, eketa yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiya naunei. ⁷ Tovanama Fauno i kanasuna totomuwai, Diu toviketaneina aviyaonana Yenusanemei si sobunemiya, si misinifiniya eketa vinoivikanonono yagwanisi si bwaduwisiya eatu muka tamo namai kana venemokena.

⁸ Eketa bwadusima fasisiyai Fauno tauna i tanafafaniya i bwaduwa, "Kwa nowaniya, iyau muka tamo goyona ata fufuniya Diu visime nenei o Numa Kodukodu nenei o tufomu Sisa nenei."

⁹ Eatu Fesitusi nuwanuwana Diu toviketaneina yasi nusuyai ina niya fasinei eketa Fauno i nutoninuvenu-

† Noma yasi visime i bwaduwa, manamana nuwesi sinenei namoḡa deniyai muka sina nuviesaniya nao sina giyauya. Eketa na tovanama Finikesa Fauno ita giyauya, fiyao Diu si nuwagoyowa nakasina uḡuna iba yagwanisi i fufunisiya muka sita sebowei. Na fasinei nuwanuwana aviyavana tamo ita fufuniya ebe nuwatasi ita givisebowiwiya.

viya i bwaduwa, "Namaise, ka fata tana vaneya Yenusanema ebe nokomai nofe vinoisima fasisiyai ana vinuesaniwa?"

¹⁰ Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, "Muka, uḡuna iyau nofe tova Sisa yana kafa nunuesana kana kivi naunei a misimisiniya. Yota iyau tene Noma, na fasinei nofemai kuta vinuesanikuwa. Tauḡu naki ku sanamane-dewadewiya muka tamo goyona ata fufuniya fiyao Diu nenesiyai. ¹¹ Eatu taki tamo avana a sinatamaniya ebe i nufotiya ana mateya, nao muka tamo avana. Eatu taki bwaduvinoisima nofe vikanonono, nao muka tamo aitevana kana fata be ina teneiku nimateiyai. Na fasinei nuwanuwaku Sisa naunei ana misiniya ebe ina vinuesanikuwa." ††

¹² Fesitusi yana togivisawakedana nukusi si vikanunusifufuwa Fauno yana bwadu fasinei eyo i nufata i bwaduwa, "Nuwanuwau Sisa fasinei o kuna niya Sisa nenei."

Fesitusi Tufomu Aganifa I Nusifufuwiya Fauno Fasinei

¹³ Kuyadayada muka yagwanina muninei, tufomu Aganifa eketa nouna Benisi si kikinomana Sisaniya ebe Fesitusi i vitovisimeya kiouna fasinei si venufotiya.

¹⁴ Nokomai si fakwa kuyadayada yagwanina, eketa Fesitusi tufomu Aganifa i nusifufuwiya Fauno fasinei. I bwaduwa, "Finikesa yana tovai, namoḡa tamokaḡa deniyai i teniya eketa namoḡamokena yawane noko i fakwafakwa. ¹⁵ Tovanama a niya Yenusanema, tovibwanaose nakanakasisi eketa Diu tokawakawa si vinoiya eketa si vikokonikuwa ebe ketaketa ata fufuniya be sita nuvimateiya. ¹⁶ Eatu a iyavisiya vitana Noma yama visime nenei nauna namoḡa ina misiniya tovinuesana keta kana tovinoi nausiyai ebe tauna fasinei ina tanafafafana muniyai yo kana visime ina nisaiya.

¹⁷ Tovanama fiyao Diu kasi toviketaneina nukusi ka nemiya nofemai muka ata fota. Nuwabuni a fakwasimotoḡa yaku kafa nunuesana kana kivi nenei eatu yaku tonuaviya a visimeisiya eketa Fauno si nemiya naukuwai. ¹⁸ Eketa tovinoi si misiniya eketa a nuwanuwa vitana tamo avi fufuna goyomokena ita fufuniya fasinei o sita iyaveiku. ¹⁹ Eatu tututausi yasi kodukodu kana visime fasinei eketa yota namoḡa matematena kana wawa Yeisu fasinei si ovigwaeḡa. Eatu Fauno i bwadubwaduwa avage namoḡanama o yawayawasina. ²⁰ Yasi avigwawigwaeḡasima fasisiyai a bauwa, na fasinei a vikokoniya taki kana fata maise kata vaneya Yenusanema ebe vinoisima fasisiyai nokomai ata vinuesaniya. ²¹ Eatu Fauno i vikokona vitana deniyai ita fakwa kana nivaniva Sisa fonana ita nowaniya. Na fasinei tonuaviya a visimeisiya eketa deniyai si tene-savaviniya. Yaku kawasasa ana kitiya maise ana visimeiya Sisa nenei."

†† Naki tene Noma namoḡa kana nufota be ina vikokona tufomu Sisa kana kita fasinei. Ebe bwaduvinoi fasisiyai tufomuḡa ita vinuesana. Eketa taki tene Noma nokomaise yana bwadu ina taniya, nao muka tamo kana dawanafota.

²² Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, "Ake, iyau nuwanuwaku nofe namoġanama yana sifufu tauku ana vaneneiya."

Fesitusi i nufata i bwaduwa, "Kumana yo kuna vaneneiya."

Tufomu Aganifa Fauno I Vaneneiya

Bunanige 9:3-8, 22:6-11

²³ Kuyadayada kana vinuwa nenei, tufomu Aganifa keta Benisi kasi kwame dewabausi si kotonina eketa namoġa si venuyofiyofisiya si ovisiya keta si kanasunisiya kafa fonayau kana totomuwei. Tonuaviya kasi toviketaneina eketa menana kana namoġa nakanakasisi si vinuwisiya eketa nukusi si kanasuna. Munifotai Fesitusi yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya nausiyai. ²⁴ Eketa Fesitusi i bwaduwa, "Tufomu Aganifa keta matatafumi namoġa nakanakasisi kimoki naumiya namoġa nofe kwa kitakitiya. Fiyao Diu matatafusi Yenusanema keta Sisaniya sinenei, tanake fasinei si odowa nenekuwai. Si vikafinafina si bwadubwaduwa avage muka nuwanuwasi yawayawasina ina fakwa. ²⁵ Eatu muka tamo avi goyona ata nisaġai ebe ana nuvimatei. Eatu tauna nuwanuwana Sisa naunei ina misiniya. Na fasinei ana visimeiya ina niya Noma.

²⁶ Eatu yawane muka ita mayesiku aviyavanamasi ana viginiwiya Sisa nenei namoġa nofe fasinei. Na uġuna a nemiiya matatafumi naumiya ebe kwaġa tufomu Aganifa nukusi tana nutonikuekuiya ebe yo aviyavana tamo ana viginiwiya Sisa nenei. ²⁷ Muka ita nufotaiku be yana goyonanama muka kana sanamana eatu ina nai Sisa nenei. Nauna ana sanamaniya ebe kana fata Sisa ana matakawiya goyonanama fasinei."

Fauno Tauna I Tanafafaniya

26 Munifotai tufomu Aganifa Fauno i iyaviya i bwaduwa, "Nofe tova a sawateweiwa ebe tauġu fasiweu kuna nusifufuwa." Fauno nimana i tataiya eketa tauna fasinei i tanafafaniya i bwaduwa, ² "Agigiku tufomu Aganifa, a sebobowa uġuna kimoki mataweu fiyao Diu yasi bwaduvinoi matatafuna fasinei tauku ana tanafafanikuwa. ³ Kita Diu kata sanu yota yama nuwatabausima ka oovigwawigwaesiya matatafuna sanasanamaniu. Na fasinei a vivikokoniwa be kunuwaneina nenei yaku sifufu kuta nafanafiya.

⁴ Matatafusi fiyao Diu si sanamaniya yawasiku kabegokuwai kana nivaniva kimoki. Si sanamaniya naimaise nauna a mikifakwa tauku yaku fafari nenei yota munifotai Yenusanema. ⁵ †Muka vitana matayauyoisi. Si sanamaniya iyau tene Fanasi eketa kama kwenava Guyau kana kodukodu fasinei o fakinamataina yo muniyai yoko tunisi. Yama visime matatafusi o fakinina venemokena eatu a munimuniisiya. ⁶ Kimoki avage nuwanuwasi kuna vinuesanikuwa uġuna yaku tumagana a teniya vitana Guyau avana waġawaġata

i bwadudabedabisiya ina saviviniya fasinei. ⁷ Yata fasekwa 12 yota yasi tumaġana si teniya vitana Guyau yana bwadudabadabanama ina vivenemokena. Eketa vimogumoguwai nuwabuna be kuyadayada si kodukoduwa nenei. Tufomu yo, nofe tumaġananama fasinei keta Diu toviketaneina si vivinoikuwa. ⁸ Ava uġuna kwa nuwanuwa vitana Guyau muka kana fata be namoġa matematesi ina sinaviyawasa?

⁹ ††A vinuwadadana ebe iba matatafusi ata fufunisiya avage Yeisu tene Nasaneti kana wava ata givigoyuya fasinei. ¹⁰ Eketa nuwanuwanama o nauna Yenusanema a mikifufuniya. Tovibwanaose nakanakasisi nokomai visime si venikuwa eketa Guyau yana namonamoġa yagwanisi deniyai a tenisiya. Yota kasi nuvimate fasinei a visawadewedewiya. ¹¹ Tova matayagwanina numa kafa yokoyoko nenei a vimatadawanisiya. A fiwana naimaise be yasi vitumaġana Yeisu fasinei sita vikeweiya. Kayoku i kuġa eketa a niya maniuna yasi menanai a venuwawasiya be ata givikuvakuvavaniya.

¹² Tova tamokaġa Yenusanema tovibwanaose nakanakasisi visime si venikuwa eketa si visimeikuwa ebe a niniya Damasiko menana nakasina nenei. ¹³ Tufomu yo, na tovanama nenei kuyadayada sinefounei ketai a niniya eatu mayesina matakikikwanemokena yo vanavana abamai a kitiya. Namogasima nukusi ka niniya i tafafinikiya. ¹⁴ Eketa matatafuki ka fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo bwadu-Ibeniu nenei a nowaniya i bwadubwaduwa nenekuwai, 'Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku? Kwaġa tauġu ka debana ku yawewawiya.'

¹⁵ Eketa a nutoniya a bwaduwa, 'Aiye, kwaġa aitevana?'

Eketa Tuveka i nufata i bwaduwa, 'Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavaniyuwa. ¹⁶ Eatu ku otowamisini! A kikinomaniwa uġuna a gibokiwa kaku kaetoġa. Aviyavana kimoki ku kitiya yota aviyanawane ana visawaveniwa, kwaġa kasi toviwakakaki. ¹⁷ Kwaġa o ana ofafafiwa tauġu ya sabu yota Kani Kwauna nenesiyai. Eketa a vivisimeiwa kuna niya nenesiyai, ¹⁸ matasi kuna gibwasasa ebe yasi fufunagoyo kana fata sina sanamaniya be kumanovana nenei sina saġavinisiya mayesina nenei. Seitani yana fiwana nenei sina saġavinisiya sina nemiya Guyau nenei. Munifotai sina vitumaġanikuwa nenei, yasi go'yona ana vinuwateweisiya ebe yasi kabaġa sita vitoniwagiya yaku namonamoġa tafutafusi kasi kawasasai.'

¹⁹ Eketa tufomu Aganifa, nofe kenokitanama abamei i sobunemiya a muniya. ²⁰ †A vibutuwa a numamana fiyao Diu Damasiko sinenei yota Yenusanema sinenei eketa fafari Yudiya kana matatafu a numamananiya. Munifotai Kani Kwauna nenesiyai a numamana vitana yasi fufuna goyosi sina onovisiya eatu yawasisi Guyau sina veniya. A iyavisiya vitana yasi fufuna nenesiyai, sina visawavenena venemokena gewa naki i kaviniya.

²¹ Biga nofe a numamaniiya fasinei, tunisi fiyao Diu Numa Kodukodu sinenei si givikaviniyuwa keta si anu-

† 26:5 Bunanige 23:6, Finifai 3:5

†† 26:9 Bunanige 8:3, 22:4,5 † 26:20 Bunanige 9:20,28,29

vanuva be sita nuvimatikuwa. ²² Noko tovanama nenei kana nivaniva kimoki, Guyau yawane i oovivituwa. Na fasinei nofemai a misimisiniya ebe namoğa matatafumi na kami wava atu i sobuwa muka na kami wava a iyaiyavimiya avana Guyau yana tomatakawa eketa Mosese si bwaduwiya ina kikinomana.

²³ †Si bwaduwiya vitana Togifafafana Gigibokeinana ina kuvavana keta yota mateyai ina mikimisini-savaviniya, keta ina numamana be biga dewadewana ina vikimayeta tauna yana sabu fiyao Diu eketa Kani Kwauna nenesiyai.”

²⁴ Fauno nofe ibasima fasisiyai i nunusifufuwa eatu Fesitusi i fina i bwaduwa, “Fauno, kamo ku wafa! Ya sanamana i nakatamataiyai nenei debabougu i givigoyuya!”

²⁵ Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Yama namoğa nakasiu, iyau muka ata wafa. Avana a bwadub-waduwiya o kana venemokena keta yota na kana sanamana. ²⁶ Nofe ibasima a nunusifufuwisiya o muka makamakaviunai ita savivina, na fasinei a sanamaniya tufomu Aganifa o naki na ya sanamana eketa ibasima fasisiyai a nunusifufuwa menana. ²⁷ Fauno i nutonin-uvenuviya i bwaduwa, “Tufomu Aganifa, Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa ku vitumağaniya o muka? A sanamaniya ku vitumağaniya.”

²⁸ Eketa Aganifa Fauno yana bwadu i fatiya i bwaduwa, “Omasi ku vinuwadadana tova bwatana nenei yaku nuwanuwa kuna kaniya be ya vitumağana? ata vitumağana?”

²⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, “Tova taki bwatana o nubwayouna, o muka kana tunina. Eatu yaku kawannuku Guyau nenei o vitana kwağa keta aviyaonana kimoki kwa vanevaneneikuwa o Tuveka Yeisu kwata vitumağaniya eatu muka kwata vifinisina maise iyau.”

³⁰ Munifotai tufomu Aganifa keta tovisime Fesitusi keta Benisi yota aviyaonana nukusi nokomai si misiniya keta totomu si teweiyai. ³¹ Eatu tututausi si vikanunusifufufuwa si bwaduwa, “Namoğa noko muka tamo avana goyona ita fufuniya ebe yo ina nai deniyai o ina mate.”

³² Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata namoğa nofe tana giyauya ebe ina niya, eatu naki tauna i bwaduwa nuwanuwana tufomu Sisa naunei ina misiniya ebe ina nuesana. Na fasinei muka kata fata tana giyauya.”

Fauno Yana Kamudadana Noma

27 Noko tovanama nenei Fesitusi i vinuwadadana vitana Fauno keta finisina sina toğa Itani fasinei, deni kana tokitavikavina, Fauno keta tunisi finisina si tenisiya Yuniyasi kanonovanei. Tanake o tufomu Sisa yana tonuaviya tomatakaikai kunumisi tamo kana kaimatana. ² Menana Adanamitiumi nenei waka tamokağa i nemiya eketa Anisitako tene Tesanonaika fafani Masedoniya sinenei nukusi ka toğa. Wakanama o fafani Eisiya gibo kafakainei ina venufanafana eketa

menana nakanakasisi nenesiyai ina nikanakana-sunaniya.

³ Kuyadayada kana vinuwa nenei ka kanasuna Saidoni menana nakasina nenei. Yuniyasi Fauno i kitanuwagabubuwiya eketa i sawateweiya i niya unau-nana nenesiyai kana ovivita fasinei. ⁴ Munifotai kabağa noko ka teweiyai. Fonimana ka viketosoganiya eketa muka kama fata be yama kituğa nenei kana dibwana. Na fasinei Saifunusi simuna kukwauna ka venufanafana. ⁵ Munifotai kawasasa ka venuonosiyai eketa fafani Sinisiya eketa Famufiniya etasiyai ka venufanafana kana nivaniva ka kanasuna menana Maina nenei ka sobuwa Nisiya yana fafani sinenei. ⁶ Nokomai kaimatana waka tamokağa i nisaiya Anekisenidiyei i nemiya keta i niniya Itani, eketa nenei ka toğa.

⁷ Dauna nakasina eketa kuyadayada yagwanina makamakanuwaki ka dibwana kana nivaniva menana Nidusi niniune i kikinomana. Eatu fonimana ka viketosoganiya fasinei eketa ka venutamana Kiniti simuna i babikiya eatu ka venufanafana kana nivaniva menana Sanumone mutuna ka tutuuniya. ⁸ Kafakainei fonimana ka vituğaiya kana nivaniva kafasiwağa kana wava Kafasiwağa Kiwağa nenei menana Nasiya niniune i ka kanasuna.

⁹ Yama dibwana wakai nubwayoumataina eketa Go'yona Kana Vibwanaose kana kuyadayada nakasina †† naki i kakaviya. Nofe tovasima nenesiyai o gibo i sakakanunuwa. Na fasinei Fauno i misiniya eketa yasi nona i kakiniya.

¹⁰ I bwaduwa, “Unaunaku, nuwatamiyai a teneteniya yata kamudadana kunauta o daunina. Yawane no-gonogo eketa waka tauna tana teweisiya yota tunita tana mateya.” ¹¹ Eatu kaimatana Yuniyasi muka Fauno fonana ita nowaniya, eatu tonumunikuta eketa toniwaka fonasi i muniya. ¹² Noko kafasiwağanama muka kana fakwa dewadewana yauya kana tutuya nenei. Na fasinei namoğa matayagwanisi nuwanuwasi katta sinanakata-savavinikiya ebe kata dibwana-nuwanuva simuna Kiniti nenei ebe Fonikisi kafasiwağai katta toğavikifafa. Uğuna kafasiwağanama o Kiniti simuna i nutenekifafiya eketa tova matatafuna nunumanona. ‡

Vayuvayuyu Gibowai

¹³ Tovanama fonimana dibidibina gagasei i vibutuwa i siveginengineneya, toviwakasefufu si vinuwadadana vitana avana si weifufuniya sina saviviniya, na fasinei tutuvidauna si sinanakasiya eketa simuna Kiniti kafakainemokenei ka venufanafana. ¹⁴ Tova bwatana nenei yamududuwe fifiwanina i viyuyevu-sobunemiya Kiniti simuna kuweyaina eketa waka i sinaviviya. ¹⁵ Toviwakasefufu si anuvanuva be fonimana

†† Nofe kuyadayadanama o fiyao Diu yasi kuyadayada nakasina eketa Tafutafuna. Nofe kuyadayadanama nenei si vivimogumoguwa eketa tovibwanaose kasi toviketaneine i vivibwanaoseya namoğa yasi go'yona fasisiyai. Visime Tafu 16, 23:26-32, Ginağanağa 29:7-11.

‡ Kugagasa kafasiwağa tamokağa kana wava Kafasiwağa Dewadewana. Kana kedawanau 64 kinomita Fonikisi menana nakasina niniune.

kuweyaina waka sina visaiya eatu si vibaiwayosa uḡuna fonimana i givikavinikiya eketa si teweiyā fonimana i nutunemokikiya.

¹⁶ Tovanama Kauda simuna kabesona kukwauna ka venufanafana, eatu waka kana kimonou ka fiwanamokikiya keta ka sinanakasiya eketa toviwakasefufefu si yonavikavikaviniya. ¹⁷ Tovanama si nusafuwa, unava nenesiyai waka tauna tofwana si takwaniya. Si matuta fonimana waka ita nuyakweyakweniya nai nidebadebana kana wava Satusi gunina nenei. Na fasinei naya na kana nogonogo matatafuna si unisiya wakai eatu wakanaḡa fonimana i nutunemokiya.

¹⁸ Yoyo waka i tutuya nakatamataina fasinei eketa kuyadayada venuwanei waka kana nogonogo si vibutuwa si tewesobusobuwina gibowai. ¹⁹ Kuyadayada kana vitonu nenei naya kana nogonogo matatafuna yota tututaisi nimasiyai si tewesobusobuwina. ²⁰ Tova i goyomoka nenei eketa muka tamo vanavana o kinavinavi kata kitaisi kana nivaniva kuyadayada yagwanina i kakavisiya. Fonimana fifiwanina i tene-saviḡasiya eketa nuwanuwa yaona i vanikiya kama gifafafana fasinei.

²¹ Kawasasa nakatamataina namoḡa muka tamo sita kanuvanuva. Na fasinei Fauno i misiniya kasi kawasasai keta i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku, naki kwa kitiya. A iyavimiya Kiniti muka tana teweiyā eatu yaku bwadu muka kwata nowaniya. Na fasinei yami waka i goyowa yota yami nogonogo kwa teweteweina.

²² Eatu nofe tova a iyavivimiya, wakaḡa ina gamomona eatu muka tamo aitevana yawasina ina niteweiyā, na fasinei katekatemi si watu. ²³ Guyaunama o yaku Tuveka nenei a kodukoduwa, nuwabuna kana kaetoḡa abamei i nemiya keta i misiniya niniukuwai. ²⁴ Eketa i iyavikuwa i bwaduwa, 'Fauno, matuta ku onovei. Sisa naunei kuna misiniya ebe ina vinuesaniwa. Nofe uḡunanama fasinei Guyau ya kawanunuku i nowaniya eketa kwaḡa neneweu matatafumi wakai ina ofafafimiya.' ²⁵ Nofe fasinei unaunaku, katekatemi si watu. Guyau avana i iyavikuwa maisemoka a vitumaḡaniya ina kikinomanana. ²⁶ Eatu fonimana o ina sivetunetunita kana nivaniva tamo simuna nenei ina nuwaneita."

²⁷ Nofe naki kuyadayada kana vi14, yoyo keta fonimana i nutafiviviniya Mediteneniyan gibo nenei. Tovanama i vinuwabunasinefouwa, toviwakasefufefu si kamukonisiya vitana fwayafwaya naki ka vevenukitekitiya. ²⁸ Na fasinei unava si givigaviviniya eketa gibo yana viwagudabu si fwafwiya keta si kitiya kana niva 40 mita maise. Si fakwa kabesona yota si fwafwa-savaviniya eketa kana niva i makaviniya 30 mita maise. ²⁹ Eketa toviwakasefufefu si matuta uḡuna si nuwanuwa vitana fonimana waka ina nuwaneiya nibwaga nenesiyai. Eketa tutuvidauna nufuni-

† Tova matatafuna waka nakanakasisi kimonou kabegona munisiyai si sonisoniya, namoḡa keta nogonogo kasi kafa kitanasiwasiwaḡa fasinei. Eketa tamo tova kimonounama si sinanakasiya waka nakasina etanei.

na waka kumunina si tewesobuwisiya, eatu tova si viyokaniya be ita venukatakiya.

³⁰ Toviwakasefufefu si anuvanuva be wakai sita dibwana, na fasinei kimonou si tewesobuwisiya eketa si gisebaseba vitana waka mutunei tutuvidauna kasi tewesobuweina fasinei. ³¹ Eatu Fauno kaimatana yana tonuaviya nukusi i iyavisiya i bwaduwa, "Kwa nowaniya, taki toviwakasefufefu muka wakai sina fakwa, nao muka tamo gifafafana." ³² Eketa tonuaviya kimonou kana unava si tanaonosiya keta i kanuwiya.

³³ Tova i vibutuwa i gegegesiya, Fauno namoḡa matatafusi i kamanemanisiya be sita kawa. I bwaduwa, "Nofe naki kuyadayada kana vi14 yami toḡafota nenei, muka tamo aviyavana kwata kanuvanuvai. ³⁴ Nuwanuwaku kwana kawa ebe kwana fiwana. Eatu muka vitana kwana mate yota mukamoka tamo kwana kuvavana-nuvanuva." ³⁵ Tovanama i nusifufukooḡa, maneka i viya eketa matatafusi matasiyai Guyau nenei i viagigikuwa, munifotai yo i gikasimiya eketa i kaniya. ³⁶ Namoḡa matatafusi kasi nutoḡona i kakanakasiya eketa yota si kawa. ³⁷ Wakai ka toḡa o kama yagwana 276. ³⁸ Matatafusi si kawa eketa si kasiyuwa eyo munifotai, witi wakai si vikikinomansiya eketa si tewesobusobuwisiya gibowai ebe waka ina kankasiya fasinei.

Waka I Nubwegabwegiya

³⁹ Tovanama tova i mayesiya, toviwakasefufefu simuna si kitiya eatu muka sita kitakinaniya. Gunina tamokaḡa si kitiya yota nafena dewadewana eketa nuwanuwasi vitana kabaḡanama nenei waka sita visesnavaneiya. ⁴⁰ Noko uḡuna keta tutuvidauna kasi unava si kitanonota keta si gavigavivina eatu kafa nunumuniku-ta si yausiya ebe waka sina numunikutiya. Naya kabegona naunei si sinanakasiya eketa i dibwanikiya numagama kuweyaina. ⁴¹ Eatu nai nidebadebana nenei ka tuna. Waka mutuna i fwataoḡona eketa muka ita savivina eatu munina o yoyo nakanakasisi si nubwegabwegiya.

⁴² Tonuaviya muka nuwanuwasi finisina sina gayovane numagamai ebe sina dibwana, eketa si viwaifufuna sina nuvimatisiya. ⁴³ Eatu kasi kaimatana nuwanuwana Fauno ina gifafafaniya fasinei eketa yasi viwaifufuna i givigoyuya. I visimeya eketa aviyaonana kasi fata gayo sina mikitowa keta sina gayovaneya numagamai. ⁴⁴ Tufotufu i iyavisiya ebe waka i nubwegabwegiya bidimisi yota aviyavana nunugayogayosi nenesiyai sina givikavina. Nofe ketaketanama nenei matatafusi numagamai si vaneya dewadewasi.

Fauno Manita Simunai

28 Tovanama matatafuki dewadewaki ka gayovaneya nenei, ka sanamaniya vitana simuna kana wava Manita. ² Simuna namoisi si viyaowikiya venemokena. Bwabwau i vibutuwa sigwana eketa

kwadudu na fasinei kai si kasiniya eketa matatafuki si katuvikiya.

³ Fauno kai i gigikwakwakwa eketa i kanakanata, etanei i tetewewevaneveaniya eatu mwata tamokağa goyona kai kana inainai i vanayaginiya eketa Fauno ni-manei i kanaononokeya. ⁴ Simuna namoisi mwata si kitiya eketa tututausi nenesiyai si bwaduwa, "Namoğa nofe o venemokena tonuvimate eatu muka gibowai ita gavivina fasinei eketa fufuna dawaniniina kana guyau gumayogu † si kwabukwabuyuna." ⁵ Fauno mwata i nukakiya eketa kai i kanasiya, eatu muka ita sinae. ⁶ Namoğa yasi nuwanuwa vitana tofwana ita safana o sabanutuğai ita feku matematenana. Eatu si kitanufotawayosa eketa yasi vinuwadadana si giviniya vitana Fauno tanake tamo guyau.

⁷ Simuna kana kawakawa kana wava Fubiniusi, yana fwayafwaya keta yana numa niniunei i nuvaneikiya. Tanake i katuvikiya eketa kuyadayada tonusi yana numai i kitavikaviniikiya. ⁸ Tovanama ka sanamaniya Fubiniusi amana tofwana i nunuinaina yota bwenibweni i toğatoğateweteweiyi, Fauno i kanasuna nenei keta kawanunuku muninei nimana i dawana tofwanei eketa i givibwiniya. ⁹ Tovanama namoğa si kitiya, tovisafwvinağa matatafusi si nemiya Fauno nenei eketa i givibwiniya.

Fauno Simuna Manita Nenei I Niya Noma

¹⁰ Manita namoisi nukusi ka fakwa yamayamana tonusi, si kitavikaviniikiya venemokena. Tovanama yama noğokawawa nenei, kama nuwagabubu si kavene-na yota kama ke'ta fasinei si ovitikiya eketa fiyao Anekisenidiya yasi wakai ka toğa. Wakanama kana nagimu nenei, kifukifufuna si vigionisiya yasi guyau natuyuweyuwe, Kasita eketa Fonakisi kasi fusa maise. Nokomai i fakwa kana nivaniva yauya kana tutuya i kakaviya yo munifotai ka kanayauwa. ¹² Ka vinaya ka niya Sainakasa menana nenei keta nokomai ka fakwa kuyadayada tonusi. ¹³ Eyo ka niya Negiumi menana nenei. Nuwabuni gagasa i siveya eketa ka venunumasana kana nivaniva menana Futeoni nenei ka kanasuna. ¹⁴ Tovitumağana tunisi nokomai ka nisaisiya eketa si vikokonikiya fasinei, nokomai ka fakwa wiki tamokağa. Eketa nokomai kavananei ka niya Noma.

¹⁵ Tovitumağana Noma sinenei fasikiyai si biganowana eketa si nemiya si venufotifotikiya. Tunisi o Afiusi kafa vivitamaneina nenei eatu tunisi o kabağa kana wava Numa Wagawaga Tonusi nenei si nemiya eketa si toğatoğafotikiya. Noko tovanama nenei, kasi kitağa nenei Fauno i katevatuwa eketa Guyau i davadaviya.

¹⁶ Tovanama ka kikinomana Noma menana nakasina nenei, Noma toviketaneina Fauno si sawateweiya ebe kana kisina ina fakwa. Eatu tonuaviya tamokağa si niya kana toğatana.

† *Namoğa si nuwanuwa vitana nofe guyausima o aviyaonana tofufunagoyo si vivimatadawanisiya. Noko nenei si bwaduwa vitana nofe guyausima o mwata sita visimeiya yo Fauno ita kaniya.*

¹⁷ Kuyadayada tonusi muninei Fauno Fiyao Diu toviketaneina i wenevakukusisiya eketa si yokowa. Fauno i iyavisiya i bwaduwa, "Unaunaku, muka tamo goyona ata fufuniya yata sabu nenesiyai o taki wağawağata yasi visime ata yakweniya. Eatu Yenusanema sinenei si givikaviniikuwa eketa Noma namoisi nimasiyai si tenikuwa. ¹⁸ Noma namoisi si nutoninuvikuwa eatu muka tamo yaku goyona sita nisağai be yo sita nuvimateiku. Na fasinei nuwanuwasi sita gionovikuwa, ¹⁹ †eatu Fiyao Diu muka nuwanuwana sita sebobowei. Na fasinei Noma namoisi a iyavisiya vitana tufomu Sisa naunei ata misiniya ebe ita vinuesanikuwa, eatu muka vitana tauku yaku sabu ata vivinoimi fasinei. ²⁰ Nofe ibasima fasisiyai a wenimiya ebe nukusi tana nusifufuwa. Kita Fiyao Diu kata Togifafana Gigibokeinana nenei a vitumağana. Nofe namoinama fasinei Guyau manatuwaina i bwadudabadaba vitana ita visimeiya kita Fiyao Diu nenetiya. Nofe uğunanama fasinei seni nenesiyai si yonikuwa."

²¹ Si nufata si bwaduwa, "Muka tamo nufunufu fasiweu Yudiyei kata nisağai, yota aviyaonana unaunata si nenemiya nofemai tamo sifufu goyona sita bwaduwei fasiweu. ²² Eatu ka sanamaniya o kabağa tunisitunisi nenesiyai kwami tovitumağana yokomima si sawasawanovimiya. Na fasinei nuwanuwaki ya nuwanuwa kata sanamaniya."

²³ Eketa kuyadayada tamokağa si vinuwadadaniya nenei namoğa yagwanisi si nemiya yana kabağai. Fauno i visawavenena Guyau yana kafa visime fasinei. Nuwabuni i vibutuwa eketa i niya kana nivaniva i nuwabuna. Mosese yana visime eketa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa nenesiyai i misinivikavina. Nuwanuwana Yeisu fasinei nuwatasi ina kaniya be sina vitumağaniya. ²⁴ Tunisi namoğa Fauno yana nusifufu nuwatasi i oviya eketa si vitumağana, eatu tunisi o muka. ²⁵ Na nenei tututausi sinesiyai amanamanagibu nakasina eatu muniyai yo sita kafiyauyauna, Fauno yana bwadu kafa nusafu i venisiya i bwaduwa, "Kannunu Tafutafuna bwadu kana venemokena nenei tomatakawa Aiseya i veniya eketa wağawağami i nusifufuwisiya i bwaduwa.

²⁶ † *'Kuna niya tauğu ya sabu Isineni nenesiyai eketa kuna iyavisiya kuna bwaduwa,*

"Naki kwa vanevaneneğa eatu muka nuwatami ita mayemayesiya.

Naki kwa tonetoneya eketa ibasima Guyau i fufufunisiya kwa kitikitsiya,

eatu kasi nuwanuwa muka nuwatami ita mayemayesiya.

²⁷ *Nofe namoisima muka nuwatasi ita mayemayesiya uğuna katekatesi i fakina.*

Na taniyasi eatu avana si vanevaneneiya o muka sita nowanowaniya,

matasi si kinoğowa uğuna muka nuwanuwasi sina kita.

Taki nuwanuwasi fonaku sina muniya,

†† 28:19 Bunanige 25:11 † 28:26 Aiseya 6:9,10

*nao matasiyai sina kitikuwa
eketa taniyasiyai sina vaneneikuwa,
yota nuwatasi ina mayesiya
ebe kamo sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai
ebe ana givibwinisiya.”*

²⁸ Kwami Fiyao Diu o muka bwadu kana venemokena kwata vanevaneneḡei, na fasinei nuwanuwaku kwana sanamaniya vitana Guyau yana gifafafana kana matakawa, naki i vininitiya Kani Kwauna nenesiyai ebe tasike sina vaneneḡa.” †

³⁰ Fauno yana numa si veniya eketa i fatafatiya, eatu nokomai manamana nuwesi i fakwiiya. Namoḡa matatafusi i katukatuvisiya tovanama si nenemiya kana venufota fasinei. ³¹ Na yana katevatu eketa katekatena matatafunei biga dewadewana i nunumaniya Guyau yana kafa visime, yota Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana fasinei i vivisawavenena, eatu muka tamo kana sawatana.

† *Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 29 si nunatuya. Fauno nofe i bwaduwiya muninei, vikawabwadubwadu keta fufuna nuwagoyo tututausi nenesiyai i kikinomana.*